

TÜRK EĞİTİM DÜŞÜNCESİNDE ELİT EĞİTİMİ AKIMI

İsmail ÇELİK

Doktora Tezi

**Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Selami SÖNMEZ**

2011

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

TÜRK EĞİTİM DÜŞÜNÇESİNDE ELİT EĞİTİMİ AKIMI

(Elite Education Movement in Turkish Education Thought)

DOKTORA TEZİ

İsmail ÇELİK

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Selami SÖNMEZ

ERZURUM
Haziran, 2011

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Selami SÖNMEZ danışmanlığında, İsmail ÇELİK tarafından hazırlanan “TÜRK EĞİTİM DÜŞÜNÇESİNDE ELİT EĞİTİMİ AKIMI” başlıklı çalışma 20/06 /2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Sebahattin ARIBAŞ

İmza:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Selami SÖNMEZ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.. / .. / ..

Prof. Dr. H.Ahmet KIRKKILIÇ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi Akımı’’ başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.... / /

İmza

Ad Soyad: İsmail ÇELİK

ÖZET
DOKTORA TEZİ
TÜRK EĞİTİM DÜŞÜNCESİNDE ELİT EĞİTİMİ AKIMI

İsmail ÇELİK

2011, 189 Sayfa

20. yüzyılın başlarında Avrupa’da meydana gelen eğitim hareketleri, diğer ülkelere de yayılmıştır. II. Meşrutiyetten sonra ülkemizde de etkili olan eğitim akımları, memleketin kalkınmasındaki en önemli sorunun eğitim sorunu olduğu hususunda birleşmiş ve eğitimle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu dönemde Eğitim Bakanı olan Emrullah Efendi ise, Maarifle ilgili olarak ıslahatların önemine değinmiş ve ülkenin birlik ve beraberliği ve kalkınabilmesi için gerekli olan milli elitler yetiştirilmesi görüşünü ortaya atmıştır.

“Tuba Ağacı Nazariyesi” adıyla ortaya koyduğu görüşüyle Emrullah Efendi, ilmin yukarıdan başladığını, dolayısıyla eğitimde reform çalışmalarının da öncelikle Darülfünun’dan başlatılması gerektiğini ifade etmiştir. “Bizler yüksek zihinlere muhtacız” diyerek elitlerin ülke için önemini vurgulamış ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Eğitimde nicelikten çok niteliğin önemli olduğuna inanmış, eğitimcilerin eğitimine özel bir önem vermiştir.

Feridun Vecdi tarafından da desteklenen elit eğitimi akımı, sonraki dönemlerde ise Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından savunulmuştur. Deha seviyesinde olan insanların özellikle ülkenin kalkınması açısından öneminin bilincinde olan bu eğitimciler, üniversitelerin yeterliliklerini tartışmış, üstün bir medeniyet için batıda yerleşmiş olan ilim zihniyetinin ülkemizde de yerleştirilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Elit yetiştirmek suretiyle kalkınmanın gerçekleşeceğini ileri süren bu düşünce, eğitim tarihimiz açısından halen güncelliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Elit, Eğitim, Enderun, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan

ABSTRACT

Doctoral Dissertation Thesis

ELITE EDUCATION MOVEMENT IN TURKISH EDUCATION THOUGHT

İsmail ÇELİK

2011, 189 Page

Education movements coming into being at the start of 20th century in Europe spread through other countries. Educational movements seen after the Second Constitutional Monarchy period in Ottoman Empire had the same view that the most important obstacle for the development of country was lacking of education and put forward some opinions related to education. Emrullah Efendi, Minister of Education at that time, focused on the importance of reforms in education and had the idea that national elites had to be grown up for the development and union of country. Emrullah Efendi stated in his work named “Tuba Ağacı Nazariyesi” that all sciences started from upper level of community and therefore reform had to be started primarily from Darülfünun. He keynoted the importance of elites by saying “we need superior brains” and worked in this way. He believed that quality in education is more important than quantity and focused on the training of trainers.

Movement of elite education, supported also by Feridun Vecdi, was additionally advocated by Ziya Gökalp and Mümtaz Turhan in the later periods. These trainers having realized the importance of people with genius intelligence for the development of country discussed the efficiency of universities and highlighted that scientific understanding settled in the West had to be transferred to country for a superior civilisation. This thought suggesting that development would be possible by growing up elite is still updated in educational history of the country.

Keywords: Elite, Education, Enderun, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan

ÖNSÖZ

Ülkelerin gelişmesi ve kalkınmasında üstün beyin gücü önemli ölçüde etkili olmaktadır. Eğitim tarihine bakıldığında zaman ilk çağlardan itibaren özellikle askeri alanlarda uygulamasını bulan yetenekli insanların en iyi bir şekilde eğitilmesi hususu, daha sonra yönetim alanında da kendisini göstermiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunda yöneticilerin yetiştirilmesi için Enderun Mektebi kurulmuş ve devletin geleceğini koruma adına, burada yöneticiler yetiştirilmeye çalışılmıştır.

Devlet işlerinde liyakat ve sadakatin önemini çok iyi bilen Osmanlı padişahları gerek askeri gerek iktisadi ve siyasi üstünlük için yetenekli insanların yetiştirilmesine özel önem vermişlerdir. Dâhi adını verdiğimiz bu kişiler, devletin ideolojisi çerçevesinde yetiştirildiği zaman, mensubu bulunduğu devleti, diğer devletler nezdinde sözü geçer konumuna getirebilmektedirler. Dâhi insanlar tarafından gerçekleştirilen icraatlara bakıldığında, bu insanların devletler açısından önemi görülmüş olacaktır.

Batılı yazarların eğitim mucizesi adını verdikleri bu sistem, daha sonra bozulmaya yüz tutmuş ve 20. yüzyılın başlarında ise tamamen kaldırılmıştır. Osmanlı yönetiminin bel kemiği olan bu sistemin bozulmasıyla gerileyen imparatorluk, ileri bir medeniyete sahip olan batının ilerlemesini takip edememiş ve çağın gerisinde kalmıştır. Tanzimat dönemi ile başlayan batıya yönelme çalışmaları, özellikle II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle artık planlı bir şekilde yapılmaya başlanmıştır.

1908 II. Meşrutiyet ile birlikte ülkenin sorunları tartışılmaya ve çözüm önerileri sunmaya başlanmıştır. Tartışmalar, en önemli sorunun eğitim sorunu olduğu ve bu konuya öncelik verilmesi gerektiği konusunda odaklanmıştır. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanı olan Emrullah Efendi ise, Tuba Ağacı Nazariyesi'ni ortaya atmıştır. O'na göre eğitim alanında geri kalmış ve imkânları kısıtlı olan bir ülkenin bu alanda yapacağı reformlar, kısa vadede çözüm getirecek türden olmalıdır. Bu ise eğitimde, öncelikle eğitimcilerin yetiştirilmesini, dolayısıyla da eğitim reformuna Darülfünun'dan başlanılmasını gerektirmektedir.

Emrullah Efendi tarafından ortaya atılan elitlerin yetiştirilmesi ve daha sonra bunlar yoluyla halkın aydınlatılmasının sağlanması görüşü, sonraki eğitimciler Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuş, ülkenin geleceği açısından bunun

önemine değinilmiş ve bunun için bir takım çözüm önerileri sunulmuş ve bir takım reformların gerçekleştirilmesine de öncülük edilmiştir.

Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olan elit yetiştirme düşüncesi, eğitimde eşitlik ilkesinin adil bir şekilde uygulanmasını gerektirmektedir. Bugün devletlerin eğitim için yaptığı harcamaları incelendiği zaman; kitle eğitiminden ziyade üstün yetenekli insanlara yapılan yatırımların, katlanarak geri döndüğü görülmektedir. Devletlerin gelişmesi; eğitim tahsili yapanların oranı ile değil, bilim dünyasına yaptıkları katkılarla ölçülmektedir.

“Günümüzün eğitim problemlerinin cevabı; geçmişin bir yerinde sıkışıp kalmış olabilir” kanaatini paylaşan değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Selami SÖNMEZ’in teşvikleri ile günümüzde de popülaritesini sürdüren “Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi Akımı”nı incelemeye ve temsilcilerinin görüşlerini ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışmada geçmişimizin önemli şahsiyetleri ile bizi tanıştıran ve her konuda yardımlarını bizden esirgemeyen değerli Hocama ve özellikle Ziya Gökalp konusunda eser temininde bulunan Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN Hocamıza, düzeltmelerde yardımlarını esirgemeyen değerli Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE ve Anabilim Dalı Başkanı Yrd. Doç. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU, değerli jüri başkanı Sayın Prof. Dr. Sebahattin ARIBAŞ ve tez formatı ile ilgili yardımlarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Kerim GÜNDOĞDU hocama teşekkür ederim.

ERZURUM -2011

İsmail ÇELİK

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Problemi ve Önemi	3
1.3. Sınırlılıklar	8
1.4. Araştırmacının Bakış Açısı.	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	12
2.1. Araştırma Modeli	12
2.2. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi.....	13
2.3. Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi	14
2.4. Verilerin Toplanması.....	15
2.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ELİT EĞİTİM DÜŞÜNCESİ VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE YANSIMALARI	17
3.1. Elit Eğitimi Akımı.....	17
3.1.1. Elit Eğitiminin Felsefi Temelleri	20
3.1.2. Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi	29

3.1.3. Enderun Mektebinde Elit Eğitimi	32
3.2. II. Meşrutiyet Dönemi Elit Eğitim Anlayışı.....	41
3.2.1. Elit Eğitiminin Felsefesi ve Amacı.....	42
3.2.2. Elit Eğitiminin Politikası	44
3.3. Elit Eğitiminin Temsilcileri	45
3.3.1. Feridun Vecdi	45
3.3.2. Emrullah Efendi (1858-1914).....	46
3.3.2.1. Elit Eğitimi Düşüncesi	46
3.3.2.2. Eğitimde Reform Anlayışı	55
3.3.3. Ziya Gökalp (1876-1924).....	62
3.3.3.1. Kültür ve Medeniyet Anlayışı	63
3.3.3.2. Elit Eğitim Düşüncesi	68
3.3.3.3. Eğitimde Reform Anlayışı	84
3.3.4. Mümtaz Turhan (1908-1969)	89
3.3.4.1. Kültür ve Medeniyet Anlayışı	91
3.3.4.2. Elit Eğitim Düşüncesi	97
3.3.4.3. Eğitimde Reform Anlayışı	107
3.3.4.4. Eğitim Reformu İçin Yapılması Gereken Çalışmalar	115
3.4. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarında Elit Eğitimi	127

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	133
4.1. Sonuç	133
4.2.Öneriler	142
KAYNAKÇA	144
EKLER.....	155
EK1	156
EK2	164
EK3	167
EK4	171

EK5	174
EK6	178
EK7	182
EK8	184
ÖZGEÇMİŞ.....	189

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ü.D.T.C.F.	Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi.
A.Ü.E.B.F.	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
A.Ü.İ.F.	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
A.Ü.S.B.F.	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
C.H.P.	Cumhuriyet Halk Partisi.
Çev.	Çeviren.
D.P.Ü	Dumlupınar Üniversitesi
H.	Hicri.
Haz.	Hazırlayan.
İ.A.	İslâm Ansiklopedisi.
M	Miladî.
M.M.Z.C.	Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi.
M.Ö.	Milattan Önce.
MEB.	Milli Eğitim Basımevi.
M.Ü.İ.F.V.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
s	Sayfa.
S.B.E.	Sosyal Bilimler Enstitüsü.
S.Ü.	Selçuk Üniversitesi.
Sad.	Sadeleştiren.
Ss.	Sayfa sayısı.
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı.
TTK.	Türk Tarih Kurumu.
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Eğitim, ilk insandan itibaren hayatımıza yön veren bir faaliyettir. İnsan fitrat üzere dünyaya gelmektedir. Her insana doğuştan verilen yetenekler farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar, onların eğitimden nasıl yararlanacakları konusunda bir ölçüt oluşturmaktadır. Buna göre her insan, yeteneği ölçüsünde eğitim imkânlarından yararlanabilecektir. Devletler de iktisadi ve siyasi açıdan bu görüşe değer vermiş ve toplumda üstün yeteneklere sahip insanların yetiştirilmesine özen göstermişlerdir.

Üstün yeteneklilerin eğitilmesi ile ilgili ilk olarak Platon tarafından ileri sürülen bu görüşler, daha sonraki devirlerde de kendisine taraftar bulmuş, özellikle Osmanlı İmparatorluğunda oluşturulan Enderun Mektebi ile uygulama imkânına kavuşmuştur. Osmanlı Devleti, geleceğini koruma adına yöneticilerini üstün yetenekli bireyler arasından seçip en iyi bir şekilde bu kurumda yetiştirmiş ve devletin yönetim kademesinde görevlendirmiştir.

Osmanlı Devleti genişleyen coğrafyasını elinde tutabilmek için bu topraklardaki yetenekli çocukları, Osmanlı şuuru ile yetiştirerek hem gelecekte kendisine yönelik oluşabilecek tehlikeyi ortadan kaldırmak hem de onlardan yönetimde faydalanılması yoluna gitmiştir. Enderun Mektebi, 1909'da kaldırılmasına kadar bu faaliyetlerine devam etmiştir. Özellikle batılı yazarlar tarafından kaleme alınan eserlerde bu kurumun Osmanlı devleti için hayati bir önemi olduğu vurgulanmıştır.

Osmanlı imparatorluğunda; III. Selimden itibaren bir takım yenileşme çalışmaları yapılmaya başlanmış, Tanzimat Döneminde askeri alanlarda başlayan düzeltme çabaları, eğitim kurumları ile devam etmiştir. Fakat bu dönemde de batının ilim zihniyeti tam olarak kavranamadığından çabalar yetersiz olmuş ve başarıya ulaşamamıştır. 1908 II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte özgürlük fikirleri yerleşmeye başlamış, Avrupa'daki eğitim reformlarının da etkisiyle ülkemizde de eğitimle ilgili bir takım akımlar çıkmaya başlamıştır. O dönem İttihat ve Terakki partisi mensuplarından

ve eğitim bakanlığı görevini üstlenen Emrullah Efendi, eğitimde yenileşme hareketleri açısından çok önemli bir görüş ileri sürmüştür. Tuba Ağacı Nazariyesi adı verilen bu görüşe göre; siyasi ve iktisadi bakımdan zor durumda olan devletin eğitim alanında acil önlemler alması gerekmektedir. Maddi imkânlar kısıtlı olduğundan eğitimin bütün kademelerinin aynı ölçüde ve aynı anda yenileştirilmesine imkân yoktur. Bu sebeple eğitimde yapılacak olan reform çalışmalarına, ülke için ehemmiyet arz eden, milli seçkinlerin öncelikle yetiştirilmesi görevini yerine getirecek olan Darülfünundan başlanmalıdır. Böyle yapıldığı takdirde; eğiticiler öncelikle yetiştirilecek ve daha sonra aşağıya doğru reform çabaları devam edecektir. Milli bir şuurla yetişen aydınlar, halka inerek halkı aydınlatacaklardır.

Emrullah Efendi tarafından ortaya atılan Tuba Ağacı Nazariyesi, özellikle Satı' Bey tarafından şiddetle eleştirilmiş ve reform hareketlerine eğitimin temeli olan ilköğretimden başlanması gerektiği ifade edilmiştir. Karşılıklı tartışmaların yaşandığı bu dönemde uygulama imkânı bulamayan Bakan, ilköğretim başta olmak üzere idadiler ve darülfünunla ilgili bir takım reformlar gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Feridun Vecdi tarafından da desteklenen bu görüş, daha sonraki dönemlerde Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuştur.

Tezde, Platon'dan başlamak üzere elit eğitiminin gelişim süreci takip edilmiş, dünya tarihi açısından önem arz eden Enderun Mektebi de içeriğe alınarak incelenmiştir. Türkiye'de elit eğitimi akımının temsilcileri olarak Emrullah Efendi, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın bu konudaki görüşleri irdelenerek, elit eğitimi akımı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada tarihsel yöntem kullanılmıştır. Kütüphane taraması yapılarak belge ve dokümanlara ulaşılmış, internet siteleri de etkili bir şekilde kullanılarak Osmanlıca dergi, gazete ve kitaplara gerekli erişim sağlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Avrupa'daki eğitim reformlarının ve milliyetçilik fikirlerinin etkisi ile II. Meşrutiyet döneminde ülkemizi de etkisi altına alan özgürlük düşüncesiyle ortaya atılan ve Osmanlı Devleti'nin kurtuluş çaresi olarak ileri sürülen eğitim akımlarından o dönem eğitim bakanlığı görevinde bulunan Emrullah Efendi tarafından

ortaya atılan elit eğitim akımını ortaya koymak ve bu akımın daha sonra savunucuları olan Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın bu konudaki görüş ve çalışmalarını tespit edip, eğitim alanına katkıda bulunmaktır.

Araştırma, Türk eğitim tarihinin en önemli devresi olan ve eğitim konularıyla ilgili tartışmaların yoğun bir şekilde yaşandığı ve Osmanlı devletinin eğitim sisteminde yapılacak reformların başlangıcını ifade etmesi ve savaştan çıkmış, iktisaden çökmüş bir ülkenin hızlı bir şekilde kalkınabilmesinin çözüm yollarını elit insanlar yetiştirerek halletmesi açısından önem arz etmektedir.

Sadak'a göre eğitim tarihi, eğitimcilere önemli tecrübeler aktarmaktadır. Comenius ve J. J. Rousseau'nun kim olduklarını ve eğitime neler getirdiklerini bilmeyen bir adam, mevcut eğitimi anlamaz ve hiçbir zaman iyi bir eğitimci olamaz (Sadak, 1918). Dolayısıyla eğitim tarihi ile ilgili bilinmeyen yönlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Eğitim tarihinden habersiz olan bir eğitimcinin geleceğe umutla bakması ve ortaya mükemmel eserler koyması beklenemez. Bugün gelişmiş bütün ülkelerin üstün beyin güçlerine yaptıkları yatırımlar ortadadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin II. Meşrutiyetten itibaren kalkınmada öncelikli olarak mütehassıs insanların varlığına olan ihtiyaç ortadadır. "Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitim Akımı" adlı bu çalışma ile bugün halen geçerliliğini koruyan ve devletlerarası ilişkilerde üstünlük eseri sayılan elit insanların yetiştirilmesinde ortaya konulan görüşleri tespit etmesi ve bunlar için sunulan çözüm yollarını ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

1.2. Araştırmanın Problemi ve Önemi

Osmanlı devleti'nin yükselme devirlerinden sonra duraklama ve çöküş devresine girmesi sebebiyle ortaya çıkan problemlerin temel sebebi, bizden ileride bulunan Batı medeniyetinden geri kalmak olarak gösterilmiştir. Bu maksatlarla garp medeniyeti öncelikli olarak askeri okullar konusunda taklit edilmeye çalışılmıştır. Daha önce bilinçsiz ve plansızca yapılan çalışmalar, II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte hedefler belirlenerek Batı medeniyeti örnek alınmaya çalışılmıştır.

Fransız ihtilalinin etkisiyle hürriyet düşünceleri diğer ülkelere de yayılmış, Osmanlı Devletinde ise bu fikirlerin etkisiyle İttihat ve Terakki Partisi yönetimi ele geçirmiştir. Bu dönemde Avrupa'daki eğitim akımlarının etkisiyle ülkemizde de eğitimle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüş, devletin geleceği için vatandaşlarının iyi bir şekilde eğitilmesinin gerekliliğine işaret edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin geri kalma sebepleri olarak eğitim sistemindeki düzensizlik, disiplinsizlik ve geri kalmışlık ileri sürülmüş eğitim açısından Batı medeniyetinin ileri düzeyde olduğu Tanzimat Döneminden itibaren kabul edilmeye başlanmış ve Batı medeniyetine yönelme ihtiyacı hissedilmiştir. İlk olarak askeri alanlarda batı örnek alınmaya çalışılmış, daha sonraki dönemlerde ise diğer kurumlarında batı seviyesine getirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Batı medeniyetinin örnek alınması taklitten öteye gidememiş, sadece batının şekil itibariyle taklidine çalışıldığından dolayı başarı elde edilememiştir. III. Selim döneminden itibaren Avrupa'ya talebe gönderilmesi kararlaştırılmış, çeşitli sahalarda eğitim görmeleri için seçilen az sayıda insan Avrupa'ya gönderilmiştir. Fakat düzensiz ve plansız yapılan bu hareketlerde devletin takibi yeterli düzeyde olmadığından giden talebelere pek azı başarıyla eğitim görüp yurda dönebilmiştir.

Batılılaşma ihtiyacı, batının ileri bir medeniyete ilme ve tekniğe sahip olmasından ortaya çıkmaktadır ve batının maddi olanaklarının, yani ilim ve tekniğinin alınarak memlekette bir ilim zihniyetinin yerleştirilmesinden ibarettir. Eğitimde öğretmen önemli bir unsurdur. Dolayısıyla iyi yetişmiş eğiticiler olmadan eğitimde geri kalmış milletlerin eğitimlerini düzeltmeleri mümkün değildir. Her eğitimci ancak kendi bildiğini talebesine aktarabilir. Bunun üstüne çıkması mantıken doğru değildir. O halde yapılacak iş öncelikli olarak eğitimcilerin eğitilmesini sağlamaktır. Bu ise Batı medeniyetinin unsurları olan ilim ve tekniğin alınmasıyla gerçekleşecektir. Bu sebeple belirli seviyede olan insanlarımızın Avrupa'ya gönderilerek eğitim almalarını sağlamaktır. Mümtaz Turhan daha önce meydana gelen batılılaşma hareketlerindeki başarısızlığı eğitim için Avrupa'ya gönderilen talebelerin ve bunları gönderen devletin hedefsiz ve plansız davranmasına bağlamaktadır. Eğer yeterli bir plan yapıp ve hedeflere göre öğrencilerin seçimi yapılabilirse gönderilecek talebeler en iyi bir şekilde eğitim alıp yurda dönebileceklerdir.

Eğitim kurumlarında yapılacak reform çalışmaları ile eğitim sistemimizde duzelmelerin olabileceğini hemen hemen tüm eğitimciler kabul etmektedir. Her lke geleceğini koruma adına bir takım adımlar atmak zorundadır. Fakat bu adımları atarken önceliklerin bilinmesi oldukça önemlidir. Hem siyasi hem de iktisadi açıdan atılacak adımlar ülkeye bir külfet getirmektedir. Yapılacak masraflar eğer iyi kanalize edilirse, daha güzel sonuçlar alınacak ve o ülke hedefine emin adımlarla yürüyecektir. Bu noktada eğitimde reform çalışmalarında da hangi eğitim kademelerine öncelik verileceğinin iyi kararlaştırılması lazım gelir. nk devlet bütçesi kısıtlı ve zamansa kısıdır. O halde az zamanda çok işler başarmak gerekmektedir. İşte II. Meşrutiyet döneminde Emrullah Efendi tarafından ortaya konulan ‘‘Tuba Ağacı Nazariyesi’’ devletin bulunduğu zor durumdan kurtarılmasını sağlayacak, az zamanda çok işler başarılmasını sağlayabilecek bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır.

II. Meşrutiyet döneminde eğitim tartişmaları başlıca iki noktada toplanmıştır. Devletin geleceğini kurtarmak adına eğitimde reform çalışmalarının gerekliliğini bütün eğitimciler ve siyasiler kabul etmesine rağmen, reform çalışmalarına öncelikle nereden başlanılması yönünde birbirine zıt iki görüş ortaya çıkmıştır: Bunlardan birincisi; Emrullah Efendi tarafından dile getirilen eğitimde reform hareketlerine yukarıdan yani Darülfünun’dan başlanılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. nk devletin yüksek zihinlere ihtiyaı vardır. Onlar yetiştirilmeden diğer insanların yetiştirilmesi mümkün görülmemektedir. Ayrıca her ülke eğitimde milli olmak zorundadır. Milli şuur aşılanmamış insanların devleti korumada yetersiz kalacağı ortadadır. Bu insanlar eğer iyi bir eğitim alarak yetiştirilirlerse hem diğer insanların da yetişmelerini sağlayacaklar, hem de devletin yönetim kademelerinde yer alarak devletin bekası için çalışacaklardır.

II. Meşrutiyet döneminde Emrullah Efendi’nin bu görüşüne karşı ilköğretime önem verilmesi gerektiği dolayısıyla ilk olarak reform çalışmalarının ilköğretimde yapılması ve daha sonra yukarıya doğru gidilmesi şeklinde ikinci bir görüş ileri sürülmüştür. İlköğretimin temel olduğunu söyleyen Satı Bey’e göre temel sağlamlaştırılmadan rk bir ilköğretime dayanan hiçbir kurum ayakta duramayacaktır. Satı Bey de Emrullah Efendi’nin Tuba Ağacı teorisinin karşısına Kiraz Ağacı teorisıyla cevap vermiştir. O’na göre eğitim kiraz ağacına benzer ve önce köklerden beslenir. Kökleri yerdedir. Dolayısıyla eğitim sisteminin temeli olan ilköğretim öncelikle ele alınıp düzeltilmelidir ki diğer kademelerde bunun üzerine bina edilebilsin.

Emrullah Efendi tarafından ortaya atılan bu görüş, dönemin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmış bir teoridir. Bu teori karşıt görüşün tamamen karşısında değildir. Yani ilköğretimin tamamen ihmal edilmesini istememektedir. Fakat önceliğin eğitimcilerin yetiştirilmesine harcanmasını, bunları yetiştirecek kurum Darülfünun olduğu için de diğer kademelerin ihtiyaçlarının -gerek öğretmen ve gerekse müfredat gibi- giderilmesi noktasında bu kurumun öncelikli olarak ıslahına çalışılması büyük önem arz etmektedir.

Rumeli topraklarının kaybedilmesinin milli eğitim sistemimizdeki eksiklikten dolayı meydana geldiğini, azınlıkların ve yabancı okulların ülkemizdeki faaliyetlerinin ülkenin bütünlüğünü bozacağından endişelenen Emrullah Efendi milli elitler yetiştirebilmek için teftişinde elzem olduğunu, özellikle yabancı okulların bu tür faaliyetlerini önlemek amacıyla taşıdığını belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında elit eğitim anlayışı çerçevesinde bu konuda içeriğe dâhil edilmiştir.

Emrullah Efendi'den sonra yine aynı parti içerisinde yer alan Ziya Gökalp'ta kendi deyişyle "güzide"lerin yetiştirilmesinin ülke için önemine değinmiş ve bunun için üniversitede yapılması gereken reformların lüzumuna dikkati çekmiş ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Gökalp tarafından savunulan elit eğitim anlayışı tamamen kültür ve medeniyet anlayışı temeline dayanmaktadır. Eğitimin millileşmesi gerektiğini vurgulayarak öğretim açısından bizden ileri olan Batı medeniyetinin örnek alınmasını dolayısıyla batılılaşmayı çare olarak görmektedir. Batılılaşırken kültürümüzün milli kalmasını bunun için Türkleşmek, İslamlaşmak ve çağdaşlaşmak formülünü ortaya koymuştur.

Eğitim sisteminde elit yetiştirme konusunda her ne kadar yukarıya önem verse de bir bütünlük arz ettiğinden eğitim kurumunun diğer kademelerinin de bu anlayış çerçevesinde düzenlenmesi gerektiği görüşünü dile getirmiş ve bu kademeler içinde çeşitli öneriler ortaya koymuştur. Üniversitede elit insanlar yetiştirilebilmesi için ilmin sadece ilim için öğrenilmesi öğretme ve aynı zamanda öğrenme hürriyetinin gerçekleştirilmesinin önemine değinmiş ve üniversitenin hem bilimsel hem de yönetsel açıdan özerk olması için çalışmalar yapmıştır.

Elit insanları milletin zekâsı ve hükümetin dimağı olarak adlandırmış bu insanların yetişmesinin öncelikli olması gerektiği üzerinde ısrarla durmuştur. Üniversitede görev aldığı süre zarfında yetenekli genç öğretmenleri üniversiteye alarak üniversitenin kaliteli öğretim yapmasına katkıda bulunmuştur. Çeşitli dallarda eğitim kongreleri düzenlenmesi ve muallimler birliği kurulmasının bütün ilim adamlarının bilgi paylaşımını sağlaması açısından

gerekli olduğunu ileri sürmüştür. İlimin gelişmesi ve zihniyet haline gelmesi açısından bu durumu gerekli görmüştür.

Üniversiteden önceki eğitim kademesi olan sultanilerin de güzide insanlar yetiştirme açısından önemine değinmiş ve buralarda yapılması planlanan program değişikliğinin hem milli eğitimi gerçekleştirme hem de en iyi talebelerin üniversiteye gelmeden gireceği bölümlerle ilgili temel bilgilere sahip olmasını sağlayacağını ifade etmiştir.

Elit eğitim akımının diğer temsilcisi Mümtaz Turhan'da Ziya Gökalp gibi elit anlayışını kültür-medeniyet ve batılılaşma kavramları üzerine kurmuştur. Ülkemiz eğitim sistemindeki bozukluklardan ve yetersizliklerden dolayı her ülke nüfusu içerisinde bulunan yetenekli üstün insanların seçilerek Avrupa'ya gönderilmesi ve memlekete döndükten sonra ilim zihniyetinin yerleşmesi için araştırma enstitülerinin kurulmasını gerekli görmüştür. Milli bir eğitimin önemine de değine Turhan eğitimin milli kültürü gençlere aşılması gerektiği üzerinde durmuş. Halk ile aydının bütünleşmesini istemiştir.

Üniversite problemini oldukça önemseyen Turhan konuyla ilgili görüşlerini ileri sürdüğü bir kitapta yazmıştır. Ülkemizin esas problemini eğitim problemi olarak görmüş, bunun halledilmesi noktasında üniversiteye önemli görevler yüklemiştir. Üniversitenin elit insanların yetiştirildiği kurum olduğunu belirtmiş ve bu kurumun kaliteli öğretim üyeleriyle öğretim vermesinin ülke açısından önemine dikkat çekmiştir. Üniversiteye üstün yetenekli insanların seçilebilmesi için ise ilköğretimden itibaren iyi bir seçim mekanizmasını zorunlu görmüştür. Avrupa'nın bu noktada bizden ileride olduğunu belirtmiş, medeniyet konusunda Avrupa medeniyetinin örnek alınmasını istemiş ve bu amaçla Avrupa'ya öğrenci gönderilmesinin elit insanlar yetiştirmenin bir parçası olarak görmüştür.

İlköğretimin milli bir eğitim çerçevesinde vatandaşlara gerekli olan bilgilerin öğretilmesi şeklinde verilmesini, daha sonraki kademelerin ise eleyici ve seçici bir karakterde devam ettirilmesini eğitim planlaması açısından değerli bulmuştur.

Her ülke geçmişini değerlendirerek, geçmişindeki tecrübeleri göz önüne alarak yapacağı ıslahatlarla geleceğini iyi bir şekilde planlayacaktır. Biz de araştırmada eğitim tarihimiz açısından büyük bir öneme sahip olan II. Meşrutiyet döneminde Maarif Nazırı Emrullah Efendi tarafından ortaya konulan ve ıslahat çalışmalarına yukarıdan başlayarak öncelikli olarak eğitimcilerin yetiştirilmesi ve daha sonra bu aydınların halkı aydınlatması şeklinde devam edecek olan elit eğitim akımını ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmanın problemi, özellikle Fransız eğitim sisteminden etkilenen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluşunu elit insanların yetiştirilmesi olarak gören II. Meşrutiyet dönemi eğitim bakanlarından Emrullah Efendi başta olmak üzere daha sonraki savunucuları olan Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın elit eğitim ile ilgili görüşlerini tespit etmektir.

1.3. Sınırlılıklar

Araştırma II. Meşrutiyet döneminde Emrullah Efendi ile başlayıp Ziya Gökalp ve Elit Eğitim Akımının son temsilcisi olarak kabul ettiğimiz Mümtaz Turhan'ın ölümüne kadar geçen bir süreyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca günümüze kadar geçen hükümet programları da dikkate alınarak bu konudaki eğitim politikalarında elit eğitiminin izleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elit eğitiminin temsilcileri olan Emrullah Efendi, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan eğitimde reform ve elit eğitim görüşleri açısından incelenmeye çalışılmıştır.

1.4. Araştırmacının Bakış Açısı

Araştırma tarihsel bir araştırma olması sebebiyle geçmiş dönemde yaşamış olan ilim adamlarının görüşleri birincil kaynaklardan elde edilerek aktarılmaya çalışılmış, bu görüşleri destekleyen ikincil kaynaklara da yer verilmiştir. Araştırma, bugün eğitim sistemimizde yapılmaya çalışılan düzenlemelerin yakın geçmişimizde ortaya atılan düşünceler olduğu görülmekte, geçmişte düşünülen yanlışlara bugünde düzeltilmekte ve sözde eşitlik adına yetenekli insanların ortalama bir zekâ içerisinde yok olmasına göz yumulmaktadır.

Emrullah Efendi'nin yüzyıl önce ortaya atmış olduğu milli elitler yetiştirme projesini, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan da savunmuş, bunun gerçekleşmesi için çeşitli çözüm önerileri getirmişlerdir. Aradan yüzyıl geçmesine rağmen Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin küllerinden doğmuş, büyük bir atılım gerçekleştirmiş ama halen eğitim sistemini tam rayına oturtamamıştır.

Her ülke nüfusu içerisinde bulunan seçkin insanların yetiştirilmesine özen göstererek geleceğini kurtarmaya çalışmaktadır. Elit eğitimi düşüncesi, adalet

kavramının bir uygulaması olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlar her yerde hak ettiği değeri görmek durumundadırlar. Bilenle bilmeyenin, çalışanla çalışmayanın aynı haklara sahip olduğu bir ortamda acaba gelişimden, ilerlemeden söz edilebilir mi? Allah her insanı farklı yetenek ve kabiliyette yaratmıştır. Milyarlarca insanın parmak izleri ve göz retinalarındaki farklılık gibi düşünce yapıları, zekâ ve yeteneklerinde de farklılık bulunmaktadır. Farklı zekâ seviyelerine sahip olan insanların aynı eğitime tabi tutulmaları acaba doğru mu? Böyle bir uygulama eşitlik kapsamında değerlendirilebilir mi? Bu sorulara “Evet” cevabını vermek yüksek zihinlere yapılacak en büyük haksızlık olacaktır.

Devletlerin liderlere ihtiyacı vardır. Liderler ise halkın maşeri vicdanına sahip en buhranlı anlarda ortaya çıkarak halkın örgütlenmesini sağlayacak, halkı aydınlatacak olan milletin zekâsı durumundaki elit insanlar arasından çıkmaktadır. O halde devlet için bu derece önemli olan milli seçkinlerin yetiştirilmesine de daha fazla önem verilmelidir. II. Meşrutiyet döneminde Emrullah Efendi'nin ortaya attığı bu görüş bugün halen geçerliliğini korumaktadır. Ülkemizin kalkınabilmesi için bu insanların yetiştirilmesine ihtiyaç vardır. İktisadi kalkınma açısından masrafların son derece dikkatli planlanması gerekirken bugün temel eğitim her şeyden üstün tutulmaktadır. Yarım asır önce elit eğitim akımının son temsilcisi diyebileceğimiz Mümtaz Turhan tarafından dile getirilen ve okur-yazar oranının artırılmasına yönelik yanlış düşüncenin halen peşinden koşulmaktadır. Medeniyetin bir sonucu olarak ortaya çıkması gereken okur-yazar oranının yüksekliği, ne yazık ki ilim zihniyeti yerleşmeden gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Üniversitelerin düzeltilmesi, ihtiyaca göre artırılması ve elit insanların yetiştirilmesi için iyi bir seçim mekanizmasının çalıştırılması gerektiği düşüncesine rağmen Turhan'ın dediği gibi bugün de siyasilerin amaçlarını gerçekleştirme yolunda üniversitelerin sayısı artırılmış fakat iyi bir seçim uygulanmadığından dolayı seviyesi daha düşük insanlar üniversite sıralarında kendilerine yer bulmuşlardır. Bu insanlar üniversiteyi zorda olsa bitirdiklerinde görevlerini nasıl yerine getireceklerdir? Devletin bu insanlar için harcadığı paralar, eğer elit insanlar için harcanabilse, bu insanların daha iyi eğitim almaları sağlanacak ve geri dönüşümü daha hızlı olacaktır.

Mümtaz Turhan tarafından önerilen üniversiteye giriş sınavı bugün uygulanabilse gerek zekâ ve gerekse yetenek açısından gerekli seviyenin üstüne çıkabilen gerekli başarıyı gösteren insanlar istediği bölümde okuma ve kendini geliştirme imkânı bulmuş olacaklardır. Günümüzde uygulanan yükseköğretime giriş sınavında belirli öğrenme seviyesinin üzerinde yer alan kişiler tercihlerine göre çeşitli bölümlere girebilmektedirler. Üniversite öğrenimi görmek isteyen öğrenciler hakkında öğretmen görüşleri ve o bölüm için bulunması gereken özellikler dikkate alınmamakta, sonucunda ise geçim mesleği olarak insanlar kişiliklerine tamamen ters mesleklere de yönelebilmektedirler. İşte Turhan tarafından ortaya atılan çözüm önerisi; insanların her aşamada iyi bir seçim mekanizması ile seçilmesini sağlamak ve bu şekilde elit insanların yetiştirilmesinin önündeki engeli kaldırmaktadır. Bugün milli eğitim sisteminde yapılan düzenlemelerin Emrullah Efendi başta olmak üzere Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından ortaya atılan çözüm önerileri göz önüne alınarak yapılması, milli elit yetiştirme düşüncesinin de yeniden irdelenmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Bu gerekçelerle günümüzde elit insanların yetiştirilmesine daha fazla önem verilmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmış ve geçmiş tecrübelerle yönelim olmuştur. İşte bu amaçla milli elitler yetiştirme projesi ele alınıp incelenmiştir.

Cumhuriyet döneminden sonra üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili olarak çeşitli kanunlar çıkarılmış ve alanlarında üstün yetenekleri olan kişilerin devlet tarafından yurtdışına eğitim için gönderimi sağlanmıştır. Bu kanunlardan ilki 8 Nisan 1929 tarihinde kabul edilen 1416 sayılı “Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebeler Hakkında Kanun”dur. Daha sonra 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı kanunla Köy Enstitüleri açılarak yetenekli öğrencilerin seçilerek yetiştirilmesi amaçlanmıştır. 7 Temmuz 1948 yılında kabul edilen 5245 sayılı “İdil Biret Ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun”, 15 Şubat 1956 yılında kabul edilen 6660 sayılı “Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun” ile daha da genişletilerek yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanun ile güzel sanat dallarında yetenekli olan öğrencilerin yurtdışında eğitim almaları sağlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen kanunlardan başka 1976 yılında kabul edilen Özel Statü Yönetmeliği, 30 Mayıs 1997 tarihinde kabul edilen 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ve Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi de üstün yetenekli öğrencilerin üstün eğitim almaları için gereken tedbirleri içeren yasal düzenlemeleri oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır ve tarihi araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Tarihi araştırma; dönemin belgelerinin dikkatlice okunması veya o zamanlarda yaşamış olan bireylerle görüşmeler yapılarak çalışılan problemle ilgili olarak “geçmişte ne oldu?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu araştırma yöntemi, amacına göre betimsel araştırma grubuna girmektedir. Betimsel araştırmalar ise verilen durumu mümkün olduğu kadar tam ve dikkatli bir şekilde tanımlayan araştırmalardır.

Eğitim araştırmalarında kullanılan genel araştırma türlerini şöyle gruplandırabiliriz (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010, s.18,21):

Betimsel	İlişkisel	Müdahaleli
----------	-----------	------------

Tarama

Korelasyonel

Deneysel

Tarihi

Nedensel Karşılaştırma

Etnografik

Bu bilgiler ışığında araştırmamız tarihi bir araştırmadır. II. Meşrutiyet döneminde eğitim tartışmaları çerçevesinde ortaya atılan ve devletin kurtuluşunu milli seçkinlerin yetiştirilmesine bağlayan ve bunun için eğitimde reform hareketlerinin

öncelikle üniversiteden başlaması gerektiği şeklindeki elit eğitim düşüncesi, o dönemden başlanarak günümüze kadar tarihi seyri açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Tarihi araştırmalarda araştırılan konu hangi alanda olursa olsun diğer konularla bir bütünlük arz etmektedir. Dolayısıyla söz konusu dönem eğitim tartışmaları ile beraber incelenen şahısların siyasi, toplumsal ve iktisadi görüşleri de ele alınmış elit görüşleri bu çerçevede verilmeye çalışılmıştır.

2.2. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi

Elit eğitiminin temsilcileri ve eserleri, Osman Ergin, Hilmi Ziya Ülken ve özellikle Mustafa Ergün'ün II. Meşrutiyet dönemi ile ilgili çalışmalarından elde edilen bilgiler neticesinde seçilip bu kişilerin tüm eserlerine ulaşım sağlanmış ve bunlar içerisinde elit eğitimine temel teşkil eden eserleri seçilmiştir.

Araştırmada Emrullah Efendi, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın elit eğitimi ile ilgili görüşleri temel teşkil etmiştir. II. Meşrutiyetten itibaren eğitimle ilgili yaşanan tartışmalar çerçevesinde ortaya koyulan esaslı bir çözüm yolunu takip eden bu şahsiyetler ve bunlarla ilgili yazılan yazılar çalışmanın alanına girmektedir.

II. Meşrutiyet döneminden itibaren ortaya atılan bu fikirler öncelikle dönemin gazete ve dergilerinde neşredilmiştir. Emrullah Efendi İttihat ve Terakki Partisi'nin bir üyesi olarak hazırladığı “İzahname” adlı eserinde de görüşlerini anlatma imkanı bulmuştur. Daha sonraki dönemde Ziya Gökalp, bu partinin mensubu olarak çeşitli raporlar hazırlamış ve makaleler yayınlamıştır. Gökalp'ın gazete ve dergilerdeki yazıları daha sonra çeşitli yazarlar tarafından derlenerek bir araya getirilmiştir. Mümtaz Turhan ise gerek İstanbul Üniversitesi Psikoloji Derneğinin dergisinde yazdığı makaleler gerekse doktora tez çalışması “Kültür Değişmeleri” ve diğer kitapları ele alınarak ilk kaynaklar belirlenmiş ve bunlara ulaşılmıştır.

Veri kaynakları belirlenirken yine yazarlarla ve görüşleri ile ilgili yazılan makale ve eserlerde göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle II. Meşrutiyet dönemi Meclis zabıtları Emrullah Efendi'nin görüşlerine ulaşılmasında önemli bir kaynak teşkil etmiştir.

2.3. Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi

Çalışmada geçerliği sağlamak için orijinal eserlere ve devlet arşivlerine başvurulmuştur. Özellikle Emrullah Efendi'nin makaleleri ve ilgili yazıları dönemin gazete ve dergilerinden Milli Kütüphane'den yararlanılarak erişim sağlanmıştır. Tutarlılığı artırmak için ilgili kişilerin bütün eserlerine başvurulmuştur. Eserler incelenerek söz konusu eserlerden araştırmayla ilgisi olmayanlar ayıklanmış, faydalanılan eserleri Ek 1'de verilmiştir. Özellikle Ziya Gökalp'ın eserleri öncelikle dergilerde makaleler şeklinde yayınlanmış, daha sonra kültür bakanlığı tarafından kitap haline getirilmiştir.

Araştırmada kullanılan veri kaynakları öncelikle birincil kaynaklardır. Bu kaynaklar Emrullah Efendi'nin parti kongresinde sunduğu "İzahname" başta olmak üzere dönemin dergi ve gazetelerinde yazmış olduğu makalelerdir. Yine aynı dönem dergi ve gazetelerinde yer alan makaleler Emrullah Efendi hakkında bizlere doğru bilgiler vermektedir.

II. Meşrutiyet döneminde milletvekili ve bakan olması hasebiyle mecliste yapmış olduğu konuşmalar ve hazırlamış olduğu yasa tasarıları da orijinal görüşlerinin doğru olarak belirlenmesinde büyük bir öneme haizdir. Meclis zabıtları gerek Osmanlıca ve gerekse günümüz Türkçesine çevrilen şekliyle incelenmiş, her iki nüshada bir farklılık görülmemiştir. Yine o dönemde Osmanlı Türkçesi ile yazılan eserlerin günümüz Türkçesine çevirisi yapılmış, bilgilere ilk elden ulaşılmıştır. Bu dönemde yazılan gazete ve dergilere başta Milli Kütüphane olmak üzere İslam Araştırmaları Merkezi'nden de yararlanılmıştır. Özellikle İkdam (9 Temmuz 1914) ve Tanin (12 Mart 1910, 12 Ekim 1910) gibi gazeteler dönemin fikirlerini aktarmada etkili olmuşlardır. Bu gazeteler özellikle Emrullah Efendi'nin bakanlık yaptığı dönemler olan 1910-1912 arası incelenmiştir. Ek-8'de örnek verilmiştir. Bu kaynaklar orijinal halinde Milli Kütüphane'de muhafaza edilmektedir.

Elit eğitim düşüncesinin diğer temsilcilerini ele aldığımız zamanda yine Orijinal eserlerine ulaşım sağlanmıştır. Görüşleri gerek makaleleri ve gerekse daha sonra derlenen kitapları açısından incelenmiş herhangi bir tutarsızlık gözlenmemiştir. Bu

kaynaklarda devlet arşivlerinde yerini almıştır. Konuyla ilgili ele alınan eserler yazarların kendi görüşlerini bizzat aktardıkları eserler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma amacı belirlendikten sonra, araştırma konumuz dâhilinde bulunan kişilerin öncelikle kendi eserleri ve daha sonra görüşleri ile ilgili yazılı eserler, kaynak taraması ile elde edilmiş, bazı kitap ve makalelere ise internet üzerinden erişim sağlanmıştır. Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphane Seyfettin Özege salonu kullanılarak bu konuda yazılmış olan Osmanlıca eserlere erişim sağlanmıştır. Ankara Üniversitesi dergiler ve gazeteler veri tabanından da yararlanılarak söz konusu eserlere ulaşılmıştır.

Araştırma verileri literatür tarama yoluyla elde edilmiştir. Tez konusu ile ilgili belgelere ulaşmak için Diyarbakır “Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi”, İstanbul Beyazıt kütüphanesi ve İSAM kütüphanesi ve Ankara’da çeşitli kütüphaneler taranmış, konuyla ilgili önemli eserlerin tarafımızdan temin edilmesine çalışılmıştır. Çağımızın vazgeçilmez bilişim teknolojileri yoluyla veri tabanları üzerinden ve özellikle Milli Kütüphanenin kullanılması ile söz konusu çalışma ile ilgili eserlere ulaşım sağlanmıştır.

Araştırmayla ilgili yapılan sempozyumlar da takip edilerek konuyla ilgili yeni bilgilerin elde edilmesine çalışılmıştır. Araştırmada İslam Araştırmalar Merkezinin kütüphanesinden de büyük ölçüde faydalanılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde çıkan dergi ve gazetelere ve o dönemde basımı yapılan eserler bu kütüphanede tüm kullanıcıların incelemesine açık hale getirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin toplanmasında en önemli ve yaygın veri toplama aracı sistematik ve dikkatli not tutmadır tarihsel araştırmalarda yaygın olarak üç tür anlatım türü kullanılmaktadır.

Betimleyici anlatım: Tekil tarihi olguları açıklar.

Yorumlayıcı anlatım: Bir fenomen alınır ve içinde bulunduğu tarihi bağlamda tartışılır.

Karşılaştırmalı anlatım: Eş zamanlı veya farklı zamanlı fenomenler bağlamı göz önüne alınarak karşılaştırılır.

Araştırmada yorumlayıcı anlatım kullanılmıştır. Verilerin sunulmasında kronolojik bir yaklaşım izlenmiştir. Elit eğitiminin felsefi temelleri Platon'dan başlatılmış günümüze kadar tarihi aşamalar dikkate alınarak sırasıyla incelenmiştir.

Araştırmada kullanılacak veriler, daha önce yapılan çalışmalardan konumuzla ilgili olanlardan faydalanarak toplanmıştır. Bu dönem dergi ve gazetelerine ulaşılmış, bu akım temsilcilerinin yazdığı makaleler ve eserler taranarak konuyla ilgili görüşleri çıkarılmış ve tezde gerekli bölümlere yazımı sağlanmıştır.

Elit eğitim akımı temsilcilerine göre elde edilen veriler ayrıştırılmış. Emrullah Efendi, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'la ilgili ayrı ayrı zarflar ve dosyalar oluşturulmuş, bu bilgiler önem düzeyine ve oluşturulan içeriğe göre ayrılarak tezde kullanılacak verilerin alt başlıklara göre yazımı sağlanmıştır. Elde edilen verilerden konumuzla uzak bağlantısı olanlar ayıklanmış ve araştırmada doğrudan etkili olacak bilgilerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Emrullah Efendi ile ilgili bilgilere gazetelere verdiği röportajlar, dergilere gönderdiği yazılar ve özellikle milletvekili olduğu ve bakanlık yaptığı dönemlerde ise Mecliste yaptığı konuşmalar incelenerek ulaşılmıştır. Bu konuşmalar, Meclisi Mebusan Zabıt Cerideleri incelenerek bulunmuştur. Ayrıca hazırlamış olduğu kanun ve yönetmelikler ve kurumlara gönderilen genelgelerde de elit görüşü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlıca dergi ve gazeteler elde edildikten sonra onların günümüz Türkçesine çevirisi yapılmış ve o dönem eğitimiyle ilgili gerekli bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgiler söz konusu eğitimcilerin elit anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan ile ilgili bilgilere ise öncelikle kendi eserleri, daha sonra ise kendileri hakkında yazılanların incelenmesi sonucu ulaşılmış, bu bilgiler siyasi, kültürel ve eğitim görüşleri olarak ayrılmış ve bu görüşler neticesinde ortaya konulan elit görüşleri analiz edilerek tezde vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ELİT EĞİTİM DÜŞÜNCEİ VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE YANSIMALARI

3.1. Elit Eğitimi Akımı

Elit eğitimi akımına geçmeden önce elit kavramının açıklanmasına ve bunun tarihsel açıdan kullanımına kısaca değinmek gerekmektedir. Elit kavramı tanımlandıktan sonra gerek dünya gerekse Türk tarihi açısından elit eğitiminin geçmişi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Köken olarak Latince “eligre” ve “electa” sözcüklerinden türemiş olan “elit” kavramı, Fransızca “Elite” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Eligre sözcüğü Latince’de seçme anlamına gelir. “Electa” ise seçilmiş, en iyisi anlamında kullanılır (Arslan, 2007b). Fransızca Elite olan sözcüğün dilimizdeki karşılığı seçkindir. Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre “*seçkin; benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan, üstün, mümtaz, güzide, mutena anlamında kullanılır. Diğer bir kullanımı ise; bir toplumda gücü ve saygınlığı olan kişi veya gruptur (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük [TDK], 2007, s.1)*”.

Seçkin sözcüğü 17. yüzyılda üstün kalitede olan mallar için kullanılmakta iken daha sonra ise birinci sınıf askeri birlikler için kullanılmıştır (Bottomore, 1997). Pareto’ya göre seçkin; bilgi ve zenginlik gibi sosyal değer bakımından en yüksek başarıya ulaşmış kişidir. Bu da genelde ekonomi ve siyasi alanda ortaya çıkmaktadır (Pareto, 2005). Elit kavramının bilimsel alanda popüler olması ise, Pareto sayesinde olmuştur (Arslan, 2007b). Aydın kavramı da medya hatta akademik çevrelerde elit kavramı yerine kullanılabilir.

Seçkin, genel anlamda bir toplumda başta politik alan olmak üzere tek tek her alanda doğuştan getirdiği yetenekleri veya sonradan kazandığı birikimlerle ön plana çıkan seçkinleşen insandır. Özel olarak ise, sosyal alanın belli bir alanına veya toplumun bütününe önderlik etme yeteneğine sahip olan insan anlamına gelmektedir (Cevizci, 2002)

Bugün seçkinler fikrinin en sık ortaya atıldığı bağlam, az gelişmiş ülkelerin problemleri ve umutlarıyla ilgili tartışmalar olmuştur. Zorlu toplumsal değişikliklerin gerçekleştiği ülkelerde halkın en çok ihtiyaç duyduğu kişiler, seçkinler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bottomore, 1997). Toplumsal veya siyasi değişikliklerin halk tarafından algılanması seçkinlerin yardımıyla uygun bir şekilde dönüşmektedir. Halk ve seçkinler arasında var olan bütünleşme, halkın devlet tarafından gerçekleştirilecek uygulamaları daha iyi anlamasına katkıda bulunmaktadır.

Toplumsal değişiklikler, halkın isteklerine bazen ters düşebilmekte veya yanlış anlaşılabilir. Çünkü avam diye tabir edilen kesim olaylara dar çerçeveden bakmakta ve daha derin anlamlara ve yorumlara varamamaktadır. İşin bu kısmını milli seçkinler dediğimiz insanlar çözecektir. Halka zorla dikte ettirilecek şeylerin temelini sağlam olması imkânsızdır. Şartlar değiştiğinde halk bunları tekrar değiştirmeye çalışacaktır. O halde yapılacak şey, özellikle toplumdaki köklü değişikliklerde seçkinlerden yararlanılmasıdır. Seçkinler yardımıyla yapılacak değişiklikler halka uygun bir dille anlatılacak ve kendiliğinden kabul edilmesini sağlayacaktır. Böyle bir imkâna sahip olmak, her devletin en çok ihtiyaç duyduğu bir durumdur. Dolayısıyla üstün yeteneklere sahip seçkin insanların devletin geleceği adına seçilip en iyi eğitimi almalarını sağlamak gerekir.

Elit, her şeyden önce bölgesel sınırları aşmış bir insanlık değeridir. Adına elit, seçkin, güzide densin, hepsi insanlığın evrensel değerleri sayılmalıdır. Keza; bir dahi, öyle bir insandır ki, bir nesne aynada nasıl yansıyor da dünya da onun zihninde öyle yansımaktadır. İnsanlık öğrendiklerinin çoğunu ondan öğrenmiştir. Çünkü en önemli meselelerdeki en derin kavrayış eşyanın tam bir bütünlük içerisinde kavranmasından doğmaktadır. Dünya böyle nitelikte olan insanların ortaya çıkmasını şiddetle istemektedir (Schopenhauer, 2009). Böyle insanlar sayesinde insanlar için önemli olan icatlar meydana gelmekte ve gelecek nesiller daha iyi bir şekilde yetişebilmektedirler.

Eğitimde temel ilke; bireyin kapasitesi ölçüsünde ve yeteneği doğrultusunda bir eğitime tabi tutulmasıdır. Her toplumda normal seviyedeki bireylerin yanında üstün yetenekli çocuklar da bulunmaktadır. Bunların eğitilmesi, o toplum için stratejik bir mahiyet arz etmektedir (Bilgili, 2000). Çünkü insanlar arasından üstün yetenekli dâhi potansiyeli olanları seçen, yetiştirip geliştirmesini ve teşvik etmesini en iyi bilen ve bunu uygulayan milletler, diğer milletler arasında çok avantajlı bir konuma sahip olmuşlardır. Her toplumda sayıları sınırlı olan üstün yeteneklere sahip bireyler, bu açıdan bakıldığında bir milletin hayat damarlarından birini teşkil etmektedirler (Aydın, 1994).

Toplumsal ve iktisadi kalkınma açısından üstün yetenekli bireylerin rollerini ve önemini kavramış olan milletler, gerekli tüm olanaklarını seferber ederek, bu kabiliyetleri tespit etmekte, eğitmekte ve istihdam etmektedirler. Çabalarını bu çerçevede yoğunlaştıran ülkeler, bilim ve teknoloji alanında hedefledikleri yerlere ulaşmışlardır (Ekinci, 2003).

Her bireyin eğitim ihtiyacı bireysel farklılıklardan dolayı çeşitli boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar, bireyin alacağı eğitimin niteliğini etkilemektedir. Bugün genellikle yapılmakta olan vatandaşların ortalama bir eğitim görmesinin sağlanmasıdır. Ortalama bir eğitim demek; üstün yeteneklere sahip olan insanların bu yeteneklerinin görmezden gelinmesi demektir. Ülkesinin gerçek medeniyet seviyesine ulaşmasını isteyen liderler, bütün imkânlarını böylesine faydasız olabilecek bir yola sevk etmekten vazgeçmeli, ülkeyi geleceğe taşıyacak olan üstün insanların yetiştirilmesine daha çok önem vermelidirler.

Bütün insanlar, toplumun en kıymetli güç kaynağı durumundadırlar, fakat bu kaynağın en önemli tabakası ise üstün yeteneklilerdir. Üstün yeteneklilerin zamanında teşhis edilmeleri, ihtiyaçlarına en uygun eğitimlerinin sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde üstün yetenekliler, ortalama bir yetenek gurubu içerisinde kaybolacak ve toplum için telafisi mümkün olmayan bir kayıp haline gelecektir. Bu durumdaki çocukları, küçük yaşlardan itibaren teşhis etmek ve durumlarına en uygun eğitim ortamında yetiştirmek gerekmektedir (Enç, Çağlar ve Özsoy 1981). Osmanlı İmparatorluğunda Enderun mektebinin uygulamalarına bakıldığı zaman yönetici kadronun bu şekilde yetiştirildiği görülmektedir. İyi bir seçim mekanizması yoluyla

seçilen yönetici seçkinlere öncelikle milli kültür verilmiş ve daha sonra alanlarında en iyi hocalardan eğitim almaları sağlanarak devletin geleceği için çalışmaya programlandırılmışlardır.

Bireysel potansiyellere olabildiğince işlerlik kazandırmak üzere bireylerin yeteneklerini geliştirmek, eğitimin temel işlevidir. Dolayısıyla eğitim süreçlerinin bireylerin özel durumlarına ve yeteneklerine göre düzenlenmesi gerekmektedir. Normal eğitim içerisinde kaybolan üstün yetenekliler, var olan potansiyellerini en üst düzeyde geliştirebilmeleri için eğitim ortam ve uygulamalarının kendilerine göre düzenlenmesini arzu etmektedirler (Milli Eğitim Bakanlığı I. Özel Eğitim Komisyonu Raporu [MEB], 1991). Böyle yapıldığı takdirde hem bireyler hem de toplum bu durumdan kazançlı çıkacaklardır.

İnsanlık tarihi başlangıcından günümüze kadar, keşiflerin ortaya çıkmasında, icatların yapılmasında ve bunlarla birlikte toplumların ilerlemesinde herkesin değil özellikle üstün yeteneklere sahip dâhilerin katkısının çok büyük olduğu görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı devletler, üstün yeteneklilerin eğitimine daha fazla önem vermişlerdir (Ataman, 1976). Eğitim tarihi incelendiğinde genel eğitimden önce seçkin insanların eğitimine yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Enç, 1973). Platon'dan başlamak üzere devam eden seçkin insanların eğitimine tarihsel açıdan bakmak yerinde olacaktır.

3.1.1. Elit Eğitiminin Felsefi Temelleri

Elit eğitimi ile ilgili görüşlere baktığımız zaman ilk olarak Platon zamanında arisstokratik bir görüş olarak ileri sürüldüğünü görmekteyiz. Bireylerin yetenekleri açısından öncelikli olarak yetiştirilmesi gerektiği görüşü bu filozofla başlamış Aristo, Fenelon, Nietzsche ile devam etmiştir. Bu eğitimin fikri temellerini oluşturması bakımından bu bölümde elit eğitim görüşleriyle öne çıkan kişilerin görüşlerine yer verilmiştir.

Platon (M.Ö. 427-M.Ö. 347): Platon Atina'da demokratik eğilimlerin ağırlıklı olduğu ve sınıflar arası bir mücadelenin arttığı bir dönemde yaşadığından dolayı toplumu bu ortamdan kurtarabilmek için katı bir sınıf ayırımına dayanan aristokratik bir

düzen tasarlamıştır. Bu düzene göre insanlar doğuştan eşit değildir ve akıllı bilge azınlığın devleti yönetmesi gerekmektedir (Göze, 2000).

Platon'a göre eğitim, devletin vazgeçilmez bir işlevidir. Bu eğitim, bireyin ve vatandaşlığın gerektirdiği ideal mükemmelliğe ulaşmayı amaç edinmesini sağlayan ve adaletli bir şekilde yönetimin nasıl olduğunu kendisine gösteren erdem eğitimidir (İ. Kaplan, 1999). Bu eğitim, gençleri devlet tarafından uygun görülen ve mükemmel insanlar tarafından önerilen yaşayış tarzına doğru yönlendirmektir (Kanad, 1963). Devlet eğitim işlevini yerine getirirken toplumdaki sınıflaşmayı göz ardı etmemelidir.

Platon'a göre üç tür insan vardır: çalışmak için yaratılan insanlar, başkalarının kontrolü altında yönetmek için yaratılan insanlar ve araç ve amaçları nihai olarak belirleyen yüksek düzeyde devlet adamlığı görevlerine uygun olarak yaratılan insanlar (Sabine, 1961). Eğitim verilirken insanların yaratılışına dikkat etmemiz gerekir.

İlkçağ filozofları arasında eğitim problemleri üzerinde en fazla fikir yürüten ve ilk pedagoji ütopyası adı verilen bir proje ortaya koymuş bulunan bir filozoftur. Platon, *“ya filozoflar devleti idare etmeli yahut krallar filozof olmalıdır”* diyerek Atina'nın ihtiyaç duyduğu liderlerin yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu sebeple Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı nazariyesi, Platon'a kadar dayanmaktadır (Öymen, 1969, s.29-30). Devletin en yüksek gözcüleri kuşkusuz filozoflardır. Eğer bunlar bir devletin başında bulunmazlar; devlet ve felsefe kuvveti birleştirilmezse devletler ve insan nesli fenalıklardan kurtulamayacaktır. Bu sebeple filozoflar, devletteki yüksek mevkilerin gerçek adaylarıdır (Kanad, 1963). Devlet yönetimi bilginlerden oluşmalı ve yurttaşları eğitmekle görevlendirilmelidir (Aydın ve Ayhan, 2004).

Platon'a göre, bütün insanlar kardeştir fakat Tanrı herkesi ayrı ayrı yaratmış, bazılarını kumanda etme gücüne sahip kılmış ve bu insanları yaratırken hamurlarına altın katmış ve en büyük şerefi onlara vermiştir (İ. Kaplan, 1999). Dolayısıyla bu insanların toplumda ayrıcalıklı bir yeri olmalıdır. Bunların eğitimine daha fazla önem gösterilmelidir.

Platon'a göre kuvvetli bir eğitim-öğretim insanların yeteneklerinin iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır. İnsanların iyileşmesi ise devletin iyileşmesine yardım eder (Kanad, 1963). Bireyler arasında yetenek açısından bir takım farklar bulunmaktadır. Bunlar arasından devlet yöneticiliği için en üstün olanların seçilip

bunların yetiştirilmesi için bir eğitim örgütü kurulmalıdır (Enç, 1973). Bu gençlerin eğitimi ise vatandaşların en iyileri ve en yeteneklileri tarafından yapılmalıdır (Kanad, 1963). Üstün insanlar daha üstün insanlar tarafından yetiştirildiği zaman onlardan bir şeyler öğrenebilir ve yeteneklerini daha iyi geliştirebilirler.

Platon'a göre eğitim insanlardaki farklılıklardan dolayı yeteneklere göre değerlendirilmelidir (Platon, 2002). Bunun için çocuklar arasında yetenekli olanlara dikkat edilmesi gerekmektedir (Kanad, 1963). Çocuğun üç yaşından itibaren eğitilmesine ihtiyaç hissedilir ve bu eğitim, yaradılışı ve yeteneğine göre devam eder. Platon'un eğitim sistemi eleme yöntemine dayanmaktadır. Her eğitim safhasından sonra öğrenciler denenir ve başarılı olanlar bir üst eğitime geçer. Bu eleme sisteminin temel amacı, yetenekli olanları belirleyerek yönetici kısmı oluşturmaktır. Ülkeyi yönetecek olan hâkim zümrenin eğitimi bu şekilde kuvvetlendirilecektir (Gedük, 2007). İnsanlar farklı yaratılışta olmalarından kaynaklanan işbölümü ve insanların yetenekli olduğu işte uzmanlaşması, toplumun giderek büyümesine sebep olacaktır (Göze, 2000, s.22).

Yönetici olarak eğitilecek olan üstün yeteneklere sahip insanlardır. Bu kişiler, sebatlı yürekli, yakışıklı, soylu ve güçlü olmalı ayrıca; bu kişilerde bilimleri kavrama gücü ve öğrenme kolaylığı da bulunmalıdır ki verilecek eğitim hedeflere ulaşmada başarı sağlayabilsin (Platon, 2002). Platon koruyucu ve yönetici sınıfın eğitim görmesi taraftarıdır. Eğitimde en önemli konunun seçim mekanizması olduğunu ifade etmektedir. Eğitimin her döneminde seçme ve eleme yapılmalı 20 yaşına gelindiğinde yine sıkı bir testten geçirilmeli ve bunlara daha ileri düzey bilgiler verilmelidir. Çocukken karmaşık sunulan bilgiler bu dönemde sıralı bir şekilde sunulmalıdır (Ünder, 1993). Dolayısıyla insanların beğendikleri konularda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.

Koruyucu sınıftan seçilerek yöneticilerin arasına katılacak adayların, 30 yaşında elemeye tabi tutulmaları gerekmektedir. Seçilmiş, erdemli bir azınlığın, lider olup, toplumu yönetebilmek için 20 yıllık bir eğitim sürecini daha tamamlayacak olan Adaylar 30-50 yaşları arasındaki dönemde bilimlerin en yücesi olan felsefe ve diyalektik eğitimi alacaklardır. Bu dönemi başarabilen adaylar, toplumu yönetmeye, toplumun lideri olmaya hak kazanacaklardır (Dural, 2006; Şenel, 1999). Koruyucuları yetiştirirken ilk öğrenilecek bilgi sayı ve hesap bilgisidir. Matematik özellikle savaş sanatı için vazgeçilmez bir bilgidir (Platon, 2002). Güvenli bir yaşa gelmiş ve emin

öğrenciler için öncelikle kişilik eğitiminin entelektüel gelişim izleyecek iyiliğin ve dolayısıyla kendilerinin ne olduğunu bilen insanlar tarafından yapılması gerekmektedir (Hare, 2002).

Filozof yaratılıştaki olan insanlar toplumların binde biri kadar küçük bir azınlıktır. Eğitimin diyalektikadan önceki aşamaları diyalektikaya yetenekli olan insanların seçilmesi için bir araçtır. Platon toplumsal düzenin kurulmasında gereksinim duyulacak insan gücünün yetiştirilmesinde iyice planlanmış ve titiz bir şekilde kontrol edilecek bir eğitim sisteminin gerekliliğini belirtmektedir (Ünder, 1993). Böyle bir eğitim sistemi içerisinde bu insanlar uygun bir tarzda eğitildikten sonra devletin geleceğini sağlamada yönetim görevini ifa edeceklerdir.

Platon'a göre devlet adamı bilgili olmalı, beden kuvvetinden daha çok zekâ kuvvetini kullanmalıdır. Bir kral insanlara gerçekten buyurduğu için idare sanatı olan kişi olmalıdır (Eroğlu, 2003). Konuyla ilgili olarak Platon Alkibiades'e bir takım önerilerde bulunmaktadır. Şehirlerin işlerini gerektiği gibi görmek için şehirlilere erdem aşlamak gerekmektedir. Onlara erdem aşlayabilmek içinde yöneticide erdem bulunmalıdır. Çünkü hiç kimse kendisinde olmayan şeyi başkasına veremez (Platon, 1997). Dolayısıyla yöneticilerin yetiştirilmesinde bu özellikler dikkate alınmalıdır.

Platon, halkın yetiştirilmesinde önemli bir faktör olarak yöneticileri görmektedir. Çünkü yöneticiler eğer iyi yetişirlerse, halka erdemli davranacaklar ve onların devlete bağlılıklarını kolayca sağlayabileceklerdir.

Platon'a göre verilmiş olan doğa, insanı eğitim ve tecrübeden bağımsız olarak hiçbir yere götüremez. Her insan biyolojik olarak genleri ve beden yapısı itibarıyla diğerlerinden farklılık gösterebilir. Herkesin zekâ derecesi farklıdır (Ünder, 1993). Fakat verilen doğa eğer iyi ise bu insanların yetiştirilmesi ve bunlardan halkın refahı ve devletin geleceğini korumada yararlanılması daha az çaba istemektedir.

Yaratılıştan gelen doğa gereği ideal insan olma potansiyeline sahip olan insanlar eğitim yoluyla yeteneklerini daha da geliştirebileceklerdir. Platon için özenli ve yönlendirilmiş bir özel eğitim en yüksek ideal insanın gelişimindeki temel taşıdır. Bu yüzden, toplumun kendi içindeki en yüksek ve en iyi liderleri yetiştirebilmesini sağlamak için, sosyal yapılar, bu mekanizmalar etrafında düzenlenmiş olmalıdır (Carroll, 2009). Platon, devlette adaletin önemine değinerek adaleti "*herkese hak ettiği*

şeyi vermek” olarak tanımlamıştır. O’na göre adalet, insanların sahip oldukları değeri belirlemekle ilgilidir. Bu değer zekâ ile bağlantılıdır. Dolayısıyla en akıllıların, yani muhafız filozofların yönetim için seçilip eğitilmeleri gereklidir (Ashford, 2009, s.40).

Platon’un ideal devlet görüşü, aristokratiktir. Yani en iyilerin, en erdemlilerin başta bulunmasını isteyen bir devlet biçimidir. Dolayısıyla bu devlette kanunların konulmasından toplum hayatının düzenlenmesine kadar bütün önemli işler filozoflara, bilgi kişilere verilmiştir (Karakoyun, 2005). Ancak bu şekilde bir iş bölümü olduğunda devlet ilerleyecek ve toplum refaha erecektir.

Platon, eğitim kurumlarının birinci derecede hedefi; devleti yönetecek, mayası altından olan üstün yeteneklerin adım adım seçilerek yetiştirilmesi olduğunu belirtmektedir. İlkokul savaşçı ve sanatkârların eğitileceği bir kurumdur. Orta ve yüksek öğretimse devlet yöneticisi filozofların eğitim göreceği kurumlardır (Enç, 1973). Platon’a göre ideal devleti gerçekleştirmenin tek yolu, devleti yönetecek olanların filozof olması, akıl gücü ile devlet gücünün birleşmesi ve herkesin yapacağı işi bilmesidir (Göze, 2000).

Aristo (M.Ö. 384-M.Ö. 322): Aristo’ya göre insanlar, yetenekleri ve sosyal farklılıkları yönünden eşit değillerdir. Bunlar arasında bir takım farklar bulunmaktadır. Bu görüşle aristokratik eğitim teorisyenleri arasında öncü olmaktadır. O, kölelerden ziyade hürlerin çocuklarının eğitilmesinden yanadır (Aytaç, 1998).

Platon’un öğrencisi olan Aristo, eğitimi hocasına göre daha hayati bir açıdan görmektedir. O eğitimi, insan bilgisinin temelleri üzerine kurmaya çalışmıştır. İnsan duyu organları açısından diğer varlıkların en yeteneklisidir. Akıl ve konuşma yeteneği onu diğer varlıklardan ayırmaktadır. Bilimler, güzel sanatlar genellikle aklın işidir. İnsanın hayattaki başlıca amacı olan saadet, mükemmel bir hayat içerisinde mükemmel pratik etkinliklerdir. Ahlaki hareketlerin alıştırılması ile mükemmel hareket sayılan fazilet ortaya çıkmaktadır. Faziletin eğitimi ise devlet hayatına tabidir. Devlet bireyden önce gelmektedir. Çünkü birey tabiatı itibariyle devlet hayatı için yaratılmıştır. Bu durumda devletin amacı mükemmel bir cemaat hayatı yaratmaktır. Bu sebeple devletin yaşaması için uygun bir eğitimin bireylere verilmesi gerekmektedir (Kanad, 1963).

Aristo’ya göre; gençlere birtakım temel konular öğretilmelidir, bütün faydalı şeyleri öğrenmeleri gerekmez, özgür bir adama yakışacak ve yakışmayacak şeyler

arasında bir ayırım yapılması gerekmektedir. Eğitimde öğreneni mekanik yapmayan bir bilgi, verilmelidir (Kale, 1993). Öğrencinin zihnini sadece bilgilerle doldurmak onu düşünceden uzaklaştıracak ve problem çözme yetisini elinden alacaktır. Bu da eğitimden beklenmeyen bir sonuçtur.

İnsanlara verilen eğitimin aynı olması, insanlarda aynı faziletleri meydana getirmez. Çünkü bireylerin yetenekleri aynı kuvvet ve derecede değildir (Kanad, 1963). İnsanlarda faziletin ortaya çıkmasını sağlamak için devletin eğitim konusunda bir takım tedbirleri alması gerekmektedir. Aristo'nun belirtmek istediği şey, herkesin mutlu olabileceği bir şekilde eğitim almasının sağlanmasıdır.

Aristo'ya göre insanı insan yapan eğitimidir. Eğitim ise üç şeye bağlıdır: tabiat, alışkanlık ve öğretim. Bu üç öğeden herhangi birinin bulunmaması eğitimin temelinden bozulmasına sebebiyet vermektedir. Tarlaya tohum atmadan önce tarlayı nasıl hazırlamak gerekirse ruhu da ahlaki bilgilere karşı bu şekilde hazırlamak gerekmektedir. Bu hazırlanmada alışkanlıklar önceliklidir. İyi alışkanlıklar oluşturulursa ahlaki kurallar bireye etki yapabilir (Kanad, 1963). Sevgi ve kardeşlik toplumsal yaşamın temelidir. Eğitim toplumun her bölümüne yayılarak erdeme ulaşmayı sağlamalıdır. Bu konuda aile ile birlikte devlet sorumluluğu yüklenmelidir (Kansu, 1952).

Platon gibi Aristo da eğitimi çocuk doğmadan önce başlatmaktadır. Gerçek anlamıyla öğretimin yedi yaşından sonra başlayacağını ve çocuğa adam olma sanatı ve beden eğitimi öğretilmesinin gerekliliği üzerinde durur. Çocuğa 7-10 yaş arası müzik ve pratik bilgiler verilmeli 21 yaşına kadar zor alıştırmalar yaptırılmalıdır. Öğretimin görevi mükemmel vatandaş yapmaktır. Çünkü devlet, vatandaşlarının eğitimini sağlamadan mükemmelleşemez. Bu hususta devlet adamlarının yetiştirilmesine özen gösterilmelidir. Devlet adamının her şeyden önce faziletli olmasına ve felsefe eğitimi almasına dikkat edilmelidir (Kanad, 1963). Felsefe eğitimi devleti yönetenlerin daha iyi yetişmelerini sağlayarak onların halk üzerindeki etkinliğini artırmaktadır.

Aristo'ya göre eğitim, doğal büyümeyi takip ederek verilmelidir. Öncelikle vücuda önem verilmeli onun olgunlaşması sağlanmalı, daha sonra isteklerin merkezi olan ruh eğitimine geçilmelidir. Beden eğitimi konusunda özellikle annenin doğumdan önce gerekli tedbirleri alması gerekir. Öğretimde ise gramer ve müzik önemli bir yer teşkil etmelidir. Ahlak ve erdem eğitimine ise küçüklükten itibaren başlanmasını tavsiye

etmektedir. Aristo da Platon gibi azlığa hitap eden aristokratik bir eğitim anlayışına sahiptir (Kansu, 1952). Özellikle yetenekli insanların yetiştirilmesine ihtiyaç vardır.

İnsan yetiştirme işinde ahlak eğitimine son derece önem verilmesi gerekmektedir. Çünkü ahlak eğitimi bozuk olan bir insan hayvanların en vahşisidir. Alışkanlıklarla verilen ahlak eğitimi kötü söz ve davranışların hâkim olduğu ortamlardan kaçınılarak verilebilir. Yaş ilerlediğinde kişi kendisine fena şeylerden aldığı eğitimle koruyabilir. Gençlerde cesaret ve itidale de önem verilmelidir (Kanad, 1963; Öymen, 1969). Aristo özellikle aydın kesimin eğitime yönelmiş ve bu gençlerin yönetim açısından uyumlu olan niteliklerinin geliştirilmesini önermiştir. Bütün eğitim uygulamalarının güzel ve erdemli insanların yetiştirilmesi için kullanılmasını istemektedir. Akıl ve sağlıklı vücut eğitimin sermayesidir (Bereday, 1973). İyi organize edilmiş bir eğitimle devletin ihtiyaç duyduğu gençler yetiştirilebilir. Bunlar devletin geleceğine yaptığı yatırım olarak kabul edilir.

Platon ve Aristo'ya göre politik yapı içerisinde elitlerin istihdam edilmesi çok önemlidir. Aristo şehrin en iyi kurallarla korunması ve toplumun en seçkin kişileri tarafından yönetilmesi gerekliliği üzerinde ısrarla durmaktadır. Bu kişiler yüksek zekâ seviyesine ve iyi bir eğitime sahip cesur ve ılımlı vatandaş olmalıdırlar (Brezis, 2010).

François de Salignac de la Mothe de Fenelon (1651-1715): Daha çok aristokrat kızların ve prenslerin eğitimi üzerinde duran Fenelon'a göre eğitime erken yaşlarda başlanmalıdır. Yüksek yetenekli çocukların eğitimine erken yaşta başlanırsa, bu çocukların sabırlı, dengeli ve neşeli ve sakin tutumlu yapılabileceğini ifade etmektedir. Fenelon, hem kadınların hem de Prenslerin ahlaki açıdan özellikle eğitilmeleri gerektiği üzerinde durmaktadır (Aytaç, 1998). Yönetim açısından ahlak eğitimi ön şart olarak kabul edilmektedir. Böylelikle insanlarla iletişim rahat bir şekilde kurulabilecek ve devlet yönetimi daha da kolaylaşacaktır.

John Milton (1608-1674): John Milton, halk eğitiminden ziyade seçkin tabakalara mensup olanların çocuklarının yetiştirilmesi gerektiğini ileri sürmekte ve 12-21 yaşları arası yetenekli çocukların devam edecekleri bir akademi kurulmasını istemektedir. Milton'a göre, bu akademide dersler zengin bir çeşitlilikte olmalı ve bu program Latince ile başlamalıdır. Daha sonra antik yazarların metinleri okutulmalı,

aritmetik ve geometri bilgileri de verilmelidir. Akşam uykudan önce dini açıklamalarla eğitimleri desteklenmelidir.

Belirli bir seviyeye ulaşıldıktan sonra ekonomi politika ve hukuk bilgilerinin öğretilmesine geçilecek olan bu eğitimde serbest zamanlarda İtalyanca ve İbranice öğretilenektir. Öğretimin son aşamasında ise mantık, retorik ve poetik dallarında inceleme yapmaları sağlanacaktır. Beden eğitimi ve askerlik antrenmanlarına da büyük özen gösterilecektir. Ayrıca bu aristokratik eğitimde yönetici olacaklar için ülkenin durumunu daha iyi teşhis edebilmede ülke içi seyahatler de önemli bir yer tutmaktadır (Aytaç, 1998).

Immanuel Kant (1724-1804): Kant'a göre, eğitim sisteminin başarıya ulaşması sadece bireyin eğitimiyle gerçekleşmez. İnsanlığın ele alınıp eğitime yukarıdan başlayıp aşağıya doğru gelmek gerekmektedir. Bireysel eğitim amacına ancak diğer insanların eğitilmesi yoluyla varılabilir (Aytaç, 1998). İnsanların devlet ideolojisine göre yetiştirilebilmesi için her şeyden önce eğitimcilerin uygun bir şekilde yetiştirilmesi lazım gelir. Aksi takdirde yapılan eğitimden fayda ummak hayal olur.

Kant eğitimin konusunun çocuğu insanlık gayesi doğrultusunda eğitmek olduğunu iddia etmekte, çocuğun serbest bırakılarak yetiştirilemeyeceğini; özellikle eğitimcinin her şeyden önce insanlığa layık bir ideale sahip olması ve çocuğu da bu ideale göre eğitmeyi görev olarak benimsemesi gerektiğini söylemektedir (Yayla, 2005). Eğitici bu şekilde yetiştiği zaman eğiteceği insanlarda iyi bir ideal oluşturabilecek ve bununla halk ve devlet bütünleşmesini sağlayabilecektir.

İnsanın ancak eğitim yoluyla insan olacağını söyleyen Kant'a göre; eğitim, insana kazandırılması lazım gelen en büyük ve en zor şeydir. Bu sebeple çocuklar yetiştirilirken gelecekteki insan neslinin durumuna ve bunun bütün gereklerine göre eğitilmelidirler (Aytaç, 1998). Gençlerin devlete hizmet edebilmelerini sağlamak için böyle bir eğitim gerekmektedir. Devlet, isteklerine göre eğitimi zaman zaman düzenleme yoluna gitmelidir.

Nietzsche (1844-1900): Organizmaların eylemlerinde, devinimlerinde esas olan güçlü olma güdüsü, tarihin ortaya çıkmasını sağlayan dünyadaki değişimin nedenidir. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkiler de bu çerçevede görülür. Bu açıdan insanlar iki kısma ayrılır. Bazı insanlar yaşamı geliştirebilecek, zenginleştirebilecek ruh gücüne

sahiptir; çoğunluk olan diğer grup ise böyle bir güce sahip olmadıklarından kendi varlıklarını sürdürebilmek için, oluşu tıkamakta bulurlar (Büyükdüvenci, 2007). Bunların etkilerinin azaltılması için yaşamı geliştirebilecek ruh gücüne sahip olan insanların bu güçlerini daha fazla geliştirmelerine fırsat verilmelidir.

Nietzsche'ye göre insan, yarı hayvandır. Bu yarı hayvanın insanlaşması, uysallaşması, uygarlaşması, evcilleşmesi efendilerin onları tahakküm altına almasıyla ortaya çıkmaktadır (Büyükdüvenci, 2007). Hıristiyanlık dininde de yüksek tip insana karşı ölümüne savaş verilmiştir; bu tipin tüm temel içgüdüleri yasaklanmış, bastırılmıştır. Bunların zıddına tüm zayıfların ve düşkünlerin yanında bulunulmuştur (Nietzsche, 1995). Hıristiyanlıkta güçlü insanların tüm yetileri kötülenmiştir. Yüksek tipteki insanlara karşı çıkılarak onların tahakkümüne, insanları uygarlaştırmalarının önüne geçilmek istenmiştir. Dolayısıyla insan tabiatına uygun şekilde davranılmamıştır (Büyükdüvenci, 2007).

Nietzsche'ye göre modern devlet, daha önce Hıristiyanlığın yaptığı gibi bireyin vekilliğini üstlenerek onun bütünselliğini ve kendini geliştirmesini engellemektedir (Akça, 2005). Bu engelleme bireyin yetenekleri ölçüsünde geliştirilmesinin önüne geçerek çoğunluğun hâkimiyetinin kabul edilmesine sebebiyet vermektedir.

Nietzsche, her uygarlığın kendi geçmişlerini etkin ve yaratıcı bir biçimde yorumlama gücüne sahip olduklarını ve bu güç sayesinde bireylerin kendi ufuklarını, yaşamlarını ve sağlıklarını kazandıklarını ve kültürün etkinliğinin bu ufka göre şekilleneceğini ifade etmektedir. Uygarlıkların şimdiki geçmişten ayırarak geçmişin, şimdiki tutsak etmemesini sağlamaları gerektiğini ve geçmişin şimdiki ve geleceğe hizmet ettiği süre ve ölçüde dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Bayar, 2004). Nietzsche, hayatı şekillendirmede yetersiz olan değerleri göz ardı ederek gücün Üstinsanda olabileceğini ifade etmiştir. Üstinsan, geçmişten ve onun değerlerinden bağımsız olarak bu güne bakmaktadır. Üstinsan ideal bir insan kapasitesinin bir göstergesidir. Nietzsche'ye göre bu dünya, Üstinsanı meydana getirmede Üstinsanla ilgili değerlerle, Üstinsanı ortaya çıkaracak insanın yetiştirilmesi ile ilgilenmelidir (Ünlüsoy, 2002).

Üstinsanın üç temel özelliği vardır. Bu üç özelliğin birincisi bilen kişi, yani filozoftur. Filozof, hem bizim ihtiyacımız olan şeyi bilmemize yardımcı olur hem de hedeflerimize ulaşmanın gereklerini bize verir, ikinci özellik mutlak bir bağlanmayı ifade eder

ki, sevgi yönü ağır basan aziz olmayı gerektirir. Üçüncü özellik ise sanatçılıktır. Sanatçı, varlığı anlamlandırmak ve yüceltmenin temelidir (Ünlüsoy, 2002). Nietzsche, kitlelerin refahı için eğitilmesinden zeki ve sanatsal elitlerin eğitilmesinden yana bir tavır sergilemektedir. Gerçek kültürel liderlerin yetiştirilmesi için iyi organize edilmiş bir eğitimin gerekliliğine işaret etmektedir (Johnston, 1998).

Vilfredo Pareto (1848-1923): Pareto, toplumun yetenekli üyelerinin seçkin bir sınıfa yükselmeleri gerektiğini savunmaktadır (Pareto, 2005). Pareto'ya göre elit insanlar toplumun en yüksek mevkiine sahip olan insanlardır. Ve bu kişiler kendi alanlarında en iyiler olarak kabul edilmekte ve yetişmeleri de bu yönde sağlanmaktadır (Arslan, 1995; Arslan, 2007a; Sesli ve Demir, 2010). Her insanın faaliyet gösterdiği alanlarıyla ilgili bir değerlendirmeye tabi tutarak en yeteneklisine on puan ve en düşüğüne ise sıfır verilmesi neticesinde başarı sıralamasında en üstte yer alanların elit olabileceğini ifade etmektedir (Kapani, 2002).

Pareto, toplumsal yaşamın her alanında bireysel yetenekler açısından bir eşitsizliğin olduğunu vurgulamakta ve toplum üyelerinden yeteneklilerin yönetici seçkinleri oluşturmada bir kaynak olduğunu belirtmektedir (Bottomore, 1997). Pareto, seçkinlerin ekonomi ve siyasi seçkin olarak genellikle iki şekilde karşımıza çıktığını söylemektedir (Pareto, 2005). Seçkinler içinde baskın olan siyasi seçkinlerdir.

3.1.2. Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi

Elit eğitimi görüşü tarihimizde ilk yazılı belgeler olan Orhun yazıtlarında ortaya çıkmıştır. Bu yazıtlarda devlet adamlarının yaptıkları işler ve aldıkları eğitimlerden bahsedilmiş, devlet yöneticilerine de çeşitli öğütler verilmiştir. Tarihimizde daha sonra kurulacak olan Enderun Mektebinin temelini teşkil eden II. Murat ve Yavuz Sultan Selim de bu başlık altında incelenecektir.

Bilge Kağan (Orhun Yazıtları) (683-734): 716 yılında kağan olan Bilge, Göktürk devletinin en büyük şahsiyetlerinden olup özellikle Çin ile mücadelelerdeki diplomasi bilgisi ve başarısı ile ön plana geçmiş bir Türk kahramanıdır (Taşağıl, 2004). Devlet işlerinde özellikle tecrübeli ve bilgili olan insanların yönetimde görevlendirilmesini sağlamıştır. Alman bilim adamlarının Göktürk İmparatorluğunun Bismarck'ı dedikleri Tonyukuk, Bilge Kağan'ın devlet işlerinde en önemli danışmanı

idi (Ligeti, 2008). Bilge Kağan'ın, devlet yönetiminde bu derece başarılı olmasının temelinde alanlarında uzman olan insanların iş başına getirilmesinde yatmaktadır.

Bilge kağan, yönetimi eline aldıktan sonra halkını zenginleştirmeye çalışmıştır. Çünkü büyük devlet ve büyük devlet adamı olmanın kurallarından birisi vatandaşını en müreffeh bir şekilde yaşatmaktır. Kağan milletinin adını yükseltmeye çalışmalıdır. Bunun için Bilge Kağan, kardeşi Kül Tigin ile birlikte, milletinin ve ülkesinin adını yükseltmek için çalışmışlar, yaptıkları işleri ve gelecekte karşılaşılabilecek durumları daha sonraki nesillere bıraktıkları eserlerle bildirmişlerdir. Bu, büyük devlet olmanın bir gereğidir. Büyük devlet adamı Bilge Kağan, bu maksatlarla kardeşi Kül Tigin için Çin'den uzmanlar ve sanatkârlar getirterek babası ve amcası zamanındaki olayları halka anlatmaya ve onları aydınlatmaya çalışmıştır (Gömeç, 1996). Herkes üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapmak zorundadır. Devletin var olması ve devam edebilmesi için buna ihtiyaç vardır. Devleti yönetecek kişilerde bir takım farklı özelliklerin bulunması esastır. Kağan, bilge olmalı, halkının ve milletinin refahını düşünmelidir. Bundan dolayı gelecekte de yönetimde görev alacakların bilgelik ve idare etme yeteneği göz önüne alınarak tayin etmelidir. Sosyal devlet ve cihanşümül anlayış bunu gerektirmektedir. Türk devletinin gayesi, sadece kendi milletinin değil, dünyanın da nizamını sağlamaktır (Gömeç, 1996).

Orhun Abidelerinde yüksek heyecan ve milli şuur hâkimdir. Türk milletinin birlikteliğini sağlamaya yönelik bu davranış bütün kağanlar tarafından devletin bekası için gerekli görülmüş ve desteklenmiştir. Milletin devletine bağlılığı, kağanların yaptıklarının kahramanca eda ile millete anlatılması ve onlara milli şuur aşılması ile mümkün olmuştur (Ercilasun, 1985). Milli şuura sahip olan milletler, daima üstün olan milletler olmuşlardır. Japonya örneği bunu açıkça göstermektedir.

II. Murat (1404-1451): Osmanlı padişahları arasında saltanat hırsı bulunmayan tek padişah olarak gösterilen II. Murat, ülkesinde Edebiyat, Tıp gibi alanlarda mütehassis bilginlerin yetiştirilmesi için gerekli kurumları açmış ve bu konularda önemli eserlerin yazılmasını sağlamıştır. Devlet yönetiminde etkili ve bilgili insanların getirilmesine çalışmıştır. Dünya tarihinde yeni bir çağ açacak Fatih Sultan Mehmet gibi Dâhibir oğul bırakarak devletin bekası için neler yapılması gerektiğini sonraki nesle göstermek istemiştir (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1987).

Devleti yönetecek kişiler ne kadar yetişmiş olursa, o devlet o kadar büyük bir ilerleme sağlar ve dolayısıyla orada yaşayan insanlar da müreffeh bir şekilde yaşayabilirler.

Yavuz Sultan Selim (1470-1520): Yavuz Sultan Selim dünya tarihinin mimarlarından biridir. Osmanlı Türkiye'sini cihan devleti haline getirmiş, yaptığı bütün işlerde ulemalarla istişare etmiş, işin uzmanlarının görüşleri çerçevesinde bir siyaset izlemiştir (Öztuna, 2008). Şah İsmail ile savaşında Şeyhülislam'dan fetva çıkartarak yapılan savaşın geçerli bir nedeni olduğunu ortaya koymuş ve halkın sevgisini kazanmıştır.

Osmanlı padişahlarının en zekilerinden olan Yavuz Sultan Selim, meclisini şairlere ve âlimlere daima açık tutmuştur. Savaşta kahramanlık gösterenlere de yine aynı önemi vermiştir. Yavuz Sultan Selim'in en önemli özelliklerinden biri de devlet yönetiminde değerli insanları seçerek iş başına getirmesi idi. Piri Paşa'nın Defterdarlıktan Vezir-i A'zamlığa getirilmesi bunun en büyük kanıtıdır (Tansel, 1969). Zamanında Osmanlı İmparatorluğunun yükselmesi, değerli insanları görevlendirmesinin katkısının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu, halk için ve devletin idaresi için çeşitli kurumlar kurmuş ve bu insanları hem teorik hem de pratik olarak yetiştirmiştir. Dedesi Fatih Sultan Mehmet'in odasında yetişen Yavuz, tarihimizin her şeyden önce adam yetiştirmeye verdiği önemi gösteren en büyük örnektir. Gelibolu'lu Tarihçi Mustafa Ali bu konuda şöyle demektedir(Uğur, 1989, s.140-141):

“Mesâcid-ü-meâbid ko âdem yap,
Ka'be yapmakçadır âdem yapmak
Taş ağaç kaydı ne lazım Şah'ım?
Yaraşır Şah'lara âdem yapmak.”

Yavuz Sultan Selim'in Tih Çölünü ordusuyla birlikte sekiz gün gibi kısa bir zamanda geçmesi, Çaldıran ve Ridaniye savaşları (Genelkurmay Başkanlığı, 1930), dünya tarihi açısından takdire şayan bir olaydır. Hiç bilinmeyen bir savaş için yaptığı

büyük hazırlıklar (Tansel, 1969) da yine Yavuz'un başarı için her detayı çok önemseyişinin ve bu işler için uzman kişilerden yararlanmanın ne kadar mühim bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

O, faydalı olabilen yetenekli insanların yüce mevkilere getirilmesini istemiştir. Her hizmette o hizmetin layığını bulmaya çalışmıştır. Şahsiyetsiz insanlara iltifat ve onlara hizmet etmenin günah olduğunu söyleyen Yavuz, cahil insanlarla konuşmaktan kaçınır, ilim, kılıç, kalem ve hüner sahiplerini sarayında en güzel şekilde ağırlamaya çalışırdı. O'nun bu davranışı diğer ülkelerdeki ilim ve sanat adamlarının huzurunda toplanmasına neden olmuştur (Uğur, 1989). Mısır seferi dönüşünde Ahmet Çelebi'nin atının ayağından sıçrayan çamurla kaftanı kirlenen Yavuz: *“Ulemanın atının ayağından sıçrayan çamur bile bizim için şereftir. Bu kaftan sandukamın üstüne örtülsün”* (Kemal, 1968, s.84) diyerek âlimlerin millet ve memleket için ne kadar değerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Yavuz Sultan Selim, cesaretli, mert, işinin ehli olan memleketini ve milletini seven, Allah'tan korkup vatanına milletine ve yaşadığı memleketine hizmette sadık olan insanların iş başına getirilmesine çalışmıştır. Güvendiği insanları dahi hatasından dolayı öldürmeyi devletin bekası için gerekli görmüştür (Uğur, 1989).

Yavuz, Mısır seferinde bir tacirden 60.000 flori borç alınmasına izin vermiş, vergiler toplandığında iade edilmek istendiğinde tacir oğluna cebencilik talep etmiş, bu isteği duyunca kızarak şöyle söylemiştir: *“Derhal bezirgânın malını verip gönderin ve bundan sonra da böyle bir şeye tevessül etmeyin. İçinizden her kim benim temiz ve eğitilmiş asker kullarıma yabancı sokmaya kalkarsa, dünyadan ahirete imansız gidip cehennem ateşinden kurtulmasın”* (Uğur, 1989, s.139) bu olay Yavuz Sultan Selim'in ehliyetsiz ve milli şuurdan bihaber olan insanların devlet kademelerine geçişinin ne kadar zararlı olduğunu belirtmektedir.

3.1.3. Enderun Mektebinde Elit Eğitimi

Osmanlı tarihinde yöneticilerin yetiştirilmesi için kurulan bu kurum, devletin askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda yükselebilmelerini sağlayacak insanların eğitildiği üstün yetenekliler okulu olarak kabul edilmektedir.

Enderun Mektebinin Tarihi: Enderun, bir şeyin içi ve kalbi anlamlarına gelen Farsça bir kelimedir (Şükun, 1996). Bu anlamda Osmanlı Sarayı'nın iç bölümüne verilen isim olmakla birlikte Saray Mektebi olarak kullanılmıştır (Bilim, 2002). Sarayın iç kısmı demek olan Enderun, bir avlu etrafında sıralanmış olan koğuşlardan oluşur: Ortasında Arz odası dediğimiz, padişahın elçileri, vezirleri kabul ettiği bir bina ve III. Ahmet'in yaptırmış olduğu bir kütüphane vardır ("Enderun Mektebi", 2007).

Enderun mektebinin kuruluşu ile ilgili olarak çeşitli görüşler ileri sürülmektedir (H. Er, 2000). Bir görüşe göre Enderun Mektebi, I. Murat tarafından kurulmuş, II. Murat zamanında da müfredat programı değiştirilmiştir. Diğer bir görüş ise bu mektebin Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulduğu şeklindedir. Bu görüşlerden tarihi verilere en uygun olanı Sultan II. Murat tarafından kurulduğu görüşüdür (Baykal, 1953, s.18; Kazıcı, 2004). Osmanlı devleti'nin en modern eğitim kurumlarından biri olan Enderun Mektebi, masrafları devlet tarafından karşılanan yatılı bir okul özelliği taşımaktadır (Taşdemirci, 2001).

Enderun mektebi, Osmanlı Devleti'nin hem saray ve ordunun ihtiyacı olan kadrosunu yetiştirmek hem de yönetici kadrolarını yetiştirmek için kurulmuş bir kurumdur (İpşirli, 1995). II. Murat'tan önce de bir alt yapısı olmasına rağmen sistemli olarak II. Murat döneminde Edirne Sarayında kurulmuş ve Fatih zamanında da tam bir düzene kavuşmuştur (Akkutay, 1984). Fatih medreseye yerleşke tipi üniversite sitemini getirterek ders programlarını da dönemin şartlarına uygun bir şekilde değiştirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar bu mektebin gelişimi devam etmiştir (H. Er, 2000). Bu dönemde Enderun'un hizmeti için görevliler alınmış, sarayda büyük bir düzen kurulmuştur (Ali Seydi Bey).

II. Mahmut zamanında ise Enderun'da bir takım ıslahatlar yapılmış, saray geleneklerinden cirit, lahanacı v.b. gibi oyunlar yasaklanmıştır. Abdülmecit zamanında devletin merkezi Dolmabahçe Sarayı'na taşınınca Enderun Mektebi bozulmaya başlamış, II. Abdülhamit döneminde önemini giderek yitirmiştir (Pakalın, 1993; Güngör, 2007). 19. yüzyıldan sonra yerini askeri ve sivil bürokrasiyi yetiştirecek olan askeri ve sivil mekteplere bırakmıştır (İnal, 1996). 1 Temmuz 1909 tarihinde çıkarılan bir kararname ile ortadan kaldırılmıştır. 1923'de müze haline getirilmiş ve kuruluşundan

beri yerine getirdiği görev tamamen sona ermiştir (Akkutay, 1984; H. Er, 2000; Ergin, 1942).

Felsefesi ve Amacı: Tarihte Platon ile başlayan üstün yeteneklere sahip insanların eğitilerek devlet yönetiminde görevlendirilmesi görüşü; Osmanlı Devleti'nde uygulanma imkânına kavuşmuştur. Millet ve memleketin müreffeh bir ortama kavuşabilmesinin ancak zekâ seviyesi yüksek insanların seçilerek milli şuur çerçevesinde eğitilmeleri ile sağlanabileceği kanaati hâkim olmuştur. Enderun Mektebi'nin açılmasında işte böyle bir görüşün etkisi büyük olmuştur.

Enderun, saray düzeninin yeniden üretimi görevini yüklenmiş medreselere göre bilime açık ve daha faydacı bir felsefeye sahiptir. Osmanlı sisteminin egemen ideolojisini devam ettirecek kadroların yetiştirilmesinden dolayı egemen sınıf tarafından bu kuruma büyük önem verilmiştir (İnal, 1996). Çünkü bu kurum Osmanlı ideolojisinin öğretilip geliştirildiği bir eğitim merkezi idi (Kazıcı, 2004).

Her devlet kendi geleceğini koruma adına bir takım önlemler almak mecburiyetindedir. Osmanlı Devleti de geniş bir coğrafyaya hükmedecek bir görüşe sahip olduğu ve bu hedefe yönelik çalışmalar yaptığı için imparatorluğun genişleyen topraklarındaki elit potansiyelini tespit etmek ve bunların devlet hizmetinde kullanılmak üzere yetiştirilmeleri için Enderun Mektebini gerekli görmüştür. Enderunlunun en bariz özelliklerinden biri saraydan dışarıya bilgi sızdırmamaktır. Öğrencilere sarayda iken tam bir tecrit uygulanır, mezun olup da staj için taşraya gönderildiklerinde bile, sarayın içinde gördükleri veya duyduklarından hiç kimseye bahsetmemeleri sıkı bir şekilde tembihlenirdi. Enderun mensupları çoğunlukla haremde çirak çıkarılan bir hanımla evlendirilerek sarayın sır koruma mekanizması bu şekilde işletilir ve karı-koca birbirini denetlerdi ("Neden Enderun", 2007).

Padişahların devlet gücünü teslim edeceği kişiler, kendisine bağlı olan ve çok iyi yetişmiş yetenekli insanlar olmalıdır ki, gelecekte devlete problem teşkil etmesin (Akyüz, 1999). Çok büyük bir memleketin idaresi ancak yaşanan yerlerdeki yetenekli insanların alınıp devlet ideolojisi çerçevesinde yetiştirilip görevlendirilmesi ile mümkün olabilir.

Enderun mektebi kuruluncaya kadar eğitim kitle eğitimi şeklinde cereyan etmiştir. Enderun mektebi, devletin gücünü ve kudretini koruyabilecek kabiliyetteki

kapıkulu sınıfının yetiştirilmesi için kurulmuştur. Enderun, Osmanlı devletindeki eğitim sisteminin elit kadro yetiştirmekle ilgilenen bölümü olarak kabul edilmiştir (Akkutay, 1984; Ergin, 1942).

Kuruluşunu Fatih Sultan Mehmet zamanında tamamlayan Enderun Mektebi, saray hizmetlerini yürütecek insanları ve devletin yüksek seviyeli askeri ve mülki memurlarını yetiştirmek amacı gütmektedir (Taşdemirci, 2001). XV. Yüzyıl ortalarında medrese dışındaki en önemli resmi eğitim-öğretim kurumu olan Enderun, daha çok mülki ve askeri yöneticileri yetiştirmekle birlikte, Osmanlı Devletindeki merkez ve taşra bürokrasisinin gerekli insan gücü kaynağını oluşturmak amacına da hizmet etmektedir (Kazıcı, 2004). Enderun'un hedefi, günün standartları içinde bir aydın yetiştirmektir (Davutoğlu, 2010).

Enderun padişaha en iyi hizmeti verebilecek insanların yetiştirildiği dar kadrolu bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumda yetişenler Türk asıllı olmamalarına rağmen Türk niteliği taşımakta ve yetiştikten sonra padişah için canla başla mücadele vermektedirler (İnal, 1996, İnal, 1999). Devamlı büyümekte olan bir ülke içinde bulunan farklı din ve kültürlere mensup kitlelerin idare edilmesi için gerekli olan yetenekli yönetici ve askeri kadroyu yetiştirme hedefi bu kurumla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Akkutay, 1984).

Saraydaki Enderun halkının büyük bir kısmını Hıristiyan halklardan alınan devşirme çocuklar oluşturmaktaydı. Bu çocuklar devşirme kanununa göre 8-18 yaşları arasındaki çocuklardan toplanıp önce Edirne, Galata ve İbrahim Paşa Saraylarında Türk-İslam geleneğini öğrenerek terbiyeleri sağlandıktan sonra Enderun'daki ihtiyaç ve kıdemlerine göre Topkapı Sarayındaki küçük ve büyük odalara verilirlerdi (Kazıcı, 2004). Acemi oğlanlar Ocağı, Enderun Mektebinin talebe kaynağını oluşturmaktaydı. Burada başarılı olan ve güzel ahlak sahiplerinin Enderun'a alınmasına çalışılırdı. Devletin sosyal ve siyasi olarak en üst mevkilerinde görev alacakların seçimlerine daha fazla özen gösterilmekte idi (Ergin, 1942). Üstün yeteneklere sahip olanlar, diğerlerinden ayrılarak daha yüksek bir eğitime tabi tutulmak üzere Enderun Mektebi'ne alınırldı (Doğan, 1996).

Enderun Mektebi, çeşitli kademeleri bulunan bir eğitim sürecine dayanmaktadır. Adaylar özel olarak oluşturulmuş gezici ekipler tarafından belirli kurallar çerçevesinde

bedeni ve ruhi özellikleri dikkate alınarak seçilirler ve oda veya koğuş sistemine göre işleyen 3-7 sınıf üzerine kurulu 14 yıllık bir tahsil görürlerdi (Er, 2000). Başarılı olarak mezun olanlar devletin üst kademelerinde görev alırlardı.

Enderun Mektebi'nin elitler eğitimi modeli, Platon'un filozofları yetiştirmedeki modeline benzemektedir. Sıkı bir elemenden sonra seçilen yetenekli insanlar, aileye olan bağlılıklarını da kaybettiklerinden dolayı devlet ideolojisine uygun olarak yetişmektedirler (Akkutay, 1984). Fethedilen ülkelerdeki insanların merkezi otoriteye karşı direnişlerini önlemek ve onları kendi hizmetinde kullanarak pasifleştirmek yine amaçları arasındadır (Miller, 1941).

Saray mekteplerindeki eğitim politikalarının amacı, devşirme ile toplanan Hıristiyan çocuklarının Türkleştirilmesi ve Müslümanlaştırılmalarıdır. Bunun gerçekleştirilmesi için gerekli olan öğretmenlerin en değerlileri bu mekteplere tayin edilmiş ve Türkçenin öğretimi sağlanmaya çalışılmıştır (İsfendiyaroğlu, 1952). Fatih Sultan Mehmet, kendi milletinin dünya görüşünü fethedilen ülkelerdeki çocuklara aşılması ile ancak kültürleştirmenin gerçekleştirilebileceğini görerek milli kültürü kuvvetlendiren tedbirler almıştır (Akkutay, 1984). Enderun, devşirme eğitimiyle genel olarak kabiliyetli olanların seçilip milliyetlerinin değişimini esas alan kültürleştirme, devlet adamlarının belirli prensiplere göre yetiştirirken disiplinleştirme işinin sağlanmasını amaçlamıştır (Akkutay, 1984).

Eğitim Durumları ve Öğrenme Ortamları: Enderun Mekteplerine savaşlarda esir alınan çocuklardan veya devşirme usulü ile elde edilen Hıristiyan çocuklardan talebe alınır (İsfendiyaroğlu, 1952). Yetiştirilmek amacıyla alınan devşirmelerin Türkleştirilmesine ve Müslümanlaştırılmasına büyük bir çaba harcanırdı (Taşdemirci, 2001). Talebeler Türk ailelerin yanında gerekli eğitimi aldıktan sonra Enderun'a gönderilirdi. Enderun derece ve hizmet itibarıyla; Büyük ve Küçük Oda, Doğanlı Odası, Seferli Odası, Kiler Odası, Hazine Odası, Has Oda adı altında altı odaya ayrılmış ve eğitimler bu şekilde verilmeye çalışılmıştır (Akkutay, 1984). Öğrenciler en alt odada öğretime başlar başarılarına göre diğer odalara yükselebilirlerdi (Bilim, 2002).

Devşirmede 8 yaşından 18-20 yaşına kadar olan çocuklar arasından yüz güzelliği, vücut yapısı ve sağlık açısından en uygun olanlar, Acemi Oğlanlar Ocağı'nın ihtiyacına göre memleketin her yerinden devşirilirdi. Bu seçimde evli olanlar, ailenin

tek çocuğu olanlar alınmaz, devşirilen çocuklar son bir elemeye daha tabi tutularak en seçkinler Padişah'ın hizmetine alınır, geri kalanlar ise Acemi oğları olurlardı (Koçu, 1964).

Eğitimin İeriği: Enderun programı, medrese programına nazaran daha zengin ve geniş tutulmuştur. Medreselerde sarf ve nahiv, mantık, ilmi tefsir, hadis, fıkıh (Gökman, 1943) v.b. gibi dersler okutulurken, Enderun'da jimnastik, müzik, edebiyat, matematik, güzel sanatlar, politika, spor v.b. gibi dersler programlarda yer almıştır. Enderun sarayın ve üst yönetimin ihtiyaç duyduğu her alanı programa almaya çaba göstermiştir (İnal, 1996).

Fatih Sultan Mehmet, Enderun'da ilmin umumi bir hale getirilmesini ve okuma-yazma ile birlikte sanat faaliyetlerinin de yapılabilmesi için ülkenin en iyi öğretmenlerini görevlendirmiştir. Büyük ve Küçük odalar yalnız okuma-yazma ve sanat öğrenmeye tahsis edilmiştir (Baykal, 1953). Edirne, Galata ve İbrahim Paşa Saraylarında Türk-İslam geleneklerini öğrenen çocuklar ihtiyaç ve kıdemlerine göre Topkapı sarayı içindeki en alt basamak olan bu odalarda tahsillerine devam ederlerdi. Burada da Saray adap ve erkânını öğrendikten sonra yine yeteneklerine göre diğer odalara ve son olarak Has odaya geçerlerdi (Kazıcı, 2004). Eğitim içeriğini daha iyi anlayabilmemiz için bu odalardan kısaca bahsetmemiz yararlı olacaktır.

Küçük ve Büyük Oda: bu odalar padişah öldüğü zaman Kur'an okuma görevini yerine getirerek ulufelerini günde sekiz akçe olarak alırlardı. Bu odaların genel olarak hizmetleri okuma-yazma ve sanat öğrenmeden ibaret olduğundan bu odadakilere okuryazar takımı denilirdi (Baykal, 1953). Bu odalarda Halife denilen on iki kalfa kalırdı ve dışarıdan gelen hocalar tarafından okutulurdu (Uzunçarşılı, 1984).

Doğancılar Odası: Osmanlı padişahlarının avlara olan ilgisinden dolayı oluşturulan bu odada 40 kişi bulunur ve padişah'ın avda kullandığı doğanlara bakarlardı (Kazıcı, 2004). Kırk akçe maaş alırlar ve Hazine Odası'nın temizliğini de yaparlardı (Baykal, 1953). Bu oda, IV. Mehmet tarafından kaldırılmıştır (Uzunçarşılı, 1984).

Seferli Odası: IV. Murat döneminde 1635 yılında Revan Seferi sırasında Küçük Oda ve Büyük Oda oğlarından seçme yapılarak oluşturulmuştur (Kazıcı, 2004). Hükümdarın çamaşırlarının yıkanmasından ve Sarayın elbiselerinden bu koğuş sorumludur. Bu oda sonraları sanat mektebi haline getirilmiştir. Bütün odalarda bulunan

dilsizlerin merkezi durumundadır (Akkutay, 1984). Bu odadaki dilsizler, Padişahın Sadrazamla önemli konularda konuşması esnasında huzurda görev yaparlardı (Baykal, 1953).

Kiler Odası: Padişah'a ait çeşitli yemek, şurup ve reçelleri yapmakla görevlendirilmişlerdi (Baykal, 1953). Bu oda Saray'ın yemek odası olarak kullanılır (Akkutay, 1984). Sarayın yemek işleri ile uğraşır, padişah'ın yemeklerinde zehir olup olmadığını anlamak için bu yemeklerin tadına bakmak ta bunların görevleri arasında idi (Kazıcı, 2004). Fatih Zamanında iç hazine ile hazine odası arasında kurulan bu odanın amiri Kilerci Baş'ıdır. Bu odada bulunan iç oğlanları yılda dört kez elbise parası alırlardı (Uzunçarşılı, 1984). Odanın mevcudu zaman zaman yüz kişinin altına düşmesine rağmen yüz kişinin üzerinde olmuştur (Güngör, 2007). 1908 II. Meşrutiyet'in ilanı ve Saltanatın kaldırılması ile önemini yitirmiştir (Uzunçarşılı, 1984).

Hazine Odası: Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulmuştur (Ayverdi, 1953; Cenkmen, 1948). Enderun Teşkilatının ikinci odası durumundadır (Baykal, 1953). Bu odanın yöneticileri Hazinedar Baş'ı ve Hazine Kethüdasıdır. Her zaman Padişahın yanında bulunan Hazinedar Baş'ı, sarayda görev yapanların yöneticisi durumunda olup maaşlarını öderdi. Günlük ücret olarak seksen iki akçe alırdı (Akkutay, 1984). Hazinedar Baş'ı saraydaki bütün kıymetli eşyaların muhafazası ile de görevlendirilmiştir (İpşirli, 1995). Hazine Kethüdası ise ikinci yönetici ve Oda başkanıdır. Sarayın ekonomik işleri ile görevli olup, aylık harcama durumu ile ilgili bilgi vermekle görevlidir. Hazine dört odadan müteşekkildir. Bunlar;

Birinci Oda: Yay, ok, tüfeklerle dolu silah odası

İkinci Oda: Altı elbise dolabı ve değerli kumaşlarla dolu olan sekiz dolabın bulunduğu oda

Üçüncü Oda: Padişahlık tahtı süsleri, demir zırh, çeşitli memleketlerden gelen saatler vb. ile doludur.

Dördüncü Oda: Altın ve Gümüş ile dolu odadır (Akkutay, 1984).

Has Oda: Enderun Mektebi'nin en yüksek sınıfıdır. Buraya son derece ince bir inceleme sonucu alınan iç oğlanlar, dikkatli bir eğitimden geçen bu oda mensupları devamlı Padişahla birlikte vakit geçirirlerdi (Er, 2000). En yüksek eğitim-öğretimin

yapıldığı bu odadaki eğitimin temel hedefi; bunların idarecilik yapabilecek şekilde yetiştirilmesidir (Kazıcı, 2004). Bu yüzden teoriden çok uygulamaya dönük bir eğitim verilen bu oda Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır (Akkutay, 1984). Enderun Mektebi'nin elit kısmını oluştururlar, her eğitimden sonra defalarca seçimden geçerler (Kazıcı, 2004), genç olmalarına rağmen eğitim sisteminde büyük bir yere sahip olurlardı (Akkutay, 1984).

Yukarıda bahsedilen odalar şeklinde teşkilatlanmış Enderun Mektebinde sıkı bir elit eğitimi programı uygulanmakta idi. Padişah tarafından devşirmeler arasından seçilen öğrenciler, küçük ve büyük odada Türk ve İslam kültürü esaslarına göre genel bir eğitimden geçirildikten sonra Türkçe, Arapça Farsça gibi dillerle Türk ve İran Edebiyatı, Türk Tarihi, Geometri gibi dersleri devrin en ünlü hocalarından almaları sağlanırdı. Ok atma, cirit atma gibi askeri talimlerle birlikte sportif faaliyetlere de yer verilirdi (Taşdemirci, 2001).

Mektepteki odalarda Süvarilik, Cirit (Lybyer, 1913) gibi savaşa ait olan şeyleri öğrenmek, edebiyatla, müzikle meşgul olmak, tezhip, oymacılık gibi sanatlarla uğraşarak zamanlarının boşa gitmesi engellenmiş (Baykal, 1953), bununla beraber devletin işlerinde görevlendirilecekleri için her türlü bilgi ve becerilere de sahip olmaları sağlanmıştır.

Enderun Mektebi'nde genel olarak okutulan dersler, yukarıda sayılanların dışında özellikle siyasal bilimler alanında Osmanlı kanunları (Lybyer, 1913) idarecilik sanatı (Miller, 1941), adab-ı muâşeret dersleri olarak ta saray adabı, nezaket, tıraş, kıyafet (İsfendiyaroğlu, 1952) v.b. gibi derslerdir. Bu derslerle öğrencilerin her açıdan yetiştirilmeleri sağlanmıştır. Bu dersleri alan kişiler, halka önder olarak gösterilebilecek tavır ve davranış sergilemişlerdir.

Eğitimin Metodu: Enderun'da öğrenciler Küçük Oda'da öğretime başlayıp yukarıya doğru yükselirdi. Öğretim teorik ve pratik olarak iki kısımdan oluşmakta idi. Saray hizmetleri, protokol işleri, savaş, beden eğitimi, müzik ve görgü kuralları gibi dersler uygulamalı olarak verilirdi. Türkçe, Arapça, Farsça gibi dil dersleri ile Türk ve İslam kültürü gibi dersler ise genelde teorik olarak verilmekteydi (Bilim, 2002).

Bu okula gelen oğlanlar, mezuniyetine kadar İslami geleneklerle eğitilmekteydi. Bunlara mektepte nasıl giyinmeleri gerektiği öğretilir. Elbise ve çamaşırlarına her yerde

özen göstermeleri istenirdi. Yemek yemelerinde de aynı şekilde disiplinli davranmalarını sağlayacak önlemler alınırdı. Her on kişiye bir lala atanır, onların düzen ve disiplininden sorumlu olurdu (Akkutay, 1984).

Odalarda bulunan bütün talebeler, her zaman derslerini birbirleri ile müzakere ederek ve sanat öğrenerek geçirirlerdi. Hazineyi Ağalar yanlışlar olduğu zaman düzeltmek için tartışmalar yaparlardı. Her odada görevlendirilen eski ağalar, o odada bulunanları namazdan iki saat önce uyandırır, Sesi güzel olanlardan biri Kur'an okuyarak namaz vaktinin girmesi beklenir, daha sonra sabah namazı cemaatle kılınır, diğer namazlarda da aynı şekilde hareket edilirdi (Baykal, 1953). Namaz vakitleri, dengeli beslenme ve disiplin açısından Enderunlularda önemli bir yer tutmuş, ders programları da buna göre ayarlanmıştır.

Ölçme ve Değerlendirme Şekilleri: Saray mektebi içinde yükselebilmek büyük ölçüde kabiliyetlere dayanmakta idi. Bu sebepten dolayı öğretimin başından sonuna kadar ilgi, kabiliyet ve bireysel farklılıklara öncelik tanınmakta ve herkesin hazırlık okullarından sonra ilgi ve kabiliyetleri neticesinde askerlik, sanat edebiyat gibi alanlarda yetişmelerine imkân sağlanmakta idi. İleri seviyede öğretim görmeleri mümkün olmayanlar Yeniçeri Sipahi Ocakları ve ordunun çeşitli hizmetlerine aktarılırdı (Akkutay, 1984; Enç, 1973). Böylelikle geriye her açıdan yetişmiş ve yetenekli kişiler kalıyor, devletin üst düzeyde temsil edilmesini sağlayacak elit bir sınıf oluşturuluyordu (Taşkın, 2008).

Eğitimde başarının ölçülmesi, değişik testler yardımıyla olmaktadır (Michells ve Karnes, 1968). Enderun'un eğitim sürecinin başarı ölçütü ise titizlikle uygulanan çıkma kanunudur (Akkutay, 1984). Bu kanunun uygulamasına bakıldığında öncelikle hazırlık saraylarından yetişip, güzel ahlaklı olanları saraya girerler ve Enderun sınıflarına alınırlardı. Aldıkları eğitimde yüksek başarı gösterenler sarayın çeşitli memurluklarına geçerek yükselebilirlerdi. Ayrıca hazırlık saraylarında başarı seviyesi düşük olanlar, Sipahi Bölüklerine sevk edilerek burada yükselmelerine imkân verilmiş olurdu. Bu çıkmalarda yükselecek makamlarda boşluk olması gerekmekte idi. Saraydaki bu terfi sistemi adil bir şekilde aşağıdan yukarıya doğru sıra gözetilerek yapılmakta idi. Çıkmalar belirli zamanlarda ve usulüne uygun bir şekilde yapılırdı (İsfendiyaroğlu,

1952). En büyük çıkma denilen cülus çıkması, padişahların tahta çıktığı zaman verdikleri cülusları üzerine yapılırdı (Uzunçarşılı, 1943).

Enderun'daki terfi sistemi neticesinde Silahdar, Rikabdar, Çuhadar, Dölbend oğlanları görev alarak Kapı Ağası konumuna gelirler, saray dışına çıktıklarında ise Beylerbeyi olurlardı. Büyük ve Küçük Oda talebeleri terfi edemedikleri zaman tımarlı sipahi olurlar, Kilerli ve Seferli Oda talebeleri ise saray dışına çıkınca subaşı olurlar terfi ettiklerinde ise bir üst odaya geçerek çıkmalarını tamamlarlardı (İnalçık, 2004).

Saray Mektebindeki eğitim bir odadan diğer odaya yükselme şeklinde gerçekleştiğinden her odada en kıdemli olan bir üst odaya geçerek çıkma gerçekleşirdi. En son oda olan Has Odadan çıkanlar büyük hizmetlere atanırlardı. Çıkanların yerlerine ise yine hazırlık saraylarından başarılı olanlar getirilirdi. Bu şekilde mektep eğitim-öğretime devam ederdi (Ahmet Refik, 1924). Enderun Mektebinde ölçme ve değerlendirme açısından belirli zamanlarda yapılan on iki terfi sınavı bulunmakta idi. Her odadaki öğrenciler on gruba ayrılarak başına birer lala verilmiş (Miller, 1931) ve eğitimleri bu şekilde denetim altına alınmıştır.

Eğitim sisteminin önemli bir unsuru da ceza ve ödül sistemidir. Talebelerin uymakta oldukları kurallar belirlendiği gibi aykırı davranışların nasıl cezalandırılacağı ve uyanların nasıl ödüllendirileceği de açık bir şekilde belirlenmiş ve bu konuda herhangi bir müsamaha gösterilmemiştir (Lybyer, 1913). Bu kişiler aykırı davranışlarından dolayı cezalandırılarak yükselmelerinde bu hususların göz önünde bulundurulmasına dikkat edilmiştir.

3.2. II. Meşrutiyet Dönemi Elit Eğitim Anlayışı

Ülkemizde elit eğitimi akımı, ilk olarak Emrullah Efendi tarafından Tuba Ağacı Nazariyesi olarak dile getirilmiş üzerinde birçok tartışmalar yapılmasına sebep olmuştur. Memleketimizin şartları gereği öncelikle üniversite eğitiminin ele alınması gerektiği ve ıslahatların bu kurumdan başlayarak yapılması ihtiyacı belirli kesim tarafından kabul olunmuştur. Emrullah Efendi, bu görüşünü uygulama imkânı bulamamış olsa da daha sonra Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuştur.

3.2.1. Elit Eğitiminin Felsefesi ve Amacı

Tarihte tüm devletler kendi geleceklerini garanti altına almak istemişler ve bunun için çeşitli önlemler almışlardır. Bu önlemlerle gerek devletin o günkü şartlar çerçevesinde konumunu güçlendirmek, gerekse gelecekte bu yerin korunması amaçlanmıştır.

Eğitim tüm insanoğlu için vazgeçilmesi mümkün olmayan bir gereksinimdir. Her insan az ya da çok bu eğitim çarkından geçmek zorundadır. Devletler vatandaşlarının bu durumunu göz önünde bulundurarak eğitim felsefelerini ortaya koyarlar. Yaşanılan ortamdaki ihtiyaçlar ve ekonomik, dini, siyasi v.b. gibi durumlar bu felsefenin şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

Eğitim felsefesi, bir devletin eğitim uygulamalarının belirleyicisi olarak geçmişin izlerini taşıyan, bugünün gereksinimlerine cevap veren, geleceğe yönelik algılamaları bünyesinde taşıyan bir çalışma alanıdır (Boyacı, 2008). Her devletin eğitim felsefesi geçmişten geleceğe toplumsal durumlar açısından bir takım yeniliklere açık olmak zorundadır. Mesela İslamiyet öncesi Türk eğitim felsefesine baktığımız zaman bunun Türklerin yaşadığı doğal ortamdan kaynaklanan bir durum olduğu görülecektir. Bu ortamda savaş ve hayvancılık eğitim konularını oluşturmaktadır (Sönmez, 1994). O dönemde savaş devlet için önemli olduğundan dolayı bu konular üzerinde eğitim verilmeye çalışılmış ve bu özelliklere sahip insanlar daha değerli sayılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise İslamiyet'in kabulüyle birlikte yaşam şartları değişmiş ve İslam dininin yüceltilmesine önem verilmiş ve eğitim felsefesi de bu yönde oluşturulmuştur.

İhtiyaçlar doğrultusunda eğitim felsefeleri ortaya çıkmaktadır (Sağlam, 2001). Her devletin eğitim planlaması yaparken bu durumu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bütün devletler üstünlük yarışında en önde olmak için çaba sarf etmektedir. Memleketin ilerlemesi için öncelikle üstün yeteneklere sahip olan insanların seçilip iyi bir eğitimden geçirilmeleri şarttır.

İnsanlar toplu halde yaşamaları neticesinde en gerekli ihtiyaçlarını karşılama imkânına sahip olabilmektedir. Fakat daha ileri düzeyde ihtiyaçlar için normal insanlardan farklılık arz eden, yaşamı onlar için daha rahat kılabilen buluşlara ve fikirlere sahip olan üstün insanların varlığı, tartışılmaz bir zorunluluktur. Gerek yönetim gerek ekonomi ve gerekse bilimde elit insanların yetiştirilmesine bütün devletler özen

göstermişlerdir. Bu hususu göz ardı eden ve liyakate, mütehassıslığa önem vermeyen devletler, diğer devletlerin tahakkümüne boyun eğmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu da yöneticiler ve bilim adamlarının yetiştirilmesinde ihmal göstermiş olduğundan dolayı, devleti yükseltecek fikirler ortaya çıkmamış ve gerilemeye, yıkılmaya mahkûm olmuştur.

Her eğitimin amacında iyi insan yetiştirme sorunu yer almaktadır. İyi insan ise erdemli olan insandır (Bilhan, 1983). İnsanlarda bulunması gereken en üst erdem ise adalettir (Akarsu, 1965). Bir kimsenin iyi ahlak sahibi olması için adil olması gerekir. Adalet ise hakkı hak sahibine vermek demektir (Kayaoğlu, 1985). Bu görüşler çerçevesinde devlet, vatandaşlarını kendi anlayışı doğrultusunda yetiştirmek isterken adalet kavramını da göz önünde bulunduracak ve herkesi yeteneği ölçüsünde yetiştirmeye çalışacaktır.

Genel olarak eğitimin amacı; eğitilen bireyde meydana getirilmek istenen davranış değişikliğidir (Kıncal, 1997). Her birey gerek zekâ olarak gerekse çevre şartlarının etkisiyle bireysel farklılıklar arz etmektedir. Bu sebeple eğitimde adalet olgusunun devreye girmesi gerekmektedir. Adalet her insanın hakkı olanı alması demek olduğuna göre eğitim amaçları belirlenirken de herkesin yetenekleri ölçüsünde eğitilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Elit eğitimi, devletin bekası için üstün yeteneklere sahip olan insanların öncelikli olarak yetiştirilmesini ve bunların devlet yönetiminde görev almalarını amaçlamaktadır. Bu amaç Platon'dan itibaren çeşitli filozoflar tarafından ileri sürülmüş ve Osmanlı Devleti'nde Enderun Mektebi ile uygulama imkânını elde etmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde milliyetçilik akımlarının etkisiyle bilimsel bir seçkinler sınıfı yaratılarak toplumsal aydınlanma ve milli kalkınma amaçlanmıştır (Bakır, 2008). Çünkü ekonomik ve siyasal bir takım problemlerle uğraşan devlet, imkânlarını en kısa zamanda başarıya ulaştıracak ve kendisini bu çalkantılı dönemlerden çıkaracak insanların yetiştirilmesinde kullanacaktır. Böyle davranıldığı takdirde yetenekli olan insanların yetişmesi sağlanacak ve o insanlarla devletin siyasal ve toplumsal bütünleşmesi gerçekleştirilecektir.

3.2.2. Elit Eğitiminin Politikası

Eğitim politikası, eğitim hedeflerine ulaşmak üzere alınacak olan kararları kılavuzlamak amacıyla benimsenen yol ve yöntem anlamına gelmektedir (Alkan, 1977). Bir ülkenin eğitim politikası o ülkedeki yönetimin niteliğini yansıtmaktadır (Adem, 2002). Osmanlı Devletinde Enderun Mektebi ile başlayan elit eğitim politikası ise elit yetiştirme işleminin ne şekilde yapılacağı ve bunun yöntemlerini kapsamaktadır. Bununla ilgili olarak esaslı tartışmalar yönetimde özgürleşme taraftarlarının bulunduğu II. Meşrutiyet döneminde sıkça yapılmıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitiminde, Maarif Nazırlığı görevinde bulunduğu dönemde Emrullah Efendi, Devlet'in eğitim politikasını bakanlık çalışanlarına yazdığı buyrultuda şu sözlerle ortaya koymaktadır:

Saadet-i âtiyemizin temini, Meşrutiyet-i meşruamızın teşyidi; ensâl-i vatana terbiye-i ahlâkiye ve terbiye-i zihniyelerine terdîfen levazım-ı Meşrutiyet'e muvafık bir terbiye-i ehliye ve siyasîye temin eylemek keyfiyetlerine mevkufl olup, hususiyile terbiye-i ahlâkiyenin bir suret-i müessirede temini de terbiye-i diniyeye itina ve ihtimam ile müyesser olacağından mekâtipte hissiyat ve tedrisat-ı diniyenin kemahiye hakkiha tenmiye ve terakkisine ve ferâiz-i diniyenin icrasına ihtimam etmekle terbiye-i etfâle memur olanlar için bir vazife teşkil eder. Mekteplerimizde evlâd-ı vatanın bu evsaf ve mezaya ile beraber hayat-ı şahsiye ve medeniye cihadında daima galip olacak surette malumat-ı amelîyye ile mücehhez olarak yetiştirilmeleri esbabını tehiyye ve temin edecek tedâbir-i külliye merkezce ittihaz edilerek mahalbemall mevkie icraya vazolunmak üzere peyderpey tebliğ olunacaktır. (Ergin, 1942, s.1056)

Osmanlı Devleti eğitimde Enderun Mektebi aracılığıyla devlet yönetiminde görev alacak liyakatli insanların yetiştirilmesini sağlamaya çalışmıştır. Devletler çeşitli dönemlerde eleman ihtiyacını fazlaca hissetmektedirler. İşte bu dönemler hızlı bir eleman ihtiyacından dolayı niteliğin önemslenmediği sadece niceliğe önem verilen dönemler olmuştur. Fakat bu hızlı eleman ihtiyacına rağmen İngiltere Eton Koleji, Fransa Ecole Libre des Sciences Politiques, Osmanlı ise Mekteb-i Mülkiye, Galatasaray Mekteplerini kurarak niteliği düşmeyecek okulları muhafaza etmişlerdir. Bu okullarda yüksek devlet memurları ve aydın adayları eğitilmiş, devletin büyük imkânları da mümkün olduğunca bu ehliyetli insanlara verilmeye çalışılmıştır (Erdoğan, 2010).

Eğitim politikası eğitim örgütünün amaçlarına ulaşmasını sağlayacak kurallar ve ilkeler belirlemek zorundadır (Adem, 2002). Bu kapsamda elit eğitimi savunucusu olarak Emrullah Efendi, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan özellikle üniversitelere muhtariyet verilmesi, ilmin zihniyet haline getirilmesi ve eğitimde reform hareketlerinin üniversiteden başlanarak yapılması gerektiği konusunda görüşlerini ileri sürmüşler ve yönetimde aldıkları görevlerle bu konuda bir takım uygulamalara girişmişlerdir.

3.3. Elit Eğitiminin Temsilcileri

II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte memleketimizde meydana gelen milliyetçilik akımları ve 19. yüzyılda ortaya çıkan Avrupa'daki eğitim akımları neticesinde bu akımlar çeşitli temsilciler tarafından savunulmuştur. Bu dönemde eğitim bakanlığı görevlerinde bulunan Emrullah Efendi ise Tuba Ağacı Nazariyesi ile ülkemizde elit insanların öncelikle yetiştirilmesi gerektiğini savunmuştur. O dönemde uygulama imkânı bulunamamasına rağmen çok sıkı tartışmalara da sahne olmuştur. Bu görüş daha sonra Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuştur. Şimdi elit eğitiminin temsilcilerini ve görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

3.3.1. Feridun Vecdi

Elit eğitimi akımının esas savunucusu Feridun Vecdi'dir. Ama Emrullah Efendi, konumu gereği daha çok adından söz ettirmiştir (Ergün, 1996). Feridun vecdi eğitim sistemimizin gençlerin kafalarını tıka basa bilgilerle doldurduğunu ve milli bir terbiyeden yoksun olduğunu söyleyerek eleştirmiş ve ülkenin geleceğine faydalı olacak insanların yetiştirilmesini elzem görmüştür (Feridun Vecdi, 1338). Bu insanların yetiştirilmesi için eğitimde reform çalışmalarının önemine değinmiştir.

Feridun Vecdi, eğitimde ıslahat çalışmalarına üniversitenin düzeltilmesinden başlanması gerektiğini belirterek, gerekçesini şöyle açıklamıştır: eğitimde reform hareketleri, ülkedeki yetişmiş insan eksikliğinden dolayı ilköğretimden değil yükseköğretimden başlamalıdır (Feridun Vecdi, 11 Haziran 1912). Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesini ise ülkenin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında yüksek zümrenin yetiştirilmesi için uygulanabilecek bir çözüm olduğunu belirtmektedir (Feridun Vecdi, 16 Haziran 1912). Ülkemizin yetiştirmeyi istediği insanların "*milli*

terbiyeli, fakat çağdaş ilimlerle mücehhez, müteşebbis, müstahsil” (Feridun Vecdi, 1338) bir evlat olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

3.3.2. Emrullah Efendi (1858-1914)

1858’de Lüleburgaz’da doğan Emrullah Efendi, İptidai ve Rüştüeyi Lüleburgaz’da okuduktan sonra Mekteb-i Mülkiye’ye girmiş, Fransızca’yı da iyi bir şekilde öğrenmiştir. 1882’de Yanya ve 1884 yılında ise Selanik Maarif Müdürlüklerinde bulunmuştur. 13 Ağustos 1914’te İstanbul’da ölmüştür (Bursalı, 1333).

Emrullah Efendi, İttihat ve Terakki Partisinin bir üyesi olarak siyasi bir kişiliğe sahip olmasının yanında eğitim görüşleri açısından dönemin sorunlarını aydınlatıcı önerilerde de bulunmuştur. Ülkenin kalkınabilmesinin eğitim alanında yapılacak olan düzenlemelerle gerçekleşeceğine inanmış konuyla ilgili olarak gerek gazete ve gerekse dergilerde çeşitli makaleler yazmıştır.

Emrullah Efendi’nin en büyük siyasi hedefi; Osmanlı Devleti’nin birliğinin korunmasıdır. Bunun ise ancak eğitim yoluyla gerçekleştirileceğine inanmaktadır (İpek, 2006).

Eğitim yoluyla ülkenin sorunlarını çözeceği inancına sahip olan Emrullah Efendi, eğitimde yenileşme hareketleri için önceliğin üniversiteye verilmesi gerektiğini ifade etmiş, milli seçkinler yetiştirme projesini ortaya atmıştır.

3.3.2.1. Elit eğitimi düşüncesi

Emrullah Efendi, milli seçkinler yetiştirme projesi ile ülkenin kurtarılabilceği görüşünü okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar yapmış olduğu çalışmalarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Çocukların özellikle milli bir eğitim almalarını istemiş, okulöncesi kurumların açılmasının özellikle gayr-i Müslimlerin faaliyetlerini engelleyeceğini ifade etmiştir.

Osmanlı Devleti’nde 23 Temmuz 1908’den önce bazı vilayetlerde özel anaokulları açılmıştır. Bu tarihten sonra da devam etmiştir. Osmanlı Devleti tarafından anaokulları ihtiyacının hissedilmesi ve eğitim sistemi içerisine alınması esasen Balkan savaşından sonra olmuştur (Akyüz, 1996, 1999).

Osmanlı maarif yetkilileri, bu dönemde Türk çocuklarının gayr-i müslim eğitimini engellemek için anaokulları açmayı ve yaygınlaştırmayı ülke ve millet menfaati açısından uygun görmüşlerdir (Aytekin, 1991). Milli elitler yetiştirmeyi amaçlayan Emrullah Efendi de çocukların yabancı etkisinden kurtarılarak milli bir eğitim verilmesini istemiş ve bu yüzden okulöncesi eğitime önem vermiştir.

Bir çocuğun hayati boyuttaki öğrenmelerini gerçekleştirdiği ve ahlaki açıdan gelişimine etki en önemli dönem olan okulöncesi eğitim Emrullah Efendi tarafından milli seçkinler yetiştirmenin önemli bir basamağını teşkil etmektedir. Bu okulların açılması Müslüman çocuklarla birlikte gayri-Müslim çocukların devlet çatısı altında yetiştirilmesini sağlamıştır.

Bir memleketin maarif siyasetini tayin etmekte gözetilecek birinci esas: milleti kim terbiye ve talim edecek durumudur. Terbiye ve talim işini hükümet mi deruhte etmeli? Cemaati mezhebiye mi ifa etmeli? Tarih bize gösteriyor ki onsekizinci asır sonlarına değin talim ve terbiye işlerine, hükümetler resmi bir surette müdahale etmezler ve bunları hükümet işlerinden kabul etmezlerdi. Tedrisatı umumiye çoğunlukla cemaati mezhebiyye ve vakıflarla icra ve idare edilirdi. Büyük inkılâptan sonra Fransa hükümeti terbiye ve talimi umumiye hükümetin eline alması fikrini iltizam etmiş ve genel eğitimle ilgili kanunları, hep o fikre göre tanzim etmeye başlamıştır. Zamanımızda terbiye ve talimi umumi konusuna hükümetin iştirak ve müdahalesini fiilen ve nazariyen kabul etmemiş bir hükümet yok gibidir. İttihat ve terakki cemiyetinin taraftar bulunduğu nazariye icabınca terbiye ve talimi umumiye hükümetin iştirak ve müdahalesi katiyen bir inhisar mahiyetinde telakki edilmelidir (Emrullah, 1330). Bu konuda yapılacak çalışmalar hep devletin eliyle yürütülmeye çalışılmalı, azınlıkların ve yabancıların müdahalelerine fırsat verilmemelidir.

Emrullah Efendi, tedrisat-ı iptidaiye'nin amacını şöyle belirtmiştir: *“Herkesin bilmeye, edinmeye mecbur olduğu malumatı vermek, bir yandan da dengeli zihin gelişimini sağlamak, orta öğretime hazırlamak ve aynı zamanda hayatta geçimi temin edecek pratikler kazanmak.* (Sakaoğlu, 1993, s.135)” Dolayısıyla bu eğitim bütün vatandaşlar için gereklidir.

Emrullah Efendi, ilköğretimin mekâtib-i ibtidaiyelerde devlet tarafından parasız ve zorunlu olarak verilmesi gerektiğini söylemiştir. İlköğretim, bir genel hizmet

niteliğinde olduğu için bütün diğer genel hizmetler gibi hükümetin bu konuya el atması ve harcamalarını tamamen karşılamasının zorunlu olduğunu belirtmiştir (Emrullah, 1326).

Emrullah Efendi, çocukların başıboş dolaşmalarının vatana ve millete zarar verebileceğini bu sebeple ilköğretimin zorunlu olması gerektiğini şu ifadelerle vurgulamaktadır:

Halkın hukukunu muhafaza eden bir hükümet için terbiye ve talim bir müdafaai nefis kabilindedir. Memleketin her tarafında okuyup yazmayı bilmeyen yüzlerce çocuk vardır ki serseriyane bir hayat sürüyorlar. Her cihetten habaset ve cinayet dersleri alıyorlar. Bu çocuklar ihmal edilip duruluyor. Sanki her gün kesbi vehamet eden bu şey, bu fenalık bütün raporlarımızda mezkûr değilmiş gibi çocuklarımızı ne yapalım? Bu suali kimse düşünmüyor. Fakat belki diğer bir sual yani o çocuklar bize ne yapacak? Hiç olmazsa bu bizi düşündürmelidir. (Emrullah, 1330, s.83)

Emrullah Efendi, ilköğretimin zorunluluğu için yasalar yapılması gerektiğini belirttikten sonra okuma-yazmaya zorunluluk duyulup adet haline getirilmesi gerektiğini ifade etmiş ve okullar açıp, öğretmenler yetiştirip, harcama sorunları çözümlendikten sonra bu zorunluluğun uygulanması gerektiği üzerinde durmuştur (Emrullah, 1330, s.86-88). İşte Emrullah Efendi bu noktada öğretmenlerin eğitime öncelik verilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Çünkü yeterince yetişmemiş bir öğretmenin talebesini nasıl yetiştireceğini bilemeyiz. Halkın refahı için kendisine lazım olan bilgilerle donanmasını sağlayacak ilköğretim de zorunluluk arz etmektedir.

Tedrisatı iptidaiyenin müstenit olduğu esaslardan biri de mekatibi ibtidaiyede tahsilin mecburi olmasıdır. Zamanımızda kimse inkâra cesaret edemez ki saadeti dareyni mucip olacak, millete refahı hal temin edecek olan talim ve tedristen istiğna bir ferd için tasavvur edilebilsin. Bir milletin ikbal ve istikbalini, vatanın selamet ve saadetini tahkim etmek içinde birinci şart, efradı milletin umumiyetle talim ve tedrisidir. Meşrutiyet hükümeti bu hakikati itiraf eylemek zorundadır. Her terakkinin yegâne sebebi ilim ve marifettir. Tecrübelerle sabittir ki bir milletin ahlakı, serveti, saadeti, huzur ve istirahatı, talim ve terbiye ile temin edilebilir. Evet, bir milletin ahlakça derececi tekâmülünü arar mısınız? Ceza mahkemelerinin fezlekelerine bakınız. Dünyanın her tarafında bu fezlekeler, isbat eder ki, bir kavmin ahlakı, maarifinin derecesiyle mütenasiptir. Mektepler mamur oldukça hapishaneler harap olur (Emrullah, 1330, s.80-81).

Emrullah Efendi'ye göre çocuklar, okuma ve öğrenme hakkına sahiptirler. Bu hakka karşı da halkın ve hükümetin görevi, çocuklara eğitim ve öğretim vermektir. Bu, devletin mutlak bir görevidir. O halde çocuklara hakkını vermek için onlardan bir ücret talep etmek uygun olmaz (Meclis-i Mebusan Levayih ve Tekâlif-i Kanuniye ve Encümen Mazbataları, 1324-1325) diyen Emrullah Efendi, eğitimin özellikle ilköğretimin vatanperver insan yetiştirmek yükümlülüğünü yerine getirebileceği kanaatindedir (Salman, 2006). İlkokul öğretmenlerinin maaşlarının da devlet tarafından karşılanmasını da isteyerek vatansever insanların yetiştirilmesi ve öğretmenler üzerinde devletin yaptırım gücüne sahip olmasını sağlamıştır.

Eğitimin İptidâîye, Taliye ve Âliye olarak devam ettiğini ifade eden Emrullah Efendi, Osmanlı yöneticilerinin, sadece iktidarları için lazım olan memurları ve ilim adamlarını yetiştirmek hedefini güttüklerini ve bunun için Taliye ve Aliye'ye önem verdiklerini, öte yandan halkı idare-i hükümetten uzak tutmak için iptidâiyeyi bilerek ihmal ettiklerini iddia etmiştir (Ergün, 1982). Bu görüşüyle Emrullah Efendi hükümetlerin ilköğretime yeterince önem vermemelerini, halkın bilgilendirilmesinin hükümet açısından sakıncalı bulunmasına dayandırmaktadır. Halbuki O, devletin temel eğitimi vermekle yani halkını aydınlatmakla ayakta kalabileceği, ideolojisini bu şekilde vatandaşlarına aktarabileceği kanaatindedir.

Emrullah Efendi'ye göre eğitim ve öğretim çocuğun zihinsel, duygusal ve ahlâkî kuvvetlerine dayanmalı, yaradılışa aykırı bulunmamalı, doğallıktan çıkmamalı, sahte olmamalıdır. İlköğretimde riyaziyat, tabiiyat, dinî ve ahlâkî öğretim, müzik, sağlık, idman, tarih, coğrafya, hukukî, sosyal ve iktisadî bilgiler öğretilmelidir (Emrullah, 1326). Bu derslerle çocukların bir bütün olarak eğitilmesi esas alınmakta çocuklarda bulunan bütün zekâ türlerine yönelik bir eğitim verilerek her çocuğun baskın zekâsının ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Bu şekilde çocukların sonraki dönem eğitimleri planlanabilecek ve gerekli yönlendirmeler yapılabilecektir.

Emrullah Efendi, Rüştîyeleri, ilköğretimin yüksek kısmı olarak saymaktadır. Bunlar, Sübyan okullarının verdiği bilgileri tamamlar ve öğrencileri orta öğretime hazırlar. İptidailer ve idadiler arasında bir vasıtaadır. Sübyan okullarının bilgisini tamamlamak için var olan bu okullara tamamlama sınıfları denilebilir (Emrullah, 1326). Emrullah Efendi, bunların yerine iptidailere bir dördüncü yıl ekleyerek ilkokul

öğretmenlerini artırmayı düşünmüş, bu düşünceleri daha sonra gerçekleştirilmiştir (Ergün, 1996).

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı eğitiminin en çok ve en esaslı değişmeye uğrayan kademesi ortaöğretim idi (Ergün, 1996.). Emrullah Efendi de ilköğretimden sonra bu alanda ıslah çalışmalarına başlamıştır. İlk açıldıkları zaman ortaöğretim seviyesinde olduğu için rüştiyeler de bu kademe içinde sayılmıştır.

Ortaöğretim kademesinde yer alan idadiler ise, bulunduğu yörenin işlerini idare edecek, imarını sağlayacak adam yetiştirmek amacıyla açılmıştır (Ergün, 1996). II. Meşrutiyet döneminde yedi yıllık idadiler iki aşamalı bir çalışmayla sultanilere çevrilmişlerdir. İlk aşama Emrullah Efendi'nin girişimleriyle olmuştur. Emrullah Efendi, bütün Osmanlı unsurlarının ortak eğitim ve öğretim görecekları bir öğretim kademesi belirlemek istemiş ve bunu ilköğretim seviyesinde sağlamanın güçlüğüne görünce, idadilerde gerçekleştirmeyi düşünmüştür. Ancak ülkede pek çok idadi olduğundan bu projesini hepsinde uygulayamayacağını anlamış, yeterli gördüğü daha az sayıdaki idadiyi değiştirmek istemiştir. 12 vilâyet idadisini İstanbul'daki 'Mekteb-i Sultani' şekline çevirmiştir. Öğretmenlerin maaşlarını da arttırarak, ilmi yönden güçlü öğretmenler bulmuş ve bu tasarılarını uygulamıştır. Bu okulların yönetmeliği 3 Ekim 1910'da yapılmıştır. Bu Yönetmelikte lise şeklinde düzenlenmesi gereken idadiler eski hallerine benzediği için bir buçuk ay kadar sonra yönetmelik yeniden değiştirilmiş, Bakanlık bu yeni kurduğu okullara da Sultani adını vermiştir (Ergün, 1996).

1913'te sultaniler, vilayet merkezlerinde faaliyet gösteren yedi yıllık idadilerin yerini almıştır. Bu arada 1913'ten itibaren sancaklarda bulunan beş yıllık idadilerde de bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1913'te yürürlüğe giren programa göre idadi adı altında faaliyet gösteren bu okullar o sırada rüştiyeler kaldırıldığı için eğitim süresi altı yıla çıkarılmış olan iptidailere dayandırılarak muhtelif amaçlı okullar halinde teşkilatlandırılmaları planlanmıştır (Öztürk, 2000).

Emrullah Efendi, idadilerin seviyelerini çok düşük görmüş hatta Avrupa'daki iptidâî okulların seviyesinde telakki etmiştir. Bu sebeple bir an önce ıslah edilmesi gerektiğini belirterek, Avrupa'dan öğretmen getirtmeyi de düşünmüş ve ıslah yönünde şunları söylemiştir: *"Biz şimdiki halde Mekâtib-i İptidâiyede veremediğimiz tahsili hiç olmazsa Mekâtib-i İdâdiye'de verebilmek için, yani Mekâtib-i İdadiye tahsilini biraz daha tevsi ediyoruz. (MMZC, 17 Şubat 1325, s.519)"*

Emrullah Efendi, Galatasaray lisesi ile vilâyetlerdeki idadilerden ibaret olan orta tahsil müesseseleri üzerinde geniş ölçüde tadilâta girişmiştir.

Mevcut idadiler 3 rüştiye ve 4 idadi sınıflarını ihtiva ediyordu. Liva idadilerinde ise bu 4 idadi sınıfı yalnız 2 seneden ibaretti. Emrullah Efendinin bazı vilâyetlerde vilayet idadileri yerine tesis eylediği liseler 3 birinci devre 3 ikinci devre sınıflarını ihtiva etmek üzere 6 senelik idi. Muallimi, programı, kitapları iyice hazırlanmaksızın bazı vilâyet idadilerinin lise haline konulması, eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirilerin bir kısmı hazırlıksız olarak bu liselerin açılmış olmasına bir kısmı da programların mazbut ve ahenktar hazırlanmaması hususunda olmuştur (Kansu, 1932).

Emrullah Efendi idadileri düzeltme çalışmalarına Bakanlığı'ndan önce başlamıştır. 1309'da İzmir Maarif müdürü iken o dönemin Maarif Nazırı Ahmet Zühtü Paşa'nın başkanlığındaki 5 kişilik komisyonda Emrullah Efendi de yer almıştır. Bu komisyonun hazırladığı Mazbata günün şartlarına göre bu mekteplerde ve ıslahın kaçınılmaz olduğunu söylemektedir (Kodaman, 1988).

İdadi öğretmenleri sorunu, Emrullah Efendi'den önce seyyar öğretmenlik kurularak bir parça çözümlenmeye çalışılmıştır. Emrullah Efendi ise, maaş sistemini ders adına göre değil de, öğretmenin mezun olduğu okula göre düzenlemiş, daha çok para vererek daha kaliteli öğretmen bulma ve yetiştirme yoluna gitmiştir (Ergün, 1996). Emrullah Efendi yine Mekâtib-i idadiye için meclise teklif sunarak; yeni açılacak olan sultanîlerde ders verecek iyi öğretmenleri seçmek, birinci sınıf idadilerde ulûm-u ameliyeyi tesis etmek, orada ulûm-i nazariyeyi daha ziyade takip etmek, Mekâtib-i Aliye'ye talebe yetiştirmek amacıyla olduğunu belirtmiştir (MMZC, 25 Mayıs 1326).

Emrullah Efendi, 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile her il merkezinde kurulması istenilen, ancak Galatasaray Sultanisi dışında açılmayan Sultanileri, yaptığı düzenleme ile taşraya yaymayı başarmıştır.

1910 yılı başlarında Emrullah Efendi, çeşitli eğitim kurumlarında öğretmenlerin derslere devam etmediklerinin belirlendiğini ve kasten görevlerine gelmeyen öğretmenlerin maaşlarından kesinti yapılması hakkında bir genelge yayınlamıştır. Mektebi Sultani müdürü, bu genelgeye uymayarak istifa etmiştir. Basında kendisine yöneltilen eleştirilere cevaben Emrullah Efendi, Bakanlığın tüm ülkeye bir genelge yayınladığını, Mekteb-i Sultani de Bakanlığa bağlı bir okul olduğu için Bakanlığın emirleri dışında

kalamayacağını, hiçbir okul müdürüne ayrıcalık verilemeyeceğini aksi takdirde devletin işlemez hale geleceğini belirtmiştir (Ergün, 1996).

Emrullah Efendi, sayıları yetmişi geçmesine rağmen önemli bir işe yaramayan taşra idadilerini ıslah etmek istemiş, 23 yatılı idadiden 10 tanesini “sultaniye çevirme”yi tasarlamıştır. Burada hareket noktası, Saffet Paşa’nın ‘Maarif-i Umumîye Nizamnamesi’ olmuştur. Bakan bu tasarıyla, okullardaki öğrenci sayısı ile birlikte öğretmen ve idarecilerin maaşlarını arttırmayı amaçlamıştır. Emrullah Efendi’nin bir başka niyeti de yabancıları ve gayr-i Müslimleri bu okullara çekmek olmuştur (Satı, 1334). Hem bunun için hem de öğrencilerin daha iyi yabancı dil öğrenmeleri için, bu yeni sultanilerin müdürleri; Osmanlı, yardımcıları da Fransız veya İsviçreli olacak, yeni sultanilerin ilk iki sınıfında Tarih-i Tabîî ve Riyaziyat dersleri Fransızca, kalan dersler ise Türkçe olarak verilecektir (Ergün, 1996). Emrullah Efendi Osmanlı birliğinin sağlanması hususunda ülkedeki yabancıların bu okullara çekilerek devlete karşı ayaklanmaların önüne geçmek istemiştir. Yabancı dili ise devletlerarası münasebetlerin iyileştirilmesine katkısı açısından gerekli bulmuştur.

Maarif Nezareti, yeni sultanileri Eylül 1910 tarihinde açmıştır. Okulların açılışından üç hafta sonra “liselerin tanzim ve idarelerine ve tedrisatına müteallik” adıyla teşkilât, program ve talimatları ortaya çıkarılmıştır. (Yücel, 1938). Bu liselerde görev yapmak için sınavla yeni alınan öğretmenlerin eski öğretmenlerden çok maaş alması, hem sultanilerin hem de kalan idadilerin yükseköğretime öğrenci hazırlamaları, bunların mezunlarının aynı haklara sahip olmaları Emrullah Efendi’yi oldukça şiddetli eleştirilerin hedefi yapmıştır (Ergün, 1996).

Emrullah Efendi, ikinci Bakanlığı sırasında ayrıca ‘Tedrisat-ı Taliye Lâyiha-i Kânûniyesi’ hazırlamıştır. Yasalaştırılmayan bu tasarıya göre ortaöğretim, sultaniye ve idadiye diye iki gruba ayrılacak. Sultaniler 12 yıl ve yatılı, idadiler 4 yıl ve gündüzlü olacaktır. Sultani öğretmenliği; bir yıl müdlik, üç yıl muallimi sânilik dönemlerinden sonra, muallim-i evvelliğe ulaşacaktır. Sultanilerin binalarının yapımı ve malzemeleri, devlet tarafından sağlanacaktır. Bu yasa tasarısı ile sultaniler, tamamen devletin himayesine alınmıştır. Sultaniler, bütün hataları ve eksikliklerine rağmen, halkın büyük ilgisini çekmiş, yatılı ve gündüzlü olarak alınması gerekenlerden çok daha fazla başvurular olmuştur (Sabah, 17 Aralık 1913).

Emrullah Efendi’nin “*Osmanlı birliğini sağlamaya çalışıyoruz, bütün Osmanlı fertlerinin bir okulda öğretim görmelerini sağlıyoruz*” diye savunduğu taşra sultanileri ilk

defa 1910 yılında 12 yerde birden açılmış, ilk yıl bu okullara 330 gayr-i Müslim öğrenci kaydedilmiştir (MMZC, 27 Kanunuevvel 1326, s.637). Yabancıların bu okulu tercih etmedeki ısrarları Emrullah Efendi'nin çabasının ne kadar doğru olduğunu göstermesi açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Emrullah Efendi için en önemli kademe yükseköğretim kademesidir. II. Meşrutiyet devrinde birkaç defa açılıp cehalet ve taassup yüzünden kapanmış olan Darülfünun, yalnız Edebiyat, Diniyat ve Fünun şubeleri olarak üç şubeye sahipken (Kansu, 1932). 1912 yılında Maarif Nazırı Emrullah Efendi, Darülfünun'a Ulum-i Aliye-i Diniye veya Ulum-i Şer'iyye şubesinin açılmasını sağlamıştır (Özyılmaz, 1993). Elit insanların her alanda yetişmesi için böyle bir şubenin açılmasını gerekli görmüştür.

Türkiye'de yeni bir yükseköğretim müessesesi kurma teşebbüsleri 19. yüzyıl ortalarına doğru başlamıştır. Bu asrın başlarından itibaren Osmanlılarda görülen bilimde Doğu'dan Batı'ya olan yöneliş ve eğitim anlayışında meydana gelen değişimler, Tanzimat döneminde medrese dışında yeni bir yüksek öğretim müessesesinin kurulması yolunda çalışmaların doğmasına sebep olmuştur (İhsanoğlu, 1993). Türkiye'de gerçek bir üniversite anlayışının ortaya çıkışını ilk kez 1912 yılında görüyoruz. Maarif Nazırı Emrullah Efendi zamanında yapılan düzenlemeyle Darülfünun, ilk kez çağdaş anlamda bir üniversite kimliği ve işlevi kazanma yoluna girmiştir. 21 Nisan 1912 tarihli Darülfünun Nizamnamesi'nin gerekçe bölümünde yer alan şu sözler, gerçek bir üniversite anlayışının gelişmeye başladığını göstermesi bakımından tarihsel bir değere sahiptir. *“Darülfünunlar bilim ve bilgilerin yayılması ve gelişmesine çalışan memleketin en büyük bilim müesseseleridir. Gerçekten Darülfünun bilim ve fenlerin hem yayılması, hem de gelişmesine hizmet eder. Bu iki faaliyet birbirinden ayrıdır.”* Bu sözler Darülfünun'un gerçek bir üniversite olmamasına rağmen bu yolda adım atmaya başladığını göstermektedir (Bahadır, 2007, s.5). Üniversiteler, ilmin yayılmasını sağlayan müesseseler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlmin yayılabilmesi içinde Batı medeniyetinin çok iyi tetkik edilmesi ve ilim zihniyetinin oluşması gerekmektedir. Üniversiteler ancak elit insanlar yetiştirebildiği müddetçe devlete fayda sağlayabileceklerdir. Aksi takdirde yapılacak masrafların karşılığı olmayacaktır.

Darülfünun Nizamnamesi, Emrullah Efendi'nin en önemli icraatlarından birisidir. Türkiye'de çağdaş üniversite düşüncesini Emrullah Efendi ile başlatmak

mümkündür (Hatiboğlu, 2000). Emrullah Efendi, Prusya Kültür Bakanlığı'nın özel danışmanı Franz Schmidt'i danışman olarak Türkiye'ye davet edip üniversite reformu için bir rapor hazırlatmıştır (İlal, 2007). Bu rapor neticesinde üniversite ıslah edilmeye çalışılmıştır.

Emrullah Efendi'nin maarif nazırlığı zamanında çıkarılan 21 Nisan 1912 tarihli nizamnameyle yeni düzenlemelere gidilmiştir. Büyük kütüphaneler, laboratuvarlar kurulmaya başlanmış, sınıf usulü terk edilerek, yerine sömestr usulü getirilmiştir. Zeynep Hanım Konağı'nın yeterli olmamaya başlaması üzerine, Yerebatan'da kimya, Feyzullah Efendi Konağı'nda jeoloji, İbrahim Pasa Konağı'nda doğu dilleri ve Safvet Pasa Konağı'nda coğrafya enstitüleri tesis edilmiştir (Tekeli, 2007).

Emrullah Efendi, 22 Nisan 1912'de Darülfünun Nizamnamesinin gerekçesinde Darülfünunu kültürü yaratıcı ve yayıcı olan temel kurum diye tarif ederek şöyle devam etmiştir:

Darülfünun dediğimiz yüksek kurumlar, ilimler ve fenlerin (technique) hem yayılmasına hem ilerlemesine hizmet eder. Bu iki hizmet birbirinden ayrıdır:

a. İlimleri ve fenleri yaymak, halk arasına yaymak ve dağıtmak demektir. Bundan dolayı darülfünunlar yüksek öğretime mahsus okullar görevini görürler ve bu bakımdan maarifin en yüksek yayma merkezi oldukları gibi, orta ve ilkokulların ilerlemesine de yararlar,

b. Darülfünunların ikinci görevi ilmin ilerlemesine hizmettir. Bu kurumlar mevcut ilmi yaymakla kalmazlar, ilmi yapmağa, ilerletmeğe de hizmet ederler. Bir devletin âlemdeki siyasi yeri medeniyet derecesiyle, ilim ve fenlerdeki ilerlemesiyle orantılı olduğu düşünülürse, ilmin yayılması ve ilerlemesine hizmet eden bilginler yetiştirecek Darülfünun'ların bu uğurda görecekleri hizmetin büyüklüğü tahmin edilebilir. Bunun için öyle inanıyorum ki, Darülfünunumuzun düzenlenmesi maarifçe ihtiyaçlarımızın başı sayılabilir. Bugün İstanbul'daki Darülfünun 1900'de yalnız yüksek din ilimleri, matematik ve edebiyat bölümleri olan, hakikatte Darülfünundan çok öğrencisinin sayısı az bir yüksek okul olarak kurulmuş ve II. meşrutiyetten sonra fakülte haline konan Tıbbiye ve Hukuk Mekteplerinin katılması suretiyle bugünkü şeklini almıştır (Emrullah, 1328; Koçer, 1974, s.113-114; Tekeli, 2007, s.4)

Emrullah Efendi, yükseköğretim konusundaki düşüncelerini, iki bakanlığı sırasında büyük ölçüde gerçekleştirme imkânını bulmuştur (Ergün, 1996). Emrullah

Efendi Darülfünun'un eksik çalıştığını ve Avrupa ayarında olmadığını belirtmiştir. Ona göre Darülfünun'da hikmethane, kimya laboratuvarı, rasathane ve botanik bahçesi yoktur, talebe sadece sözlü anlatımla ders görmektedir. Yeni inşa edilmesi düşünülen Darülfünun'da tanzim edilen planları da beğenmemiş, bu yüzden derslerin Avrupa'da olduğu gibi amfiler tarzında verilmesini arzu etmiş, Darülfünun'un genişlemesi için gerekli arsaların İstanbul'da fazlaca bulunduğunu eğer gerçekleştirilirse bu gelişme ile aynı zamanda şehrin imarına ve büyümesine de hizmet edileceğini ifade etmiştir (Salman, 2006). İlköğretim ve liselerin durumunu ortaya koyduktan sonra Emrullah Efendi, bu kurumların düzeltilmesi gerektiğine dikkati çekmiş fakat asıl önemli olanın bu kurumlara gerekli olan eğitici kadroyu yetiştiren üniversite olduğunu vurgulamıştır.

Üniversitede yapılması gerekli olan en önemli konulardan birinin Darülfünun'un özerkliği olduğunu belirtmiş ve ilk bakanlığı sırasında Darülfünun'a daha fazla özerklik verileceğinden, 1911 yılında özel bir bütçe ve Darülfünun Yasasını Meclis'e getireceğini söylemiştir (MMZC, 26 Mayıs 1326). 1912 de 'Darülfünun ve Şuabatının İnzibatına Dair Nizamname'sini yayımlayarak ("Darülfünun ve Şuabatının İnzibatına Dair Nizamname", 1912) Darülfünun içinde dernek kurma ve afiş yapıştırma gibi pek çok şeyi yasaklayan Emrullah Efendi, üniversite polisi kurma fikrini de ortaya atmıştır. Ona göre okul ve öğrenci işlerine polisin ve zabitanın karışması, kabul edilmeyecek bir şeydi. Bu polisiye işleri hademeler de göremeyeceklerine göre, müdür ve öğretmenler emrinde görev yapacak ve tek tip elbise giyecek olan Darülfünun inzibat-ı dâhili memurlarının çalıştırılmasını gerekli görmüştür (Ergün, 1996). Emrullah Efendinin bu görüşü bugün bütün üniversitelerde güvenlik görevlisi çalıştırılarak uygulanmaktadır. Bu uygulama ile siyasi iradenin ilmi konulara müdahalesi bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

3.3.2.2. Eğitimde reform anlayışı

Emrullah Efendi, elit eğitim düşüncesini gerçekleştirmek için eğitimde reformun vazgeçilmez olduğunu ifade etmiş ve konuyla ilgili olarak "Tuba Ağacı" teorisini ortaya atmıştır. İttihat ve terakki cemiyetinin üyesi olarak yönetimde aldığı görevlerle eğitimde yapılacak düzeltmelerin öncelikle Darülfünundan başlatılmasının zaruri olduğunu vurgulamıştır. Geçici ilköğretim kanunu ile Fransız eğitim sistemini örnek

almış, ilköğretimin parasız ve zorunlu olmasını devletin vatandaşlarını iyi yetiştirmesi açısından gerekli görmüştür.

Emrullah Efendi bakan olduğu zaman öncelikli hedeflerini şu şekilde sıralamıştır;

1. Her vilayette bir maarif müdürü ve en az iki maarif müfettişi, sancak merkezlerine de birer mekteb-i iptidaiye müfettişi ataması yapmak ve her vilayet merkezinde valinin başkanlığında toplanacak bir Maarif Meclisi teşkil etmek.

2. Vilayet maarif müdürü bir taraftan dar'ül muallimlerin ve rüştiyelerin tesisi ve bunların denetlenmesi ile uğraşırken, vali ve maarif müfettişi ile beraber vilayeti sıkı bir denetim altında bulundurmak.

3. Mekatib-i iptidaiye öğretmenlerinin tayini; maarif müfettişlerinin teklifi ve vali onayı ile gerçekleşecek.

4. Mevcut okul sistemi mekteb-i iptidaiye, rüştiye, dar'ül-muallimin-i iptidaiye ve rüştiye ve idadî bölümlerinden oluşacak.

5. Kırk haneyi geçen her köyde bir iptidai okulun açılmasına çalışılacak.

6. Köyün büyüklüğüne göre iki üç veya dört öğretmenin görevlendirilmesi.

7. İptidai okullara öğretmen yetiştirilmesi için her vilayet ve liva merkezine bir dar'ül muallimin-i iptidainin kurulması.

8. Öğretmen açığını kapatmak için ilmiye kadrolarına başvurulabilecek.

9. Vilayet Dar'ül mualliminin eğitimcilerinin her yıl İstanbul'a toplanarak kısa süreli eğitime tabi tutulması.

10. Mekatibi İdadiyeye öğretmen yetiştirmek üzere İstanbul darül-muallimine gececi öğrenci alınmasına karar verildiğini açıklamıştır ("Maarif Nazırı ile Mülakat", Tanin, 12 Mart 1910).

Emrullah Efendi, eğitimi iptidai, tali ve âli olmak üzere üç sınıfta toplamaktadır. Dar'ül mualliminin verimli bir şekilde idare edilememesi, sayısının çoğaltılamaması yüzünden her şubede büyük öğretmen açıkları olduğunu ve Osmanlı kırsal kesiminin eğitimden tam anlamıyla yoksun olduğunu ifade etmiştir. Emrullah Efendi'ye göre öğretmen ücretlerinin, bölge halkınca karşılanması gerekir. Ücret sisteminde sadece

gelir durumları çok düşük olan vilayetlerdeki öğretmen ücretlerinin Maarif Nezareti tarafından karşılanmasına karar verilmiştir. (MMZC, 25 Mayıs 1326'den naklen; Tural, 2009,).

Öğretmen maaşlarının gerek halk ve gerekse devlet bütçesinden verilmesini kararlaştıran Emrullah Efendi, iptidai okulların teftişi için gerekli yasal düzenlemeleri yapmış daha sonra konuyla ilgili ayrıntılı bir tüzük hazırlamıştır. Özellikle yabancı cemaat okullarının müdürlerini hedef alan düzenlemeyle, söz konusu okulların gerekli belge ve dosyaları maarif müfettişlerine vermekte imtina ettiklerini, bunun ise denetleme sürecinde önemli boşluklara yol açtığı hatırlatılmış ve bu gibi tavır sergileyenlerin tutumlarının devamı halinde daha sert önlemlerin alınacağı belirtilmiştir (“Maarifin Hakkı Teftişi”, Tanin, 12 Ekim 1910). Teftiş sistemi ile aslında azınlık okullarının faaliyetleri kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Zaten bu okulların teftiş esnasında göstermiş oldukları imtina davranışları, teftişin ne derece yerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü sağlanmaya çalışılan Osmanlı birliğine bu okullar zarar vermektedirler. Buraya kadar yapılan açıklamalar Emrullah Efendi'nin eğitimi belirli bir düzene koymasını sağlayacak temel düzenlemelerle ilgilidir. O'nun asıl yapmaya çalıştığı şey eğitimde yenileşme hareketlerini üniversiteden başlatmaktır.

Eğitimde reform hareketlerinde II. Meşrutiyet döneminde daha çok reforma nereden başlanması gerektiği ile ilgili tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuda dönemin eğitim bakanı Emrullah Efendi, içinde bulunulan şartlar gereğince reformun üniversiteden başlanması gerektiğini ifade etmiştir. Emrullah Efendi'ye bu konuda destek verenler olduğu gibi Satı Bey başta olmak üzere bir takım eleştiriler ve karşıt görüşler de ileri sürülmüştür.

Eski çağlardan beri dünyanın her yerinde belli zekâ ve yeteneklere sahip elitlerin eğitimi esas iken, sanayileşme ve demokratikleşme hareketlerinden sonra tüm halkın eğitimi de ön plana çıkmaya başlamıştır. Bugün de ülkenin eğitim kaynaklarının tüm kitleye mi yoksa yönetim, savunma ve kalkınmayı gerçekleştirecek olan belli seçkinler kitesine mi harcanması gerektiği büyük bir tartışma konusu olmaktadır. Emrullah Efendi bu konuya farklı bir açıdan yaklaşarak eğitim reformlarına üniversiteden başlanması gerektiği görüşünü dile getirmiştir. Eğitimin Tuba ağacına benzediğini söyleyerek eğitimde yapılması lazım gelen yeniliğin Darülfünun'dan başlamasını

önermiştir (Sakaoğlu, 1993). Bu öneri eğitim açısından yüksek zihinlere olan ihtiyacın bir gereksinimidir. Eğiticiler yetiştirilmeden nasıl bir eğitim verilebilir? Bunun bilincinde olan Bakan önceliğin elit kadrolar yetiştirilmesi olduğunu ifade etmiş ve bunun yolunun da üniversiteden geçtiğini belirterek yapılacak olan reformların öncelikle bu kurumda olması gerektiğini savunmuştur.

19. yüzyılda Türk eğitim sisteminin batılılaşması Osmanlı devletinin her alanda yetişmiş elemana olan acil ihtiyacından dolayı yükseköğretimden başlama zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Emrullah Efendi döneminde de aynı durum devam ettiğinden dolayı işe yükseköğretimden başlanması gerektiğini vurgulamıştır. “*O dönemin şartları dikkate alındığında ilk ve orta öğretimi düzenleme ve onların daha sağlıklı işlemesini sağlamak için gerekli olan öğretmen kadrosunun yetiştirilmesi öncelikle yükseköğretim kademesine önem verilmesi ile mümkün olabilirdi.* (Polat, 2009, s.28)” Öğretmen kadrosu olmadan yapılacak olan okulların öğrencileri yetiştirebilmesi mümkün değildir. Öğrenciler de kendi kendilerini yetiştiremeyeceklerine göre öğretmen yetiştirme eğitim açısından en önemli gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kafi miktarda öğretmen bulunamadığı ve yetiştirilmesinin de uzun zaman alabileceğinden eğitim planlaması açısından herkesten ziyade devletin geleceği açısından yüksek zihinlerin yetiştirilmesinin ön plana alınması gerekmektedir.

İlkokulla uğraşılacağına, bir elit eğitime yönelinmesi tavsiyesini görselleştiren “Tuba ağacı nazariyesi”, II. Meşrutiyet Döneminin eğitim mantığını resmetmektedir (Armağan, 2008). Elit insanların yetiştirilmesinde gösterilecek ayrıcalığın eşitlik ilkesine aykırı bir davranış olarak yorumlayanlara; ilmi olan, en buhranlı zamanlarda metanet gösteren, en şiddetli zamanlarda büyük kahramanlar gibi karar verme yeteneğine sahip insanların henüz okuma yazma bilen insanlarla bir tutulamayacağını söyleyerek cevap vermiştir (Emrullah, 1326).

Cennette kökü yukarıda, dalları ve meyveleri aşağıda olan Tuba Ağacı efsanesinden esinlenen Emrullah Efendi, öncelikle yüksek okulların açılarak Darülfünun’un en ileri düzeye ulaştırılması, Sultanîlerden ve Darülfünun’dan yetişenler çoğaldıkça da halkın eğitimden yararlandırılmasının yaygınlaşacağını söyleyerek yeni nizamnameler hazırlanmasını öngörmüştür. Ona göre, ilköğretimin yaygınlaştırılması ve

ıslahı, en az üç kuşağın harcanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bunun gerçekleşmesini beklemektense, vatansever yükseköğrenimlilerin özverilerini harekete geçirmek ve bunların sayısını çoğaltmak daha kestirme bir yoldur (Sakaoğlu, 1993). Eğitimde kalite önemli bir rol oynamaktadır. Bu ise yetenekli olan belli bir kesimin gerekli eğitim almasıyla gerçekleşir. Bu nedenle ülkenin imkânları dâhilinde kaliteye yönelerek elit bir zümre yetiştirmesi zorunluluk arz etmektedir (Bakır, 2008).

Maarifte okullar mantıken aşağıdan yukarıya doğru gitmesine rağmen bunun her devresinde ilim yüksek zümreden aşağı doğru inmektedir. Aşağısını düzeltmek için önce yukarıyı yapmak gerekmektedir (Ülken, 1966). İlim yukarıdan başlar, eğitim ağacı tuba ağacı gibi kökü yukarıdadır. Bugün tarih incelenecek olursa bütün ilmi beşerin bu şekilde ilerleme göstermiş olduğu ortaya çıkacaktır (Ergün, 1982). Millî eğitim, üniversiteden başlayarak, öğretmen okullarına ve sultanîlere ve onlardan da ilkokullara inecektir (Gökalp, 1973). Zaruri durumların söz konusu olduğu dönemlerde elit insanlardan faydalanılarak halkın aydınlatılması gerekmektedir.

Emrullah Efendi'ye göre memleketimizde öncelikle ilim zihniyetinin oluşması gerekmektedir. Bu ise ancak üniversite kanalıyla mümkün olabilecektir. Üniversite bilimlerin öğrenilip geliştirildiği yerlerdir (Akyüz, 1999). Birçok millî meseleleri mevzubahis olan, hayatı ve tabiatı işlenmeye muhtaç olan bir memlekette mutlaka ilmî kıymete sahip bir darülfünun bulunmalıdır. Ve bu darülfünun ilmî usullerle memleketi, milleti tetkik eden, onun inkişafı kanunlarını ve tedbirlerini izah eden geniş ve canlı bir laboratuvar olmalıdır (Kansu, 1932). Bu suretle yetişecek olan aydınlarımız memleketin kalkınmasına önemli katkıda bulunabileceklerdir.

Bir devletin diğer devletler karşısındaki siyasi yeri medeniyet derecesi ve ilim-fenlerdeki ilerlemesi ile ortaya çıkmaktadır. Darülfünunlar ilmin ilerlemesini gerçekleştirecek olan elit insanlar yetiştirerek devlete bu anlamda fayda vereceklerdir. Dolayısıyla üniversitede yapılacak düzenlemeler maarifçe ihtiyaçların en başında gelmektedir (Sağlam, 2001). Emrullah Efendi ortaya koymuş olduğu nazariye ile milli seçkinleri yetiştirmenin tek yolunun yükseköğretim olduğunu ve eğitimde reform çalışmalarına buradan başlanması gerektiğini savunmuştur (Bakır, 2008). Önce eğitimcileri eğitmek suretiyle onlara gerekli vatan sevgisini yerleştirmek daha sonra

halkın eğitimine yönelmek lazımdır. Aksi takdirde devletin kısıtlı bütçesi boşa harcanmış olur ve gerçekleştirilmeye çalışılan Osmanlı birliği başarısızlığa uğrar.

Emrullah Efendi bilimi Tuba ağacına benzetmekle, bilimin yüksekte bulunduğunu, halkın bilgili olabilmesi için önce memlekette yüksek bilimin işlemesi gerektiğini anlatmak istemiştir. Bu amaçla eski dönemin dört sınıflı idadilerini kaldırarak, yerlerine yedi sınıflı Sultanileri koymaya ve Darülfünun'u yüksek bir bilim kurumu durumuna getirmeye çalışmıştır (Duru, 1975). 1912'de 'Darülfünun Nizamnamesi'ni çıkararak bu kurumda bir takım düzenlemeler getirmiştir (Uğur, 2008).

Emrullah Efendi, reform çalışmalarına ilköğretimden başlanmalıdır diyenlere karşı şöyle cevap vermiştir: *“ilköğretimin yaygınlaştırılması için en az üç neslin geçmesi gerekir. Oysa yüksek öğrenim alanındaki düzenlemelerin beklemeye tahammülü yoktur. Çünkü ülkenin kalkınması ve ilerleyebilmesi için yüksek öğrenim seviyesinde iyi yetişmiş gençlere ihtiyaç vardır (Kazıcı, 1995, s.166)”* diyerek milli bir eğitim ve hızlı bir kalkınma için çareyi yüksek öğretimde düzenlemelere giderek bilim adamı yetiştirmede görmüştür.

Emrullah Efendi bu görüşlere sahip olmakla birlikte memleketimizin imkânları kısıtlı olması sebebiyle acil olarak yapılması gerekenlerden işe başlamak gerekmektedir. Eğitim üzerine yapılan tartışmalar eğitimin temelini ilköğretim olduğunu göstermiş, dolayısıyla reforma buradan başlamak zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Ergin, 1942). Bu sebeplerden dolayı Tuba Ağacı nazariyesi Bakan tarafından uygulamaya konulamamıştır.

İlköğretimin zorunlu ve parasız olması gerektiğini ifade eden Emrullah Efendi bu kademenin çocuklara hayat için gerekli bilgileri vermesinin yanında milli bir eğitim niteliğine sahip olmasının da önemli olduğunu vurgulamıştır. Çocuklara devletin ideolojisini benimsetmeden yapılacak olan tahsiller devletin faydansa olmayacaktır. Ortaöğretim kademesi ise ilköğretimden sonra belirli seviyenin üzerinde bulunan öğrencilere hitap etmeli ve devletin orta derecede olan memurlarını yetiştirmelidir. Fakat bu kademedeki daha sonra üniversiteye girecek öğrencilerin iyi yetişmesini sağlayacak olan sultaniler kültürel eğitim olanaklarına sahip olmalıdır. Bu kademenin daha iyi eğitim verebilmesi için daha iyi öğretmenlerin görev alması sağlanmalıdır.

Emrullah Efendi bu okulların öğrencileri gibi öğretmenlerinin de seçilmesi gerektiğini ifade etmiş ve daha fazla para vererek bu kademenin kalitesinin artırılmasını sağlamak için bir takım uygulamalar yapmıştır.

‘Terbiye ve Esasları’ adlı yazısında, terbiyenin esaslarını; eşitlik, sorumluluk, fazilet ve vatan menfaatleri çerçevesinde hareket etmek olarak ifade etmiştir. Eşitlik konusunun insanlar tarafından yanlış anlaşıldığını söyleyerek, eğitimde eşitliğin herkesin bir kalıptan çıkarılması olarak anlaşılmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Ona göre Allah insanları birbirlerinden farklı yaratmıştır. Bu sebeple hiçbir zihin diğerinin aynı olamaz. *“Biz yüksek zihinlere muhtacız”* diyen Emrullah Efendi, insanların yeteneklerine göre eğitim görmelerinin zaruri olduğuna inanmakta, deha seviyesindeki insanların da diğer insanlarla aynı seviyede tutulmasının yanlışlığını şu sözlerle vurgulamaktadır: *“Deha sahipleri bize rehberlik edecek. Onlarda bizim seviyemizde kalacak olursa, cemiyet terakki edemez. (Emrullah, 1326, s.448-450)”* İlerleme nasıl olur acaba? Topyekun Halk mı ilerlemeyi gerçekleştirmekte yoksa deha seviyesinde olan insanlar mı yaptığı buluşlarla ilerlemenin öncüsü olmaktadır? Tabii ki yüksek zihinlere sahip insanlar ilerlemenin öncüsü durumundadırlar. Öyleyse bu insanların yetişmesine daha fazla önem göstermek ve ayrıcalık tanımamız gerekmektedir. Aslında bu ayrıcalık zihinlerinin yüksek olmasından, sahip oldukları yeteneklerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir eşitsizlik söz konusu değildir.

Emrullah Efendi’nin eğitim reformu ile ilgili yaptığı çalışmaları genel olarak şöyle sıralamak mümkündür:

1. İlköğretimin parasız ve zorunlu olması
2. Üniversite polisi oluşturma
3. Üniversiteye özerklik verilmesi (Ayni, 2007)
4. Derse gelmeyen öğretmenlerin maaşlarından kesinti yapılması
5. Hukuk Fakültesi ihtiyat sınıfının oluşturulması
6. Öğretmenliğin bir meslek olarak kabul edilmesi
7. İdadilerin sultanilere çevrilmesi
8. İlkokul öğretmenlerinin maaşlarının devlet tarafından verilmesi
9. İl ve ilçelerde Maarif Encümeninin kurulması
10. İlköğretim geçici kanununun çıkartılması

11. Darülfünun Nizamnamesi ile üniversite gerçek bir kimliğe kavuşmuştur (Katoğlu, 2000).

Emrullah Efendi'nin görüşleri incelendiğinde tam bir kanun adamı özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Gerek bakan olmadan önce katılmış olduğu komisyonlarda hazırladığı raporlarla gerekse bakanlık yaptığı dönemde hazırladığı kanun ve yönetmeliklerle elit eğitim düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Özellikle reform çalışmalarının üniversiteden başlatılması önerisi, tartışmalara sebep olmuşsa da daha sonra Darülfünun nizamnamesinin hazırlanması ile ilim adamının yetiştirilmesi için gerekli tedbirlerin ortaya konulması, Emrullah Efendi'nin amacının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Elit eğitim düşüncesine yönelik üniversitenin bilimsel ve yönetsel açıdan özerkliğinin kaçınılmaz olduğunu ifade etmiş, özellikle sultanilerde yetişecek öğrencilerin eğitim kalitelerini artırmak için bu okullara sınavla daha kaliteli öğretmenlerin alınmasını kararlaştırmış, hatta derse girmeyen öğretmenlerin ücretlerinden kesinti yapılması hakkında bir genelge yayımlayarak, eğitimde niteliğin önemine dikkat çekmiştir.

Emrullah Efendi bütün bu reformlarla milli elitler yetiştirmeyi ve bu yolla ülkenin kalkınmasını sağlamak istemiştir. O'nun bu görüşleri daha sonra Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuştur.

3.3.3. Ziya Gökalp (1876-1924)

Gökalp'in görüşleri incelendiği zaman onun özellikle sosyolog yönünün daha ağır bastığı görülmektedir. Özellikle Türk kültürü üzerine çalışmaları, onu önemli bir Türkolog durumuna getirmiştir. Gökalp, elit eğitim anlayışını kültür ve medeniyet kavramları üzerine kurmuştur. Gökalp'in elit yetiştirme düşüncesine geçmeden önce, onun elit insanın öğrenmesi gereken kültür-medeniyet hakkındaki görüşlerine yer vermek gerekmektedir. Dolayısıyla burada özellikle kültür ve medeniyet konusundaki görüşleri ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

3.3.3.1. Kültür ve medeniyet anlayışı

Gökalp, kültürü şu şekilde tanımlamaktadır: Kültür, bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümlerinin toplamıdır. Kültür, bir milletin kendisine mahsus duyuş ve düşünüş özellikleridir. Kültürel müesseseler, menfaatten uzak sosyal dayanışma bağlarıdır. Bu tanım diğer eğitimciler tarafından da kabul edilmiştir (Celkan, 1990).

Fikret Kanad, kültür tanımında Gökalp'in tanımına şöyle atıfta bulunmaktadır:

Kültür az çok basit şekil almış alışkanlıklar, ideler, sevilen sevilmeyen ve yetişkinler tarafından genç nesle aşılana bir sürü değerlerdir. İnançlarımız, kanaatlerimiz hep içinde doğup büyüdüğümüz kültür hayatının bir neticesidir. Bu bakımdan kültür- Ziya Gökalp'in dediği gibi-millî bir renk ve damga taşımaktadır (Kanad, 1958, s.3).

Gökalp'a göre kültür ve medeniyet arasında ortak yönler olduğu gibi bir takım farklılıklar da vardır. Kültür millî, medeniyet milletlerarasıdır. Kültür, yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, aklî, estetik, lisanî, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı medeniyet dairesine giren birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortak bir bütünüdür. İkinci olarak, medeniyet, usul vasıtasıyla ve ferdi iradelerle ortaya çıkan sosyal hadiselerin bütünüdür. Millî kültüre dâhil olan şeyler ise, usul ile fertlerin iradesiyle vücuda gelmediklerinden sunî değillerdir. Millî kültüre dâhil olan şeylerin teşekkül ve tekâmülü kendiliğindedir. Meselâ dil, fertler tarafından, usulle yapılmış bir şey değildir. Dilin bir kelimesini değiştiremeyiz. Onun yerine başka bir kelime icat edip koyamayız. Dilin kelime ve kaideleri ancak kendiliklerinden değişirler (Gökalp, 1976b).

Hukuk, ahlâk, felsefe ve iktisatta da usuller ve sistemler Avrupalı olmalı, fakat ruh tamamıyla halka, hayata uygun ve millî bulunmalıdır. Eğer bu usulleri takip edersek Avrupa medeniyetini millî kültürümüzle kaynaştırabiliriz. Her millî kültürün kendi istiklâlini muhafaza edebilmesi, milletlerarası medeniyeti benimsemesine bağlıdır (Gökalp, 1973). Elit eğitim düşüncesi çerçevesinde millî kültüre sahip elit insanların Batı medeniyetinden ilim ve tekniği alarak halk ile hükümet arasında köprü vazifesi görmeleri gerekmektedir. Ne tek başına millî kültür ne de medeniyet kalkınma için yeterli olacaktır. İkisi de birbirinin tamamlayıcısı olmak durumundadır.

Gökalp, hars kavramından bahsederken uyum ve ahenk üzerinde vurgu yapmaktadır. Bu yolla, aslında hars kavramıyla kültür kuramını aşmaya çalışmış ve kültürel hayatın daha uyumlu ve ahenkli düzeyini kastetmiştir. Başka bir deyişle harsın daha ideal ve ulaşılabilecek yüksek bir nokta olduğunu belirtmek istemiştir (Nirun, 1981). Edgar Morin, ‘Avrupa’yı Düşünmek’ adlı kitabında uygarlık ile kültür arasında Gökalp gibi aynı ayrımı yapmaktadır. “*Kültür bir topluma özgül ve tekil olanı, uygarlık ise bir toplumdan diğerine aktarılabilen, alınıp verilebileni*” anlatır. Kültür yereldir, uygarlık ise evrensel (Türmen, 26 Eylül 2008).

Görülüyor ki, millî kültür ile medeniyeti birbirinden ayıran, millî kültürün bilhassa duygulardan, medeniyetin ise bilgilerden mürekkep olmasıdır (Gökalp, 2007). İnsanda, duygular usul ve iradeye bağlı değildir. Bir millet, başka bir milletin dinî, ahlâkî ve estetik duygularını taklit edemez (Gökalp, 1976b). İşte Gökalp’ın elit yetiştirme görüşünün temelini teşkil edilmesi için öncelikle milli kültürün fertlere aşılması gerekmektedir. Medeniyet bağlamında ise milli kültüre sahip elit insanların batıdan ilim ve tekniği almaları önem arz etmektedir.

Gökalp’ın hars adını verdiği bir toplumun manevi kültür yaratımları, maddi kültürden farklı bulunması nedeniyle iktibas edilemez. Hars, bir milletin zihniyeti ve yaşantısıdır. Bu da kültürün milli özelliğini, medeniyetin ise milletler arası niteliğini ortaya koymaktadır. Gökalp’ın bu tezi bir çeşit kültüroloji hareketini yansıtmaktadır. Kültür ve medeniyet ikiliğiyle Gökalp, bir yandan Batıyla bütünleşmeyi önerirken öte yandan “ümmeden-millete” geçişin ipuçlarını oluşturmaktadır (Celkan, 1991). Kültürün milli olduğunu vurgulayarak eğitimin temel görevinin bunu genç nesillere aktarmak olduğunu belirtmektedir. Bunu yaparken elit insanlardan yararlanılması ve sosyolojinin bu noktada kullanılması gerekmektedir.

Medeniyet, milletler arasında müşterek müesseseler olduğu için, medeniyetin hakikî unsurları, müspet ilimler ile teknolojilerdir. Avrupa medeniyeti, bu iki hususta olgunluk mertebesini kazandığı için, Avrupa medeniyetine girmek milletimize bir yükselme başlangıcı olmuştur. Bir milletin estetik, ahlâkî, felsefî zevkleri kendine özgüdür. Bunları asla dışarıdan alamaz. Dışarıdan yalnız kavramlar, usuller, teknolojiler alınabilir. Duygular, heyecanlar, zevkler kültürün unsurları olduğu için tamamıyla

millidir (Gökalp, 1973). Bunu ‘İkinci İstida’ (Gökalp, 1976a, s.123) şiirinin sonunda şöyle dile getirmektedir:

“Türk, harsını Garp’tan ödünç alamaz;

Nurlanırken cihan, nursuz kalamaz.”

Dizelerinde kültürümüzün milli olması gerektiğini fakat bizden ileride olan Batı medeniyetinin de alınmasının zorunlu olduğunu ifade etmektedir.

Emre Kongar, Gökalp’ın bu görüşüne şöyle bir eleştiri getirmektedir: Gerek kültür, gerekse uygarlık, belli maddi araçlardan ve manevi değerlerden oluşur. Maddi araçlarla, manevi değerler arasında da çok yoğun bir etkileşim vardır. Maddi ve manevi öğeler, mutlaka birlikte etkileşime gireceklerdir. Bir başka deyişle, bir toplum bir başka toplumdaki yalnızca din veya teknik alamaz. Etkileşim, günlük yaşamın tüm alanlarını kapsar. Yeni toplumlarla temas geçen toplumların, o andaki teknoloji-ideoloji dengesi mutlaka bozulur. Gökalp’ın batı uygarlığının bilimini, tekniğini, aklını alıp, öteki hars alanlarını ulusal kültürün özgün öğeleriyle doldurma önerisi olanaklı değildir. Olanaklı olan, tüm yaşam alanlarında etkileşimin gerçekleştirilmesi ve böylece yeni bireşimlere varılmasıdır (Kongar, 2001). Hakikatte Gökalp duyguların aktarılmasına karşı çıkmakta ve bunların milli kültürümüze ters düştüğünü ve bizim damak tadımızla uyuşmadığını ifade etmektedir.

Gökalp’a göre, bir medeniyetin içinde çeşitli harslar bulunabilir. Mesela, Batı medeniyeti, İngilizler, Fransızlar ve Almanlarda müşterektir. Medeniyet, milletler arasında bir temessül amilidir. Kültür ise milletleri farklılaştırır. Medeniyet, millî kültüre mal edilmedikçe, millet tarafından benimsenmiş sayılmaz (Heyd, 1980). Osmanlılar, Türk ve Müslüman bir millet olarak, Avrupa medeniyetine girmektedirler. Bu medeniyetin hangi unsurları, seçkin adamlarımızdan başka halkımız tarafından da kabul edilirse, ancak o unsurlar kültürümüze dâhil olmuş sayılır. Halkın müsamaha göstermediği müesseseler, seçkinler tarafından kabul edilmiş olsa bile, millî kültürün dışında kalır (Gökalp, 1973). Demek ki ne tek başına kültür ne de medeniyet yeterli olamamaktadır. Medeniyet açısından ileride olan Avrupa’nın teknik unsurları güzideler tarafından kültürümüze aktarılsa da bir süzgeç olarak halkın milli kültüründen geçmesi gerekmektedir. Bu halk ile aydın bütünleşmesini sağlayacaktır.

Millî kültür ile medeniyetin sonuncu bir münasebeti de şudur: Millî kültürü kuvvetli, fakat medeniyeti zayıf bir milletle, millî kültürü bozulmuş, fakat medeniyeti yüksek olan başka bir millet, siyasî mücadeleye girince, millî kültürü kuvvetli olan millet daima galip gelmiştir. Meselâ, eski Mısırlılar, medeniyette yükselince millî kültürleri bozulmağa başladı. O zaman yeni doğan Fars devleti ise, medeniyette henüz geri olmakla beraber, kuvvetli bir millî kültüre malikti. Bu sebeple, Farşlılar, Mısırlıları yendiler. Türklerin şimdiye kadar müstakil kalması, Çanakkale'den İngilizlerle Fransızları kovması ve mütarekeden sonra, Yunanlılarla Ermenileri yenmesi, hep bu millî kültürün kuvveti sayesinde. Bu Türk kültürü ise, Türk kavminin tarih sahnesine çıkışından başlayarak günümüze kadar gelen ve Türklerin yerleştikleri, yaşadıkları, bugün de yaşamakta oldukları yerlerde yarattıkları, bugün de etkinliğini sürdüren kültürdür (Turan, 1990).

Medeniyet, fertçiliği teşvik ederek dayanışma ve disiplin kuvvetlerini azalttığı nispette, kültür de fertlerden menfaat gütmezlik, fedakârlık ister. Bundan dolayı kültürlü bir kavim ahlâk ve siyaset itibarıyla medenî bir kavme üstündür (Gökalp, 1973). Elit insanların halkta bulunan kültürü almaları ve halka medeniyet götürmeleri halk ile aydın bütünleşmesine ve devletin çağdaş medeniyet seviyesine yükselerek kalkınmasına vesile olacaktır.

Gökalp'a göre Türklüğümüz ve Müslümanlığımız özgün kültürümüzün bir parçasıdır; Batı medeniyeti ise Avrupa milletleriyle paylaşılacaktır; kültürümüz millî olarak kalacak, medeniyetimiz Batı medeniyeti olacaktır (Özakpınar, 1998). Gökalp'a göre bir millet ilk önce kendi güzelliklerini sever, sonra diğerlerini. Dolayısıyla hars, sevdiğimiz şeylerin toplamıdır; Medeniyet ise beğendiklerimizin toplamıdır (Gökalp, 1977b). Dolayısıyla önce milli kültüre sahip olmak daha sonra Batı medeniyetini benimsemek gerekmektedir. Bunu yapacak olanlar ise elit insanlardır.

Gökalp'a göre, değişim ve gelişmede öncelik kültüre verilmelidir. Çünkü kültür, milli olma imkânını içermektedir. Millî kültürün unsurları ise halkın yaşadığı kültür içinde aranmalıdır. Bu amaçla, öncelikle halk edebiyatı, dil, folklorik değerler üzerinde durmak suretiyle milli dil ve milli edebiyatın yaratılması için çaba göstermek gereklidir. Kültürün iki anlamı vardır. Bunlardan hars (millî kültür), demokratik; tehzib (işlenmiş kültür), ise aristokratik niteliktedir. Tehzibde çeşitli milletlerin kültürel etkileşimine

açık olma söz konusu iken, harsta, milletin kültürüne değer vermek esastır. Tehzib, insanları hümanist, hoşgörülü ve iyiliksever kılıp eklektisizme yönlendirirken; hars, milliyetçiliğe yönlendirir (Türkdoğan, 1998).

Gökalp, kültür ve medeniyet kavramlarını açıkladıktan sonra milli kültürümüzü koruyabilmemiz için hars teşkilatına ihtiyaç olduğunu şu şekilde belirtmektedir:

Millî harsımızın şuurlu bir hale gelip yükselmesi ne gibi teşkilâtlara muhtaçtır? Evvelâ millî harsımızı saklanmış olduğu gizli köşelerden münevverlerin nazarlarına arz edecek olan arama teşkilâtlarına ihtiyaç vardır. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar şunlardır: Millî Müze, Etnografya Müzesi, Millî Hazine-i Evrak, Millî Tarih Kütüphanesi, İhsâiyat Müdüriyet-i Umûmiyesi” (Gökalp, 1980, s.43).

Gökalp Milli harsın oluşturulup korunmasıyla ilgili olarak belirttiği bu teşkilatları şöyle sıralamaktadır (Gökalp, 1980): Milli Müze, Etnografya Müzesi, Milli Hazine-i Evrak, Milli Tarih Kütüphanesi, İhsaiyyat Müdüriyeti Umumisi. Millî harsın bu saydığımız teşkilâtları, sırf millî harsı arayıp bulmağa yarayanlardır. Millî harsın başka bir takım teşkilâtları da vardır ki bunların vazifesi de, millî hars aranıp bulunduktan sonra, Avrupa medeniyetinin onun muhtelif şubelerine aşılmasından ibarettir. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar da şunlardır: Türk Darülbedayii, Türk Darülelhanı, Türk Darülfünunu, Türkiyat Encümeni'dir. Mevcut müesseseler içinde Türk harsına hizmet eden yalnız Darülfünun Edebiyat Fakültesidir.

Bugün Türkiyat encümenini en mükemmel bir halde teşkil etmek imkânı vardır. Çünkü Avrupa'nın muhtelif milletlerinde Türkiyat ilmi için canını vakfetmiş büyük Türkologları bu encümene üye sıfatıyla almak kabildir. Avrupalı Türkologlarla, yerli Türkiyatçılarımızdan mürekkep bir encümen teşkil olunursa, bu heyet hem millî harsın temellerini kurabilecek, hem de beynelmilel akademiler âleminde ilmî bir velayet kazanabilecektir.

Bir cemiyetin bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani aralarında dayanışma husule getiren müesseseler, kültür müesseseleridir. Bu müesseselerin toplamı o cemiyetin kültürünü teşkil eder. Bir cemiyetin üst tabakasını başka cemiyetlerin üst tabakalarına bağlayan müesseseler de, medenî müesseselerdir. Bir neviden olan bu gibi müesseselerin hepsi, medeniyet adını verdiğimiz toplamı vücuda getirir. (Gökalp, 1973, s.297)

Gökalp'in mantıksal sisteminde kültür-medeniyet ikiliği, millî kültürü değiştirmeden ileri Batı medeniyetine girmeye imkân veren bir kurtuluş imkânını içermektedir. Çünkü yaşadığı dönemle birlikte düşünüldüğünde, Gökalp'in kavramsallaştırması pratik endişelerden kaynaklandığı görülmektedir. Ona göre çöküş halindeki Osmanlı'nın varlığını sürdürebilmesi, Avrupa'nın sosyal kurumlarını almasına bağlıdır. Böylece Gökalp'in kültür ve medeniyet analizi, Türk milletinin ulusal kültürüne ve dinine bağlı kalarak Batı medeniyetine girmesine imkân vermektedir (Özakpınar, 1998).

3.3.3.2. Elit eğitimi düşüncesi

Gökalp, Osmanlı inkılâbının buhranlı olayları, Trablusgarp ve Balkan muharebelerinin ve umumî harbin ruhumuzda yeni bir ideal ile yeni bir kıymetler sistemi doğurduğunu ve bundan dolayı; *“çocuklarımıza ahlâk dersi verdiğimiz zaman, falan yahut filân medeniyetlerin ahlâkî geleneklerini değil, meselâ Çanakkale Savaşı meydanında milletçe gösterdiğimiz vatanî fedakârlıkları öğretmeliyiz!”* diye seslenmektedir (Gökalp, 1973, s.48-49).

İşte, çocuklarımız, okulda, cansız medeniyetlerin cansız gelenekleri yerine, millî vicdanımızda yaşayan dinî, ahlâkî, hukukî, estetik vb. gibi kıymet duyguları ile doyurulmaya başladığı zaman, oradan tamamıyla millî fertler çıkmağa başlayacaktır. Ancak bu suretledir ki, okul millî buhranların terbiye edici rolünü devam ettiren bir amil olabilir. Şüphesiz, terbiyenin en mühim kaynağı millî buhranlardır. Vaktiyle Prusya'yı terbiye eden bir millî felâket olduğu gibi, bugün bizde de terbiye edici tesirler yapan, yaşamakta olduğumuz millî buhrandır. Çocuklarımızda ve gençlerimizde görülen bugünkü ideale ait duygular, öğretmenlerin eserinden ziyade, millî buhranların bereketli neticeleridir.(Gökalp, 1973).

Gökalp, bir bilim adamı olarak eğitim ve öğretime önem vermiştir. O, şiir ve masallarıyla, bilinçli bir ulus halinde birbirleriyle bütünleşmek isteyen kitlelere, ulus sevgisi ve milliyetçilik idealini aşlamak isteyen bir eğitimci düşünürdür. Eğitimin sosyal ve kültürel temelleri üzerinde fikir ve görüşler, O'nun kişiliğini kanıtlamaktadır (Alkan, 1987). Gökalp, eğitim ve öğretim kavramlarını kültür ve medeniyet kavramları ile ilişkilendirerek açıklamaktadır.

Gökalp'a göre eğitimin amacı, milli fertler yetiştirmektir. Milli fertlerin yetişmesi, toplumda yaşayan insanların o toplumun kültürüyle kaynaşarak şahsiyet haline gelmesidir. *“Bir cemiyet, fertlerine lisanını, ahlakını, estetik zevkini, ilmi mantığını, teknik vetirelerini aşılamazsa yaşayamaz. İşte, cemiyetin fertleri üzerinde tatbik ettiği bu sosyalleştirme işine eğitim adı verilir. (Ceylan, 1994, s.93)”*

Gökalp'a göre eğitim ve öğretim birbirlerinden farklı kavramlardır. Birincisi kültürle ikincisi de uygarlıkla ilgilidir, diğer bir deyişle birincisi değer yargılarıyla ikincisi ise gerçek yargılarıyla ilgilidir. Eğitim, değer yargılarının tümü demek olan kültürü özümleme işidir. Öğretim ise, bireylere belirli teknikler ve gerçek yargıları konusunda ders vermektir. Bundan dolayı kültürü özümleme anlamında eğitim ulusal olmalı, çocuklara rasyonel bilimsel bilgi kazandırma anlamında da öğretim, evrensel olmalıdır (Alkan, 1987). Öğretim bireyin, maddî yasaları kullanacak bir yeterliğe eriştirir. Eğitim ise, onu, kültürle silâhlandırarak, bireyin toplumsal çevreye uyumunu sağlar; yani, toplumsal kuvvetleri sevk ve idare edecek bir yeterliğe eriştirir (Binbaşıoğlu, 2005; Ergin, 1942). Gökalp'a göre, toplumdaki değerler sürtüşmesinin kaynağı eğitimidir. Dolayısıyla vatandaşların batı uygarlığından esinlenmiş fakat kendine özgü bir kültüre dayalı ulusçuluk anlayışı doğrultusunda eğitilmesi gerekir. Ona göre, ulusal kültür sentezi oluşturmada temel sorumluluk eğitimidir. Ülkede görülen buhranın kaynağı eğitim ile kültür arasındaki kopukluğa dayanmaktadır. Bu nedenle eğitimi bir yönden çağdaş uygarlıkla, diğer yönden de ulusal kültürle uyumlu ve tutarlı hale getirmek gerekir (Alkan, 1987).

Türk milleti, modern milletler seviyesine çıkartılmalıdır. Bunun için önce okullarda çocuklara ve gençlere verilecek millî kültür kurulmalıdır. Bunu yapacak olan üniversite millî kültürü kurup geliştirdikten sonra liselere yaymalıdır. *“Emrullah Efendi'nin dediği gibi, ilim Tuba Ağacına benzer, maarif yukarıdan yayılır”*. Kültür millîdir; kültürün çocukların ruhlarına aşılmasından ibaret olan eğitimin de millî olması gerekir. Teknoloji ise milli değildir; o halde fen ve tekniğe ait bilgilerin öğretilmesi demek olan öğretim de lâmillî olmalıdır. Bu bakımdan Gökalp, modern eğitimin millî kültüre dayanması gerektiğini; millî kültürün de milletin hayatından belirdiğini; Avrupa'dan kültür ve eğitim alamayacağımızı ileri sürmektedir. Ancak, fertlerin teknolojiye intibakı olan öğretim lâmillîdir ve bunu Avrupa'dan aynen

almalıyız. Bu çerçevede öğretmen fennin temsilcisidir, eğitici millî kültürün temsilcisidir; profesör her ikisinin birden temsilcisi olmalıdır (Ergün, 2009).

Çağdaş eğitim, ulusal kültürün geliştirilmesiyle gerçekleşebilir diyen Gökalp, kültürel değerlerin ve eğitimin Avrupa'dan adapte edilmesine karşıdır ve eğitimciyi bu konuda ulusun temsilcisi ve çağdaşlaşmanın önderi olarak görmektedir. Ona göre, öğretim üyeleri ve öğretmenler hem eğitici, hem de öğretici durumundadırlar. Öğretim aynı zamanda hem eğitsel hem de öğretsel işleve sahiptir. Bu iki boyutluluk ulusal bütünleşmeye ve çağdaş gelişmeye hizmet etmektedir. Eğitimi ulusallaştırma ve öğretimi çağdaşlaştırma eğitim alanında iki temel hedefdir. Öğretmenin görevi, bu ilkeleri en iyi biçimde uygulamak ve sürekli olarak değişen uygar ortamda bu eğitim ideallerinin ileri düzeyde gelişme olanaklarını araştırmaktır (Alkan, 1987).

Ulusal bütünleşme ve çağdaş gelişmeyi gerçekleştirecek olan elit insanlara, yüksek zihinlere, milli kültürü benimsemiş, Batı medeniyetinin unsurları olan ilim ve tekniği alarak bunu kendi yurttaşlarına en iyi şekilde aktarabilecek öğretmenlere ve öğretim üyelerine ihtiyacımız vardır. İşte Gökalp'ın kültür ve medeniyet bağlamında eğitim ve öğretimden kastettiği manaya katkıda bulunacak, bunları gerçekleştirecek olanlar, güzide diye ifade ettiği bu elit insanlardır.

Bir milletin hayatı, birbiriyle ahenkli müesseselerden meydana gelmiş, aynı cinsten bir kültürden ibarettir. Milletin düşünür zümrelerinde görülen buhranlar, millî kültüre ait hastalıklardan kaynaklanmadığı gibi; kültürü sağlam olan milletlerden de hasta düşünürler çıkabilir. Çünkü düşünürlerin milletlerarası medeniyetlerden devşirdikleri ferdî irfanları ekseriya millî kültürden büsbütün başka bir şeydir. Ferdî irfan, millî kültürün bir akis yeri olduğu zaman, sağlam ve bereketlidir; fakat millî kültürü düzenlenmemiş milletlerde ferdî irfanların millî kültürle alâkası yoktur. Millî kültür, yalnız dâhilerin fikirlerinde ve kahramanların fiillerinde belirir. Bu fertler temsilci bir mahiyete sahiptirler. Milletin seçkinleri, ancak dâhileri ile kahramanlarıdır. Düşünürler, tahsil kuvvetiyle bilgi kazandıkları için, ne temsilci bir mahiyeti haizdirler, ne de seçkinlerden sayılabilirler (Duru, 1975). Her millet için değerli olan ve ülkenin geleceğine yön veren deha seviyesindeki insanların eğitimine de gerekli ehemmiyet verilmelidir.

Gökalp, terbiyeyi açıklarken psikoloji ilminin önemine değinmiş, psikolojinin fertten bahsettiğini ferdin ise sosyal-biyolojik bir mahsulden ibaret olduğunu belirtmiştir. Her fert bir uzviyet ile bir şahsiyetten meydana gelmiştir; uzviyetin özelliği biyoloji ilminin, şahsiyetin özelliği sosyoloji ilminin kanunlarıyla açıklanır. Psikoloji, bu ilimlere dayanarak fertlerin özelliklerini belirtip açıklayabilir. O hâlde, psikoloji ancak ferdî psikoloji'den ibaret olabilir. Ferdî psikoloji, bu surette teşekkül ettikten sonra terbiyeye, büyük hizmetler arz edebilir. Çünkü seçkin fertlerin teşekkülünde biyolojik ve sosyal sebeplerin nasıl amil olduğu anlaşılınca, terbiyenin başarı vasıtaları zenginleşmiş olur görüşlerini ileri süren Gökalp, seçkinlerin bu şekilde belirlenebileceği kanaatini taşımaktadır.

Sultanîlerin hukukçu, tabip, yazar, memur, öğretmen gibi milleti idare edecek seçkinler yetiştireceklerini ileri süren Gökalp'a göre eğer bunlar fayda götürmez, vatansever, fedakâr bir karakter ile yetişmezlerse, memleket felâket içinde kalır (Gökalp, 1973).

Milletin zekâ ve iradesini temsil eden, ancak bu seçkin fertlerdir. O hâlde, millî tipi kütüphanelerde kafa yoran gayr-i millî bilgiye sahip âlimlerde değil, temsil edici bir mahiyeti haiz olan deha tipinde aramamız lâzım gelir. Sosyologlara göre bir milletin seviyesi, millî dehasının seviyesidir. Millî deha ise, hiç bir fertte, hatta dâhi adını verebileceğimiz büyük şahsiyetlerde bile tamamıyla beliremez. Her fert, millî güneşten küçük bir parıltıyı aksettirir; dâhiler, bu parıltılardan büyük bir kısmını bir adese gibi ruhlarının mihrak noktasında toplayanlardır. Böyle bir mihrak noktasında sıkışan millî şualar, evvelce yakıcı bir hassaya sahip olmadıkları hâlde, şimdi, yakıcı bir mahiyet alırlar. Dâhilerin fertler üzerindeki büyük tesirleri, bu suretle açıklanabilir. Bununla beraber, bizim gibi dâhileri ortaya çıkarmış milletlerde fertlerin göremediği, fakat ruhlarının bir nev'i meydana çıkarışıyla sezebildiği, bir millî güneş mevcuttur. Bu millî güneş, millî deha dediğimiz şeydir ki, onu aramak kültürçülerin borcu olduğu gibi, onu çocukların ruhuna doldurmak da mürebbinin vazifesidir (Gökalp, 1973, s.52-53).

Gökalp sosyolojisinde önemli bir kavram olan şahsiyet, müspet ve menfi diye ikiye ayrılır: Büyük ideallerin doğduğu yükseliş devirlerinde, fert, kuvvetli bir araya gelme cereyanlarının içinde yaşadığı için, müspet bir şahsiyete sahip olur. Meselâ, İslâmiyet'in ilk devrinde, her fert kuvvetli bir şekilde bir araya gelerek, büyük ideallerin, imanların arkasından koşmağa mecbur olmuş ve daha hiç bir büyük adam yetiştirmemiş olan çöl, binlerce kahramanlar, yüzlerce dâhiler yetiştirmiştir.

İslamiyet'in bu devrinde sosyal vicdan, yalnız din şeklinde belirlediğinden mümin olmak ile zahit olmak aynı şeydi. Bundan dolayıdır ki, İslâmiyet'in hakikî dâhi ve kahramanları da zahitler arasından yetişmiştir. Bu adamlara müspet idealleri, müspet imanları, müspet şahsiyeti veren sosyal gelenekleri ve sosyal halleridir (Gökalp, 1973).

Avrupa'nın yüksek zekâlî âlimleri, yüksek ruhlu şairleri, yüksek idealli filozoflarını okuduğumuz zaman, kendimizi seçkin dehalar karşısında görürüz. Bu yükselmiş insanlar bize doğru, güzel, iyi ideallerinin en mükemmel örneklerini, yani medenî Avrupa'yı gösterirler. Avrupa'nın siyasîlerini, diplomatlarını, tüccarlarını da bu fikir kahramanlarına benzetmemiz, Avrupalılara karşı devamlı aldanmamızın temel sebebidir. Bir milletin zekâsını âlimler, kalbini şairler, iradesini ise filozoflar oluşturur. Bütün bunların toplamından kültür oluşur (Gökalp, 1973). İşte seçkinler bu kültürü kendilerinde barındıran fertlerdir ki, Avrupa'nın âlimlerini siyasilerinden ayırt edip faydalanabilirler.

“Durkheim'in pekâlâ izah ettiği veçhile, vasati enmuzeç ancak ferdi enmuzeçlerin bir muhassalasıdır; millî enmuzeç, mutavassıt enmuzeçte değil, dehai enmuzeçte tecelli eder. Bunun içindir ki bir milletin mümessilleri yalnız dâhileriyle kahramanlarıdır. Dâhiler zekânın kahramanları, kahramanlar ise iradenin dâhileridir.” Sağduyunun icaplarını pratik surette yerine getirenlere kahraman adı verilir. Dahiler nazari kahramanlar, kahramanlar pratik dâhilerdir (Erişirgil, 1984, s.175). Gökalp dâhileri milletin kurtuluşunu ilerleyişini kalkınmasını sağlayacak şahsiyetler olarak görmektedir.

Gökalp kendisinin fertlere kıymet vermediğini söyleyerek eleştirenlere karşı *“cemiyetin temsil-edici (representatif) fertlerine, yani dâhilere, kahramanlara ve az çok bunlara benzeyen kimselere herkesten çok kıymet veriyorum. Eğer cemiyetin temsilcileri, temsil edici fertlerden olur ve organize bilgi, yaygın kültüre uygun bulunursa, ben, o zaman temsilci fertlere de, organize cemiyete de, onun irfanına da kıymet veririm* (Gökalp, 1973, s.126)” demektedir. Bu görüşüyle Gökalp, dâhilerin cemiyeti temsil güçlerine dikkat çekmektedir. Çünkü dahiler bir milletin zekâsını oluşturmaktadırlar.

Dâhiler amme duygusunda meydana gelen büyük inkılâpların şuurları mahiyetinde olduklarından, halktaki güzellik ve çirkinlik hakkındaki duyguların

birdenbire değişmesine sebep olmaktadırlar (Gökalp, 1973). Bu da halkın yönetilmesi ve idare edilmesini kolaylaştıracaktır. İşte Gökalp'ın istediği tarzda seçkinler bunlardır.

Gökalp, seçkin kavramı ile Aydınları kastetmektedir. Aydın;

Dogmalardan kurtulmuş, yeniliklere açık olan, düşüncelerini özgürce savunan, yeni bilgilerin ışığı altında elde ettiği kazanımları toplum yararına kullanabilen, kendisiyle barışık ve insan onurunun her şeyden üstün olduğunu bilen, bulunduğu toplumu, hatta dünyayı olumlu olduğuna inandığı yönde değiştirmek isteyen ve buna çaba harcayan kimsedir. Aydın insan, insanlığın geleceğini, kendi düşünceleri çerçevesinde etkilemek, değiştirmek isteyen ve yarının bugünden daha iyi olmasına çaba harcayan, paylaşımcı kişiliğe sahiptir. (Akdeniz, 2010)

Gökalp'a göre, bir milletin aydınlarına, fikir adamlarına, o milletin seçkinleri adı verilir. Seçkinler, yüksek bir eğitim ve öğretim görmüş olmakla, halktan ayrılmış olanlardır. İşte, halka doğru gitmesi lazım gelenler bunlardır (Mazlum ve Gölbaşı, 2009). Din, millette birleştirci unsur görevi görür. Bir millette eğer aydın tabakası dindarlığa meylederse, milletin birbirine karşı kayıtsız iki tabakaya ayrılmasına engel olacak ve halkın ilme doğru, aydınların ise halka doğru gitmelerini sağlayacaktır (Gökalp, 1973). Memleketimizde, milli kültür yalnız halkta var olduğundan seçkinler, henüz millî kültürden nasiplerini alamamışlardır. Dolayısıyla seçkinler halka doğru giderek onlardan milli kültürü alacaklar ve kendilerinin malik olduğu medeniyeti halka götüreceklerdir (Parla, 1989).

Gökalp, kültür ve ideallerin kaynağını halkta bulmaktadır. Halkın duygu ve ideallerine ışık tutarak ulusal bir kültür sentezi oluşturmak için eğitilmiş aydınları görevlendirmekte, Türk aydınının ana görevinin yabancı kültürlerin etkisiyle kendi kabuğuna çekilmiş olan halkın manevi varlığını yeniden keşfetmek olduğunu belirtmektedir (Alkan, 1987). Fertlerin cemiyet üzerindeki tesiri aydınların dehası neticesinde meydana gelmektedir. Deha, içtimaî hayatta şuuruz bir şekilde meydana gelen inkılâp ve teceddüdün kendiliğinden şuurlaşmasıdır (Gökalp, 2003).

Bir ulusun kültürü bozulmuşsa, onun dışarıdan ısmarlama kültür oluşturması düşünülemez. Aydınlar da ulusal kültürden uzaklaşıp uygar olduklarından dolayı bozulmaktadırlar. Aydınlar, kültürü sağlam olan halka dönmekle, halkı arayıp kültürü yeniden canlandırmakla sağlamlaşabilir.

Aydınlar halka doğru giderlerse, sonunda halk da onlara doğru gelir. Bu gidiş-geliş sonucu, ulusta dahiler yetişir. Dâhi yetişmesi için halkla aydınların ortak bir yaşamı gerek. Aydın kişilerde yalnız düşünceler vardır. Bunlar da kültürden geldiği için, gölge düşünce niteliğinde kalır. Oysa dâhilerde güçlü düşünce vardır. Dâhi, her düşüncesini yerine getirir, kanılarında kuşkusuzdur. Kararsızlık, yalnız aydın kişilerdedir. Dâhide kuşkuculuk, kararsızlık düşüncede kalır, eyleme geçmez. (Duru, 1975, s.23-24)

Gökalp, bu durumu ‘Deha’ başlıklı şiirinde şöyle anlatmaktadır:

Bunun gibi eski irfan çağında, okuryazarlardı halkın kiblesi.
Yeni hayat dedi “hayır”, muktedâ, halktır”, “Deha” onun hamlesi...

Okumuşlar! Bırakınız gururu, Millî harsı öğreniniz milletten...
O, vicdandır, sizse onun şuuru, köksüz şuur uzak değil cinnetten...

Doğru sanat, doğru ahlâk, doğru din, hep ondadır, halk içine dalınız;
Dâhi gibi her hatadan pak, emin olma için feyzi ondan alınız! (Duru, 1975, s.26-27)

Milli kültürün halk içinde olduğu ve aydınların bu kültürden ayrı olamayacaklarını belirterek milletimizin yükselmesinin halk ile aydının buluşmasıyla gerçekleşeceğine inanmaktadır.

Gökalpçi eğitim anlayışında, aydınların eğitimi özel bir önem taşımaktadır ve eğitim reformlarında öncelik aydın yetiştiren okullara verilecek olursa toplum sağlam temeller üzerine oturtulabilir görüşü benimsenmektedir. Bu görüşü Türk folklorundaki “Tuba Ağacı” kavramına dayanmaktadır. Gökalp bu konuda Emrullah Efendi ile aynı görüştedir ve üniversiteyi milli eğitimin kuruluşunda öncü olarak görmektedir. Ona göre milli eğitim üniversiteden başlayarak öğretmen okulları orta ve ilköğretime inecektir. Gökalp, eğitim kurumlarının ulusun gerçek ve mükemmel üyelerini yetiştirebilmelerinin ancak ulusun kalbinde yaşayan dini, ahlaki, hukuki, estetik v.b. değerlerin çocukların eğitiminde formel uygarlığın gelenekleriyle yer değiştirmesiyle mümkün olabileceğine inanmaktadır. Ve ona göre ancak bundan sonradır ki, okullar Ulusal bir kriz ortamında eğitim görevini yerine getirebilirler (Alkan, 1987, s.239-240).

Gökalp büyük adamların tesirlerini anlatırken büyük adamları iki sınıfa ayırmaktadır.

1. Müceddidler

2. Mübdiler

Müceddidler, din mübeşşirleri, büyük fatihler, büyük inkılâpçılar, büyük kahramanlar gibi tarihte genel akımları oluşturmaya muvaffak olan güçlü iman ve şiddetli iradeye sahip olan kişilerdir.

Mübdiler ise, marifet ve medeniyetin herhangi bir şubesinde keşif yahut düzeltme yapmak suretiyle büyük bir yenilik ve ilerlemeye muvaffak olan kişilerdir (Gökalp, 2003). Bu iki sınıf, cemiyetteki iki türlü dayanışmadan gelmektedir: Birincisi, duyguların müşterekliğinden doğan dayanışma, diğeri ise iş bölümünden ileri gelen dayanışmadır.

Reformcular, duygu birliğinden doğan içtimai vicdanın mahsulüdürler. İş bölümünün ilerlemesinde ise uzmanlıklar ortaya çıkar ki, bunlar da Mübdileri oluşturur. Reformcular, milletin yaratıcı hayal gücünü oluştururlarken İcatçılar ise, uzmanlıkları içinde milletin yaratıcı zekâsını temsil ederler. Reformcular taşkın bir hamleden, Mübdiler, metotlu düşünceden doğarlar. Reformcuların işledikleri toplumsal vicdandan kültür, icatçıların işledikleri toplumsal şuurdan eğitim ve medeniyet meydana gelmektedir. Toplumsal vicdanı ve kültürü temsil eden nadir bireylere deha denildiği gibi Mübdilerin bilgiye kattıkları şey de deha derecesine yükselebilir (Ülken, 1966). Görülüyor ki toplumsal vicdan ve kültür, dahiler tarafından temsil edilmektedir. Gökalp, bu temsil gücünden dolayı dâhilere oldukça kıymet vermektedir.

Gökalp'a göre milletin ilerlemesinde rol alacak olan dâhilerin yetişmesini sağlayacak ortamı sosyologlar sağlamaktadır.

Milletlerin tekâmülünü tesri ve teshil eden içtimaî müessiriyete malik fertler de dahiler ve sosyologlar diye ikiye ayrılır. Dâhilik kesb ile değil, vehbîdir. Lakin her fert çalışırsa, az çok bir derece sosyoloji âlimi olabilir. Sonra her millet mutlaka dâhiler yetiştirmez ve bir kavmin dahiler yetiştirememesi onun için züll değildir. Hâlbuki sosyologlara malik olmayan bir kavim yürüyeceği yolu doğru tayin edemez. Dâhiler ekseriyetle mütecanis bir içtimaî kitle içinde yetişir, muhtelif unsurların karışmış olduğu sahalarda vücuda gelemmez. O halde bu gibi muhitler intizam ve

terakkilerini ancak sosyologlarından beklemeye mecburdurlar. (Gökalp, 2003, s.49)

Sosyologlar, toplumsal gerçekliğin tâbi olduğu kanunları bilmek ve onlara uymak şartıyla milletin tekâmülünde müessir olabilirler. Dolayısıyla sosyologların vazifesi tesis etmek değil, hayatta şuursuz bir surette bulunan millî vicdanın çeşitli unsurlarını keşfederek şuurlu bir hale getirmek yani kitaplara nakletmektir (Gökalp, 2003). bu noktada eğitimde yapılması gereken reform çalışmalarında sosyologlardan yardım almak lazımdır. Gökalp, elit anlayışını ortaya koyarken yukarıda bahsedilen eğitim kademelerindeki reformlarla birlikte Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak hususunda da önemli önerilerde bulunmuştur.

II. Meşrutiyetin fikir hocası Gökalp, 1915’de eğitimde yapılması lazım gelen reformları içeren bir rapor hazırlayarak mensubu bulunduğu İttihat Terakki Cemiyetine sunmuştur. Bu raporda mevcut eğitim sistemimize eleştiri getirerek üç okulda, üç farklı dille ve üç tür insanla çağdaş bir millet yaratılamayacağını ifade etmiş, öğretimin birleştirilmesini istemiştir (Güvenç, 2010). Gökalp elit eğitim anlayışı paralelinde eğitimdeki bozuklukların düzeltilmesi gerektiğine işaret ederek, bu düzeltmelere tepeden başlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Hayatının her döneminde kalite, incelik ve marifete önem veren Gökalp, müderris olarak görev yaptığı Edebiyat Fakültesi’nde de bilim düşünüşünü hâkim kılarak, bilim adamı yetiştirilmesini amaçlamıştır. Türk toplumunun içine düştüğü buhranları, sosyolojik açıdan analiz ederek Doğu medeniyetinden Batı medeniyetine, ümmet düzeninden millet düzenine geçişten kaynaklandığını belirtmektedir. Edebiyat Fakültesi’nin Türk harsının bütün teferruatıyla ortaya konulacağı, sadece içtimai mevzuların değil her türlü sosyal kurumların durumlarına izahlar getirileceği ilim merkezi olması gerektiğini ifade etmektedir. Edebiyat Fakültesine Yahya Kemal, Şemsettin Günaltay, Necmettin Sadak, M. Emin Erişirgil, Mustafa Şekip Tunç gibi gençleri öğretmen olarak alması, üstün ve yüksek seviyede bilim mensuplarının yetişebilmesi için gerekli olan bilimsel bir hareketin oluşturulmasına çalışması bunun en açık bir örneğidir (Sönmez, 1999).

Gökalp’a göre eğitimin amacı, milli kültürü toplum katlarına aşlamak suretiyle dilde ve düşüncede uyumlu bir birlik meydana getirmek olmalıdır. Milli eğitim

politikası, bu amaç etrafında oluşacaktır. Batı uygarlığı, Reform ve Rönesans hareketleriyle asırlar önce milli kimliklerini kazanmışlardır (Türkdoğan, 2005). Ülkemizin eğitim ve kalkınma açısından İslam'ın dışlanmadan batı uygarlığını örnek alması gerekir. Medeniyet sadece öğretim safhasında kendisini gösterecektir. Seçkinler Batı medeniyetini halktaki milli kültürle bütünleştirme görevini üstlenmelidir. Ancak bu şekilde ilerleme mümkün olacaktır.

Gökalp'in düşünce sisteminin temel gayesi "Ümmetten millete" geçmedir. Bu geçiş sürecinde yönetici seçkin sınıfın millileşmesine önem verilmelidir. Aydın ve yönetici sınıf yabancı okullarda eğitim gördüklerinden halkta bulunan milli kültürden yoksun kalmışlardır. Yapılması gereken aydının halka giderek milli kültürü alması ve halkla bütünleşerek millileşmesidir (Türkdoğan, 2005). Gökalp'a göre, sağlam cemiyetlerde aydınlarla halk arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Osmanlı Aydınları, Türk halkına kıymet vermemeleri nedeniyle halka ait ne varsa her şeyi aşağı görmüşler ve bundan dolayı memleketimizde yan yana olarak iki lisan, iki vezin, iki edebiyat, iki musiki, iki ahlak, iki felsefe, hatta iki türlü din telakkisi ve iktisat telakkisi vücuda gelmiştir. Eski Türkiye'de, bu ikiliklerin karşısında, bir kalan yalnız tekniklerdir. Bunun sebebi de el işlerinin hakir görülerek avama verilmesidir diyen Gökalp, Osmanlı seçkinlerini şöyle eleştirmektedir (Mazlum ve Gölbaşı, 2009):

Türk harsının böylece toplanmamış, dağınık bir hâlde kalmasının sebebi, Osmanlı güzidelerinin (millet haini) olmasıdır. Bunlar, iyi kötü, milletlerimizin mümtaz zekâları idiler. Eğer bu zekâlar millî harsımıza kıymet vererek onu arayıp bulduktan sonra, yükselmeğe çalışmış olsalardı, bugün istediğiniz bütün tesisatlar mevcut olacaktı. Ve biz de başka milletler gibi, tanzim edilmiş bir harsa malik olacaktık. Fakat maatteessüf, eski Osmanlılık devrinde, gerek medreseden, gerek mektepten feyz alan bütün zekâlar, millî harstan kaçıyorlar, bozuk şark medeniyetine dört elle sarılıyorlardı. O halde, millî harsımızın henüz tedvin ve tanzim edilmemesi, ne harsımıza, ne de halkımıza ait bir kabahat değildir. Bu kabahat tamamıyla Osmanlı güzidelerininindir. (Gökalp, 1977a, s.49-50)

Bu Osmanlı güzidelerinin halk kültürünü almaları ve millileştirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde ülke tekâmül edecektir. Bunlar her ne kadar milletin yüksek zihinleri ise de milli kültürden uzaklaştıkları zaman o ülke için faydadan çok zarar getireceklerdir.

Gökalp'a göre halk kültüre, aydın ise medeniyete sahiptir. Bunlar; yüksek öğrenim, bilim ve eğitim görmüş olmakla halktan ayrılırlar. Medeniyetsiz bir millet yüksek hayat yaşayamaz. Fakat milli kültüre sahip olmayan medeniyette bir hiçtir (Türkdoğan, 1998). Dolayısıyla halkla aydınının buluşması milli kültüre sahip olan aydınların yetişmesini sağlayacak ve bu aydınlar ülkeyi gerçek medeniyete kavuşturacaklardır.

Gökalp'a göre Darülfünun milli maarifi tesise çalışan bir fabrika mahiyetindedir. Encümeni Daniş, milli harsı muhafaza eden bir müze hükmündedir. Bu nedenle, Darülfünun tekâmül etmeden sultaniler ve iptidailer bir eser-i feyz gösteremez (Ergin, 1942). Mükemmel bir üniversite kurmaksızın, yüksek zihinlere sahip eğiticiler yetiştirmeksizin açılacak iptidai ve sultanilerde kimler görev alacaktır? Her halde bu soruya tatmin edici bir cevap verilemez. O halde önce üniversite düzeltilmelidir ki daha sonra yapılacak işlerde görev alacak şahsiyetler yetişsin ve gelecek nesli en iyi bir şekilde yetiştirebilsin.

Maarifin her kademesindeki öğretim kurumlarının arzu edilen seviye ve ahenge kavuşturulmasının yegâne şartı, Darülfünunun ıslah edilerek oradan mezun ileri görüşlü ilim adamı ve güzidelere sahip olmaktır. Hem bu sadece eğitim müesseselerine münhasır bir şart değil aynı ölçüde milletin birlik bütünlük ve ahenk içinde medenileşmesinin de temel şartıdır. (Sönmez, 1999, s.38)

Gökalp'a göre *“Milleti bir insan kabul edersek dimağını zekâsını ve ideolojisini güzidelere (seçkinlere) benzetiriz. Hükümet dimağ değildir. Hükümet güzidelere attığı fikirleri kabul eder uygular. Demek ki asıl hükümet güzidelere dir. Demokrasi avamın ve cahillerin egemenliği değil güzidelere egemenliğidir. (Türkdoğan, 1970, s.26)”* Güzideler, demokrasi içerisinde halkın aydınlatılması ve yükselmesine çalışmaktadırlar.

Gökalp, güzide-halk ilişkisinin dengelenmesinden ve bütünleşmesinden yanadır. O'na göre güzidelere statüleri doğuştan ziyade başarıya dayanmaktadır. Toplumdaki yetenek ve imkânlarını kullanarak başarıya ulaşmışlardır. Bu da açık demokratik idareler neticesinde oluşmaktadır. Demokratik toplumlarda seçkinlerin görevi halktaki bilinçsiz fikirleri bilinçlendirerek halkın idareye katılmasını sağlamaktır. Böyle yapmayan seçkinler bilgili de sayılsalar seçkin sayılmazlar. Kalkınmamızın şartı, kökünü dışarıdan alan ideoloji aydınlarının yerine, kökü ülkemiz gerçeklerine dayalı

“milli aydın”ların desteklenmesidir (Türkdoğan, 1970). Milli aydınlar halktaki kültüre sahip olan ve millete uygarlık götüren aydınlardır.

Toplumlar bağımsız kişiliği kendine özgü değer yargılarından ve sezgi güçlerinden oluşur. Her toplumun bağlı bulunduğu toplumsal kurumlar bize kültürü vermektedir. Kültür ise ulusaldır. Öyleyse bir toplumun düşünürleri de halka doğru inancıyla bağlı buldukları toplumları incelemelidirler (Er, 1986). Bu şekilde aydınlarımız milletimizi kuvvetli bir millet olmaya sevk edeceklerdir.

Elit zümrenin yetiştirilmesine önem veren Gökalp, Emrullah Efendi tarafından ortaya atılan “Tuba Ağacı Nazariyesi”nin gerçekleşme imkânının olduğunu, memleketimiz için gerekli olanın maarif reformuna üniversiteden başlanmasını şöyle belirtmektedir:

Memlekette ilim derinleşerek bilginlerin sayısı arttıkça, orta öğretim ve en sonra ilim dallarında ihtisaslaşma baş gösterecek, herkes ayrı bir ilim dalı ile uğraşmaya başlayacaktır. Maarif teşkilâtı ilmin bu evrim tarzına ister istemez bağlıdır. Kültürü ilerlemiş milletlerde maarif reformuna aşağıdan başlanabilir. Çünkü o kültür çevresinde yetişen ilkokul öğretmenleri millete o eğitimi verebilirler. Fakat bizde henüz ideal birliği kurulamamıştır. İlk ve orta öğretmenlerinin telkin edeceği idealleri, ilim metotlarını üniversite hazırlayacaktır. Çünkü her şeyden önce memlekette bir ilim havası ve çevresi kurulmalıdır ki eğitimciler ondan yardım isteyebilsinler. Demek ki maarifte okullar mantıkî sıraya göre aşağıdan yukarıya doğru gidiyorsa da, bunun her devresinde ilim yüksek zümreden aşağı doğru iniyor. Aşağısını düzeltmek için önce yukarıyı yapmak gerekiyor. Emrullah Efendi'nin demek istediği bu idi sanıyoruz. (Ülken, 1966, s.194-195)

Maarif teşkilatı ilmi ilerleme için ilmi çevreyi hazırlamak mecburiyetindedir. Bu çevrenin oluşumunda üniversite seçkin insanları yetiştirerek katkıda bulunacaktır (Akyüz, 1978; Sönmez, 1999). O halde reform çalışmalarının üniversite fabrikasından başlaması gerekiyor ki, toplumu yetiştirecek insanlar en güzel bir şekilde yetişsin. Toplumda oluşabilecek problemlere karşı acaba neler yapılabilir? Nasıl önlemler alınabilir? Her şey bir üstüne ihtiyaç duymaktadır. Eğitim ve öğretim açısından da en üst seviyede üniversite yer almaktadır. Dolayısıyla buraya gereken önem verilip yapılması lazım gelen reformlar yapılır ve seçkin insanlar yetiştirilirse her konuda başvurulabilecek bir merci bulunmuş olur.

Üniversitesi yol göstermekten aciz bir toplumun diğer müesseselerinin ve alt eğitim kurumlarının ıslahına çalışmak karanlıkta gerçeği görmeye çalışmaya benzemektedir.

Milli maarifin tesis edilemediği bir memlekette akademi kurmak; batıl itikatları, köhne marifetleri yanlış anlayışları muhafaza etmek gibi bir sonuç doğurur. Ki, bu da milli kültürün ve ilmi hayatın teşekkül etmesine engel teşkil edecektir. Hülasa, yukarıda bahsi geçen batıl itikat ve zararlı malumat kırıntılarının ortadan kaldırılması milli kültüre sahip olarak ilmi bir hayat düzeninin tesisi için lazım olan seçkinlere kavuşmanın yolu, önce Darülfünunu ıslahata tabi tutmaktan geçer. (Gökalp, 1333, s.351-359).

Gökalp, elitlerin üniversite vasıtasıyla yetiştirilmesini ve her türlü meselenin çözümünde bunların yardım ve öncülüklerinin zaruri olduğunu belirtmektedir. Bu güzidelere demokrasinin temel unsurları olarak bakmakta, mutlaka onlara sahip olunması üzerinde ısrarla durmaktadır (Sönmez, 1999). Batı ülkelerinin böyle insanlara sahip olduklarını belirttikten sonra ülkemizin de gerçek demokrasi çerçevesinde bu seçkinleri yetiştirecek ortamları hazırlaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Gökalp, Emrullah Efendi gibi, eğitimde reformun üstten başlaması gerektiğine inanmaktadır. İptidailer ve sultanileri besleyecek kadro, ancak üniversiteden yetişecektir. Dolayısıyla reform çabalarının başlangıcının üniversiteler olması büyük önem arz etmektedir.

Milli maarif üniversiteden başlayarak, öğretmen okullarına ve sultanilere (lise) ve onlardan da ilkokullara inecektir.” “Bu üstten aşağıya reform hareketi eğitimle ilgili uzun vadeli planlardan olduğu kadar acil ihtiyaçlardan da kaynaklanmakta ve dönemin genel eğitim anlayışını yansıtmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu ordu ve sivil bürokrasi için iyi yetişmiş askerler, doktorlar, mühendisler ve yöneticilere şiddetle ihtiyaç duyuyordu. Yetişen nesilleri daha iyi eğitebilmek için, öğretmenlere gerek vardı; doğal olarak üniversite ve öğretmen yetiştiren okullar bu amaca hizmet edecek yegâne yerlerdi. Başlangıçta medrese mezunları mektepler için yeterli niteliğe sahip öğretmenler olarak düşünülse de, aşamalı bir şekilde öğretmen okullarından mezun olan öğretmenler medrese mezunlarının yerini aldı. Gökalp’a göre, üniversite en önemli eğitim kurumudur. Mükemmel bir üniversite olmaksızın, orta dereceli okullarda ve ilkokulda ilerleme söz konusu olamaz (Adanalı, 2004, s.65).

Eğitim sistemimizdeki bozukluktan kaynaklanan bir husus vardır ki bu Türkiye’yi diğer milletlerden ayırmaktadır. Başka milletlerde en seciyeli ve ahlaklı kimseler yüksek tahsilli fertler arasından çıkmasına rağmen Türkiye’de vatan için en

zararlı adamların medrese yahut mektep tahsili gören kişiler olduğunu söyleyen Gökalp, bunun sebebinin diğer milletlerin milli maarife sahip oldukları halde bizim maarifimizin kozmopolit olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. İstanbul’da üç tür kitapçı vardır: Sahafklar, Beyoğlu ve Babiâli caddesindeki kitapçılar. Maarif, sahafklarda Acem ve Arap’a, Beyoğlu’ndaki ise Avrupa’ya aittir. Diğeri ise evvelkilerin taklitlerinden meydana gelmektedir. Milli maarifimizin kitapları da kitapçıları da tam olarak oluşmamıştır. Ders okutulan yerlerde üçtür: Medreseler, Ecnebi Mektepleri ve Tanzimat okullarıdır (Gökalp, 1964). Bu üç ders yerinin birbirinden farkları o kadar açıktır ki, herhangi bir Türk ile on dakika görüşmeniz onun yetişmiş olduğu okulu anlamamıza kâfi gelir. Buralardan yetişen Softa, Levanten ve Tanzimatçıların hiçbirinde karakter yoktur. Memleketimizin en büyük hastalığı budur (Erişirgil, 1984). Milli kültürün yokluğu verilen eğitim-öğretimin ne derece yetersiz olduğunu göstermektedir. Milli kültür ve milli şuur olmadan yetişecek insanlar karaktersiz yetişecek ve ülkenin hedeflerinden bihaber olacaklar hatta o ülkeye zarar vereceklerdir. O halde yapılacak iş, milli maarifin teşekkül ettirilmesidir.

“Milli Maariflerin teşekkül edebilmesi için yalnız bir yol vardır. Bu yol içtimai ilimleri tedris edenlerin içtimaiyat usulünü bilmesinden ibarettir. Bugün hukuk, ahlak, diniyat, iktisadiyat, lisaniyat, bediiyat gibi ilimler içtimaiyat usulüne katiyen vakıf olmayan muallimler tarafından tedris edilmektedir. (Gökalp, 1964, s.114)” Seçkinlerin sosyoloji ilmine sahip olmaları, görevlerini layıkıyla yapmalarını sağlayacaktır. Sosyoloji ilmine vakıf olan seçkinler toplumu çok iyi tanıyacaklar ve ilerlemeleri için lazım gelen atılımı yapacaklardır.

Gökalp, daha önce gerçekleştirilen eğitim reformlarının başarısızlığını, kültür ve medeniyet ve buna bağlı olarak talim ve terbiye arasındaki ayrımın farkına varılmamasına bağlamaktadır. Tanzimatçıların Doğu ve Batının talim ve terbiyesini birbirine karıştırdıklarından dolayı geleneksel dini eğitim veren medreseler ve Avrupa tarzı eğitim veren mektepler olarak iki çeşit okul ortaya çıkmıştır. Avrupa tarzı eğitimi takip eden Harbiye ve Tibbiye gibi askeri okullar bunlardan ayrıdır. Bu okullarda Avrupalı meslektaşlarının dengi olan mükemmel uzmanların yetiştiğini, Askeri okulların milli olan terbiye ile uluslararası talim arasındaki ayrımı desteklediğini ve bu okulların eğitimde yapılacak reforma model olabileceği kanaatinde. Çünkü bu okullar askerlik ve tıp alanında yetkin başarılı uzmanlar yetiştirmektedir. Bunların başarıları örnek

alınabilir. Ayrıca bu okullar, Osmanlı İmparatorluğunun sosyal ve siyasi sorunlarıyla ilgilenen, çözümler arayan devlet adamları yetiştirmektedir. Bu okullar, “milli bireyler” yetiştirmede de model olarak alınabilir (Adanalı, 2004).

İttihat ve Terakki partisinin yönetiminde olduğu dönemde eğitim alanında birçok reform yapılmıştır. Eğitimi bir kurtuluş yolu olarak gören Osmanlı aydınlarının etkisiyle İttihatçı dönemde eğitime büyük yatırım yapılmıştır. İttihatçı yönetim Edirne’yi kurtarmak için para bulamadığı dönemde dahi eğitim bütçesini istikrarlı bir şekilde arttırmıştır. 1908 yılında 200 bin lira olan eğitim bütçesi 1909’da 660 bin, 1910’da 940 bin, 1914’te ise 1.237.000 liraya çıkmıştır. Bu dönemde yabancı ülkelere çok sayıda öğrenci gönderilmiş, yurtdışından çeşitli alanlarda uzmanlar getirilerek eğitim kalitesi artırılmıştır (Avcıoğlu, 1974). Eğitim bütçesindeki bu düzenli artış aynı şekilde devam edebilseydi, ülkemiz gençliği bugün daha iyi bir seviyede eğitim alabilecekti.

Gökalp’in çağdaşı olan diğer Türk düşünürlerde olmayan güzideler teorisi, günümüz sosyolojisinde tazeliğini ve önemini korumaktadır. Aydın halka giderek kendini yenilemelidir. Toplumumuzda aydının halktan uzaklaşması, halka yabancılaşması bugünkü demokrasinin de en önemli çıkmazını oluşturmaktadır. Halkın bilinçlenmesi aydının milli görevidir. Aydınlanmanın canlanması için de kendini içten yenilemesi gerekir. Bunu da halktaki öze dönmekle gerçekleştirecektir (Türkdoğan, 1970). Aydınlanmanın yetiştirilmesinde sosyolojinin etkisi kaçınılmazdır.

Aydınlanmanın etkisi düşünülmeden, aşağıdan gelen bir hareket, sosyoloji kanununa zıttır. Bu bakımdan bazı siyasi ideolojilerin “taban” dedikleri işçi-köylü işbirliğine dayanarak “tavani” zorlamaları toplumsal yapının gerçeklerine yabancı kalmak demektir. Bu nedenle elitlerin görevini yapabilmeleri için, idealist ve milliyetçi bir sistem içerisinde yetiştirilmeleri gerekir. Böyle bir kadro yetiştirmeden, halkın milli çıkarlar yönünden bilinçlendirilmesi, uyandırılması ve yüceltilmesi mümkün değildir. Gökalp’a göre hükümet organizasyonunda aydınlar, bir beyin görevine sahiptirler. Bu beyin olmadan demokrasimiz: halk için halkın çıkarına çalışmaz (Türkdoğan, 1970, s.83).

Her milletin sosyal şartlarına göre iyi veya kötüye, güzel veya çirkine ait anlayışına; o milletin vicdan-ı amme’si denir. Bu umumi vicdan örfüdür. Bir anane bu örfü uyarsa sosyal kurum şeklini alır, uymazsa ortadan kalkar. Eğer okullar ve medreseler olmasaydı, ananelerdeki değişimler kendiliğinden olurdu. Fakat ananeler

kitaplarda aynen yazıldığı ve okutulduğu için katılmış bir hale gelmekte sosyal sebeplerle milletin ruhu değiştiği halde anane buna uymamakta ve öğretilenle hayat birbiriyle çarpıştığı için vicdanlarda sıkıntı olmaktadır. Milli ruha uymayan ananeler iki türlü çarpışır: Birincisi kişi vicdanıyla ikincisi ise sosyal vicdanla çarpışır. Hayatla okulun öğrettiklerinin birbirine zıt olması, insanları düşünceye sevk ederek milli marifetleri öğrenme arzusu doğurur. Bu arzu ise sağduyuyu meydana getirir (Erişirgil, 1984).

Sağduyunun en feyizli tecellisi dehada gözüktür. Dahiler, sağduyuda en üst seviyede olup, örfü en açık bir biçimde duyanlar ve yaşayanlardır. Örf, milletin vicdanından çıkan ışıklar gibidir. Nasıl büyütecin yakıcılığı güneş ışığının bir noktaya toplanmasıyla oluyorsa; dâhinin toplum üzerindeki etkisi de topluluğun ruhunun onun sağduyusunda ortaya çıkmasından ileri gelir (Erişirgil, 1984). Sosyal kurumların durumları ile ilgili olarak gerekli olan sağduyuyu sosyoloji ilmi öğretmektedir. Milli vicdanın isteklerini milletin gerçek temsilcileri bilir, milletin gerçek temsilcileri ise dahiler, kahramanlar ve arifler denilen fikir adamlarıdır. Milli vicdanın gelişimini de sosyoloji ilminin yardımıyla bilebiliriz (Erişirgil, 1984). Bu şekilde fertlerin millet olma bilincine sahip olması, milli maarif ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla sosyal ilimlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal hislerimize uygun olan fikirler kuvvet fikirleridir; bu hislerden yoksun olanlar ise, gölge fikirlerdir. Bizim bütün düşüncelerimiz gölge-fikir mahiyetinde olduğu için üretici bir şekil alamıyor, daima tembel ve kısır kalıyor. Fertler tahsil vasıtasıyla millî kültürü kazanınca karakter sahibi, ahlâklı, azimli oluyorlar. Millî kültür, sağduyunun yanında olduğu için, böyle tahsil görenler millete iyi rehberlik edebilirler. O hâlde, terbiyemizin düzelmesi için, öncelikle millî bilgilerimizin oluşması, sonra da okullarımıza sokulması lâzımdır. Mukayeseli sosyal ilimler teessüs etmiş kabul edilse bile, bu millî bilgilere ihtiyaç vardır. Çünkü ötekiler bize sosyolojide geçer olan tabii kanunları öğretmekte, Millî sosyoloji ise, kendi hayatımızın tâbi bulunduğu millî kaideleri göstermektedir (Gökalp, 1973).

Eğitimimizin düzeltilebilmesi için millileşmesi gerekmektedir. Eğitimde millileşme; milli bilgiler bölümünün milli bilgileri oluşturan ilim dalları alanında gerçekleştirilmesi gerekir. Bu ise eğitimin ilk, orta ve yüksek öğretim kademelerinde bir

takım reformlarının yapılmasına bağlıdır (Celkan, 1990). Üniversite bu kurumların içinde evvela düzeltilmesi giren bir kurumdur.

Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından hocalığa atanan Gökalp, üniversite ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

Üniversite’de benim dersimden faydalanılamaz, çünkü iyi hoca değilim. Fakat mademki “ihvan-ı cemiyet”de, sizde benim hoca olmamı istiyorsunuz, benim tek yapabileceğim iş, orada bir muhit (çevre) hazırlamaktır. Bizde ilmin ne olduğunu bilen azdır. Medreseden yetişenlere göre ilim, fıkıh ve kelam gibi dine ve şeraite ait bilgilerdir. Avrupa’da okumışlara göre, batı bilim adamlarının yazdıklarını bilmez. Biri İslam bilim adamlarının düşündüklerini, ikincileri Avrupa bilim adamlarının keşfettiklerini ganimet eşyası gibi alıp paylaşmayı ilim sanıyorlar. Hâlbuki hakiki ilim adamı, ruhunda ilimlerin metotlarını canlı olarak yaşatan ve araştırmalarını buna göre yapana denir. Böyle ilim adamlarımız olursa memlekette ilim hayatı doğmuş olur. İşte ben böyle bir muhit yaratmaya çalışacağım; ama sanmayınız ki Üniversite profesörlerinin hepsi böyle olacak, bir kısmı maaş almak için, bir kısmı Üniversite profesörlüğü unvanını taşımak için ders okutacaklar. Zararı yok, iki üç hocada bu kabiliyet gelişirse yeter. Bu türlü hocalar, rağbet göreceği için diğerleri itibardan düşecekler, elverir ki hükümet, Üniversite işlerine karışmamayı prensip olarak kabul etsin. Ben bunu şunun için söylüyorum ki, cemiyette sizinle konuşurken arkadaşlardan bir kısmı, hoca olursam diğer profesörlerin emellerimiz dâhilinde ders vermelerini sağlarım zannında olduklarını anladım. Oysaki ben, hiçbir öğretmenin ders verişine karışmam, şunu söyle bunu söyleme diyemem (Erişirgil, 1984, s.101-102).

Diyerek ilim adamlarının yetişebilmesinin şartının ilmi çevre hazırlamak olduğunu belirtmekte, hükümetten üniversiteye özerklik istemekte ve ilmin ancak bu şekilde ilerleyeceğini düşünmektedir.

3.3.3.3. Eğitimde reform anlayışı

Gökalp, eğitim reformunu ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim diye üç kademedede incelemiştir. Öğretimi, öğretici öğretim ve eğitici öğretim diye ikiye ayıran Gökalp, öğretimi, çocuklara ilk bilgileri verdikten sonra meslek ve ihtisasa dair bilgileri vermek olarak ifade ettikten sonra eğitici öğretimin esasını edebiyat, sosyoloji ve felsefe dersleri meydana getirmektedir. Çünkü bu dersler milli kültürü kuvvetlendirici mahiyettedirler. Liselerin öğretimi eğiticidir. İlkokullar ve meslek okullarında ise öğretici öğretim vardır ve fayda amacı taşımaktadır (Celkan, 1990).

Halk kitlelerinin kültürel ve ekonomik düzeyi yükseltilmedikçe Türk ulusunun gelişmesinin olanaksız olduğunu söyleyen Gökalp'a göre elit insanların yetiştirilmesi için eğitimin temel amaçları şunlar olmalıdır:

1. Eğitim bir kültürlenme ve kültürlenme süreci olduğundan ve kültür de ulusal bir nitelik taşıdığından eğitim ulusal olmalıdır.
2. Türk çocuğunun temel eğitimi Türk kültürüne uygun olmalıdır.
3. Türk eğitiminin temel amacı ulusal türde idealistler geliştirme olmalıdır.
4. Özverili, yurdunu seven, bencil olmayan, ulusuna önderlik edebilecek önderler yetiştirmeye özel bir özen gösterilmelidir (Alkan, 1987).

Gökalp, ilköğretimlerin öğretim, sultanilerin ise eğitim yeri olduğunu ve bunun nedeninin de liselerden sonra yüksek tahsille belli kademelerde memlekete hizmet edecek insanların bulunamamasından kaynaklandığını ifade etmektedir. İlköğretim kademelerini de daha çok çocuklara seçecekleri meslekler ile ilgili bilgiler veren, onları daha çok gelecek hayata hazırlayan birer eğitim kurumları olarak saymaktadır. Çocuk her gördüğünü taklit ettiği gibi korkaklığa ve cesarete de ufakken alışmaktadır (Tansel, 1989).

Gökalp, sultanilerin ise idareci sınıfı yetiştirme görevini üstlendiğini ve yalnızca terbiye edici bir mahiyete sahip olduğunu belirtmektedir. Sultanîlerden yetişecek olanlar milleti idare edecek seçkinlerdir. Bunlar fayda gütmeyen, vatansever, fedakâr bir karakter ile yetişmeleri gerektiğini aksi takdirde memleketin felâket içinde kalacağını, sultanîlerde öğretiminin gayesinin, “*terbiye*” ve terbiyenin gayesinin de “*fertlerin millî kültürü benimsemesi*” şeklinde olması gerektiğini ifade etmektedir (Gökalp, 1973, s.44-45).

Gökalp'a göre bu kademelerde bir takım düzeltmelerin yapılması elzemdir. İlkokullarda dersler ve saatleri azaltmak, sultanîlerde ise en mühim olanlar, ehemmiyetli olanlara tercih olunmak suretiyle niteliğe kıymet vermek gerekir (Gökalp, 1973). Her dersten ziyade önem derecesine göre ders saatlerinin ayarlanması öğrencinin çok gerekli olmayan derslerle kafasını meşgul etmemekte ve kendisini daha iyi yetiştirmesine fırsat vermektedir.

İlköğretim kademesinin çocuğa eğitimden ziyade mesleğiyle ilgili öğretim verilmesi gerektiğini ileri süren Gökalp'a göre bu kademe de eğitim milli bir karakter

taşımalıdır (Gökalp, 1973). İlkokullarla ilgili olarak; tarih ve coğrafya derslerinin milli eğitim çerçevesinde verilmesini ve tahsili iptidaide tedrisatın birliğinin temin edilmesi gerektiğinin ifade etmektedir (Gökalp, 2006). İlkokullarda dersler ve saatlerin azaltılarak sosyoloji dersinin de ilkokuldan itibaren okutulmasının faydalı olacağını belirtmektedir (Celkan, 1990).

Gökalp, ortaöğretim kademesiyle ilgili olarak ta şu reformların yapılmasının uygun olacağı görüşündedir; sosyoloji, sosyal ilimlerde, felsefe ise diğer müspet ilimlerde takip edilmesi gereken metodu gösterdiğinden ortaokul öğretmenleri için bu dersler önem arz etmektedir. Bu öğretmenlerin bu dersleri okumaları gerekmektedir.

Liselerde milli eğitim verilmelidir. Hissi eğitim ile fikri eğitim bir arada verilmelidir. Ancak bu şekilde liselerden mezun olan gençlerde hem milli karakter hem de ilim zihniyeti yan yana bulunur. Öğrencinin ilim zihniyeti kazanması matematik ve fizik gibi dersleri okumasıyla mümkün olurken sosyoloji ve felsefe gibi derslerde kültürel eğitimini tamamlamaktadır (Gökalp, 1973).

Maarifte kemiyete değil keyfiyete önem verilmesi meselesi, ilkokuldan üniversiteye kadar Gökalp'ın eğitimde reform fikirlerinin temelini oluşturmaktadır. Medreselerde Cumhuriyete kadar yükseköğretim kademesi içinde yer aldığından onların ıslahı meselesi ile ilgili olarak ta çeşitli reformlar bu çerçevede düşünülmüştür (Celkan, 1990). Medreselerde yapılması gerekli reformlar şu şekildedir:

1. Her kasabada dağılık olan medreseler, birleştirilip medrese külliyesi kurulmalıdır.
2. Her ders, o dalda uzman olan hocalar tarafından verilmelidir.
3. Dersler, kültür ve meslek dersleri diye iki gruba ayrılmalıdır.
4. Öğretmenlerin maaşları artırılıp dinamik müdür atanmalıdır.
5. Yatılı okul sistemi getirilmelidir.
6. Derse girmeyen öğretmenlerin maaşlarından kesinti yapılmalıdır.
7. Öğrenciler araştırma yapabilecek kabiliyette ve yenilikçi olarak yetiştirilmelidir.
8. Öğrencilere ilmi bakımdan otorite olan kişilerin kitapları okutulmalıdır.
9. Her ilmin tarihçesi, gelişimi ve öğretim metodu programa alınmalıdır.

Gökalp, Bu düzeltmeler yapıldıktan sonra milli bir eğitimin verilebileceğine, herkesin özgürce yetenek ve kabiliyetleri yönünde eğitim görebileceğine inanmaktadır. Özellikle öğretmenlerin maaşlarının artırılması konusunda J. Dewey ve bir takım profesörler tarafından Türkiye maarifi hakkında hazırlanan raporda da aynı önerilerin bulunması dikkat çekicidir. Raporda bu durum şöyle ifade edilmektedir:

Muallimlerin maaşları süratle ve pek büyük bir nisbette tezyit olunmalıdır. Maaş meselesi, en münasip şahsiyetleri muallimlik mesleğine cezp için başlıca nokta olmamakla beraber muallimin alacağı ücret, kendisini ve ailesini münasip bir derecede yaşatacak derecede olmadıkça bundan zararlar tevellüt eder. Nasıl ki bu zararlar Türkiye’de bugün kendisini göstermiştir. Muallimlik san’atına kâfi miktarda -zevat bulunamıyor. Meslekten istifa edenlerin miktarı meselenin ne kadar ciddi olduğunu gösteriyor. Muallimleri aç bırakacak maaşlarla da onları mektebe cezbetmek imkânsızdır. (Dewey, 1939, s.16)

Muallimlerin maaşlarının artırılması ile onların kendilerini ilme adanmaları sağlanmış olacaktır.

Yükseköğretim kademesinde ise üniversiteye özerklik verilmesi, öğrenme ve öğretme hürriyeti, sömestr usulünün getirilmesi, Tevhid-i Tedrisat kanunu ile tüm okulların Maarif Nezaretine bağlanması (Ergin, 1942), Maarif Nezaretinde ilmi ve idari meclislerin birbirinden ayrılması, Muallimler kulübünün kurulması (Gökalp, 1964) ve eğitim, ahlak, lisan kongrelerinin düzenlenmesi (Celkan, 1990) gibi önerilerde bulunak eğitim reformunun ülkemiz açısından gerekliliğini vurgulamıştır.

Gökalp yükseköğretim konusunda hükümetin gerekli hassasiyeti göstererek ilmi ve idari açıdan üniversitenin bağımsız olması gerektiği yazmış olduğu “Darülfünun” şiirinde şöyle ifade etmektedir:

Darülfünun

Darülfünun emirlerle düzelmez,
Onu yapar ancak serbest bir ilim;
Bir meleğe haricinden fer gelmez,
Bırakınız ilmi yapsın muallim!” (Gökalp, 2006, s.33)

Gökalp’a göre ilimlerin ortaya çıkması için devlete düşen ilmin ortaya çıkmasını sağlayacak vasıtaların hazırlanmasıdır. Öğretim ve öğrenme hürriyetinin üniversitede

sağlanması gerekir. Böyle yapılırsa hem öğrenci istediği dersi alacak hem de kaliteli öğretmenlerin ortaya çıkması daha kolay olacaktır (Gökalp, 1973). “*Cahil ile âlim tefrik olunmayan bir yerde, ilim terakki edemez*” (Gökalp, 1964, s.121) diyen Gökalp’a göre, her talebede ilim hayatının tekâmülü başka bir istikamet alacağından, programın gösterdiği dersler yerine, istediği dersleri dinlemeye ihtiyaç hisseder. Onu, ruhça dinleyemeyeceği dersleri bedence dinlemeye zorlamadan bir fayda gelmez ve ruhen dinleyeceği derslerden mahrumiyeti de büyük bir zarar verir. İslâm âleminde büyük âlimlerin yetişme tarzı, eski medresenin öğretim ve öğrenme serbestliği usulünü takip etmesi sayesinde olmuştur. Yine Avrupa üniversitelerinin ilerleme sebebi de, bizdeki yetişmiş bazı ilim adamları da, hep kendi kendine çalışmak suretiyle olmuştur. Yüksek okullardan hiç birinin şimdiye kadar hakikî bir âlim yetiştirememesi de buna delildir (Gökalp, 1973).

Bir memlekette profesörler sınıfına sosyal bir kıymet verilmezse, ilim de kıymetli olamaz. Profesörlerin protokolde de yerleri olmalıdır. Profesörler maaş ve mevki itibarıyla ne kadar yükselirse, memlekette ilmin kıymeti de o kadar artar. Bir yere kıymet verirken, ona lâyık kimselerin mevcut olup olmadığı araştırılmamalıdır. Biyolojide, “vazife organı yapar” suretinde bir kanun vardır. Bu kanunu sosyolojiye tatbik edersek, “mevki, kendine lâyık olan adamı yaratır” şeklini alır. Profesörleri yükseltmek isterseniz, profesörlüğü yükseltiniz. Talebeleri yükseltmek isterseniz talebeliği yüksek görünüz (Gökalp, 1973, s.189-190).

Gökalp, üniversite meselesinde şu hususunda dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Memlekette millî bilgi ve millî kültür teşekkül etmeden, müspet ilimleri okutacak hakikî âlimleri yetiştirmeden, akademi oluşturulmamalıdır. Üniversite, millî maarifi tesise çalışan bir fabrika mahiyetindedir. Akademi ise, millî kültürü muhafazaya yarayan bir müze hükmündedir. Her memlekette üniversite inkılâpçı ve yaratıcı, akademi muhafazakârdır. Üniversite, millî maarifi tesis edip sultaniler ile ilkokullara yayar; akademi ise, muhafaza eder. Bunun içindir ki, üniversite gelişmeden, sultaniler ve ilkokullar bir ilerleme gösteremez. Emrullah Efendi’nin dediği gibi, ilim *Tuba Ağacına*, benzer. Millî maarif, üniversiteden başlayarak, öğretmen okullarına ve sultanilere ve onlardan da ilkokullara inecektir. Fakat bu Tuba Ağacının tepesi akademi değildir. Çünkü akademi tesis etmez, muhafaza eder. Millî maarifin kurulmuş olmadığı bir memlekette akademi tesis etmek, köhne bilgileri muhafaza ederek, millî kültürün ve millî ilim hayatının teşekkülüne engel olmak neticesini husule getirir (Gökalp, 1964).

Gökalp, Darülfünun'da Emrullah Efendi'nin başlattığı reformu Türkçülük ve moderncilik açısından tamamlamış, Emrullah Efendi'ye karşı çıkanlarla uğraşmış ve onun şekil olarak başladığı teşebbüsü yeni bir idealin içeriği ile doldurarak canlandırmıştır (Ülken, 1966).

Gökalp, düşüncelerini daha önce yazmış olduğu makalelerinde çeşitli adlar altında belirtmesine rağmen daha sonra siyasi bir kimlik kazanmasıyla bunları daha güçlü bir şekilde ifade etmiştir. Özellikle milli kültürün gençlere aşılması gerektiği üzerinde durmuş, Batı medeniyetinin de ilim ve teknik açısından değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Batılılaşma meselesinde genellikle hata yapıldığını söyleyen Gökalp, "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim" formülünün batılılaşmada takip edilmesi gereken bir yol olduğu kanaatindedir. Eğitimin milli, öğretimin ise gayri milli olması gerektiğini vurgulayan Gökalp'a göre elit insanların yetiştirilmesi ile eğitimdeki sorunlar çözülebilecektir. Milli kültürün halk tarafından benimsenebilmesi için de milli kültürü koruyacak olan müzelerin kurulması gerekmektedir.

3.3.4. Mümtaz Turhan (1908-1969)

Yurtdışında iyi bir eğitim görmüş olan Mümtaz Turhan, sosyoloji ve özellikle sosyal psikoloji alanında bir takım çalışmalar yapmıştır. O'nun kültür, millileşmek, medeniyet, ilim ve batılılaşmak ile ilgili düşünceleri elit eğitim görüşünün temelini oluşturduğundan şimdi bu düşünceleri aktarılmaya çalışılacaktır.

3.3.4.1. Kültür ve medeniyet anlayışı

Turhan, kültürün her sosyolog tarafından tarif edildiğini fakat bu tariflerden ortak yönler bulunduğunu söyleyerek kültürü şöyle tarif etmiştir:

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyadları, kıymet ölçülerini, umumi atitud, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte, o cemiyet

mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder. (Turhan, 1951, s.45)

Kültürü bu şekilde tanımladıktan sonra medeniyet kavramına geçmektedir. Gökalp'ta olduğu gibi elit anlayışı bu kavramlar üzerine oturmuştur.

Medeniyet, insanların hayatları üzerindeki müessir şartları kontrol etmek amacıyla sarf etmiş olduğu çabalar neticesinde meydana getirdikleri mekanizma ve teşkilatın umumi heyetidir. Dolayısıyla medeniyet, sosyal teşkilat sistemlerini, tekniği ve maddi unsurları, telefonu, demiryollarını, mektepleri v.b. içine alır. Kültür ise bu anlamdaki medeniyetin antitezidir. Bu manada kültür, yaşayış ve düşünüş tarzı, günlük ilişkilerimiz, sanat, edebiyat, sevinç ve eğlencelerimizde tabiatımızın kendisini ifade etmesidir diyen Maciever'e göre insanların fayda sağlamak amacıyla belirli bir hedefe erişmek için kullandığı her türlü vasıta medeniyet unsurlarını oluşturmaktadır (Turhan, 1951). Medeniyet unsurları genellikle teknik unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk ise, kültür-medeniyet birlikteliğini savunmaktadır. Atatürk'ün bu konudaki görüşü şu şekildedir:

Kültür dediğimiz zaman bir insan toplumunun devlet yaşamında, düşüncesele yaşamında, ekonomik yaşamında, yapabilecekleri şeylerin bileşkesini kastediyoruz ki, uygarlık da bundan başka bir şey değildir der. Aydın Sayılı Atatürk'ün kültür ve medeniyet kavramlarını şöyle bir sebepten dolayı birleştirdiğini söylemektedir. "Kültür, ulusal olunca değişmez bir niteliğe sahiptir. Atatürk dinamik bir kültürden yana idi. Milli özelliklerimizin milli özellik sıfatını kaybetmeden geliştirilmelerinin gereğine inandığı için onun böyle bir görüşe katılmamış olması beklenebilir (Tezcan, 1997, s.61-62)

Erol Güngör ise bu konuda şöyle söylemektedir:

Kültür ve medeniyet bir bütün meydana getirdiği zaman, bu bütünü parçaları mesela başka bir bütünü içine girdiği takdirde, evvelkinden farklı bir mana kazanır. Modern teknoloji de Avrupa ve Amerika dışında bir kültür bölgesine yerleştiği zaman, artık orada Avrupa'dakinin aynı olamaz; nitekim olmamaktadır. Burada bizim özümleme (assimilation) dediğimiz olay meydana gelir; yani herhangi bir unsur hangi bütünü bir parçası oluyorsa bütün tarafından özümленir. Buna "değiştirerek bünyeye alma" da diyebiliriz. (Güngör, 2000, s.10)

İşte memleketimizin ilerlemesini sağlayacak olan Batı medeniyetinin tekniklerini alırken milli kültürümüzü korumak gerektiğini bilmemiz gerekir.

Medeniyet ve kültür birliğinin cereyan ettiği en büyük içtimai varlık millettir.(Turhan, 1951). Milletlerin hayatında iki yönlü bir faaliyet devam etmektedir. Bunlardan birincisi, milletler arasındaki benzerlikleri artırarak yakınlaşmayı sağlayan medeniyet, ikincisi ise, farklılığın güzelliğini yaratarak milli kimliğin korunmasıdır (D. Yıldırım, 1985). Medeniyet, bütün milletlerde müşterek ferdi irade ve usullerle meydana gelen teknik ve kavramlardan ibarettir. Cemiyetin maddi tabakası olan bu sahada olgunlaşma yerine ilerleme hüküm sürmektedir (Bilgiseven, 1992). İlerleme için Batı medeniyetinden alınacak olan teknikler gereklidir.

Turhan'a göre millet olma, milli birlik ve kültür bütünlüğüne kavuşma çabası ile Avrupa'daki sosyal ekonomik açıdan kalkınma ve ilerleme arasında herhangi bir fark yoktur. Türkiye milli kültüre yeterince sahip olamadığı için ilerlemesi mümkün değildir. Dolayısıyla ülkemizin en önemli davası millet olma ve milli kültüre kavuşmaktır (Korkmaz, 2009). Milli kültür oluşturulmadığı sürece diğer ülkelerle temaslar bize zarar verecektir.

Kültür, bütün nesiller tarafından oluşturulup geliştirilmektedir. Hiç bir millet tek bir neslin mahsulü değildir; bazıları menfi ve zararlı da olsa her nesil muhakkak bir şeyler katmıştır. Hiç bir nesil daha evvelki nesilden devraldığı şeylerden dolayı değil, kendisinden sonrakilere bir şeyler veremediği zaman utanmalıdır (Turhan, 1954).

Kültürler arasında mukayese yapmak yanlıştır. Fakat medeniyetler arasında bir seviyeden bahsedilebilir. Genel bir tekâmül ve ilerleme bakımından çeşitli kültürler arasında bir mukayese yapmak, ancak maddi, bilhassa teknik sahada mümkün olabilir. Buna karşılık kültürün diğer kısımları olan örf ve adetlerde, yasayış tarzlarında, din ve ahlak kaidelerinde, bir mukayese yapmak mümkün değildir. Zira bu sahalarda ilerilik-gerilik, aşağılık-yükseklik söz konusu olamaz. Burada olsa olsa bir başkalık söz konusu olabilir. Ancak tabiat ve insan karşısındaki tavır, tarz, zihniyet mukayese edilebilir (Sezen, 2006). Medeniyetler, ölçü ve tekniklerin inceliği, ham madde ve getirdikleri evrensel mesajlarla birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Her medeniyetin ham maddesi, milletin belirli zaman ve mekânlarda elde etmiş olduğu milli kültür malzemesidir. Medenileşmek, yabancılaşma değil, batılılaşma, çağdaşlaşma olarak görülmelidir

(Arvasi, 1980). Çünkü medeniyetin ham maddesi, her millete göre değişen milli kültür malzemesidir.

Osmanlı medeniyetinin duraklama ve gerilemesinin çeşitli sebepleri arasında ilk olarak: İdareci kültürüyle halk kültürü arasında derinleşen ve artan bir uçurumun olmasını göstermektedir. İkinci sebep de Osmanlı Türklerinin, İslam camiası içinde yalnız kalmalarıdır. Toynbee'nin dediği gibi hiçbir medeniyet tek bir millet tarafından meydana getirilmemiştir. Medeniyet devamlı bir beslenmeye ve katılıma muhtaçtır. Medeniyet topluluklarından biri buhran geçirirse, diğerleri bu vazifeyi üzerlerine alırlar. Avrupa medeniyeti böyle cereyan etmiştir. Arapların özelliklerini kaybedip sahneden çekilmesi, İranlıların kendi kabuklarına çekilmesi, Türkleri yalnız bırakmıştır (Turhan, 1959). Dolayısıyla Osmanlı medeniyeti yalnız kalarak gerileme dönemine girmiştir. Hiçbir millet tek başına bir medeniyetin oluşumunu gerçekleştirememiştir.

Turhan'a göre bugün *“Türkiye'nin ana davası, bir an evvel bir millet olma ve milli bir kültüre kavuşma davasıdır. Milliyetçilik bu hayati ana davanın gerçekleşmesinde ve hedefe erişilmesinde bir vasıtaadır.”* Bu sözlerle kuvvetli bir milli bir kültür oluşturmak yoluyla millileşme amaçlanmaktadır. Milliyetçilik bir gaye değil millileşmede bir araç olarak kabul edilmelidir (Sönmez, 1999, s.16-17).

Turhan, Türk milliyetçiliğini, cemiyetimizin ileri bir millet haline gelmesi isteği ve milletimizin bütün tarihi boyunca edindiği hakikî kıymetler ve üzerinde yaşadığımız topraklara bağlılığın bir ifadesi olarak görmektedir. Buna göre garp medeniyetinin esasını teşkil eden ilmi, ilim zihniyetini, tefekkür tarzını, sanat metotlarını ve tekniği benimseyip almak ve bu sahalarda yaratıcı olmak mecburiyetindeyiz. Çünkü İleri bir millet olmanın ilk şartı budur (Turhan, 1954). Bu millet, bir gelenek sahibi olan topluluk (Gürsel, 2003) olmakla birlikte diğer milletlerle de temasa geçebilecek ve milliliğini koruyarak gelişimini sürdürebilecektir.

Turhan'da, kuvvetli, bütün cemiyete şamil, insicamlı bir milli kültür her şeydir. Batılılaşma ve kalkınma da milli kültür görüşü üzerine oturtulmuştur. Milli kültür vasıtası ile millileşmenin başarılması, dâhili ve harici her türlü tehlikenin savuşturulup bertaraf edilmesinde en büyük güç ve kuvvet kaynağı olarak görülmelidir (Sönmez, 1999). Bugün Türkiye'de zayıf olan milli kültürün kuvvetlendirilmesine düzeltilmesine ve bütün fertlere eğitim yoluyla kuvvetli bir şekilde aşılmasına ihtiyaç vardır.

Dolayısıyla bir cemiyette çıkan dâhili ihtilaflar, milli kültür zaafı olarak görülmekte ve bu çeşit olaylara millileşmemiş memleketlere has hadiseler gözüyle bakılmaktadır. Milliyet, insan toplulukları arasında fertlerin belirli bir zümreye mensup olma şuurudur. Fertler, milli benliklerini idrak ederek kendi nesillerinin, adet ve ananelerinin, şeref ve istiklal gibi her türlü kıymetlerinin ancak milli varlıkla yaşayabileceğine kanaat ederlerse milli şuur derinleşerek ve hislerle birleşerek iman ve ideal haline gelir (Sönmez, 1999). Milli kültüre sahip olup millileşen milletler, milli birlik ve beraberlik içerisinde kalkınacaklardır.

Şimdiye kadar gelmiş geçmiş bütün medeniyetler, başlıca iki tipe ayrılabilir (Turhan, 1954):

1. İlimin az veya çok bir nüve halinde mevcut olmasına rağmen cemiyetin bütün ihtiyaçlarının, deneye dayalı bilgi ve onun tatbikatı vasıtasıyla tatmin edilmesi esasına dayanan medeniyet tipi.

2. Tamamıyla ilme ve onun tatbikatına istinat eden medeniyet şekli

Garp medeniyeti haricindeki bütün medeniyetler, birinci gruba girmektedirler. Garp medeniyeti, tamamen ilme yönelmiştir. İlim ise cemiyet için büyük önem arz etmektedir. Modern ve medenî bir cemiyet hayatı, ancak ilimle ve onu temsil eden birinci sınıf ilim adamı ile kaim olmaktadır. İlim ve onun tatbikatından azamî derecede faydalanamayan bir cemiyetin verimli bir şekilde işlemesi mümkün değildir. Bir milletin istiklâlî gibi istikbali de, ilim sahasında göstereceği mevcudiyet ve muvaffakiyete bağlı bulunmaktadır. İngiltere İaşe Nazırının, kazanılan zaferle ilgili olarak ilim adamlarına şöyle teşekkür etmiştir: *“Eğer ilim ve ilim adamlarımız olmasaydı, zaferi kazanmak şöyle dursun açlıktan ölürdük”* Bu misal ve delillerin sayısını istediğiniz kadar çoğaltmak kolaydır. İşte bütün bu gerçekler bilinmedikçe ne bugünkü medeniyeti anlamak, ne de onun gerektirdiği terbiye ve tahsil sistemini meydana getirmek mümkündür. (Turhan, 1954, s.13)”

Turhan, Türk maarif sisteminde iç ve dış güçlerden dolayı metot ve teknik adına hiçbir şeyin kalmadığını, öğrencisi Hasan Küçük’e şöyle ifade etmiştir:

Şunu ifade etmek isterim ki, bizim medreselerimiz dejenere edilmeden önceleri dünyanın en ileri bilim teknik ve metotlarına sahiptiler. Nitekim kütüphanelerimiz o devirlere ait ilmi eserlerle doludur, ama ne

yazık ki bugünkü gençlik bunları okuyamıyor ve bu yüzden de anlayamıyor tabii olarak. İşte Osmanlı medreselerindeki bu ilmi ahenk ve düzen maalesef ki, Tanzimat denen şuursuz taklitçilikle birden ve hem de öylesine bozulmuştur ki, bu tarihten sonra da artık ilim adamı yetiştiren birer fabrika olan medreselerimiz artık birer tembelhane, medreselerdeki talebeler ise, vatan hizmetlerinden mesela askerlikten muaf tutulma gibi bir de sakat formül icat edilmiş ki,-bu da tamamen harici düşmanlarımızın ve akıl hocalarımızın soktuğu bir usuldür!- böylece medreselerde ilimden eser kalmadığı gibi medrese mensuplarında da vatan sevgisi ve milli mefkûre diye bir şey bırakılmamıştır. (Küçük, 1977, s.75-76)

Batının yaptığı bu kötülüklerden sonra bütünüyle batının tanınması, ilim ve tekniğinin alınıp kendi bünyemize adapte edilmesi gerekir. Türk toplumu ancak bu şekilde çağdaş ilim ve tekniğin imkânlarından yararlanabilir. İlim ve teknik nerede bulunursa alınmalıdır (Küçük, 1977). Burada önemli olan, batının ilim ve tekniğini almak ve kendi sistemimize uyarlamaktır.

Garp medeniyeti sahip olduğu bir takım esas unsurları dolayısıyla ileri bir medeniyettir. Garp medeniyetinin bu esas unsurları, başta ilim olmak üzere kanun fikri ve ferdî mesuliyet hissidir. Şu halde gerçek anlamda garplılaşmak demek; ilmi, onun temin ettiği zihniyeti ve yine onun bir uygulaması olan tekniği elde etmek demektir. Bu sebeple bir cemiyet ilim sahasında ne kadar ileri ise o nispette garplı veya medenidir. Eğer biz iki, iki buçuk asırlık acı tecrübelerden sonra bugün erişilen bu hakikati, o vakitler anlayabilseydik garplılaşmanın hakikî vasıtası olan maarifimiz de bu derece ihmal edilmeyip bu geniş içtimaî faaliyet içinde lâyük olduğu yeri alabilecekti. Fakat biz, garplılaşmada ilmi, şuurlu bir şekilde hedef olarak almadığımız için maarifimizin gayesi de sadece okuryazar yetiştirmekten ibaret olmuştur (Turhan, 1954). Bundan dolayı Türkiye’de Batı’daki gibi güçlü bir eğitim sistemi yoktur. Bu geriliğin temelinde çözüm olarak getirilen şu teklif yatmaktadır: Okuma yazma bilenlerin sayısı her ne olursa olsun arttırılmalıdır. Oysa asıl mesele okuma-yazma oranının düşük olmasında değil aydınların iyi yetiştirilememesinde yatmaktadır. “*Nitekim Mümtaz Turhan’ın dediği gibi geri ve cahil bir topluma sadece okuma yazma öğretirseniz, okuma yazma bilen geri ve cahil bir toplum elde edersiniz.* (Erdoğan, 2010)” Geri ve cahil bir toplumla da bir ülkenin kalkınabilmesi, ilerleyebilmesi mümkün değildir.

Gökalp'a baktığımız zaman batılılaşma Türkleşmek ve İslamlaşmak unsurlarını da içine almakta ve bütüncül bir yapı arz etmektedir (Türkdoğan, 1970). Turhan'ın istediği de batı tekniğinin Türk kültürüne uygulanmasıdır.

Gökalp gibi Turhan'da da iki ana önerme tez ve amaç bulunmaktadır. Birincisi millileşmek, millet olmak, ikincisi ise batılılaşmak, batının bilim ve teknolojisine ulaşarak bilim zihniyetine sahip olmak. Bu amacı gerçekleştirmek için ise ilk olarak kültür kavramına görev yüklemekte, kültürün ise, her türlü bilgiyi içeren nitelik olduğu ve topluma has olan onu diğer toplumlardan ayıran özel bir hayat biçimi olarak hem özel hem de genel bir nitelik taşıyan bir kavram olduğunu belirtmektedir (Akyüz, 2001).

Turhan seçkin ve eğitilmiş kesimler tarafından Batı tekniğinin Türk kültürüne sentezlenmesi gerektiğini savunmuştur. Turhan'a göre, Türkiye'nin önündeki tek çare batılılaşarak, Batı medeniyetinin temel unsurlarını yaşama geçirmektir. Bu unsurlar, ilim ve ilim zihniyeti; ilimin uygulaması olan teknik; ilim zihniyetinin gelişeceği çevrenin koşulu olarak hukuk ve özgürlüktür. İki toplum, iki kültür karşılaştığında, birinin mutlaka yok olması gerekmez; bu ikisi bir sentez oluşturur. Batılılaşırken benliğimizi kaybetmeyiz. Fakat bugün, Türkiye insan unsurunun göz ardı edilmesinden dolayı batılılaşmamış, sadece batılıya benzer şekilde yaşar gibi görülmeye başlamıştır (Deren, 2002). Bu da tam batının istediği bir şeydir. Dolayısıyla gerçek anlamda batılılaşamayan Türkiye bir gelişme kaydedememiştir.

Batı medeniyetinin temel unsuru ilimdir. İlim; objektif gerçeği aramak demektir. İlim, her şeyden önce, ilim adamının mensubu bulunduğu milletin değerlerini ve hammadelerini kendine konu edinmelidir ve araştırmalarını, diğer milletlerin ilim adamlarının buluşları ile karşılaştırmalı bir tarzda değerlendirmelidir. İlim, sosyal ve kültürel hammadelerimizin işlenmesi hususunda bizlere çağdaş ölçüler vererek gerekli olan tekniklerin bünyemizden doğmasına imkân vermeli, medeniyet yarışında bizi ileri götürmelidir. Medeniyet, milli ham maddelerin işlenmesinde, ölçü ve tekniklerde hassaslaşma olduğuna göre ilmin rehberliğine ihtiyaç duymaktadır. İlimden mahrum olan bir millet medeniyet yarışında geri kalacaktır. *“İlim, mücerret hakikat kadar, müşahhas tatbikata da dayanır.* (Arvasi, 1980)” Bunlar ise bir bütün teşkil ettiğinden ihmal edilmemesi gerekmektedir. Böyle davranıldığı takdirde milletimizin ilerlemesi, batılılaşması mümkün olacaktır.

Türkiye'nin batılılaşmasında aydınlara çok özel görevler düşmektedir. Daha önceden yapılan şekilci batılılaşma ile başlayan süreç bugün Osmanlı geçmişinin reddiyle iyiden iyiye Avrupa hayranlığına ve körü körüne taklide dönüşmektedir (Dağdaş, Tercüman, 19 Mart 2006). Aydınlarımızın yapması gereken Gökalp'in dediği gibi halktaki milli kültürü alıp kendilerinde bulunan garp medeniyetini halka götürmektir. Bu şekilde ancak ilerleme mümkün olacaktır.

Turhan'a göre "*Medeni bir cemiyet yalnız okuryazar olan bir cemiyet değil, aynı zamanda hatta ondan önce yüzlerce binlerce birinci sınıf ilim ve ihtisas adamına sahip olan cemiyettir.* (Turhan, 1954, s.68)" Birinci sınıf ilim adamlarıdır ki bizim muhtaç olduğumuz medeniyeti teşkil edeceklerdir. Gerçek medeniyet dediğimiz Batı medeniyetini milli kültürümüzle kaynaştıracaklardır.

Bir toplumun modernleşmesinde, gelişip kalkınmasında, bütün kurumlarının yeniden oluşturulmasında, fertlerin zihniyetlerinin değiştirilerek bir ilim zihniyetinin yaratılmasında yegâne vasıta ilimdir (Sönmez, 1999). İlimin gayesi ise kâinatı ilmi metot ile varılabilen yere kadar analitik bir şekilde tasvir edebilmektir. İlimi bilgiye ise birçok müşahede ölçü ve tecrübelerle varmak mümkündür (Nevfel, 1980). Bugün Batı medeniyeti üstün bir ilme sahiptir. Bizim ise kaybedecek vaktimiz yoktur. Dolayısıyla ilme sahip olan Garp medeniyetini milli kültürümüz çerçevesinde almalıyız. Bunu alırken bize yol gösterecek olan birinci sınıf ilim adamlarıdır.

Turhan'a göre garplılaştığımızın göstergesi ilim ve tekniklere ait müesseselerde görülen değişimlerdir. Eğer bu müesseseler kuvvetlenmemişse garplılaştığımızdan bahsedemeyiz. Çünkü garp medeniyeti, ilme, ilim zihniyetine ve bunlardan meydana gelen teknikler ile hürriyet prensibine dayanan müesseselerden oluşmuş bir düzendir (Turhan, 1980). Bu düzenin tam manasıyla alınıp işletilmesi gerekmektedir. Böyle bir şey olmadığı müddetçe Garplılaşmamız mümkün olmayacaktır.

Bir medeniyeti bütünüyle almak ilmi bakımdan imkânsızdır. O halde garplılaşma, bir milletin kendi örf ve adetleri içinde iktisadi, siyasi ve eğitim gibi sahaları içeren bir umumi kültür inkişafıdır. Bu ise garptan ancak ilim, teknik ve ilim zihniyeti almakla gerçekleşecektir (Turhan, 1980). Bu aşamada batılılaşmanın muharrrik gücü bilim adamlarıdır. Ülkemizin kalkınması açısından bu oldukça önemlidir (Özkul, 2009).

3.3.4.2. Elit eğitimi düşüncesi

Her ilerlemenin kökeninde aktif bir eğitim, her gerilemenin kökeninde ise pasif bir eğitim vardır. Fertleri, toplumu ve devleti rahatsız eden sosyal sorunların genelde eğitim sistemindeki kusura dayandığı görülmektedir (Yalçın, 2009). Bir sosyolog olan Turhan'da sosyal meselelerle ilgili görüşlerini ortaya koyarken maarif sisteminde yapılması elzem olan bir takım ıslahatlar öngörmüştür.

Eğitim kalkınmanın en etkin vasıtası ve geri memleketler için yaratıcısıdır (Varış, 1969). Turhan, Türkiye'nin kalkınması ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “*En çok meşgul olduğum davaları iki kısma ayırabilirim:*

Sırf ilmi olanlar

İlmi olmakla birlikte memleketi ilgilendiren davalar;

Bunlardan birincisi garplılaşma, ikincisi de bunu temin etmek bakımından en esaslı olan maarif davamızdır. Kanaatimce garplılaşma davasını halletmedikçe Türkiye hiçbir şekilde davalarını kökünden halledemez. (Öztürkmen, 1968, s.120)”

Maarifimizin gayesi milli ve içtimai bir terbiye vermek olmalıdır. Bu terbiyeden maksat ise; bir toplumun istiklalini, hayatını devam ettirdiğine inandığı idealleri, topluluk hayatını nizama koyan kıymetleri, genç nesillere aşılaktır (Küçük, 1977). Turhan, memleketimizin meselelerini bir eğitim meselesi olarak görmektedir. Dolayısıyla eğitim meselesi çözüldüğünde memleketimizin modern ve her bakımdan kalkınmış bir ülke haline geleceğine inanmaktadır (Duman, 2009). Bunun için öncelikle memlekette elit insanların yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bir memleket, en aşağı seviyede bulunan bir hizmetçiden birinci sınıf ilim adamlarına kadar mütehassıs kadroya sahip olmalıdır. Bu olmadan bir memleketin kalkınması mümkün değildir (Öztürkmen, 1968). Türkiye, kalkınma açısından acilen bir takım önlemler almak zorundadır. En kısa zamanda garplılaşmak ve kalkınmak zorunda olan memleketimiz için elit insan yetiştirmek her şeydir. Çünkü elit insanlara sahip olmadan ileriye doğru isabetli adımlar atmamıza imkân bulunmamaktadır (Turhan, 1959). Az zamanda çok işler başarmak ancak böyle bir elit kadroya sahip olmakla mümkün olabilir.

Medeniyet yarışında önde olan ülkeler, ilerleme ve kalkınmada elit kadroların ne kadar tesirli ve önemli olduklarını kavramışlardır. Gelişmekte olan ülkelerin yetiştirmiş oldukları birinci sınıf insanları ülkelerine getirebilmek için yapmış oldukları masraflar bunu açık bir şekilde göstermektedir. Turhan'ın belirttiği gibi bugünkü medeniyeti batı ülkeleri temsil ediyorsa, bu ülkeleri de üniversitelerde yetiştirdikleri ilim ve teknikte otorite olan birinci sınıf ilim adamları, yani elitler temsil etmektedir. Bunun için kalkınmakta olan memleketlerden, gelişmiş memleketlere beyin akımını önlemek gerektir (Varış, 1969).

Bize göre fevkalâde yani vasatın üstünde bir zekâ ve istidada sahip olmayan, okumaya karşı hususî, büyük bir temayül veya heves beslemeyen bir çocuğu, bugünkü şartlar içinde ilk veya orta mektepten sonra okutmak - eğer aile çok zengin bir tüccar veya çiftçi değilse- hiç faydası olmayan bir işe teşebbüs etmekten başka bir şey değildir. Bununla hem çocuğa, hem aileye, hem de memlekete fenalık edilmiş olur. Çünkü okuma, sadece memur olmağa yaradığı müddetçe hiç de kârlı, iyi bir geçim veya hayatı kazanma vasıtası değildir. Bilakis isteksiz olarak okuyanın zamanı, okutanın da emeği ve parası israf edilmiş olur. Bu takdirde çocuğu, memlekette yokluğu en çok duyulan amelî bir mesleğe intisap ettirmek, bir teknisyen, bir iş adamı olarak yetiştirmek veya ticarete teşvik etmek şüphesiz daha hayırlıdır. Buna mukabil eğer çocuğunuz yüksek bir zekâ ve istidadın yanında okumağa karşı da hususî bir alâka ve heves gösteriyorsa, şartlar, ne kadar fena olursa olsun, o yine muhakkak bir şey, bir şahsiyet olabileceğinden bu uğurda yapacağınız hiç bir fedakârlık büyük sayılamaz (Turhan, 1954, s.33).

Kalkınmaya çalışan bir Türkiye, ileriye doğru büyük hamleler yapmak mecburiyetindedir. Bunların verimli olması, her şeyden evvel çeşitli sahalarda kullanacağı birinci sınıf mütehassıslarla hakikî münevverlerin varlığına bağlıdır. Çünkü hakikî manasıyla teşkilât, insan demek olduğuna göre personeli lâıyıkıyla yetiştirmeden çalışacakları müesseseleri kurmak hüsrandan başka bir şeyle sonuçlanmayacaktır. Meselâ zabıt kâtibinden en yüksek hâkime kadar bütün adliye mensuplarının mükemmel bir şekilde yetişmelerini temin etmeden dünyanın en iyi kanunlarına sahip olursa bile özlenen adalet kavuşulamayacaktır. Bu diğer kurumlar içinde böyledir (Turhan, 1954). Bütün bunlar maarifimizi ilgilendiren meselelerdir. Birinci sınıf ilim adamları yetiştirmeden şekil itibariyle batılılaşmamız, okullar açmamızın sorunlarımıza çare olmayacağı ortadadır.

Toplumun maddî varlığını, iktisadî gücünü, girişimciliğini dinamik tutan, ticareti geliştiren hep insandır. Ekonomileri geliştiren, kalkınmayı sağlayanlar ise büyük bir çoğunlukla elitlerdir. Elitlerin kalkınma konusunda elde edecekleri sonuçlar, yalnızca kendi yetenek ve vasıflarına göre değil aynı zamanda halkın yetişmesi düzeyine de bağlı olduğundan eğitimle sağlamlaştırılmaktadır. Kalkınma, öncelikle “*Birinci sınıf ilim adamı ve teknik eleman*” yetiştirmeye bağlıdır (Eröz, 1982; Şimşek, 2006).

Bütün medeni milletlerin gelişme tarihine bakıldığında birinci sınıf ilim ve teknik adam yetiştirme zaruretinin olduğu görülmektedir. Bugünde gelişmekte olan memleketler bu yolu takip etmektedirler. Elit kadronun yetiştirildiği yerler olan üniversiteler, bu zihniyete sahip milletler tarafından önemsenmektedir. Son on sene içerisinde Kore, Endonezya ve Brezilya’da ortalama on yeni üniversite açılmasına rağmen bizde iki üniversite açılabilmiştir. Bu durum Türkiye’nin diğer ülkelerle olan modernleşme yarışında nerede kaldığını göstermektedir (Turhan, 1965). Üniversite açarken de kadro göz önünde bulundurulmalıdır.

Gelişmekte olan bir memleket, modern bir cemiyet hayatı için zarurî olan her nevi müessese ve kadroları tamamlamak zorundadır. İktisadî, içtimaî ve siyasî sahalarda kurulması zorunlu olan müesseselerin gelişebilmesi, buralarda çalışacak olan kadroların yetiştirilmesine bağlıdır. Dolayısıyla bir müessese kurmadan, hedefe ulaşabilmek için evvelâ kadrolar tespit edilip elemanlar yetiştirilmeli, sonra müesseseler açılmalıdır.

Ülkemizin problemlerini çözecek olan birinci sınıf ilim adamları ve teknisyenlerin yetiştirilmesinde en etkili organ hiç şüphesiz bilimsel gelişmelerin merkezi olan üniversitedir. Bu zihniyeti oluşturabilmek için her yere üniversite açmak ve herkesi üniversiteye almaktan ziyade seçici davranılmalıdır. Her şeyden önce eğitimin ihtisasa dayanması gerekir. Problemimiz kalite ve kabiliyet problemidir. Bunlar ise birinci sınıf ilim adamları ve teknisyenlerde mevcuttur (Akyüz, 2001). Bunların yetiştirilmesinde daha fazla özen göstermek gerekmektedir.

Turhan’a göre: “*Hakiki ilim ve ilim adamları olmayınca ilim zihniyeti teessüs edemiyor, birinci sınıf ilim adamı olmayınca bir aşağı derecesi de yetişmiyor. Bilenle bilmeyen ayırt edilmiyor, kadri kıymeti bilinmiyor. Çalışanla çalışmayan, yapanla yapmayan bir tutuluyor. Hakiki kıymetler kıymet ölçüleri, böylece kıymet sistemi teessüs edemiyor.* (Turhan, 1965, s.29)”

Memleketimizin bugünkü asıl derdi; münevverlerin iyi yetişmemiş olmasıdır. Eğer yeteri kadar aydın yetiştirebilseydik ülkemiz daha iyi bir durumda olabilirdi (Turhan, 1954). Ülkemizin kalkınması ancak bu birinci sınıf ilim adamlarının varlığıyla mümkün olacaktır.

Modern eğitim sistemlerinin gayesi, cemiyetin geleceğe uygun bir tarzda yetiştirilmesidir (Küçük, 1977). Bunun yapılabilmesi için üniversiteler ve bunlarda ders verecek olan hocaların yetiştirilmesi gerekmektedir.

Kalkınmakta olan memleketlerin, gençleri eğitecek seçkin bir kitle yetiştirmeye öncelik vermeleri gerekmektedir. Fakat bu seçkin zümrenin gelişmiş memleketlere beyin akımını önlemek de büyük bir önem arz etmektedir. Beyin akımını önlemek içinse gelişmekte olan memleketler kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere insan yetiştirmeli, ihtisas erbabı yerinde kullanılmalılardır (Varış, 1969). Çünkü ilerlemenin temel şartı eğitim, eğitimde ise kaliteli insan yetiştirmektir.

Elit insanların yetiştirilmesini eğitim müessesesi yerine getirecektir. Bu insanların yetiştirilmesinin vasıtası ilim, metodu eğitim ve öğretimdir. Eğitimin kalkınmaya muhtaç bir memlekette en büyük görevi, toplumun çeşitli kurumlarında önder olabilecek seviyede insanlar yetiştirmektir (Sönmez, 1999).

Gökalp, “Halk ve Güzideler” isimli kısa çalışmasında Gustave Le Bon’un fikirlerini Türkiye koşullarına uyarlamış, bir milletin fikir adamlarının hem almış oldukları eğitimle hem de millete hizmet yükümlülükleriyle özel bir grup oluşturduğunu iddia etmiştir. Gökalp’a göre, ancak siyasal ve sosyal kökenlerine, memleketlerine bakılmaksızın her insana, istediği eğitimi alma ve kendi yetenekleri ve millete bağlılığı temelinde liderlik seviyesine yükselme imkânı sağlanan demokrasilerde gerçek elitler ortaya çıkabilir (Karpaz, 2009). Gökalp’ta bulunan bu anlayış Turhan’da da görülmektedir. Turhan’a göre elitlerin yetiştirilmesi için gerekli olan ilmi muhit hazırlanmalıdır. İلمي muhit hazırlandığı zaman milletimizi kalkındıracak olan elit kadroların yetiştirilmesi mümkün olacaktır.

Eğitim müessesemizin en alt kademesinden en yüksek ilim kurumlarına kadar bütün ünitelerinde keyfiyet hiç bir şeyle tartışılmayacak şekilde hâkim bir zihniyet haline gelmedikçe mütehassıs insanlar yetişemez. İnsanoğlunun zekâ seviyesi ve kapasitesi beceri ve kabiliyeti her yönüyle birbirinden farklıdır. Öğretim ve eğitime tabi

tutulan öğrenciler de birbirlerinden farklı zekâ ve kabiliyet; maharet ve yaratıcı güce sahip olacaklardır. Zeki öğrencilerin daha büyük hızla tekâmül ve terakki etmeleri, diğer öğrencilerin haklarına zarar vermeyeceği gibi, eşitlik ilkelerinin ihlalini de ifade etmez. Bizim anladığımız anlamda eşitlik çok çeşitli entelektüel özelliklere haiz insanlara her tür gelişme ve imkânının verilmesidir. Temelinde keyfiyet unsuru olan değerler sistemini tesis edebilmiş olan medeni memleketler, aynı zihniyet ve anlayışla eğitimlerinin yetiştirdikleri seçkin ve güzidelerinin öncülüğünde pek tabiidir ki; bu yarışın öncüleri durumundadırlar. Biz de medenileşmek kalkınmak ilerlemek isteyen bir milletiz. Bu münasebetle ilk planda kalkınmış örnek ülkelere çok dikkatle bakmalıyız. Yapılacak iş burada uzman insan yetiştirme konusunda başarılı olanların yaptıklarını yapmak, tesis ettikleri zihniyeti tesis etmektir. Bu zihniyet ne pahasına olursa olsun keyfiyeti kemiyete her beşeri faaliyet alanında hâkim kılmaktır. Bu genel prensip maarif müesseselerine de şamil edilerek uzmanlaşmış insanlar, okullarında üretilmelidir (Sönmez, 1999). Batıda bu uzman kişileri yetiştiren kurumlar, üniversitelerdir. Ülkemizde de Batı medeniyeti iyice tanınmak suretiyle uzman yetiştirme görevi layıkıyla yapılabilecektir.

Turhan'a göre üniversite öğretimi, gerçekte araştırma metotlarını, araştırmayı ve okumayı öğretmelidir. Üniversite demek, her öğretim kurumunda olduğu gibi, kaliteli öğretim üyesi demektir. Buna sahip olmayan bir üniversite, sadece diploma dağıtan bir kurum haline gelecektir (Arslanoğlu, 1997). Yüksek tahsil bir geçim vasıtası olarak, karın doyurma yolu olarak kabul edilmemelidir (Öztürkmen, 1968).

Türkiye'de üniversitenin geçim kaynağı olarak görülmesinin yanlışlığını belirten Turhan, üniversitenin fonksiyonlarını şöyle sıralamıştır.

İlim adamı, ilmi araştırmacı yetiştirmek ve ilmi araştırmalar yapmak.

Üniversite dâhil bütün eğitim kademeleri için öğretmen yetiştirmek.

Kaliteli idareci ve müteşebbisler yetiştirmek.

Üniversiteler günümüzde teknolojik açıdan değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (Halsey, 1968). Dolayısıyla öğrencilerin fen ve teknoloji alanına yönlendirmek gerekmektedir. Turhan'ın ilim adamlarında istediği ilmi zihniyet bu şekilde teşekkül etmektedir. Ülkemizin topyekûn kalkınmasını sağlayacak olan üniversitelerdir (Bilgin, 2009).

Üniversitenin en büyük görevi ve üniversitelerin kuruluş gayesi; ilmi ilerletecek bir seviyede ilim ve fen adamı yetiştirmektir. Üniversite öğrencisiyle hocasıyla öğretim muhtevası ve metoduyla baştan aşağı kaliteyi ihtiva etmektedir. Bir üniversitenin uluslararası üniversiteler arasındaki yeri kalitesine göre tayin edilir ve üniversitenin kalitesizliği o üniversitenin güzide ve elit kadrolar yetiştirememesi anlamına gelir (Sönmez, 1999). Bu durumda değil diğer üniversitelerle kıyaslanmak üniversite hüviyetini kaybedip basit bir kurumdan öteye gidemez.

Toplumun ihtiyacı olan uzmanlaşmış insanları yetiştiren üniversitelerdir (Cepoğlu, 1990). İhtiyaçtan daha çok ilim adamı yetiştirmedikçe üniversitelerde hakikî bir gelişme beklenemez ve yeni açılacak üniversitelere de hoca bulunamaz (Turhan, 1967). Memleketimizin durumu göz önüne alındığı zaman acil önlemler alınması gerektiği ortadadır. Fakat yarı münevver olan insanlarla bu işe girişmek faydadan çok zarar getireceğinden öncelikli olarak hakiki ilim adamları yetiştirmemiz icap eder.

Eğer bir Üniversitede yüksek kaliteli ilim adamları ekseriyeti teşkil etmiyorsa, dışarıda yetişmiş olanlarla bunların sayısını çoğaltmak mümkün değilse, böyle bir üniversiteyi ıslah etmek veya onun milletlerarası seviyeye yükseleceğini beklemek beyhude olur. Bu tip bir üniversitenin, hangi rejime tâbi olursa olsun, dış bir yardıma kavuşmadan kendi kendisini ıslah etmesi de beklenemez. Zira hiç bir ilim adamı kendisinin erişemediği bir seviyeye başkasını ulaştırılmaz. Kimse bilmediği bir şeyi başkasına öğretmez (Turhan, 1967, s.12).

Turhan, günlük ihtiyaçlar ve sahte eğilimlerin etkisiyle ve siyasilerin halk taleplerini reddedememesi nedeniyle bir takım yeni üniversitelerin açıldığını ancak bunların ilim zihniyetinden yoksun olmalarının fonksiyonlarını yerine getirememesine sebep olduğunu belirtmektedir. Üniversitede okuyan öğrencilere ise bilgidan önce ilim zihniyeti ve ilim etiğinin aktarılmasının önemini ortaya koymaktadır (Başak, 2009). Ülkemizde ilim zihniyetinin oluşabilmesi için yükseköğretimden başlamak üzere yapılacak reformlara ihtiyaç vardır. Bu reformlarla öncelikli olarak elit insanların yetiştirilmesi için çaba gösterilerek memleketin ihtiyaç duyduğu öğretmen sorunu halledilmelidir.

Türkiye’de tarihçi, felsefeci, avukat, doktor gibi şekli bir tasnifin dışında, fikir sahasında ilmî ihtisasa dayanan bir zihniyet henüz teessüs edememiştir. İş başına gelen bazı iş bilmezlerin yüzünden faydalı hiçbir netice almadan milyarlar sarf edilmiştir.

Eğer bunların yerinde işten anlayan mütehassıslar olsaydı, Türkiye bu para ile maarif sahasında birkaç defa kalkınabilirdi. Bu durumdan kurtulabilmek için her şeyden evvel, ilmî esaslara dayanan modern bir teşkilâtın oluşturulması, ilmî zihniyet ve bilgi ile yetişmiş uzmanlaşmış insanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Fakat memlekette bu tip insanları yetiştirecek kalitede müesseselerimiz yoktur. Uzmanlaşmış insanları yetiştirmek için başvuracağımız tek çare, Avrupa'ya talebe göndermektir (Turhan, 1954). Bu şekilde birinci sınıf ilim adamları yetiştirmeden yaptığımız çalışmalar bize fayda getirmeyecektir.

Bir maarif sisteminin kalitesi üzerinde seçim mekanizması önemli bir rol oynar. Burada seçimlerden maksat yüksek tahsil için uygun ve elverişli olanların seçilip geri kalanların teknik ve meslek okullarına sevk edilmesidir (Turhan, 1967). Bu seçimler neticesindedir ki elitler ortaya çıkacak ve daha iyi yetişmeleri sağlanacaktır.

Seçimler yapılırken yapılan ilmi araştırmalardan yardım alınabilir. Mesela Psikoloji sahasında yapılan araştırmalara göre ilkokulu bitiren aynı yaş seviyesindeki yüz talebeden 30 ila 40'ı liseye devam edilebilecek bir kabiliyette yaratılmıştır. Bunların önemli bir kısmının da içtimai ve iktisadi sebeplerden dolayı fire verdiği düşünülürse % 15-20 gibi bir rakam üniversiteye girme kabiliyetine sahiptir. Avrupa memleketlerinde bu oran ortalama yüzde 18'dir (Turhan, 1967). Bu da gösteriyor ki, her insanı yetiştirerek yapılan masraflar boşuna masraflar olacaktır. Seçim iyi yapıldığı takdirde münevverler daha iyi şartlarda yetişme şansına sahip olacaklardır.

Üniversitelerde ezbere dayalı öğretim metodlarının bir neticesi olmak üzere yüksek zihinlerle ebleh bir sırada oturabilmekte, deha, idyonun seviyesine indirilmektedir. Tabi, imtihan metodları ve şekli de bu harika tahsil metodlarına göre ayarlandığı için üstün yetenekli ve zayıf akıllı üniversiteye kadar el ele gelebilmektedir. Üniversitede yapılan bir tez araştırmasında üniversite talebeleri arasında zekâ bölümü 60 olan düşük zekâlılara rastlanmıştır (Turhan, 1967). Ortalama zekâ seviyesinin 100 olduğu düşünüldüğünde böyle insanlarla beraber yapılan bir eğitim ortamında seçkin insanların yetişmesi beklenemez.

Elit ve uzmanlaşmış kişileri yetiştirebilmek için önce keyfiyete ehemmiyet verilmeli daha sonra üstün yetenekli insanların seçilmesini hedef alan bir seçme ve eleme sisteminin bütün tesir ve ciddiyetiyle uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu

mekanizma tesis edilmeden üniversiteden kaliteli insan yetişmesini beklemek bir hayalden öteye geçemeyecektir (Sönmez, 1999). Dolayısıyla Öncelikle bilim adamlarının yetiştirilmesi ve bilimin toplumun işleyişine dâhil edilmesi gerekmektedir (Başak, 2009). Elit insanların yetiştirilebilmesi için batılılaşmak, batıdan ilmi alıp zihniyet haline getirmek gerekmektedir.

Bir cemiyette hakiki ilim müesseselerinin ve mensuplarının ilmi esaslara dayalı bir tekniğinin bulunması, fertlerin zihniyeti, düşünüş tarzı ve davranışları bakımından büyük bir tesir ve önemi vardır (Turhan, 1951). Elit kadroların yetişmesi öncelikli olarak ilme, onun bir zihniyet haline getirilmesi şartına bağlıdır.

Turhan'a göre insanlık tarihine bakıldığında üç tür zihniyetin varlığını görmekteyiz. Bunlar, insan zihninin gelişme dönemlerini yansıtmaktadır. Bunlar iptidai zihniyet, Ortaçağ zihniyeti ve ilim zihniyetidir. İptidai zihniyette zihni faaliyetler, tamamen ferdin günlük ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktir. Ortaçağ zihniyetinde ise gerçek reddedilir, dogmatik düşüncelere büyük otoritelere bağlı kalmak esastır. Deneye ve gözleme karşı çıkan bu zihniyet sadece bu döneme has olmayıp her dönemde görülebilen bir zihniyettir (Turhan, 1965).Ortaçağ zihniyetinin temelinde din vardır ve antikçağ felsefesine dayanmaktadır (Acun, 2009). İlim zihniyeti ise gerçeğe olan bağlılığı ile ortaçağ zihniyetinin tamamen zıddıdır. İlim zihniyeti, olaylar arasındaki ilişkileri gerçekliğine uygunluğu açısından kontrol etmekte gerçeğe ve objektifliğe önem vermektedir. İşte kalkınmak isteyen bir toplum ilim zihniyetine sahip olmalıdır (Akyüz, 2001).

Bir cemiyette hakiki ilim müesseselerinin varlığı, ilmi zihniyetin teessüs edip yayılmasına kâfi gelmektedir. Çünkü ilmin modern teknik vasıtasıyla cemiyete tatbik edilmesi, gerekli olan tesiri yapmaktadır. Tam zamanında hareket eden trenin, tam zamanında iş başı yapan fabrikaların bulunduğu bir cemiyette, fertler vaktinde harekete zorlanmakta ve onlarda takribi zaman fikrinin uyanmasına sebep olmaktadır (Turhan, 1951). İptidai zihniyet ile ilmi zihniyete sahip milletler arasındaki fark burada ortaya çıkmaktadır.

Temelinde ilim bulunmayan içtimaî ve iktisâdi kalkınma düşünülemez. Gerçekte de ilim müesseselerini ve ilim zihniyetini tesis etmeden kalkınmış, endüstrileşerek bugünkü manada modern bir cemiyet hâline gelen hiç bir memleket yoktur. Bu

durumun aksine, tarih ilim müesseselerinden önce endüstri kurma girişimlerinin boşa çıktığını göstermektedir (Turhan, 1967). İlmin olmadığı yerde malumat kırıntıları, batıl itikatlar ve hurafeler ilim sayılmaktadır. Hal böyle olunca ilim namına tarih boyunca cinayetler işlenmiştir (Turhan, 1980).

Bugünkü ilmin kurucularından biri ve ilim zihniyetinin hakikî mümessili Galile, Garp medeniyetine yeni bir veçhe verecek olan keşfini ortaya attığı zaman mensup olduğu memlekette bir Üniversite Şehri, bunun doğru olup olmadığı hususunda bir karar vermek üzere reye müracaat etmişti; netice cisimlerin düşme tarzını tayin eden sebebin cazibe kuvveti mi yoksa Aristo'nun dediği gibi; onların hafiflik veya ağırlıkları mı olduğunu gösterecekti. İlim, büyük bir ekseriyetle mahkûm edilmişti; fakat bu hareket, İngiliz filozofu Bertrand Russel'ın dediği gibi o şehrin de tarihten silinmesine sebep olmuştur (Turhan, 1954, s.18).

Turhan'a göre ilim zihniyeti, ilime sahip olan, onu hakkıyla benimseyip ilim sahasında bir varlık gösterebilen bir cemiyette yeşerebilir (Turhan, 1980). İlmin bir ürünü olarak ortaya çıkan ilim zihniyeti, toplumda kanun ile yapılamayan şeyleri meydana getirdiğinden umumi hayat ahenginin sağlanabilmesi için ilmin her yere teşmil edilmesi gerekir. Bu şekilde ilim hem insanın refah ve huzurunu sağlar hem de onun görüş ve zihniyetini değiştirir. Ancak bu zihniyet neticesinde medeniyet tesis edilebilir (Sönmez, 1999).

Son derece ayrıntılı bir ihtisasa dayanan modern bir cemiyette devlet işlerinin aksamadan objektif bir tarzda isabetle yürütülebilmesi için ilim kafasına, ilim zihniyetine gerek vardır. Onun için modern cemiyetlerin yüksek idare kadrolarında bir veya iki ilim dalında ihtisas yapmış olan elemanlar kullanılır. Bu tip bir insan, staj esnasında da mevzuata ait bilgiyi edinerek idarî tecrübe kazanmaktadır. (Turhan, 1967). Bu zihniyet milletimizde teessüs ettiği zaman gerçek bir kalkınma sağlanabilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ilim zihniyetinin oluşmasıdır. Yoksa kanunları bilmek, ilim sahibi olmak ilim zihniyetine sahip olmak demek değildir.

Whitehead'a göre, Batının doğuya kolayca aktarabileceği en faydalı şey, ilim ve ilmi zihniyettir. Çünkü ilim ve ilim zihniyeti bir memleketten diğer bir memlekete kolayca nakledilebilmektedir. Bunun için ilmi zihniyeti alacak olan toplumun rasyonel olması, ilim ve tekniği almadaki sürat ve intikal yeteneğine sahip olması gerekmektedir

(Türkdoğan, 1970). Avrupalılara bağlı kalmadan onlardan bilim ve fenni alarak birinci sınıf ilim adamı yetiştirmeye çalışmalıyız.

Türkiye'nin kalkınması ve gerçek anlamda millet olabilmesi için batı bilim ve teknik zihniyetini kazanmış olan birinci sınıf ilim adamlarını en kısa zamanda yetiştirmesi gerekmektedir. Bunun için ilkokuldan uzmanlık eğitime kadar bütün öğretim kademeleri yeniden gözden geçirilerek insanımıza milli kişilik ve ilim zihniyeti aşıl原因 bir niteliğe kavuşturulmasına çalışılmalıdır (Akyüz, 2001). Bu yapıldıktan sonra ancak eğitim sorunlarımızın çözümü mümkün olacaktır. Aksi takdirde yapılan yatırımlar boşa gidecektir.

Turhan, konuyla ilgili olarak gençlere tavsiyelerde bulunurken şöyle demektedir:

İlim ve bilgi hiçbir sahada bitmiş sayılamaz. Kolay bir şekilde elde edilen bilginin yine kolay bir şekilde kaybolacağına inanmalıyız. Onun için ilmin olmuş bitmiş bir bilgiyi değil, o bilginin ne şekilde meydana geldiğini öğrenmek lazım. En kıymetli bir eşyayı taşıyan bir hamalla o eşyayı giyinen arasındaki fark da zaten buradan gelmektedir. (Öztürkmen, 1968, s.121)

Görülüyor ki Turhan, gençlerin boş bilgilerle kafalarını doldurmalarına karşı çıkmakta batıdan alınacak olan ilmin bir zihniyet haline dönüştürülmesini istemektedir. İlim zihniyeti ise bizlere gelişmelerin ilerlemenin yolunu açacaktır.

Turhan'a göre bir cemiyette ilim ve ilmi zihniyetin yokluğu yalnızca düzen bozukluğunu ve verimsizliği artırmakla kalmaz, aynı zamanda bilim perdesi altında bilgi kırıntıları, peşin hükümler, batıl itikatlar, tıpkı şekerin yokluğunda onun yerini dolduran üzüm, pekmez ve yapay tatlandırıcılar gibi bilimin yerini alır. Fakat şekerle diğerlerinin farkını damağımız hemen fark edebildiği halde, bilimle bilimin yerini dolduranların farkını dimağımız kolayca fark edemez (Turhan, 1980).

İlim objektifliğe ve determinizme dayanarak âlemşümul hakikati aramaktadır. İlim insanı makineye benzetmez. Herkes makine ile insan arasındaki farkı sezer. Biliriz ki, fotoğraf makinesi izlenimleri tespit eder, fakat göremez; insanın gözünü ve beynini mükemmel bir makine sanmak insanı tanımamaktır. İlim objektif gerçeği arar (Arvasi, 1980). İnsan objektif gerçeklerden hareket ederek kendisini ve milletini ileriye taşıyacaktır. Bir robot gibi kendisine yüklenenlerle değil, ilim zihniyetiyle hareket edecektir.

Turhan'a göre Batı zihniyetini ilim simgelemektedir. Onun için buna ilim zihniyeti denilir. Batı medeniyeti, ilme, ilim zihniyetine ve tekniğe, hak ve hürriyet prensiplerine dayanan müesseselerden teşekkül etmiş bir nizam olduğundan dolayı oradan bu ilim zihniyetini almamız gereklidir. O'na göre, *“değişen bazı parlak dış görünüşün arkasında asıl değişmesi icap eden şeyler eskisi gibi devam edip gidecektir. Çünkü fiil ve hareketleri meydana getiren saikler de, zihniyette değişiklik yapmadan davranışlarda devamlı, hakiki bir yenilik temin edilemez.* (Yıldız ve Demir, 2003, s.319-340)”

Turhan'a göre ilmin sadece kendisinin alınması bizleri yanılgıya düşürecektir. Gelişmekte olan memleketler buna dikkat etmek zorundadırlar. Geri kalmış memleketler için en büyük tehlike, ilmi değişmez bir içerik sanarak belirli bir tahsilden sonra münevverlerin herhangi bir kademedede, çok defa henüz başlangıç merhalesinde duraklayıp, her şeyi bildiklerini zannetmeleridir (Turhan, 1980). Mutlak olarak kabul edildiği zaman ilimde ilerleme olmaz. Dünya değişim üzerine kurulmuştur. Dün kabul edilen gerçeklikler bugün değerini yitirebilmektedir. İlim zihniyeti insanların hareket ve davranışlarında bir ölçü olmalıdır.

3.3.4.3. Eğitimde reform anlayışı

Eğitim reformuyla ilgili olarak Emrullah Efendi tarafından ortaya konulan elitlerin öncelikli olarak eğitilmesinin karşısında eğitimin temelden başlanarak düzeltilmesi fikri yer almaktadır. Turhan'a göre öncelikli olarak genel tahsil davası ele alındığı zaman, bunun gerçekleştirilebilmesi için her şeyden evvel yüz binlerce öğretmene, on binlerce ilk ve orta mektebe ve yüzlerce liseye ve en az on beş üniversiteye ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat memleketimizin iktisadi şartları, ilim ve ihtisas seviyesi, münevverleri bu kadar büyük bir meseleyi yürütmek için yeterli değildir. Çünkü umumî tahsil bir memleketin medeniyet ve kültürünün bir neticesidir (Turhan, 1954).

Bizde terbiye ve tahsilin gayesi, sadece kültürün aktarılması değil, daha yüksek bir medeniyet seviyesine çıkmaktır. Herhangi bir gayesi olmayan, ülkenin ihtiyaçlarından uzaklaşmış bir maarif teşkilatı için yapılan masraflar ülkeyi maddi yönden sıkıntıya sokacaktır (Turhan, 1954).

Çünkü memleketin bugünkü asıl derdi okuma yazma bilenlerin adedinin azlığında değil, münevverlerin iyi yetişmemiş olmasındadır. Bugün duyulan hakikî sıkıntı, en küçük teknik ihtisastan en yüksek ilmî ihtisasa varıncaya kadar memlekette kâfi derecede mütehassısın bulunmamasından ileri gelmektedir. Bu itibarla mevcuda aynı cinsten daha birkaç yüz bin belki de milyonlarca münevver yahut yarı münevver katmakla büyük bir şey yapılmış olmaz; memleket bunun ihtimal farkına bile varmaz. Buna mukabil her sahadan olmak üzere eğer beş yüz tane birinci sınıf ilim adamımız olabilse ve onların memleket işlerinde fikirleri alınsa çok kısa bir zamanda Türkiye'nin çehresi değişebilir ve birinci derecede medenî bir memleket olurdu. Bunların yetişmesinin memlekette ilk tahsilin yayılmış olmasına bağlı bulunduğu iddiası ise tamamıyla asılsız, esassız, hakikat ve realiteye dayanmayan bir mugalâta ve gafletten başka bir şey değildir (Turhan, 1954, s.17).

Turhan'a göre memleketimiz maarifimiz açısından garplılaşıma ihtiyacını çok evvel hissetmiş fakat Batı medeniyetini yeteri kadar anlayamadığı için hedefini tayin edememiş ve bu sebeple başarısız olmuştur. Medeniyetimiz ile Batı medeniyetini ayıran sayısız farklar varken ilim zihniyeti ve teknik gibi temel unsurlar ihmal edilip önemsiz unsurlar alınmaya çalışılmıştır. Bir cemiyetin ilim sahasındaki ilerleme derecesi onun ne kadar medeni olduğunu göstermektedir. Eğer bu gerçek daha önce kavransaydı, bugün maarifimiz çok daha iyi bir durumda olabilirdi. Fakat biz, batılılaşmanın temel unsuru olan ilmi, şuurlu bir şekilde hedef seçmediğimiz için maarifimizin gayesi de sadece okuryazar yetiştirmekten ibaret olmuştur (Turhan, 1954). Sadece okuryazar yetiştirmekte hiç bir millet, ilerlemesini sağlayamamıştır. Görülüyor ki esas mesele gerçek anlamda batılılaşmamak meselesidir. Bu yüzden batılılaşmanın vasıtası olan maarifimizin ıslahına ihtiyaç duyulmaktadır.

Maarif sistemimizde yapılacak olan reformlar, önce üniversiteden başlamak üzere daha sonra bütün eğitim kurumlarımıza sirayet edecektir. Gerçek anlamda bir düzeltme ancak birinci sınıf ilim adamlarının eliyle mümkün olacaktır. O halde yapmamız gereken ilk şey bu insanların yetiştirilmesinin sağlanmasıdır. Yoksa milyonlarca okuryazarla medeniyet tesis edilemez.

Maarifimizi batılılaşma ölçüsünde düzeltilmesi gerekmektedir. Bunu sıradan insanlarla değil münevverlerle mütehassıslarla yapmak gerekmektedir. Bilim adamları, ıslahatın her aşamasında danışman görevi yapacaklardır. Eğer bir kurumun düzeltilmesi gerekiyorsa önce o kurumu idare edecek, o kurumda görev yapacak kadronun bulunup yetiştirilmesi gerekmektedir (Sönmez, 1999).

Bir memlekete hakiki ilim yerleşmedikçe o memleketin refah seviyesine erişmesi mümkün değildir. Aynı şekilde ilmi zihniyete sahip ve ilmî araştırmalara muktedir münevverler yetiştirmeyen bir tahsil sistemi de bize fayda yerine zarar getirecektir. Memleketimizin ihtiyacı olan ilim adamları ve kurumlarımız olmadığı için herhangi bir düzeltme girişiminde başarı elde etmemiz mümkün değildir. Çünkü hakiki ilim adamları ve bunları yetiştiren kurumlar olmadan yapılacak her türlü ıslahat, şimdiye kadar körü körüne yapılan icraatlarla aynı olacaktır. Bu da memleketimize hem zaman ve servet kaybettirecek hem de milleti ümitsizliğe sevk edecektir (Turhan, 1954). Bu durumda yapılacak şey bu insanların nasıl yetiştirileceğine karar vermektir. İlköğretimden Üniversiteye kadar bütün kurumların şiddetle reforma ihtiyacı vardır. Fakat reformları gerçekleştirirken ülkenin siyasi ve iktisadi durumu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Her medenî memlekette eğitim sistemi, ilkokuldan üniversiteye kadar bütün kademeleri ile birbirini tamamlamak üzere ahenkli bir bütün teşkil etmektedir. *“Her kademe bir üstündekinin ihtiyaçlarına ve taleplerine göre şekillenir, faaliyette bulunur. İyi bir ilkokula sahip olmayan bir maarif sisteminde, muhakkak ortaokullar gibi liseler de sakattır. (Turhan, 1967, s.28)”* Bundan dolayı ilkokulları sağlam ve köklü bir yapıya kavuşturmak gerekmektedir. Çünkü ilkokullar öğrencinin hem zekâ hem de şahsiyeti açısından en hızlı geliştiği dönemdir (Sönmez, 1999). Çocuk bu dönemde kazandıkları ile toplum hayatına rahatça adapte olabilmektedir. Bu durum onun bu dönemdeki eğitiminin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Turhan, bir memlekette maarifin milli olması gerektiğini vurgulayarak bunun belirli şartlara bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

Bir cemiyette fertlerin çoğuna şamil bir kültürün olması;

Cemiyetin milli terbiyenin gerekliliğine inanması ve eğitim sistemini buna göre ayarlaması;

Talebenin yaratılışı, hususî istidat ve kabiliyetleri hakkında açık bir bilgi ve objektif bir görüşe sahip olunması;

Gençleri istenilen şekilde yetiştirecek, onlara örnek olabilecek hakiki mürebbilerin, birinci sınıf muallimlerin bulunmasıdır. (Turhan, 1954).

Neriman Öztürkmen'in 1968 yılında 'Kalkınan Türkiye'de Eğitim Ve Gençlik' konusunda yapmış olduğu röportajda konuyla ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Ben, şahsen, Türkiye'nin kalkınmasında, rolü olsun olmasın büyük kitleye umumi tahsil verilmesi taraftarı olmakla beraber bunun haddi zatında Türkiye'nin kalkınmasının bir amili değil, ancak bir neticesi olacağına kaniim. Türkiye gibi bir ziraat memleketinde ilk tahsilin kalkınmada büyük bir amil olacağını zannetmiyorum. Nerde kaldı ki böyle bir davayı tahakkuk ettirmesine Türkiye'nin bugün ne iktisadî, malî gücü ne de fikrî seviyesi kâfi gelmeyecektir. Bizden daha önce bu yolu seçenler, meselâ Meksika gibi memleketler, bu davadan dönmüş; modern bir cemiyet için lüzumlu olan bütün içtimaî faaliyetlerin meydana gelmesini temin edecek mütehasıs zümreyi yetiştirmeğe çalışmışlardır. Bu itibarla, diyebiliriz ki, bir memleket mütehasıs kadrosu olmadan ki bundan en aşağı seviyede kalifiye bir işçi veya hizmetçiden tutun da, birinci sınıf ilim adamlarını kastediyorum, bir memleketin kalkınabileceğini zannetmiyorum (Öztürkmen, 1968, s.119).

Turhan'a göre memleketimizin batılılaşma ve kalkınmasında okur-yazarlık oranı değil birinci sınıf ilim adamlarının varlığı ve miktarı önem arz eder. İlk tahsil ancak birinci sınıf münevverler yetiştirildiği takdirde bir anlam ifade edecektir. İlkokul, ortaokul ve lise bile medeniyetin eserlerine doğrudan sahip olma imkânı vermemektedir. Bu sebepten dolayı okur-yazar olmak, günümüz medeniyet seviyesi bakımından herhangi bir önem arz etmemektedir (Turhan, 1980). Demek ki önce bize yol gösterecek bize medeniyeti getirecek olan yüksek kalitede insanların yetiştirilmesi gerekmektedir.

Turhan'a göre orta tahsil bir maarif sisteminin temelini teşkil etmektedir. Orta tahsilin gayesi; yüksek meslek okulları ve üniversiteye talebe yetiştirmektir (Turhan, 1954). Ortaöğretimde yapılacak ıslahatların daha verimli ve tesirli olabilmesi için, liseler başta olmak üzere bütün teknik ve meslek okullarının bir bütün olarak ele alınması şarttır. Çünkü memleketin kalkınmasında meslek ve teknik mektepler önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu okulları nitelik ve nicelik bakımından kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilecek bir seviyeye getirmedikçe ne liseleri, ne de üniversiteyi kurtarmak mümkündür. Eğer yaratılışlarına ve kabiliyetlerine uyduğu için tercih ettikleri bu okullarda beklediklerini bulamazlarsa liselere hücum edeceklerdir. Bu sebepten dolayı teknik ve meslek okullarının sayılarını ve seviyelerini yükseltmek ve bunları daha cazip hale getirerek talebeleri teşvik etmek lâzımdır (Turhan, 1967).

Turhan liseleri milletlerarası seviyeye getirebilmek için bir takım şartlar gerektiğini bildirmektedir. Bu şartlar maddeler halinde şöyledir (Turhan, 1967, s.57-60):

1. Yeterli miktarda kaliteli öğretmen, modern öğretim metodlarına ve iyi bir müfredata sahip olmak. İyi bir netice alabilmek için liselerin Avrupa ülkelerinde olduğu gibi 12 yıla çıkarılması gerekmektedir. Bununla beraber lisenin yüksek seviyede tutabilmek için teknik ve meslek mekteplerinin sayısını çoğaltmak gerekir. Eğer bir memlekette teknik tedrisat yeteri kadar gelişmemiş ise yüksek seviyeli bir liseye kavuşmak da hayal olur. Çünkü liseye girecekleri sıkı bir eleme imtihanından geçirdiğimiz de eleneceklerin gidebilecekleri bir teknik okulun bulunması şarttır.

2. Çeşitli bölümler arasındaki denkliğin objektif esaslara dayanması ve kabiliyetli gençlerin bir kısımdan diğerine geçebilmesini sağlamak. Bu geçiş neticesinde sistemdeki çıkmazlar da ortadan kalkmış olacağından, seçme esnasındaki hatalardan kaynaklanan sıkıntılar en aza indirilmiş olur: Bu şekilde çeşitli sebeplerden dolayı herhangi bir bölüme girmiş olan bir genç, bütün hayatı boyunca, istemediği bir bölümde kalmayacak, gerekli kabiliyeti göstermek şartıyla diğer bir bölüme geçebilecektir. Bu nedenle bütün meslek, öğretmen ve imam-hatip okullarının lise seviyesine çıkarılması çok faydalı olacaktır. Turhan, bugün meslek liselerinin düştüğü bu durumu yarım asır önce tespit etmiş ve bunun için çözüm yolları önermiştir.

3. Bu hedefe ulaşabilmek için bol miktarda kaliteli lise hocasına ihtiyaç vardır: Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için eğitim fakültelerinin veya yüksek eğitim enstitülerinin açılmasına hemen başlanmalıdır. Çünkü eğitim kurumunda iyi bir öğretmenin yerini tutabilecek başka bir unsur yoktur.

4. Kabiliyet ve istidatları esas alan bir seçim mekanizması olmalı ve ilkokuldan üniversiteye kadar faaliyet göstermelidir. Böyle bir seçim mekanizması olmadığı takdirde hem millet hem aileler hem de gençler maddi ve manevi olarak boşa emek sarf etmiş olacaklardır. Bir çocuğun okutturulması normal bir aileye dokuz ile yirmi bin liraya mal olmaktadır. Dolayısıyla her aile çocuğunu okutmak için yapacağı masrafı biriktirip tahsil çağının sonunda kendisine verebilse mühim bir sermaye temin etmiş olur. O halde okumak istemeyen ve bunun için kabiliyeti olmayan bir çocuğu okutmak hem ona hem de kendimize işkence etmektir (Turhan, 1954). Elit insanların yetiştirilmesi için yapılacak en önemli şey iyi bir seçim mekanizmasının kurulması ve

işletilmesidir. Böyle yapıldığı takdirde üniversiteye gelinceye kadar eleme sistemi yardımıyla en iyiler seçilmiş olacaktır.

Yükseköğretime gelince, bu kurum maarif sistemimizin en tepesinde yer alan eğitim kurumumuzdur. Herkes bir takım sebeplerden dolayı üniversiteye gitmek istemektedir. Fakat bireylerin yeteneklerindeki farklılıklar, büyük maddi külfet getiren yüksek öğretimin herkese açılmasını, olanak dışı bırakmaktadır. Bundan dolayı seçme ve tercih mekanizmasının en objektif biçimde geliştirilmesi gerekmektedir (Varış, 1974). Ayrıca bu şekilde kaliteli öğrencinin üniversiteye gelmesi sağlanmış olur.

Seçme sistemi üniversitenin seviyesini yükselten bir unsur olduğu için büyük önem arz etmektedir. Yapılması istenilen seçim, kontenjan göz önüne alınmadan üniversitede tahsil yapabilecek kabiliyet ve formasyona sahip olanları belirleyecek olan bir seçim olmalıdır. Böyle bir imtihanın ideal şekli biri kabiliyet, diğeri bilgi diyebileceğimiz iki ayrı testten oluşan ve bütün Türkiye’de aynı zamanda uygulanacak olan standart bir imtihandır. Kabiliyet testi fakülte veya bölüm farkı gözetilmeden bütün talebelere, belirli bir standart seviyeye sahip olanları seçmek üzere uygulanmalıdır. Zekâ seviyesinin belirli bir ortalamanın üzerinde olması gerekir. İlk testi kazananlara uygulanacak olan ikinci test üniversite tahsili için zarurî olan bilgi seviyesini kontrol edecektir. Birinci kabiliyet testi genel olmalı bilgi testi ise özel olup bölümler tarafından yapılmalıdır. Testlerin hazırlanması ve uygulanmasında uzman psikologların sevk ve idaresi gereklidir. İşte ancak böyle bir seçim mekanizması ile üniversitede izdiham önlenip üniversitenin seviyesi yükseltilebilir.(Turhan, 1967).

Üniversiteler seçkin gurupları yetiştirme kurumları olduklarından dolayı seviyenin yüksek tutulması herkesten ziyade seçkin insanların okutulması gereken yerlerdir (Halsey, 1968).

Bir cemiyetteki terbiye ve tahsil müesseseleri, o memleketin ihtiyacı olan insanların tam aksini yetiştirir; kabiliyetli ile kabiliyetsizi, en zeki ile ahmağı bir tutar ve hiç bir seçime tâbi kılamadan her ikisini de aynı suretle mezun eder; ferdlerinin dörtte üçü ümmî olduğu halde suni bir münevver bolluğu ve işsizliği yaratırsa bu durumun ülkeye vereceği zarar oldukça fazladır (Turhan, 1954, s.31).

Böyle bir durumla karşılaşmamak isteyen milletler, eğitim sistemlerinin hele yükseköğretimleri için vazgeçilmez bir şart olan seçim mekanizmasını iyi çalıştırmalıdır.

Medeni memleketlerde çocuk ilk tahsilin sonunda tasfiye edilmekte ve istidadına uygun bir mesleğe yönlendirilmektedir. Bizde ise çocuk ne kadar istidatsız, ne kadar ahmak olursa olsun mektebini hatta üniversiteyi bile bitirebilmektedir. Çünkü bir imtihanında kalsa ötekisine, onda da geçemezse üçüncüsüne, dördüncüsüne girer ve nihayet geçer (Turhan, 1954). Böyle olunca da elit insan yetiştirmek için harcamamız gereken paralar beyhude harcanmış olmakta ve memleketimizin ilerlemesi de doğal olarak gecikmektedir.

Üniversite problemi, birbirine bağlı birçok meseleyi kapsayan bir davadır. Dolayısıyla bu davada başarıya ulaşabilmek için bütün meseleleri toptan ele alarak hiç birisini ihmal etmeden belirli bir sıraya göre çözmeye çalışmak lâzımdır (Turhan, 1967). Buna göre üniversite reformunda takip edilecek iki yol vardır:

1. Üniversitenin fonksiyonlarını tam manasıyla yapabilmesi ve yüksek bir seviyeye erişebilmesi için çok sayıda, üstün kaliteli ilim adamı yetiştirmekle işe başlamalıdır.

Modern bir cemiyetin faaliyetlerinde temel olan bu şart, yerine getirilmedikçe hiçbir ıslahat başarıya ulaşamayacaktır. Onun için ilim adamları yetiştirmek maksadıyla üniversitelerde, özellikle fen ve edebiyat fakültelerinde asistan ve doçent kadrolarının en az beş misline çıkarılması ve asistan maaşlarının arttırılması şarttır.

2. Memlekette yüksek kaliteli ilim adamları yeterince yetiştirildikten sonra, üniversite bünyesinde aksaklıklar doğuran diğer şartların ıslahına geçilebilir. Bunların başında ise fakülteler arası dengenin kurulması vardır. Tıp, hukuk, iktisat gibi, daha çok göze çarpan ve talebeleri çok olan fakültelerin hâkim bir duruma geçip diğer fakültelerin gelişmelerini köstekleyecek şekilde baskı kurmalarına engel olunmalıdır. Çünkü saf ilimlerin merkezi olan edebiyat ve fen fakülteleri zayıf olan bir üniversite bu ismi taşımaya lâyık değildir. Üniversitede, fakülteler arasındaki denge gibi, fakülte içindeki bölümler ve ilim dalları arasında da dengenin korunmasına dikkat edilmelidir (Turhan, 1967). İyi, esaslı bir üniversite özellikle milli kültür konusunda devamlı araştırmalara sahne olan edebiyat ve fen fakülteleri kuvvetli bir üniversitedir (Turhan,

1967). Fakülteler arası denge olduğu zaman diğer fakültelerin baskısı azalacağından bu fakültelerin tesiri daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Üniversite’de okuyan öğrenciler için en büyük problemlerden birisi de barınma olanaklarıdır. Memleketimizde kolejler tarzında yurtlar açmak barınma problemini çözecektir. Böylelikle öğrencileri öğretim üyelerinin kontrolüne alarak yetiştirme imkânına sahip oluruz (Turhan, 1967). Böyle bir girişim ülkenin kalkınmasında gerekli olacak olan elit insanların yetişmesini sağlayacaktır. Bu ise hedeflere daha kısa zamanda ulaşılması demektir.

Dünya üniversitelerine bakıldığında zaman yirminci asrın başlangıcında iki yapının varlığını görmekteyiz. Bunlardan birincisi; Oxford ve Cambridge, gibi politika ve hükümet idaresindeki millî seçkinlerle ilgili millî üniversiteler, diğeri ise bölgesel bir mahiyet taşıyan ve öğrencilerini kendi çevrelerinden tedarik eden üniversitelerdir. İngiltere’de üniversitelerde hâkim olan seçkin kavramı, kalkınma plânlarında hâkimiyetini devam ettirmektedir. Oxford ve Cambridge, Cavendish laboratuvarları ve Churchill Koleji vasıtasıyla yetişen genç teknolojik seçkinler, ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Halsey, 1968). Bugün medeni memleketlerin hepsinde birinci sınıf ilim adamlarının yetiştirildiğine ve bunun her şeyden daha önemli olduğu anlayışına sahip olduklarına şahit olmaktayız. Bu konuda yapılan beyin göçlerinin durumu, konuyu daha açık bir şekilde göz önüne sermektedir.

Memleketimizde, sosyal kültürel, politik ve ekonomik gelişmelere yön çizen bir eğitim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitimin, kalkınmayı hızlandıracak insan gücünü yetiştirmede öncülük etmesi için, bütünlüğü ve sürekliliği olan bir eğitim politikasının geliştirilmesi gereklidir (Varış, 1974). Bunun başarıya ulaşabilmesi için bunu her aşamada kontrol edebilecek ve gerekli müdahaleleri yapabilecek birinci sınıf ilim adamlarına, mütehasıslara ihtiyacımız vardır.

Bir milletin maarif teşkilât ve sistemini modern bir orduya benzetirsek:

Birinci sınıf bir kurmay heyetinden, her sınıftan iyi yetiştirilmiş bir subay kadrosundan, en son model teçhizat ve silâhlardan mahrum, sayısı ne olursa olsun sadece erlerden teşekkül etmiş bir ordu, nasıl kuru bir kalabalıktan ibaret ise ve mensup olduğu memleket müdafaasının esaslı bir unsuru olacak yerde düşman top ve tüfeklerine sadece yem olmağa mahkûm ise; hedefsiz, gayesiz bir sistem içinde umumî tahsil modasına tâbi tutularak

yetiştirilen bir münevver kütlesi de memleket kalkınmasının bir amili değil onun iktisaden yıkılmasının bir sebebi olacaktır (Turhan, 1954, s.20).

Bizim ihtiyacımız olan okur-yazar olan insanlar değildir. Bizim ihtiyacımız üstün yeteneklere sahip en zor dönemlerde ortaya çıkan ve memleketini kurtarabilecek onun kalkınmasını sağlayabilecek kaliteli ilim adamlarıdır.

3.3.4.4. Eğitim reformu için yapılması gereken çalışmalar

Turhan yukarıda ifade ettiği elit anlayışı çerçevesinde çözüm olarak ülkemizin seçkin ilim adamları yetiştirmesinin yolunun yurtdışına öğrenci göndermek ve araştırma enstitüleri kurmaktan geçtiğini belirtmektedir.

1. Yurtdışına Öğrenci Gönderilmesi: Avrupa'ya öğrenci göndermek gibi konulara bakmak üzere 1841'de Sultan Abdülmecid'in iradesiyle Meclis -i Maarif-i Umumiye kurulmuştur (Sakaoğlu, 2010). Tanzimat'tan sonra 1857'de Devlet tarafından öğrenim için Paris'e gönderilen Selim Sabit Efendi Avrupa'ya gönderilen ilk öğrencilerden biridir. Fizik, kimya ve matematik öğrenimi yaptıktan sonra 1861 yılında yurda dönmüştür. İlim tahsil ederek dönen ender insanlardan biridir (Binbaşıoğlu, 2005). Daha önceleri bilinçsiz bir şekilde yapılan batılılaşma hareketleri, III. Selim döneminde önceden hazırlanmış programlar çerçevesinde olduğundan şuurlu ve sistemli hareketlerdir. Öncelikle askeri sahada olduğu gibi acil ihtiyaçların giderilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır (Turhan, 1951).

II. Mahmut devrinde ikinci derecede önem verilen bir takım teşebbüsler de meydana gelmiştir. Garplılaşmayı gerçekleştirme yolunda önem arz eden bu tedbir; gelecek devirlerin müceddidlerini yetiştirecek yüksek mekteplerin açılması ve Avrupa'ya öğrenci gönderilmesidir. Bu uygulama, daha sonraki devirlerde garplılaşma hususunda rol alacak adamların yetişmesini sağlayacaktır (Turhan, 1951).Avrupa'ya gönderilen öğrenciler ilim, fen ve lisan öğrenme amacıyla gönderilmiştir.

Bu devirlerde Batı medeniyetinin asıl unsurlarının ilim, ilmi düşünce ve tefekkürden ibaret olan zihniyet farkı anlaşılmadığından (Turhan, 1951) başarılı olunamamıştır. Dolayısıyla Avrupa'ya öğrenci gönderme meselesinde de dikkatli davranmak mecburiyetindeyiz.

Memlekette ilim adamı yetiştirilmesi meselesindeki yetersizlikten dolayı (Turhan, 1967). Mevcut maarif müesseselerinin bir kısmının geçici olarak kapatılması pahasına dahi olsa sıkı bir imtihandan sonra, daimî bir kontrol altında bulundurmak şartıyla çok sayıda talebeyi Avrupa'ya yetiştirmek üzere göndermeliyiz. Çünkü memleketin beynini oluşturacak olan mütehasıslardan yoksun olan bir hükümetin başarılı olması düşünülemez (Turhan, 1954).

Turhan'a göre eğitim sistemimizin düzeltilmesi için gerekli olan batının bilim ve tekniğine sahip öğrencilerin yetiştirilmesi için en kısa yol, onların Avrupa'ya gönderilmesidir (Küçük, 1977). Fakat göndereceğimiz talebelerin Batı medeniyeti ne ait kültür unsurlarını çok iyi idrak edebilmeleri gerekmektedir (Turhan, 1951). Dolayısıyla Avrupa'ya gönderilecek olan talebelerin bir takım özelliklere önceden sahip olması gerekir. Aksi takdirde milletimize pek fayda etmeyen şeylerle geri dönecekler ve kalkınmamız yine bir hayal olarak kalacaktır.

Çok sayıda şiddetle ihtiyacımız olan ilim adamlarını mevcut kurumlarımız ve eğitim sistemimiz bugün yetiştiremediği gibi ne vakit yetiştireceği de bilinmemektedir. Ayrıca bu konuda başarılı olup olamayacağı da şüpheli olduğuna göre bu tip insanları ister istemez Avrupa veya Amerika'da yetiştirmek mecburiyetindeyiz (Turhan, 1954). Fakat daha önceki uygulamalarda başarısızlığı görülen bu uygulamanın yine başarısız olacağını düşünen münevverlerin itirazda bulduklarını söyleyerek bu başarısızlığın sebeplerini şöyle sıralamaktadır:

Avrupa'ya öğrenci göndermenin hedefi belli olmadığı için gayesiz ve plânsızdır.

Öğrencinin oradaki tahsilleri düzensiz ve kontrolsüzdür.

Gönderilenlerden çok az kişi herhangi bir müesseseyi iyi kötü bitirebilmiştir.

Avrupa'dan dönen talebeler, hiç bir zaman memlekette devamlı ilmî bir faaliyet gösterecek muayyen kesafeti bulamamışlardır (Turhan, 1959).

Avrupa'nın model alınmasını isteyen gerek devlet adamları gerekse âlimler garp medeniyeti hakkında açık bir bilgiye sahip değillerdir (Turhan, 1951). Ne hükümet ne de talebe nasıl hareket edileceğini, ne tahsil edileceğini bilmemektedir. Talebeler Avrupa'daki tahsil müesseselerine devam edebilecek şekilde yetiştirilmemiş ve ona göre seçilmemişlerdir (Turhan, 1954). Hal böyle olunca giden öğrenciler hedefsiz

gittiklerinden dolayı gerekli eğitimi alamamışlar, Batı medeniyetinin en kolay alınan unsurlarını alarak geri dönmüşlerdir. Batı medeniyeti ile aramızda bulunan ilmi zihniyet farkını anlayamamışlardır.

Bu nedenlerden dolayı Avrupa'ya öğrenci gönderme işinde başarı sağlanamamıştır. Ama bu başarısızlık Avrupa'ya öğrenci gönderme işinin faydasız olacağını göstermez. Bunun için açıklanan hataların gözden geçirilmesi gerekmektedir.

O hâlde batılılaşmanın, medenî ileri bir millet olmanın en temel şartı olan hakikî ilmi, memlekete getirme ve yerleştirmenin şimdilik biricik vasıtası bulunan Avrupa ve Amerika'ya öğrenci gönderme tedbirinin daha şuurlu, daha plânlı bir şekilde, açıklanan hatalardan arındırılmış olarak yeniden başvurmak yegâne çaredir. Bunun için yapılacaklar şunlardır (Turhan, 1954):

1. Gönderilecek talebenin ilmî bir şekilde çok iyi seçilmiş olması;
2. Bunların sayısı, her sene memleketin çıkarabileceği miktarın azamîsini teşkil etmesi;
3. Herhangi bir ilim şubesinde eğitim gördükleri memleketlerdeki meslektaşlarının seviyesine çıkıncaya kadar bırakılması;
4. Kendilerine rehber olacak ve onları kontrol edecek, muhtelif ilim sahalarına ait mütehassıslardan ve daha önce aynı memlekette eğitim görmüş ilim adamlarından oluşan heyetlerin teşkil edilmesi;
5. Avrupa'dan dönen talebelerin araştırmalarda bulunabilmeleri için müsait bir zemin hazırlanması, bu maksatla araştırma enstitülerinin açılması şarttır.

Bu şartlar yerine getirilerek her sene lise mezunları arasından sıkı bir imtihan ve psikoloji metotları ile seçilen 200-300 kişi, İngiltere, Almanya, Hollanda, İsveç gibi eğitim sistemleri, şahsî araştırma esasına dayanan Avrupa memleketlerine ve Amerika'ya gönderilecektir. Fakat bunlardan sadece üniversiteyi bitirmeleri istenmeyecek, ayrıca doktora yapmaları ve bir kaç sene de asistanlık etmeleri talep edilecektir. Böylece kabiliyetlerde temayüz edenler çalıştıkları kurumlarda birer ilmî şahsiyet oluncaya kadar bırakılacaklardır. Bu arada tahsillerinde başarılı olmakla beraber fevkalâde bir kabiliyet gösteremeyenler ayıklanmış olacaktır. Buraya gönderilen talebelerin imtihana ve seçime tâbi tutulmalarına rağmen, yüzde elli, altmış nispetinde

bir fire verebileceklerini kabul etmeliyiz. Binaenaleyh her sene gönderilen iki yüz, üç yüz kişiden ancak yüzü bizim istediğimiz gibi yetişebilecektir. Bu tip ilim adamlarının miktarı 1500'ü buluncaya kadar Avrupa ve Amerika'ya gönderilecek talebenin sayısı azaltılmamalıdır (Turhan, 1954). Böyle olunca Türkiye'nin ihtiyacı olan uzmanlar çok iyi yetişmiş bir şekilde yurda dönecekler, yeni açılacak olan üniversitelerin kadrolarını oluşturacaklardır.

Aklımıza bu iş için gerekli olan paranın nereden bulunacağı gelebilir? Eğer iyi bir planlama yapılırsa ve yerinde kullanıldığı takdirde bu iş için harcanan para devlet için çok büyük bir para olmayacaktır (Küçük, 1977). Memleketin kalkınması göz önüne alındığında masrafların ehemmiyetinin olmadığı anlaşılacaktır. Masraflarla ilgili olarak Turhan görüşlerini şöyle dile getirmektedir: "*Medeni, ileri, müstakil bir millet olmanın esas şartını teşkil eden bir tedbir için para mazeret olarak ileri sürülemez.* (Küçük, 1977, s.104)" Diyerek konunun bir takım bahanelerle güçleştirilmesinin anlamsız olduğunu göstermek istemiştir. Yurtdışına öğrenci göndererek yetiştirdikten sonra yurda dönen ilim adamlarının ilmi zihniyeti teşekkül edip devam ettirebilmeleri için tamamlayıcı olan araştırma enstitülerinin kurulması gerekmektedir.

2. Araştırma Enstitülerinin Kurulması: Memlekette araştırma enstitüleri, Avrupa'ya talebe gönderme tedbirlerinin tamamlayıcısı kabul edilir. Bu enstitülerin esas gayesi, memlekette ilmî ve fikrî faaliyeti meydana getirmek için ihtiyaç duyulan talebelerle bunların çalışabileceği muhiti hazırlamak ve gerçek bir şekilde batılılaşmaktır. Çünkü ilim, ferdî olarak ortaya çıkmasına rağmen içtimaî seviye ve çevreye bağlı olan bir kültür faaliyetidir. Bu sebepten dolayı ilmin inkişaf edeceği çevre olmadan ilmi tesis etmeğe imkân yoktur. Bu kurum diğer kurumlardan vazifesi itibariyle ayrılır. Bu enstitülerin vazifesi, ilmi meseleler üzerinde araştırmalar yapmak, bunların neticelerini, herkesin faydalanması için neşretmek, halka yol göstermek, memlekette ilim havası yaratmak ve son olarak üniversitelere eleman yetiştirmektir (Turhan, 1954).

Bu enstitüler, müstakil bir teşkilât olarak doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine veya Başvekâlete bağlı olan bir genel müdürlükle idare edilmeli ve yalnız bu makamlara karşı sorumlu olmalıdır. Türkiye'nin merkezî bir yerinde her ilim dalı için bir tane olmak üzere her türlü teknik ve araştırma vasıtalarına sahip bir şekilde

inşa edilmelidir. Güzel ve geniş parklar içinde yapılacak olan bu enstitülerin, kütüphaneleri, atölyeleri, çeşitli spor sahaları, dinlenme yerleri olacaktır. Bundan başka enstitü mensuplarının ikametine mahsus her nevi konfora sahip olmak üzere modern evler, sinema, lokanta yaptırılacaktır. Araştırma sonuçlarını yayımlamak ve mecmua ve kitapların basımı için bir matbaa kurulacak ve neşriyatın memleketin her tarafına yayılması için çareler düşünülecektir. Ayrıca araştırma sonuçlarının basımı için birde matbaası olacaktır. Sayısı 20 ile 30 arasında olacak bu araştırma enstitülerinin kadroları sınırlandırılmayacak, araştırmaları teşvik etmek için ödüllendirme yapılmalıdır (Turhan, 1954).

Bu şekilde kurulacak araştırma enstitülerine; memlekette az da olsa yetişmiş ilim ve fikir adamları ve Avrupa'dan kaliteli bir şekilde yetişmiş olarak dönen gençler alınacaktır. Avrupa'ya doktora dâhil olmak üzere eğitim için gönderilen talebeler, ancak 8-10 sene sonra memlekete dönebilecektir. Enstitü tamamlanınca yurda dönecek ilk kafiye ile birlikte her araştırma enstitüsü için, kendi ilim dallarında temayüz etmiş üç veya beş tane yabancı âlim getirilecektir. Memleketimizde ilmi anane teessüs edilinceye kadar bu yabancı ilim adamları ile birlikte çalışacaklardır (Turhan, 1954). Geçici olarak getirilen bu ilim adamları araştırma enstitülerinde ilmi araştırma atmosferi doğuncaya, ahenkli bir ilmi araştırma ameliyesi başlayıncaya kadar memleketimizde kalacaklardır. Bunlar gerçek anlamda ilmi araştırma tezgâhını kuracak, araştırma alışkanlığı tesis edeceklerdir. Bu alışkanlık yabancı ilim adamları ayrılınca yerli ilim ve teknik uzmanlarımızca devam ettirilecektir (Sönmez, 1999).

Her esaslı girişim için paraya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu enstitülerin kurulması ve işlenmesi için de senede 30 milyon lira bir bütçe ayrılması gerekmektedir. Bir milletin istikbali mevzu bahis olunca bu para çokta önemsenmeyecek bir miktar olarak görülür. Turhan'a göre umumî kalkınma için cumhuriyet devrinden günümüze kadar sarf edilen para 15 milyarı bulmaktadır.

Milleti yüzde yüz medeniyet ve refaha kavuşturacak bir girişime verilecek bir kaç yüz milyon lira her halde devede kulak kalacaktır. Esasen bu proje bir defa tahakkuk edince, enstitüler, kendileri için on senede sarf edilen parayı bir hamlede memlekete iade edebilecek kudreti haiz olacaklardır. Meselâ jeoloji enstitüsünün tetkikleri, Türkiye'ye senede yüzlerce milyon lira temin eden maden keşiflerine yol açacağı gibi, iktisat enstitüsünün tavsiyeleri de milyonlar kazandıracaktır. Diğer birçok

enstitülerin araştırmaları da hiç değilse milyonların hatta milyarların boşuna sarf edilmesine mâni olacaktır (Turhan, 1954, s.67-68).

3. Öğretmen Yetiřtirme: Turhan'ın elit yetiştirme dūřüncesinde öğretmen yetiştirme meselesi de önem arz etmektedir. Maarife ait bütün meselelerin hallinde muallimin esas rolü oynamakta dolayısıyla muallimleri iyi yetiştirmeden, onu layık olduğu mevkie yükseltmeden maarif meselelerini kökünden halledemeyiz diyen Turhan'a göre bütün medenî milletlerin eğitimcileri ve fikir adamları mektebin varlığını muallim olarak görmekteler ve onun yerinin ne müfredat programı, ne kitap, ne disiplin nede başka bir vasıta ile tutmanın mümkün olmadığını söylemektedirler. Bu itibarla muallimi hesaba katmayan bir terbiye sistemi, hiçbir maarif ıslahat plânında başarılı olamaz (Turhan, 1954). Öğretmenler eğitim sisteminin en ağır yükünü taşımaktadırlar. Dolayısıyla onları bertaraf eden düşünce eğitim sisteminin çöküşünü getirecektir.

Turhan, memleketimizde öğretmenliğin herkes tarafından yapılabilecek kadar basit ve kolay bir meslek olarak kabul edenlerin olduğunu belirtmektedir. Hatta bazılarının *'hiçbir işe yaramayacak duruma geldiğim zaman muallim olurum'* düşünceleri bu mesleğin halk nazarında ne kadar düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir. Bu görüşün yanlışlığına dikkat çekerek eğer bir insanda muallimliğe karşı özel bir istidat yoksa o insanın muallimlik mesleğini yapamayacağını ifade etmektedir. Çünkü hakikî muallimlik, sanatkârlık gibidir; özel bir istidada ve eğilime sahip olmayı gerektirir (Turhan, 1954).

Turhan'a göre bugün, muallimlik rağbet edilmeyen ve sadece mecburiyet yüzünden tercih edilen bir meslektir. Çünkü en iyi öğrenciler, orta mekteplere ve liselere muallim yetiştiren fen ve edebiyat fakültelerini tercih etmemektedirler. Buralara gelenler öncelikle diğer fakültelerde şanslarını deneyip başarısız oldukları zaman gelen talebelerdir. Bu durumu sekiz on sene evvel üniversite talebeleri ve lise son sınıfına uygulanan genel bir zekâ testinde, lise son sınıf talebelerinin, Edebiyat Fakültesine devam edenlerden çok daha fazla puan aldıkları görülmüştür. Bu veriler de gösteriyor ki Edebiyat ve Fen Fakültelerini iyi talebe tercih etmemektedir. Bu sebepten dolayı ortaokul ve liseler için iyi muallimler yetişememekte ve böylece bu meslek de gittikçe zayıf düşmektedir. Devlet öğretmenliğe gerekli önemi vermediği gibi şeref ve itibarlarını daha da düşürmüştür. Keyfiyetten çok kemiyete önem verilmiştir (Turhan, 1954). 2000'li yıllarda da halen aynı sorun devam etmektedir. Okullarımız ücretle derse

giren öğretmenlerle doludur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri devam ede gelen muallim sorunu yine geçici çözümler getirilerek halledilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye batılılaşma çabasında her sahada uzman olan insanların varlığına ihtiyaç hissetmektedir. Öğretmenleri yetiştirilmeden açılan çok güzel okulların işe yaramadığı tarihimizde görülmüştür. Türkiye'nin kalkınması meselesi, neresinden ele alınırsa alınsın bir maarif davasından başka bir şey değildir (Turhan, 1954). O halde maarif davasının önderlerinin en iyi bir şekilde yetiştirilmesi gerekir. Fakat bu işte istikrar isteniyorsa bir an önce buldukları düşük seviyeden herkesin ulaşmak istediği yüksek bir seviyeye çıkarılmalıdır.

Muallimlik meslektir diyen Emrullah Efendi, öğretmenlerin maaşlarını artırma yoluna gitmiştir (Akyüz, 1999). XX. yüzyılın başlarında ortaya konulan çözüm önerileri, ne yazık ki XXI. yüzyılın ilk çeyreğinde halen daha uygulanamamıştır. Öğretmenliğe layık olduğu mevki verilmemiştir.

Toplum içinde hak ettiği yeri bulamayan bir öğretmenden acaba talebesi neler beklemektedir. Ağaçların eğilme, demirin dövülme anı gibi insanın da terbiye ve tahsile en elverişli olduğu, bedeni ve zihni inkişafının en müsait olduğu bir çağda çocuklar muallime teslim edilmektedir.

Onun için mütenevvi imkânlar taşıyan bir genç istidadın yarın cemiyetin temeli olan iyi, âdil bir hâkim veya başkalarının felâketinde şansını arayan hodbin bir davavekili; müşfik, muktedir, idealist bir doktor yahut her nevi insanî hislerden mahrum para ve fırsat düşkününü bir şarlatan; vatanını seven namuslu bir tüccar veyahut amansız bir karaborsacı; ya da mahdut, muayyen, buna mukabil emin birkaç kuruşun gölgesine sığınan miskin bir tenperver veya ekmeğini taştan çıkaran, girişken, cesur ve mücadelecî bir iş adamı olması, hülâsa insan şahsiyetine, karakterine ait sayısız tezat nevilerinin şu veya bu kutbunda bulunması büyük bir nispette muallime bağlı kalıyor. (Turhan, 1954, s.76).

Toplumun ve ferdin geleceği söz konusu olan bir konuda nasıl böyle rahat davranabiliriz. Öğretmenlere gereken önemi vermediğimiz zaman ondan hangi hakla çocuklarımızın iyi bir şekilde yetiştirilmesini bekleyebiliriz? Cemiyetin hakiki ihtiyaçlarına en uygun bir maarif sistemi oluşturmak maksadıyla var olan sistemi ıslah etmek için işe iyi muallim yetiştirmekle başlayabiliriz. İstidatlı fakir ve köylü çocuklarının okutulması için devlet tedbir almalıdır. Bu ise mevcut ilk muallim

mektepleriyle köy enstitülerinin bir kısmını parasız liselere çevirmekle kolayca halletmek mümkündür (Turhan, 1954). Turhan, memleket meselesini eğitim meselesi olarak ele almış, yapılacak bütün reformların devletin ilerlemesi ve kalkınabilmesinin temel şartı saymıştır.

Eğitim reformunun gerçekleştirilmesiyle ülkenin kalkınması sağlanacaktır. Eğitim, insanların çeşitli yönlerden gelişmesini sağlamaktadır. Toplu bir halde yaşadığımız için bireylerin durumu toplumu da ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Aldığımız eğitimler, bizlerin sosyalleşmesini sağlamakta ve toplumsal hayatta başarılı olmamızın bir vasıtası olmaktadır. Ayrıca yaşadığımız ülke için verimli çalışmamızı ve topyekûn kalkınmamızı sağlayacak girişimlere neden olmaktadır.

Eğitim, bireysel gelişmenin yanında ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin temel araçlarından birisidir. Yirminci yüzyılın başlarında eğitimin kalkınmadaki rolü dikkat çekmiş ve bu alandaki çabaların ulusal yatırım olarak görülmesine sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşında yaşanan olaylar, eğitim ile kalkınma arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Birçok eğitim iktisatçısına göre ekonomik kalkınmanın temel noktası eğitimidir (Tuna, 2003).

Eğitim kalkınmanın en etkin vasıtası ve geri kalmış memleketler için yaratıcısıdır. Eğitime büyük yatırım yapan ülkelerin aynı zamanda kalkınmada da öncelikli sırada yer aldıkları görülmektedir. Eğitime yapılan yatırım, insanın bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirip bunlardan maksimum düzeyde faydalanmayı sağlamaktadır. Çünkü nitelikli işgücü ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın vazgeçilmez bir unsurudur (Hoşgörür ve Gezgin 2006). Türkiye'nin de insanların eğitimi için gerekli yatırım yapması gerekmektedir. Bu yatırımı yaparken tüm insanlar yerine öncelikli olarak ve memleketimizin kalkınmasına fayda sağlayacak olan insanların yetiştirilmesine ağırlık verilmelidir.

Turhan'a göre, Batının sosyal sistem ve kurumlarını aynen alarak modernleşmek istiyoruz. Böyle bir durum toplumda ters etkiler yaparak sosyal, kültürel ve ahlâki çöküntü yaratacaktır. Bunun için insanlarımızı Batının bilim zihniyetine göre yetiştirmeliyiz. İnsanlarımızın bilgi ve görgüsünü artırmadan, düşünüş ve yaşayış tarzını değiştirmeden ülkemizin kalkınması, sanayileşmesi ve Batılılaşması mümkün değildir

(Ergün, 1987). Batılılaşma ve kalkınma için bilim zihniyetine sahip olmamız gerekmektedir.

Turhan kalkınmayla ilgili olarak şu tespitte bulunmuştur:“*Temelinde ilim bulunmayan içtimaî ve iktisâdi kalkınma düşünülemez. Gerçekte de ilim müesseselerini ve ilim zihniyetini tesis etmeden kalkınmış, endüstrileşerek bugünkü manada modern cemiyet hâline gelmiş bir memleket bilinmemektedir. Bilakis, tarih ilim müesseselerinden evvel endüstri kurma teşebbüslerinin daima boşa çıktığını gösteriyor.* (Turhan, 1967, s.5)” Dolayısıyla kalkınmanın gerçekleştirilmesini sağlayacak olan uzmanların yetiştirilmesi gerekmektedir.

Turhan’a göre bir memlekette birinci sınıf ilim adamları ve uzmanlar olmadan o ülkenin kalkınması mümkün değildir (Turhan, 1959). Modern bir toplum için gerekli olan bütün sosyal faaliyetlerin meydana gelmesini temin edecek mütehassıs zümreyi yetiştirmeye çalışmalıyız (Öztürkmen, 1968). Eğer eğitim, bir milletin kalkınmasına dayanak noktası olarak seçilmişse, bu göreve layık bir şekilde teşkilatlandırılıp gaye ve fonksiyonlarının bu şekilde tayin edilmesi gerekir. Maarifin esas vazifesi, memleketi bir bütün halinde garplılaştırmak, ileri, modern bir millet haline getirmek için hakiki ilim kurumları kurmak, ilim zihniyetine sahip aydınlar yetiştirmek ve diğer bütün vatandaşlara mesleki ve umumi bir bilgi vermektir (Turhan, 1954). Bu gayeler etrafında bir çalışma yapılmazsa ne hakiki ilim adamı yetiştirebiliriz ne de kalkınabiliriz.

Bir memleketin kalkınması için bir takım kurallar vardır. Bu kurallara uyduğunuz zaman kalkınma yolunda ilerlemiş olursunuz bu kurallar şunlardır:

Medeni üstünlük için en üst düzeyde akıl ve düşünce gücü kullanmak

Milleti ve medeniyeti kalkındırmak amacıyla aktif eğitim faktörlerini kullanmak

Çeşitli alanlarda mükemmellik kriterlerini belirlemek

Milletin yapısında daha iyiye doğru muazzam bir değişim iradesi oluşturmak

Diğer milletlerden daha üstün hedefler oluşturmak v.b.

Bu ve buna benzer sırlar, iyi bir planlama ile birlikte memleketin kalkınmasını sağlayacaktır. Muazzam nesillerin yetişmesi için muazzam öğreticilerin sağlanması gerekmektedir. Roma Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Japonya gibi devletlerin büyük güçlerinin oluşmasında büyük eğitimcilerin ve araştırmacıların rolü vardır

(Yalçın, 2009). Dolayısıyla kalkınma hangi sahada olursun olsun bir eğitim davasıdır (Turhan, 1954). Tarih bize bu konuda devamlı örnekler sunmuştur. Ne zaman insanlar eğitimden ellerini çekmiş, ilme hak ettiği önemi vermemişse hep hüsrana uğramışlardır.

Türkiye'nin iktisadi ve sosyal alanda hızlı bir şekilde kalkınabilmesi için kalifiye ve mütehassıs işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu işgücü ihtiyacı İkinci Beş Yıllık Plan'da miktar ve sahalar itibariyle belirlenmiştir. Memleketimizde vasıfsız işgücü kitlesi oldukça fazladır. Ekonomimizin ihtiyacı olan insan gücü açıklarını karşılamak için ilkokul bitirerek okur-yazar hale getirilmeleri düşüncesi uygun değildir. Mesela 1968'de mühendis talebi 27000 iken 1972 de 40000' çıkmıştır (Öztürkmen, 1968). Görülüyor ki, Nevzat Yalçıntaş hocamız da Turhan ile aynı doğrultuda düşünmektedir. Sadece okur-yazar olmakla iş halledilemez. Bize iyi yetişmiş uzmanlar gerekmektedir.

Turhan, *“Bir cemiyette sayısız nesillerin emeğini, dışıyla turnağıyla didine didine elde ettiği kazancı hiçe indirmek istiyorsanız iki nesle mürebbilik vazifesini men ediniz. Vahşet devirlerine doğru ilk büyük adımlar atılmış ve belki de eşğine varılmış demektir”* diyerek eğitimden mahrum bırakılacak bir milletin düşeceği durumu gözler önüne sermektedir.

Her ilerlemenin kökeninde aktif bir eğitim, her gerilemenin kökeninde ise pasif bir eğitim vardır. Fertleri, toplumu ve devleti rahatsız eden sosyal sorunlar son tahlilde eğitimdeki kusurlara dayanmaktadır. Bir Fransız komutan, II. Dünya savaşında Fransa'nın ilk etapta yenilgiye uğraması sonucu Fransız eğitiminin geri kaldığını söylemiştir (Yalçın, 2009). Geri kalan milletler geri oldukları konuların ıslahı üzerinde çalışma yapmak zorundadırlar. Bu çalışmalar ise eğitim olmadan gerçekleştirilemeyecektir. Kalkınma hem eğitim kurumlarında hem de diğer alanlarda yapılacak reformlarla gerçekleştirilebilir.

Maarif Sistemimizin ıslahıyla memleketimizin kalkınması, ilerlemesi ve garphlaşması arasında bir fark yoktur. Bugünkü eğitim sistemimizin yetersizliği üzerinde ısrarla durulması gerekmektedir. Çünkü Türkiye'nin kalkınmasında eğitimin en esaslı bir rolü vardır. Türkiye'nin bir numaralı düşmanı cehalettir, kalkınmak için bunun yenilmesi gerekmektedir. Fakat burada cehaletten maksadın okuma yazma bilmeyenlerle sınırlı olmayıp sözde münevver insanları da kapsadığı bilinmelidir (Turhan, 1954). Memleket çapında umumi ve kapsamlı bir kalkınma, bir terakki ve

inkişaf için herhangi bir sahada yapılan hamlelerin ilmî ve fikrî inkişafı takviye edilmesi gerekir (Turhan, 1954). Böyle yapılmadığı takdirde başarıya ulaşılması mümkün olmaz. Bir sahada meydana gelen gelişmelerin diğer sahalar tarafından da desteklenmesi icap eder.

İçtimai ve iktisadî gelişmenin bir ölçüsü olarak daima okur-yazar oranı gösterilmektedir. Bu çok doğru değildir. Bir memleketin kalkınmasında en az okuma yazma kadar önemli olan ve onunda sebebini teşkil eden ilim adamının nüfusa olan oranıdır. Bugün Türkiye’de okuma-yazma oranı % 40 olduğu halde, kalkınma için zarurî olan kadronun ise ancak % 5’ine sahiptir (Turhan, 1967). Memleketimizin kalkınmasında birinci derecede tesiri olan Sosyoloji, Psikoloji ve Pedagoji gibi ilimlerde uzman olan kişilerin sayısı daha da azdır (Turhan, 1967). İlerleme ve kalkınmanın nüfus başına düşen gayri safi gelir veya okuma yazma oranı yanında diğer birçok endeksleri de vardır (Turhan, 1967). Kişi başına düşen bilim adamı sayısı da kalkınma da önem arz etmektedir.

Modern bir maarif sisteminin gayesi; toplumu geleceğe en uygun tarzda değiştirmektir. Gaye bu olunca, maarif modernleşmenin ve kalkınmanın en tesirli vasıtası olacaktır (Turhan, 1967). Kalkınmada ise eğitim kurumlarından özellikle üniversitenin rolü daha fazladır. *“Hakikî bir üniversitenin yokluğu bir memleketin kalkınmasına, ilerlemesine mâni olabilir, fakat seviyesi düşük bir üniversite o memleketi muhakkak mahva götürür (Turhan, 1967, s.49)”* Zira ilim bir memleketin hızlı bir şekilde kalkındırmasının yanında müdafaasını da kuvvetlendirmektedir. Bunun farkına varan bütün medenî milletler ilim adamlarını askerî hizmetten muaf tutmakta, hatta Rusya yüksek mühendisleri bile bu muafiyetin sınırları içerisine almaktadır (Turhan, 1967). Bizde ise bugün Dâhi öğretim üyelerinin en verimli zamanlarını askerlik hizmetine ayırdıkları görülmektedir. Ülkemizin değerleri bu şekilde harcanırken, kalkınabilmemiz ve uygarlık seviyesinin üstüne çıkabilmemiz mümkün değildir.

Mümtaz Turhan, kültür üzerine birçok çalışma yapmış, ülkenin yetiştireceği gençlere milli kültürün aşılmasının önemi üzerinde durmuştur. Kültürün eğitim tarafından aktarılması gerektiğini belirten Turhan’a göre kültür manevi unsurları medeniyet ise maddi unsurları içermektedir. Eğitimi batılılaşma açısından ele alan Turhan, batının ilmi ve teknik yönden ileride olduğunu ifade etmiş, ülkenin ilerlemesi

için ilim ve tekniğe sahip olan Batı medeniyetinin örnek alınması gerektiğini belirtmiştir. Batılılaşma çabasında hedefsizlikten kaynaklanan başarısızlığı dile getirmiş, daha önce düşülen yanlışlara bir daha düşülmemesi için iyi bir planlamanın yapılmasının elzem olduğunu vurgulamıştır.

Özellikle her ülke nüfusu içinde az sayıda bulunan yetenekli insanların yetiştirilmesi için ilköğretimden itibaren çok disiplinli bir seçme sisteminin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Yurtdışına öğrenci gönderiminde de bu yöntemin takip edilerek en iyi öğrencilerin ileri seviyede eğitim görmelerinin sağlanmasını istemiş ve bu insanları birinci sınıf ilim adamı olarak nitelemiş ve devletin kurtuluşunu ve kalkınmasını bunlara bağlamıştır.

Eğitim kurumlarının köklü bir reforma ihtiyacı olduğunu ifade eden Turhan'a göre bu ihtiyaç öncelikle üniversitede kendini göstermektedir. Çünkü iyi öğretmen yetiştirmeden eğitim kurumlarında yapılacak düzeltmeler etkili olmayacaktır. Her kademe birbiri ile bağlantılıdır, dolayısıyla diğer kademelerin düzeltilmesi için bu kademelere öğretmen yetiştiren üniversitenin öncelikle düzeltilmesi gerekir.

Elit eğitim temsilcileri olarak Feridun Vecdi, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan, ülkenin kalkınması yolunda yapılacak çalışmaların eğitimle bağlantılı olduğunu savunmuşlar, kısa zamanda siyasi ve iktisadi açıdan elit insanların yetiştirilmesine ve bunun için de öncelikli olarak üniversitenin ıslahına gereken önemin verilmesini istemişlerdir. Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi ile başlayan bu süreç Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından geliştirilerek kültür ve medeniyet çerçevesine oturtulmuş, elitlerin yetiştirilmesi için bir takım çözüm önerileri sunulmuştur. Emrullah Efendi tarafından elit, seçkin diye nitelendirilen bu insanlar Ziya Gökalp'ta güzide, Turhan'da ise birinci sınıf ilim adamı kavramıyla ifade edilmiştir. Gerek seçkin gerek güzide ve gerekse birinci sınıf ilim adamı kavramı olsun bugün aydın diye tabir edilen bu insanların yetiştirilmesi, her ülke için daha da önem arz etmektedir.

Emrullah Efendi'nin yüksek zihinlerin öncelikli olarak eğitilmesi karşısında duran ve bunu eşitsizlik olarak kabul edenlere karşı, Allah'ın hiç kimseyi bir yaratmadığını ifade ederek insanlardaki bireysel farklılıklara dikkat çekmiş, yüksek zihinlerin ortalama bir eğitimle kaybolmasının asıl eşitsizlik olduğunu ve bu şekilde

ülkenin yapacağı masrafların boşuna olacağını söylemiştir. Ziya Gökalp ise güzidelerin buhranlı zamanlarda ortaya çıkarak ülkenin geleceği yönünde kararlar aldığını ve hükümetin dimağını oluşturduğunu belirtmiş ve bu insanların yetişmesi açısından özellikle üniversitede öğrenme ve öğretme hürriyetini gerekli görmüştür. Üniversiteye genç ve kaliteli hocaları yerleştirerek bu düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Mümtaz Turhan'da ise ciddi bir seçim mekanizması, elit insanların seçilip yetiştirilmesinde ön plana alınmaktadır. Turhan, ilköğretimden sonra öğrencilerin iyi bir seçimle liseye alınmasını, üniversiteye kaliteli öğrenci gönderme açısından gerekli görmektedir. Liselerdeki yığılmanın önüne geçmek için de meslek liselerinin çoğaltılmasını ve bu öğrencilerin buralarda ihtisaslaşarak ülkenin orta kademe insan gücü ihtiyacını karşılamasını çözüm yolu olarak önermektedir.

3.4. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarında Elit Eğitimi

Cumhuriyet dönemi eğitimi, Atatürk'ün eğitim görüşleri incelenerek değerlendirilebilir. İyi biliyoruz ki, Ziya Gökalp, Atatürk'ün eğitim politikalarında fikirleriyle katkıda bulunmuştur. Yeni kurulan bir ülkenin yepyeni okula ve yeni metotlara sahip olması gerektiği Mustafa Kemal Atatürk tarafından da dile getirilmiş, çağın ihtiyaçlarına göre eğitimde yapılması gereken reformlar olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye kısa zamanda kalkınmak zorunda olduğu için iyi bir elit zümreye ve birinci sınıf ihtisas adamlarına hayati değerinde ihtiyaç duymaktadır. Türkiye, sayı meselesinden daha ziyade, kalite zaafını halletmek zorundadır (Kodamanoğlu, 1964).

Atatürk, diğer eğitim reformcuları gibi, geleneksel eğitimi yetersiz bularak, bunun yerine yeni bir eğitim sistemi oluşturulmasını istemiş ve bunun esaslarını ise şöyle belirlemiştir: “*Bence bu programın esaslı noktaları ikidir:*

1. Hayatı içtimaiyemizin ihtiyaca tetabuk etmesi.

2. İcabatı asriyeye tevafuk etmesidir. (Aytaç, 1984, s.12-14)” Diyerek hem toplumun ihtiyaçlarına hem de çağın gereklerine uygunluğu eğitim programının esasları olarak vurgulamıştır.

I. İcra vekilleri Heyeti Programında eğitimdeki gaye; çocuklarımıza verilecek terbiyenin her manasıyla dini ve milli bir hal alması ve çocukların milli bir ruha sahip olmalarının sağlanması için programların bu şekilde değiştirilmesi olarak belirlenmiştir.

1923 V. İcra Vekilleri Heyeti Programında ise eğitimin bir birlik içerisinde gerçekleştirilmesi, meslek eğitiminin ihtisas esaslarına dayanması gerektiği belirtilerek Maarifin terbiyevi vazifelerinden birincisi çocukların eğitim ve öğretimi, ikincisi halkın terbiye ve talimi, üçüncüsü milli güzidelerin yetişmesi için lazım gelen vasıtaların hazırlanmasıdır (Ekinci, 1994) denilerek milli güzidelerin yetiştirilmesinin maarifin asıl görevlerinden olduğu vurgulanmıştır.

Milli güzidelerin yetiştirilmesinde, maddi imkânları yeterli olmayan yetenekli ve kabiliyetli gençlerin orta ve yüksek mekteplerde gerekli eğitimi görmeleri ve lüzumu halinde ihtisas için Avrupa merkezlerine gönderilme yolunun takip edilmesi gerektiği bildirilmiştir (Ekinci, 1994). Cumhuriyetin ilk on yılında Darülfünunla ilgili olarak çeşitli olaylar yaşanmış, hükümet müdahalesi söz konusu olmuştur. Bunlardan hareketle Cumhuriyet Halk partisi, üniversitede reform yapılması kararını 1931'de tüzüğüne geçirmiştir. Bu gelişmelerle Bakanlık İsviçre'den Albert Malch'ı çağırarak reform ile ilgili bir rapor hazırlatır. Bu rapora göre: Üniversitede yapılan öğretim yeterli değildir. Öğrenciler sadece tuttıkları eksik notlar ile yetiştigi için buradan geleceğin Darülfünun öğretmenlerini yetiştirmek mümkün değildir. Üniversitede ciddi bir araştırma çevresi kurulmadıkça üniversitede bilim zihniyeti yerleşmeyecektir. Bu rapordan sonra 1933 yılında Darülfünun kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (Başgöz, 1995). Her ne kadar bu dönemde dışarıdan öğretim üyesi getirilse de bilim zihniyeti kurulamamıştır (Başgöz, 1995).

1937-1938 I. Bayar Hükümeti Programına bakıldığında, ilköğretime, rejimin öğretilmesi amacıyla, büyük bir önem verildiği görülmekle birlikte; buradan mezun olanların yüksek öğretim yerine mesleki eğitime yönlendirilmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bu yönlendirme sonucu üniversiteler, gerçek bilim adamı ve mütehassısların yetişebileceği bir kurum haline gelecek, ihtiyaç duyulan bilim adamlarının yetişmesi sağlanacaktır. Avrupa'nın bilim ve sanat merkezlerine öğrenci gönderilmesi ve oradan uzmanlar getirilmesi de bu programda yer almıştır (Bucak, 1993; Güneş ve Güneş, 2003).

İnönü dönemi eğitim politikalarında eğitim, kalkınma ve modernleşme problemi olarak ele alınmıştır. Milli bir terbiye verilmesinden yana görüş ortaya atılmıştır (Yiğit, 1992). Milli eğitim politikasının esası ise: Türk çocuğunun temiz ahlaklı, ruhça ve bedene sağlam, vatanına ve cumhuriyetine sadık olarak yetiştirmek olarak belirlenmiştir (Arar, 1968). Bu dönemde ilköğretime önem verilmiş, nüfusun çoğunluğu köylerde oturduğu için mesele köy eğitimi olarak ele alınmıştır (Yiğit, 1992). Bu da rejimin köylülere tanıtılması ve korunması amacına hizmet etmektedir.

İsmail Hakkı Tonguç tarafından kurulan Köy Enstitülerinin (Arayıcı, 2002) kuruluşunda, şu fikrin etkisi olmuştur: Büyük değerler, büyük çoğunluktan çıkar. Yani nitelik, nicelikten çıkar. Bu okulun amacı, seçkin bir azınlık oluşturmak değil, seçkin bir azınlığın kendiliğinden içinden çıkacağı aydın bir çoğunluk yetiştirmek olmuştur (Eyuboğlu, 1999).

Çok partili hayata geçiş ile birlikte 1946'da kurulan Demokrat Parti programında, üniversitenin bilimsel ve yönetsel özerkliğe sahip olması ve üniversite içinde araştırma enstitülerinin kurulması gerektiğine ilişkin görüşlere yer vermiştir (Aydın, 1997). İnönü döneminde aynı yıl üniversite muhtariyeti, üniversiteler kanunu çerçevesinde kabul edilmiştir (Kaya, 1981). 1946-1947 I. Peker hükümeti programında; Doğu ve Güneydoğu'ya üniversite açılması ve yetenekli gençlerin ülke gereksinimlerine göre yetiştirilmeleri hedefi yer almaktadır (Aydın, 1997). Bu hedefle diğer illerdeki yetenekli gençlerin yetiştirilmesi düşünülse uygulama hemen gerçekleşmemiştir.

19. Hükümet programında, milli ve ahlaki esaslara dayanmayan bir cemiyette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması hür ve bağımsız bir millet olarak yaşamının teminatı sayılamaz denilerek eğitimde milliliğin önemine vurgu yapılmış ve maarifin memleketin her tarafına eşit şartlarda yayılması planlanmıştır. Yirminci Hükümet programında da yukarıdaki esaslarla birlikte Doğu'da bir üniversitenin temelini atılması öngörülmektedir (Ataunal, 1998). Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu 41. Hükümet programında öğretim elemanlarının yurtdışında yetişmelerine öncelik verileceği ve en yüksek seviyede âlim yetiştirmek için de Manevi İlimler Üniversitesi kurulmasına önem verileceği belirtilmiştir (Ataunal, 1998). 1991 Demirel Hükümeti programında ise, çağdaş uygarlık düzeyine erişmek için, gençlerin yaratıcı

yeteneklerinin geliştirilmesi için bütün olanakların kullanılacağı ifade edilmektedir (Ekinci, 1994).

I. Özal Hükümeti, programında orta ve yükseköğretimdeki gençlerin en az bir yabancı dil öğrenmesi için bütün tedbirlerin alınacağını vurgulamış (Güneş ve Güneş, 2003), ortaöğretimden üniversiteye kadar esnek ve yönlendirilmiş bir insan gücü planlamasına gidileceği belirtilmiştir (Ataünal, 1998). Kırk dokuzuncu hükümet döneminde üniversitelerin özerk olmasından ve öğretim üyelerinin siyasi partilere üye olabilmelerinin önünün açılacağı belirtilmiş, Tansu Çiller hükümeti döneminde ise üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik verileceğinden bahsedilmiştir. Ayrıca bu dönemde ÖSYM sınavından başarılı olan 1000 öğrencinin yurtdışında ücretsiz eğitim görmelerinin sağlanacağı belirtilmiştir. Diğer hükümet programlarında da önceki hükümet programlarına benzer görüşler yer almıştır (Ataünal, 1998). Elli sekizinci hükümet programından itibaren eğitimin her kademesinde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanarak herkesin yeteneğine göre en son sınıra kadar eğitilmesinin sağlanacağı ifade edilmiştir. Bölge şartlarına göre her ilde üniversite açılacağı belirtilmiş ve bugün 81 ilin hepsi, üniversite kurumuna kavuşmuştur (Arap, 2010). Ne yazık ki, yine fiziki altyapı ve öğretim üyesi eksikliği nedeniyle ya başka üniversiteler bünyesinde veya ortaöğretim kurumlarının binalarında, yetersiz şartlar altında öğrenim yapılmaktadır. Niteliğe verilmesi gereken önem yine niceliğe verilmek istenince olumsuzluklar kaçınılmaz duruma gelmektedir.

Milli eğitim politikalarımızın en önemli hususunu öğretmen yetiştirme politikaları oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde de öğretmen yetersizliği, öğretmen yetiştirme uygulamalarına öncelik verilmesine sebep olmuştur. Fakat ülkenin maddi imkânlarının yetersizliği nedeniyle kısa vadede sorunu ortadan kaldıracak çözümler uygulanmaya çalışılmıştır.

Öğretmen yetersizliğinden dolayı, geçici çözümlerle halledilmeye çalışılan öğretmen ihtiyacı, 1973-1974 öğretim yılında 60.500 öğretmenin mektupla yetiştirilmesi gibi niteliğe hiç önem verilmeyen bir girişimle devam ettirilmiştir. 1978-1980 döneminde ise 2-3 ay gibi kısa bir zamanda branş öğretmeni yetiştirilmeye çalışılmıştır (Adem, 1997).

Türk eğitim tarihinde ilk defa öğretmen eğitimi sisteminin durumunu değerlendirmek ve bu konuda bakanlığa danışmanlık yapmak amacıyla Haziran 1989 yılında özel bir Milli Müşavirlik Konseyi kurulmuştur. Bu konseyin tavsiyesi üzerine şu programlar uygulamaya konulmuştur: akademik yönden yetenekli öğrencileri, eğitim mesleğine çekmek amacıyla, üniversite giriş sınavından en yüksek puan alan 4010 öğrenciye burs verilmiştir. Yine 28 Öğretmen lisesinden 18 tanesi fen derslerinin İngilizce okutulduğu 4 yıllık liselere çevrilmiştir. Öğretmen akademisi kurulması kararlaştırılmıştır (Karagözoğlu, Arıcı, Bülbül ve Çoker, 1995).

Öğretmen, Türkiye'yi kalkındıracak münevver kitlenin hem içinde yer almakta hem de bu kitleyi yetiştirmektedir. Bu sebeple bu kitlenin eğitimi, her şeyden daha fazla önem arz etmektedir. Öğretmenlerimizin Batı medeniyetinden bilim zihniyetini alarak ve milli kültürü tam olarak benimsemiş bir şekilde yetiştirilmeleri icap eder (Okurer, 1964). Ne yazık ki, bugün bile aynı rahatsızlığı hissetmekte ve öğretmenlerin yetiştirilmesinde sertifika uygulamalarına gitmekteyiz.

Üniversite tarihine bakıldığı zaman, bilim alanında hem ülke hem de dünya hazinesine yeni değerler katan üstün insanların hatıralarına dayandığı görülür. Üniversite, işleyen kitaplıklar ve bunların içinde karıncalar gibi çalışan hocalar ve öğrenciler demektir (Demir, 1974). Böyle bir ortam yaratmayan bir üniversite, geleceğin eğitimcilerini, aydınlarını yetiştiremez.

Ülkemizde eğitim politikaları, Milli Eğitim Bakanlarının kişisel politikalarına bağlı olduğundan eğitimde sürekli değişiklikler olmakta ve eğitimi ciddiyyetle uzaklaştırmaktadır (Arayıcı, 2002). Cumhuriyet tarihi boyunca ilköğretimden başlanmak üzere hep okur-yazar oranı artırılmaya çalışılmıştır. Bugün de yeni açılan üniversitelerle artık öğrencilerin seçimi daha çok problem olmaktadır. Niteliğe verilmesi gereken önem hep niceliğe verilmiştir. Üniversite azlığından şikâyet ettiğimiz dönemler geride kaldı. Ama üniversitelere yerleştirilen öğrenciler, kapasite açısından lise öğrencisi seviyesinde kalmıştır.

Üniversitelerimiz, ilim adamı yetiştirmek ve ilmi araştırmalarda bulunmak göreviyle mükelleftir. Fakat ilim adamı adaylarının seçiminde ideoloji ve dostluk ön plandadır (Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK], 1979). Üniversitelerin ıslahı, seviyelerinin yükseltilmesi ve millileştirilmesi geçmişte olduğu gibi bugün de memleketimizin en

önemli meselelerinden biridir. Üniversiteler, bir milletin beynidir ve memleketin ihtiyaç duyduğu yüksek kalitede insanları yetiştirir (Timurtaş, 1972). Bu sebeple üniversitelerin her açıdan özerk olmaları, siyasi iradenin baskısından kurtarılması gerekmektedir.

Cumhuriyetten günümüze yükseköğretimde 1933, 1946 ve 1981 olmak üzere 3 defa reform yapılmış, yapılan reform hareketlerinin hepsin de yasal düzenleme, ya iktidar tarafından üniversitelere danışılmadan ya da iktidarın seçtiği az sayıdaki öğretim üyesinin görüşlerinden kısmen yararlanılarak tepeden inme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca reformların tümü, askeri yönetim veya tek parti dönemlerinde yapılmıştır (Arslan, 2005). Dolayısıyla istenilen özerklik gerçekleştirilememiştir.

Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal açıdan kalkınmasının anahtarı, eğitimsel kalkınmadır. Dolayısıyla eğitim kesimine yapılan bütün harcamaların bu açıdan değerlendirilmesi gerekir (Adem, 1977). Cumhuriyetten günümüze kadar bütün hükümetler, yükseköğretimdeki nicelikle değerlendirildiklerinden, hep bu yönde çalışmalar yapmışlardır (Ataunal, 1998). Artık, eğitim yatırımlarında, iyi bir planlama yapılarak, niteliğe önem verilmesi gerekmektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca eğitim çalışmaları içerisinde az da olsa elit anlayışa yönelik hedefler hükümet programlarında yerini almış fakat işbaşına getirilen bakanlar tarafından ne yazık ki gerçekleştirilme imkânına kavuşamamıştır. Bu programlara bakıldığında devlet ideolojisinin halka kabul ettirilmesi anlamında bugüne kadar yapılan çalışmalar, okur-yazarlık oranına, dolayısıyla ilköğretime yönelik çalışmalar olarak ağırlık kazanmıştır. Elit insanların yetiştirilmesine yönelik bir takım kanunlar çıkarılmasına rağmen bu kanunlar sadece güzel sanatlar alanında üstün yeteneklere sahip insanların yetiştirilmesinde bir nebze olsun katkıda bulunmuş, diğer alanlar ihmal edilmiştir.

Bugün elit yetiştirmede büyük bir öneme sahip olan üniversiteler, sayıca çoğalmasına rağmen eğitimin niteliği bir yana yetmiş öğretim üyesi bulmakta bile zorlanmaktadırlar. Keza liseyi bitiren öğrencilerin % 50'sinin üniversiteye girdiğini düşündüğümüzde elit insanların bu kişiler arasından çıkacağını ümit etmek hayalcilik olur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Eğitim ülke kalkınmasının temelidir. Yapılan araştırma göstermiştir ki her ülke nüfusu içerisinde az da olsa deha seviyesinde insanlar mevcuttur. Her ne kadar bu özellik önemli ise de verilecek eğitim de bu bireyler açısından hayati değer taşımaktadır. Bu bireylerin eğitilmesi normal bireylerin eğitilmesinden daha öncelikli olmak zorundadır. Çünkü bu bireyler devletin geleceğini koruyacak ve şekillendirecek olan bireylerdir.

Platon ile başlayan aristokratik düşünce gereği yetenekli insanların devlet yönetimi için yetiştirilmeleri düşüncesi Aristo ile devam etmiş, Osmanlı İmparatorluğunda ise devşirme usulü ile birlikte Enderun mektebinde uygulama imkânına kavuşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu hem genişleyen topraklarında bulunan halkın idaresini sağlamak hem de devlet yönetimi için gerekli insan gücünü yetiştirmek üzere üstün yetenekli insanların eğitime önem vermiş ve bu sebeple bir yükseköğretim kurumu sayılan Enderun mektebini kurmuştur. Burada devşirme usulü ile yetenekli Hıristiyan çocuklar alınıp öncelikle Türk-İslam eğitimi verilmiş bu şekilde vatana bağlılıkları sağlandıktan sonra yeteneklerine göre bu okulda eğitim görmeleri sağlanmıştır. Bu kurumdan yetişen bu insanlar devletin en üst kademesinde önemli görevler üstlenmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına doğru tamamen etkisini yitiren bu kurum kendisinden beklenen fonksiyonları yerine getirememiştir. Devletin içinde bulunduğu bu durumun sebebi eğitim kurumlarındaki düzensizliğe bağlanmış, II. Meşrutiyet döneminde Avrupa'da ortaya çıkan eğitim akımlarının da etkisiyle ülkemizde de çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Devletin kurtuluşunun eğitim alanında yapılacak düzenlemelerle gerçekleştirileceği görüşü herkes tarafından dile getirilmiştir. Bu dönemde eğitim bakanı olan Emrullah Efendi Tuba ağacı adıyla bilinen teorisini ortaya

atmış ve eğitim alanında yapılacak reformların siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı Darülfünun'dan başlayarak yapılması gerektiğini dile getirmiştir.

Milli kültür değerlerimizin farkında olan milli bir eğitim politikası izlemek, ülke vatandaşlarına milli şuur kazandıracaktır. II. Meşrutiyet döneminden itibaren milliyetçilik akımının etkisiyle ortaya atılan fikirler, özellikle eğitim alanında, milli bir eğitim yapılması gerektiği hususunu ön plana çıkarmıştır. Bu dönem eğitim bakanlığı görevini yürüten Emrullah Efendi, eğitimin milli seçkinler yetiştirilmesi projesi ile adından oldukça söz ettirmiştir. Eğitim alanında batılılaşma yönelimleri çerçevesinde bir takım yenilikler getirmiş, özellikle tuba ağacı nazariyesi ile reform hareketlerine ilim yukarıdan başlar diyerek Darülfünun'dan başlanılmasını şiddetle önermiştir.

Darülfünunda çeşitli düzenlemeler yaparak bu kurumun milli kültürü benimsemiş elit insanlar yetiştirmesine yönelik çalışmalar ortaya koymuştur. 1912 yılında kabul edilen Darülfünun Nizamnamesi ile üniversitedeki şube sayısını artırmış, üniversiteye muhtariyet verilmesinin önünü açmıştır. Üniversitelerin özerkliği konusunda Ziya Gökalp de aynı hassasiyeti göstermiş, üniversitede öğrencilerin dersleri takip etmede de serbest olmasını istemiş ve bu şekilde üniversite hocalarının dersleri öğrencinin talebine bırakılarak kaliteli hocaların teşvik edilmesine çalışmıştır.

Elit eğitiminin önemini vurgulayan Emrullah Efendi, özellikle öğretmen yetiştirme konusunda kaliteden yana tavır takınmış, pedagojik formasyonu olmayan insanların öğretmen olmalarını engellemiş, yetersiz öğretmenler için ise hizmet içi eğitim kursları düzenleyerek onların en iyi şekilde yetişmelerini sağlamıştır. Öğretmenliği ilk defa meslek olarak kabul edilmesini istemiş, eğitimin devletin görevi olduğunu söyleyerek öğretmen maaşlarının devlet bütçesinden ödenmesini temin etmiştir.

Ziya Gökalp'a gelince İttihat ve Terakki partisinin bir üyesi olarak o da Emrullah Efendinin görüşlerini destekler mahiyette bir takım reformlar ileri sürmüş ve parti tarafından gerçekleştirilmesine yardımcı olmuştur. Milliyetçi bir kimliğe sahip olan Gökalp, eğitimin özellikle milli kültürün yetiştirilen nesle iyi bir şekilde aktarmasının önemine değinerek bu konuda çeşitli çalışmalar yapmıştır. Gençlerin milli şuura sahip olabilmeleri için geçmişten kahramanlık örneklerinin işlenmesi, Çanakkale gibi dünya tarihinin unutulmaz zaferlerinin onların zihinlerinde devamlı yer etmesinin

sağlanması ve derslerin de milli kültüre yönelik olarak hazırlanması konusunda önerilerde bulunarak eğitim sistemimizin millileşmesine yönelik adımlar atmıştır.

Elit eğitiminin son temsilcisi olarak görüşleri ortaya koyulan Turhan'da Emrullah Efendi ve Ziya Gökalp'ın etkisinde kalarak geri kalmamızın sebebini eğitime ve eğitimde ise gerçek anlamda batılılaşmamıza bağlamaktadır. O'na göre bizler batılılaşmanın anlamını tam olarak kavrayamadığımız ve batının ilerlemesini sağlayan ilim zihniyetine sahip olmadığımız için geri kaldık ve kalkınamadık. Bugün eğer gerçek anlamda topyekûn bir kalkınma istiyorsak ilme gereken önemi verip zihniyet haline getirmemiz gerekmektedir.

Kalkınma, alanında uzmanlaşmış bireyler yoluyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla ülkemizin yetişmiş insan gücüne ihtiyacı vardır. Ülkemizin imkânları bunların yetiştirilmesini sağlamaya yeterli olmadığından bu insanların, eğitim ve kalkınma açısından bizden ilerde olan Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde yetiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu yetişmiş insanların ülkelerine döndükleri zaman aynı çalışmaları sürdürebilmesi ve ülkesine yararlı olabilmeleri için araştırma enstitüleri kurarak bilimsel zihniyeti ülkemizde sağlamaya çalışmak gerekmektedir.

Üstün beyin güçlerine yapılacak yatırımlar, hiçbir zaman bir ülkenin zararına olmamıştır. Bu yatırımlarla devletlerarası münasebetlerde daima başarılı olunmuştur. Her ne kadar bu insanların yetişmesi büyük önem arz etse de bugün yetiştirilen genç beyinlerin başka ülkeler tarafından bir takım teşviklerle ülkelerinden koparıldığı görülmektedir. Bu gibi olumsuz etkilerin bertaraf edilmesinde de bu insanlar için hak edilen refah seviyesinin de sağlanması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki! Ülkeler sahip oldukları değerli, yetenekli elit insanlar sayesinde gelişmekte ve kalkınabilmektedirler.

Emrullah Efendi'nin dediği gibi “*Biz yüksek zihinlere muhtacız*”. Bu zihinler, her alanda bulunup yetiştirildiği müddetçe ülkemiz çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkacak ve bilim ve tekniğin beşiği haline gelecektir. İncelemeye çalıştığımız elit eğitim akımının temsilcilerinin yapmayı istediği şey; üstün beyin gücüne sahip olan insanların yetiştirilmesinin sağlanması ve aydın diye nitelendirdiğimiz bu insanların halkı aydınlatması ve bu şekilde devletin geleceğinin korunması olarak ortaya çıkmaktadır.

Eğitimle insanların hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara göre nasıl rol yapmaları gerektiği ve rahat bir hayat için gerekli olan bilgiler verilmektedir. Bu, temel eğitimle verilmesi istenen bilgilerdir ve her vatandaş için temel bir haktır. İleri düzeyde bir eğitim için ise söz konusu eğitim alacak kabiliyette insanların seçilmesi şarttır. İlkçağlardan itibaren devlet yönetimi için üstün yetenekli insanların seçilip eğitilmesine ve yönetim kademelerinde yer almalarına büyük özen gösterilmiştir. Çünkü devleti yaşatacak ve kalkındırabilecek geleceğe taşıyacak olanlar bu elit insanlardır.

Devletin içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulabilmesi için milli elitlerin yetiştirilmesinin elzem olduğunu vurgulamış ve bakan olduğu dönemde yükseköğretimden başlamak üzere ilkokula kadar bir takım reform çalışmaları gerçekleştirmiştir. Emrullah Efendi'nin elit anlayışı ülkenin o dönem içinde bulunduğu durumun bir zorunluluğu olarak ortaya çıkmış ve ülkenin acilen bulunduğu durumdan çıkarılması için eğitime ve eğitimde de öncelikle eğiticilerin yetiştirilmesine önem vermiştir. Bu sebeple bozuk olan Darülfünun'dan başlamak üzere Avrupa ülkelerindeki gelişmeleri takip etmiş ve gerekli düzenlemeler yapmaya uğraşmıştır.

Emrullah Efendi'den sonraki dönemde İttihat ve Terakki Partisi mensubu olan Ziya Gökalp tarafından elit eğitim anlayışı devam ettirilmiş partinin etkisiyle görüşlerin uygulama fırsatı bulmuştur. Görüşlerini kültür ve medeniyet ikilisi etrafında oluşturan Gökalp'a göre gençlerin milli kültür çerçevesi içinde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Kültür ve medeniyet, eğitim ve öğretimin karşılığıdır. Kültür, eğitimi; medeniyet ise öğretimi karşılamaktadır. Her ülke milli kültürünü gençlerine aşıladığı gibi bizlerde gençlerimize milli kültür vermek durumundayız. Medeniyet ise öğretimden ibarettir. Yani bizler Avrupa medeniyetinden sadece bilim ve teknik unsurları kendi bünyemize aktarabiliriz. Batılılaşmadan kasıt budur.

Batılılaşma batıdan ilim ve tekniğin alınması ve milli kültür ile yoğrulması anlamına gelmektedir. Gökalp, bu açıdan Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak formülünü ortaya koyarak eğitimdeki reformların bu çerçevede yapılması lazım geldiğini vurgulamaktadır. Osmanlı aydınlarının Batı medeniyetine sahip olduklarını fakat halktaki milli kültürden yoksun oldukları için halk ve aydın bütünleşmesini devletin geleceği için gerekli görmektedir.

Emrullah Efendi tarafından ortaya atılan Tuba ağacı nazariyesinin gerçekleşme imkânının olduğuna değinen Gökalp, Darülfünun'da yapılması gerekli düzeltmelerin seçkin insanların yetiştirilmesine yönelik olması gerektiğini vurgulamış ve yükseköğretimde öğrencilerin ve öğretmenlerin öğrenme ve öğretme hürriyetine sahip olmalarının ve üniversiteye muhtariyet verilmesinin ülke için son derece önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Tarih boyunca güzidelerin hep öğrenme ve öğretme hürriyeti sayesinde ortaya çıktığına işaret eden Gökalp'a göre hükümetlerin dimağı güzidelerdir. Bu kişiler milletin zekâsını temsil etmektedirler. Dolayısıyla güzidelerin yetiştirilmesi için üniversiteye yönetsel ve bilimsel açıdan özerklik verilmesi gerekmektedir. Yine Emrullah Efendi'nin üniversite polisi fikri bu özerkliğin sağlanmasına yönelik bir fikrin sonucudur.

“Cahil ile alim tefrik edilmeyen yerde ilim terakki edemez” diyen Gökalp öğrenme hürriyetini, her öğrencinin yetenek ve kabiliyetler açısından farklılık arz ettiğine değinerek gerekli görmüş ve öğrencilerin dersleri seçmesinin daha iyi yetişmelerini sağlayacağını ifade etmiştir. Memleketimizde üniversite meselesinin halledilmesi ve profesörlere gereken önemin verilmesinin şart olduğunu belirten Gökalp'a göre üniversite, millî maarifi tesis edip sultanilere ve ilkokullara yayar. Bunun içindir ki, üniversite gelişmeden, sultaniler ve ilkokulların ilerleme göstermesi beklenemez.

Gökalp'ın eğitim anlayışında, güzidelerin eğitimine özel bir önem verilmiş ve eğitim reformlarında önceliğin güzide yetiştiren okullarda olması gerektiği ifade edilmiş bu şekilde bir uygulama sonucunda toplumun sağlam temeller üzerine oturabileceği görüşü benimsenmiştir. Çünkü güzide insanlar milli kültür ve Avrupa medeniyetine sahip oldukları için topluma yön vereceklerdir.

Elit eğitim anlayışı Gökalp'tan sonra Turhan tarafından da savunulmuş ülkenin içinde bulunduğu durum eğitim kurumlarındaki düzensizliğe bağlanmış ve bunun için çareler aranmıştır. Ülkede birinci sınıf ilim adamının azlığından dolayı her ülke nüfusu içinde az da olsa yer alan dâhi insanların öncelikli olarak yetiştirilmesinin önem arz ettiği belirtilmiştir. Ülkemizin en aşağı seviyede bulunan bir hizmetçiden birinci sınıf ilim adamlarına kadar mütehasıs kadrolara ihtiyacı vardır. Bu olmadan bir memleketin

kalkınması mümkün değildir. O halde Türkiye, kalkınma açısından acilen önlemler almak zorundadır. En kısa zamanda batılılaşmak ve kalkınmak zorunda olan memleketimiz için elit insan yetiştirmek her şeydir. Çünkü elit insanlara sahip olmadan ileriye doğru isabetli adımlar atmamıza imkân bulunmamaktadır. Az zamanda çok işler başarmak ancak böyle bir elit kadroya sahip olmakla mümkün olabilir.

Turhan ülkemizin iyi bir eğitim planlaması yaparak seçkin insanları yetiştirmesi gerekmektedir. Herkesin eğitimi için harcanan paranın tutarlı kullanılması gerekmektedir. Okuma isteği olmayan ve belirli zekâ seviyesinin altında olan insanların okutulması hem fert hem de devlet açısından önem arz etmemektedir. Eğer çocuk üstün yeteneğe sahip ve okuma hevesi de varsa, bunların eğitimi çocuğun iyi bir eğitim alarak devlete faydalı olmasını sağladığı için her şeyden önemlidir. İşte eğitim için yapılan masraflar elit insanların yetişmesi için kullanılırsa hem fert hem de devletin ilerlemesi açısından çok iyi bir iş yapılmış olur.

Ülkenin geleceği için yetiştirilecek elit insanların her aşamada seçime tabi tutulmasını gerektiğine dikkat çeken Turhan'a göre iyi bir seçim mekanizması ile liselerden üniversitelere iyi öğrencilerin gelebileceğini ifade etmiştir. Döneminde yaşanan sıkıntılardan bahsederek üniversiteye giriş sınavının iki aşamalı olarak yapılması gerektiğini vurgulamış bu sınavların ilkinin belirli zekâ seviyesinin üzerinde olan öğrencilerin seçilmesini sağlayacak olan zekâ testi, diğerinin ise her bölümün kendi bünyesinde yapılacak kabiliyet testi olduğunu belirtmiştir. Bu şekilde yapılacak seçimle üstün yeteneklere sahip olan insanların yetişmesi sağlanacaktır. Bizim eğitim kademelerimizin hepsinde büyük sıkıntılar vardır. Bu kademelerin en kısa zamanda düzeltilmesi gerekmektedir. Bunun için ise iyi bir planlama yapılmalıdır.

Her kademe bir üstündekinin ihtiyaçlarına ve taleplerine göre şekillenerek faaliyette bulunduğundan dolayı iyi bir ilkökula sahip olmayan bir maarif sisteminde, ortaokullar gibi liseler de sakattır diyen Turhan yapılacak reformların öncelikle üniversiteden başlatılmasının gerekliliğine işaret etmiştir. Üniversitenin fonksiyonlarını kaliteli ilim adamı ve öğretmen yetiştirmek, ilmi araştırmalar yapmak olarak gören Turhan'a göre üniversiteler bugünkü haliyle ülkenin ihtiyaç duyduğu elit insanları yetiştirememektedir. Dolayısıyla elit insanları yetiştirmek için tek çaremiz Avrupa ve Amerika'ya talebe göndermektir. Bu yöntem daha önceden de kullanılmış olmasına

rağmen belirli bir plan dâhilinde olmadığından başarısız olmuştur. Bizim için temel sıkıntı ilmi zihniyete sahip olan Batı medeniyetinin unsurlarını almak ve milli kültürümüzle yoğurmaktır. İşte Avrupa'ya öğrenci gönderirken bu husus dikkate alınacak ve bu iktidara sahip insanların seçilmesine özen gösterilecektir.

Her yıl azami sayıda öğrenci seçilerek yurtdışına gönderilecek hatta bu insanların doktora yapmaları istenecek ve gerekirse birkaç yıl asistanlıkta yaptıktan sonra alanlarında batılı meslektaşlarının seviyesine gelen bu ilim adamlarının yurda dönüşü gerçekleşecektir. Yurda döndükten sonra ilmi zihniyetin devam ettirilmesi için ise araştırma enstitülerinin kuruluşu tamamlanacak ve ilmi çevre tesis edilmiş olacaktır. Ayrıca her alanda Avrupa'dan ilim adamları getirtilerek ilmi zihniyetin ülkemizde tamamen yerleştirilmesine çalışılacaktır. İşte birinci sınıf ilim adamlarını bu şekilde yetiştirmek; özelde eğitim problemimizi genelde ise ülke problemlerini çözüme kavuşturacaktır.

Turhan'a göre memleketimizde ilk tahsilin kalkınma açısından önem bulunmamaktadır. O'na göre;

Birinci sınıf bir kurmay heyetinden, her sınıftan iyi yetiştirilmiş bir subay kadrosundan, en son model teçhizat ve silâhlardan mahrum, sayısı ne olursa olsun sadece erlerden teşekkül etmiş bir ordu, nasıl kuru bir kalabalıktan ibaret ise ve mensup olduğu memleket müdafaasının esaslı bir unsuru olacak yerde düşman top ve tüfeklerine sadece yem olmağa mahkûm ise; hedefsiz, gayesiz bir sistem içinde umumî tahsil modasına tâbi tutularak yetiştirilen bir münevver kütlesi de memleket kalkınmasının bir amili değil onun iktisaden yıkılmasının bir sebebi olacaktır (Turhan, 1954, s.20).

Memleketimizin asıl sıkıntısı birinci sınıf ilim adamlarından yoksun olmasıdır. Bu da ülkemizde üniversitenin yeterli olmadığını, ihtiyaçlara uygun elit insanlar yetiştirememesinden kaynaklanmaktadır. Hakikî bir üniversitenin yokluğunun bir memleketin kalkınmasına, ilerlemesine engel olabileceğini, fakat seviyesi düşük bir üniversitenin ise o memleketi muhakkak mahva götüreceğini ifade eden Turhan, öğretim üyesinden yoksun olarak açılacak yeni üniversitelerin ne derece zararlı olabileceğine dikkat çekmiştir.

Elit eğitim düşüncesi Platon'un devletin bekasını koruma adına aristokratik bir eğitim verme düşüncesiyle başlamış, Osmanlı Devleti Enderun Mektebi ile uygulama

imkânını bulmuştur. II. Meşrutiyet dönemi eğitim tartışmaları neticesinde Emrullah Efendi tarafından devletin kurtuluş yolu olarak önerilmiş ve daha sonraki dönemlerde Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuştur. Bu görüş, milli elitler yetiştirmeyi amaçlayan bir görüştür. Devletin ekonomik açıdan sıkıntıda olduğu dönemlerde en kısa zamanda kendisini bu durumdan çıkaracak milli elitlere ihtiyacı vardır. Dolayısıyla eğitimde bir takım reform çalışmaları planlanırken ekonomik durum da göz önünde bulundurulmak zorundadır. Bu durum ülkenin maddi olanaklarının adil bir şekilde paylaşılmasını gerektirmektedir. Adalet olgusunun yerleşmesi ve eşitliğin gerçekleşmesi adına belirli zekâ seviyesinin üzerinde olan yüksek zihinlerin en üst seviyede eğitim görmelerinin sağlanması gerekmektedir. İşte bazı insanların sözde eşitlik adına kabul ettikleri herkesin eğitim görmesi, maddi olanaklar açısından devlete önemli külfetler getirmekte, gerek anne-babalar ve gerekse devlet tarafından harcanan paralar boşa gitmektedir.

Ülkemizin gerekli olanaklara sahip olmamasından dolayı ortaya atılan bu görüş çerçevesinde Mümtaz Turhan iyi bir planlama yapılarak memleketin ihtiyaç duyduğu birinci sınıf ilim adamlarının yetiştirilmesi için Avrupa'yı hedef göstermiştir. Çünkü O'na göre Avrupa ilmi zihniyet haline getiren en üst medeniyet seviyesindedir. Milli kimliğimizi, kültürümüzü kaybetmeden Batı medeniyetinin unsurları olan ilim ve tekniği almak durumundayız. Bunun alınması içinde belirli zekâ seviyesine sahip insanlarımızın özenle seçilip buralara ilim için gönderilmesi gereklidir. Bu kişiler Avrupa medeniyetini iyi idrak edebilecek seviyede olmalıdır ki eskiden yapılan hatalara düşülmesin. İkinci aşama olarak ta bu insanların yurda döndüklerinde ilim zihniyetinin yerleşmesini sağlamak için araştırma enstitülerinin kurulması zorunludur. İşte böyle bir çözüm uygulamaya konulduğu zaman, ülkemizin elit insanlar yetiştirmesi mümkün olacak ve bu insanlar milli seçkinler olarak devletin ilerlemesi ve kalkınmasına fayda sağlayacaklardır.

Sonuç olarak II. Meşrutiyet döneminden başlayarak incelemeye çalıştığımız elit eğitimi akımının temsilcilerinin görüşleri, eğitim tarihimiz açısından son derece önemli tespitler olmuş, bir kısmı uygulanabilmiş, diğer görüşleri ise bugün daha yeni yeni uygulamaya konulmakta veya hala uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Pedagojik açıdan eğitim tarihimizde çok önemli fikirler irad edilmesine rağmen, uygulanma imkânı bulamamıştır.

Günümüzde bu yönetici elit yetiştirmeye olan ihtiyaç şiddetli bir şekilde kendisini göstermiş ve bazı özel üniversiteler bünyesinde açılan okullarla devlet tarafından yapılan sınavlar ile birlikte çeşitli yazılı ve sözlü sınavlarla üstün yeteneklilerin seçilip, üstün bir eğitim görmelerinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu şekilde seçilen yüksek zihinler, geleceğin yöneticileri olarak her açıdan yetiştirilmeye çalışılmaktadır.

Devlet tarafından yürütülen çalışmalara bakıldığında ise önceden sadece güzel sanatlar alanında üstün yetenekli bireylerin yetiştirilmesine özen gösterilirken, bugün Bilim ve Sanat Merkezleri sayesinde diğer alanlarda da üstün yetenekli olan bireylerin yetiştirilmesine de önem vermeye başlanmıştır. Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesinin 21. maddesinde bilim ve sanat merkezinin, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumu olduğu belirtilmektedir. Gelecekte de bu kurum, yeni gelişmelerin ışığında üstün yeteneklilerin eğitimine daha fazla katkıda bulunacaktır. Ülkemizin dünyada bu alanda ortaya çıkan yeni gelişmeleri yakından takip etmesi, kısa zaman hedefleri ve kalkınma planları yerine daha uzun vadede yararlı olacak projeleri hayata geçirmesi ve bu gelişmeleri yönetecek elit insanları yeteri kadar yetiştirmeye özen göstermesi gerekmektedir.

4.2. Öneriler

Bir ülkenin kalkınmasında en önemli unsur olan eğitim sisteminin devamlı bir şekilde gelişmelere uygun bir tarzda yenilenmesi gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin kendi yönetici kadrolarını ve aydınlarını öncelikli olarak yetiştirmeleri ve daha sonra halkın eğitilmesine yönelmeleri, iktisadi ve siyasi açıdan önem arz etmektedir.

Üniversite açmadan önce, iyi bir planlamanın yapılması, eğitim yapılacak fiziki mekânların temini ile birlikte iyi yetişmiş eğiticilerin bulunmasına özen göstermek

Üniversitenin ülkemizde bilimsel ve yönetsel açıdan özgürleşmesine, hatta öğrencilerin istedikleri hocalardan ders almalarının sağlanarak eğitimde niteliğe verilen önemin en üst düzeyde gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır.

Mümtaz Turhan tarafından yarım asır evvel önerildiği gibi memleketimizde Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu işbirliği ile yurtdışına gönderilen öğrencilerin eğitimlerini tamamlayıp yurda döndüklerinde sahip oldukları ilim zihniyetini devam ettirebilmelerini sağlamak amacıyla gerekli ilmi muhitin oluşturulması gerekmektedir.

Okullarımızda Milli bir eğitim vererek, gençlerin milli bir şura sahip olmalarının sağlanmasına çalışılmalıdır.

Eğitimde eşitlik ilkesinin herkesin sahip oldukları yetenek ve kabiliyetlere göre eğitim alması gerektiği şeklinde anlaşılması gereklidir. Allah her insana gücü nispetinde yük yüklemiştir. Her insan sahip olduğu yetenek ve zekâyâ göre diğer insanlardan ayrılmaktadır. Mademki adalet istiyoruz o halde eğitimde de adaletli davranarak belirli seçim mekanizmalarını çalıştırarak herkesin gücü, zekâsı ve yeteneği nispetinde eğitimden pay almasını sağlamalıyız.

Ülkenin kaynaklarının herkesin zorla okutulması için değil de özellikle devlete faydası olacak üstün insanların yetişmesine öncelikli olarak harcanması, iktisadi, siyasi ve ahlaki bakımdan daha yararlı olacaktır. Bugün ilköğretimden başlamak üzere öğrencilerin istememelerine rağmen zorunlu eğitime tabi tutuldukları görülmektedir. Bu insanlar için ayrıca ailesine okul çağına göre şartlı nakit transferi adı altında para yardımı yapılmaktadır. İstemediği bir işi yapan bir işçi işinde ne derece başarılı olursa istemediği ve zihinsel olarak yeterli olmadığı halde zorla okutulan insanlardan acaba devletimiz neler beklemektedir? Bir ülkenin tamamının okur-yazar olması, o ülkenin kalkınmasının bir sonucu olarak gerçekleşecektir. Yoksa sadece okur-yazar oranının yükseldiği bir ülke haline gelmiş oluruz. Bu şekilde kalkınmayı gerçekleştiremeyiz.

Eşitlik hakkı olana hakkını vermekten ibarettir. Yüksek zihinlerle düşük zihinleri aynı seviyede tuttuğunuz zaman burada eşitlikten ziyade bir eşitsizlik söz konusu olacaktır. Ülkenin kaynakları bu şekilde heba edilirse hükümetin dimağı olan güzidelerin yetişmesi mümkün olmayacaktır. Tarihe yön veren buluşların üstün yeteneklere sahip dâhi insanlar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde milyonlarca insanın vasat seviyeye getirilmesinin ülke kalkınmasına hiçbir katkısı olmadığı görülecektir.

Gerek lise ve gerekse üniversite için iyi bir seçim mekanizması geliştirilmeli, her bölüm alacağı öğrenciyi genel bir sınav sistemi sonrası o bölümün yapısına uygun bir şekilde bir sınavla almalıdır. Bugün üniversitelere girebilmek için yapılan merkezi sınavlar öğrencilerin sadece belirli bir seviyenin üstünde puan almak gerekmektedir. Kişinin gideceği bölümü sevip sevmemesi, bölüm için gerekli yetenek ve kabiliyete sahip olup olmadığı, kişiliği hiçbir önem arz etmemektedir. Üniversite sadece geçim kaynağı olarak görülmektedir. Üniversitelerin her bölümünde gerek fiziksel ve gerekse kabiliyet ve kişilik yönünden okuduğu bölüme hiç uygun olmayan insanların olduğunu görmekteyiz.

Üniversite kadrolarında ise kesinlikle subjektif alımlara müsaade edilmemeli, bu kadrolara giriş liyakat esasına göre olmalıdır. Bugün geçmişe nazaran bu kadrolara alımlarda daha objektif davranılıyorsa da yine ciddi sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu sıkıntıların ortadan kaldırılması için genel merkezi sınav ile birlikte her bölüm için yine merkezi olmak üzere alan sınavları da yapılmalıdır.

Ülkemizin büyük masraflarla yetiştirmiş olduğu ilim adamlarının maddi açıdan refah seviyelerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu insanlar maddi sıkıntılarla uğraşacakları için görevlerini tam manasıyla yapmakta zorlanacaklardır. Ziya Gökalp'ın dediği gibi bir memlekette güzidelere gerekli kıymet verilmediği zaman ilim de kıymetli olmayacaktır. Güzideler maaş ve mevki bakımından ne kadar yükseltilirse ilmin kıymeti de o derece artacaktır.

Birinci sınıf ilim adamlarının askerlik hizmeti açısından da muaf tutulması gerekmektedir. Üniversiteler bugün kadro bulmakta zorlanırken öğretim üyeleri, öğrencilere ders vermek yerine askerlik hizmetini yapmak üzere orduya alınmaktadır. Bu dönem bu ilim adamlarının ilimden uzaklaştığı bir dönem olduğu için çalışmalarını kesintiye uğratmakta ve ilime ara verildiği için dönüşte ciddi bir soğukluk yaratmaktadır. Ülkenin kalkınmasına üstün katkıları olacak bu insanların öğretmenlikte olduğu gibi zorunlu askerlik hizmetlerini hiç olmazsa üniversitelerde yapmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acun, R. (2009). Ortaçağ ve bilimsel zihniyeti. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu*, 02-03- Kasım 2009, (s. 293-306). Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Adanalı, A.H. (2004). Ziya Gökalp'ın eğitim felsefesi ve yüksek eğitim hakkındaki görüşleri. *A.Ü.İ.F. Dergisi*, 45 (1), 57-70.
- Adem, M. (1977). *Türk eğitiminin ekonomik politikası*. Ankara: Bilim.
- Adem, M. (1997). *Eğitim planlaması*. Ankara: Şafak.
- Adem, M. (2002). Ulusal eğitim politikamız nasıl olmalıdır?. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 52 (1), 51-65.
- Akarsu, B. (1965). *Ahlak öğretileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Akça, G. (Aralık 2005). Postmodernite ve ulus devlet. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 232-257.
- Akdeniz, F. Aydın insanın görevi, sorumluluğu ve aydın sanatçı kişiliği. http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/fikri_akdeniz_aydin_insanin_gorevi.pdf adresinden 2 Ocak 2011 tarihinde alınmıştır.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akyüz, H. (2001). *Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Akyüz, Y. (1977). Çevre korunması ve eğitim sistemimiz. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 10 (1), 23-30.
- Akyüz, Y. (1978). *Türkiye'de öğretmenlerin toplumsal değişmedeki etkileri*. Ankara: Doğan Basımevi.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi (başlangıçtan 1999'a)* (7. Baskı). İstanbul: Alfa.
- Akyüz, Y. (Ekim-Kasım-Aralık 1996). Anaokullarının Türkiye'de kuruluş ve gelişim tarihçesi. *Millî Eğitim*, 132, 7-13.
- Ali Seydi Bey. *Teşrifat ve teşkilatımız*. (Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu). Tercüman 1001 Temel Eser. Tarihsiz.
- Alkan, C. (1977). Eğitim teknolojisi açısından Türk eğitim politikası. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 10 (1), 31-47.
- Alkan, C. (1987). Eğitimci Ziya Gökalp. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 20 (1), 231-244.
- Arap, S. K. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye'de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri. *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, 65 (1), 1-29.
- Arar, İ. (1968). *Hükümet programları (1920-1965)*. İstanbul: Burçak.
- Arayıcı, A. (2002). *Kemalist dönem Türkiye'sinde eğitim politikaları ve köy enstitüleri*. İstanbul: Ceylan.

- Arslan, A. (1995). Turkish political elites: social construction of Turkish political elites and top political leadership in Turkey. (Unpublished Msc. Thesis). *University Of Surrey, Department Of Sociology, Guildford*.
- Arslan, A. (2007a). Elit teorisi perspektifinden Çanakkale milletvekillerinin sosyolojik profilleri. *E.Ü. S.B.E. Dergisi, 12*, 1-22.
- Arslan, A. (2007b). *Elit sosyolojisi*, Ankara: Phoenix.
- Arslan, M. (2005/1). Cumhuriyet dönemi üniversite reformları bağlamında üniversitelerimizde demokratiklik tartışmaları. *E.Ü.S.B.E. Dergisi, 18*, 23-49.
- Arslanoğlu, İ. (1997, Ocak). Prof. Turhan ve Türkiye'nin eğitim problemleri. *Yeni Forum Dergisi, 18* (332), 42-44.
- Arvasi S. A. (1980). *Türk İslam ülküsü I*, İstanbul: Özdemir.
- Ashford, N, (2009). *Özgür toplumun ilkeleri*. Can Madenci (Çev.). Ankara: Liberte.
- Ataman, A. (1976). *Üstün yetenekli çocukların eğitsel sorunları: Ankara fen lisesinde bir araştırma*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu Türk dil kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: TDK.
- Ataüenal, A. (1998). *Türkiye'de yükseköğretim (1923-1998)*. Ankara: Yükseköğretim Genel Müdürlüğü.
- Avcioğlu, D. (1974). *Türkiye'nin düzeni*. İstanbul: Cem.
- Aydın, İ. (1997). *Siyasi parti ve programlarında eğitim ve öğretmenler*. Ankara: Eğitim-Sen.
- Aydın, S. (1994). *Eğitime farklı bir bakış*. İzmir: T.Ö.V.
- Aynî, M. A. (2007). *Darülfünun tarihi*. Aykut Kazancıgil (Haz.). İstanbul: Kitabevi.
- Aytaç, K. (1984). *Gazi M. Kemal Atatürk eğitim politikası üzerine konuşmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aytaç, K. (1998). *Avrupa eğitim tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
- Aytekin, H. (1991). *İttihad ve Terakki dönemi eğitim yönetimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ayverdi, E. H. (1953). *Fatih devri mimari eserleri*. İstanbul: İstanbul.
- Bahadır, O. (Mayıs 2007). 1933 Üniversite reformu üzerine düşünceler. *Tüba Günce, 36*.
- Bakır, K. (Mayıs, Haziran, Temmuz 2008). II. Meşrutiyet döneminde milli seçkincilik ve eğitim: Emrullah Efendi tuba ağacı nazariyesi. *Doğu Batı Düşünce Dergisi, 45*, 197-213.
- Başak, S. (2009). Mümtaz Turhan'dan günümüze üniversite problemi mevcut durum ve öneriler. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu 02-03- Kasım 2009*. Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.

- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkması ve Atatürk-sorunlar-çözüm aramaları-uygulamalar*. Ankara: Başbakanlık.
- Bayar, I. (2004). Tarih anlayışları bakımından G.W.F. Hegel, F. Nietzsche ve M. Foucault. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 245-252.
- Baykal, İ. H. (1953). *Enderun mektebi tarihi*, İstanbul: İstanbul Halk.
- Bereday, Z. F. (1973, May). History of educational thought in sociological overview. *Studium*, IV, <http://sunzi.lib.hku.hk/hkjo/view/32/3200072.pdf> adresinden 13 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.
- Bilgili, A. E. (2000). Üstün yetenekli çocukların eğitimi sorunu, sosyal sorumluluk yaklaşımı. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, İstanbul.
- Bilgin, V. (2009). *Türkiye'de üniversite sorunu ve üniversite çalışanları üzerine bir araştırma*. Ankara: Türk Eğitim-Sen.
- Bilgiseven A. K. (1992). *Eğitim sosyolojisi kavramlar-teoriler-eğitim yolu ile kalkınmanın esasları*. İstanbul: Filiz.
- Bilhan, S. (1983). Asya eğitim felsefesine tarihsel bir yaklaşım. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 16 (2), 77-112.
- Bilim, C. Y. (2002). *Türkiye'de çağdaş eğitim tarihi (1734-1876)*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi "araştırmalar"*, Ankara: Anı.
- Bottomore, T B. (1997). *Seçkinler ve toplum*. Erol Mutlu (Çev.). Ankara Gündoğan.
- Boyacı, A. (Ed.) (2008). *Eğitim sosyolojisi ve felsefesi*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.
- Brezis, E. S. (2010, May). Globalization and the emergence of a transnational oligarchy. *United Nations University World Institute For Development Economics Research*, 1-25.
- Bursalı, M. T. (1333,[1917]). *Osmanlı müellifleri II*, İstanbul.
- Büyükdüvenci S. (2007). Adalet, suç ve ceza üzerine: Nietzsche. *A.Ü.D.T.C.F. Felsefe Bölümü Dergisi*, 18, 1-9.
- Carroll, B. J. (2009). *Medeniyetler diyalogu Gülen'in İslâmî öğretisi ve hümanist söylem*. Tiflis: Ahali Hidi.
- Celkan, H. Y. (1990). *Ziya Gökalp'in eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Celkan, H. Y. (1991). *75. yılında Türkiye'de sosyoloji*. Ankara Bağlam.
- Cenkmen, E. (1948). *Osmanlı sarayı ve kıyafetleri*. İstanbul.
- Cepoğlu, S. (1990). Üniversitede mesleki rehberlik. *İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, 18, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe sözlüğü*, İstanbul: Paradigma.
- Ceylan, T. (1994). Ziya Gökalp'in eğitim anlayışı. *Yüzüncüyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 91-102.

- Dağdaş, G. (19 Mart 2006). Mümtaz Turhan ve memleketi tanımak. *Tecüman*.
- Davutoğlu, A. (18 Haziran 2010). 21. yüzyılda küresel yönetim ve üniversiteler. <http://www.sehir.edu.tr/tr-content/medya/haberler.aspx?loadmodule=news&newsid=9>
- Demir, Z. (1974). *Büyüyen Atatürkçülük ve milli eğitimde reform*. İstanbul: Baha.
- Deren S. (2002). “Kültürel batılılaşma”, *modern Türkiye’de siyasi düşünce: modernleşme ve batıcılık*. Cilt 3, İstanbul: İletişim.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor*. İstanbul: Devlet.
- Doğan, R. (1996). Osmanlı eğitim kurumları ve eğitimde ilk yenileşme hareketlerinin batılılaşma açısından tahlili. *A.Ü.İ.F. Dergisi*, 37, 407-441.
- Duman, T. (2009). Mümtaz Turhan’ın eğitim tercihleri ve kalkınma açısından değerlendirilmesi. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu, 02-03- Kasım 2009*, Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Dural, A. B. (Aralık 2006). Nurettin Topçu’da eğitim düşüncesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 48-70.
- Duru, K. N. (1975). *Ziya Gökalp*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Ekinci, A. (2003). Üstün yetenekli çocukların eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (6).
- Ekinci, Y. (1994). *Hükümet ve siyasi parti programlarında milli eğitim (1920-1994)*. Ankara: Tekişik.
- Emrullah Efendi. (12 Ekim 1910). Maarifin hakk-ı teftişi. *Tanin*.
- Emrullah Efendi. (12 Mart 1910). Maarif nazırı ile mülakat. *Tanin*.
- Emrullah Efendi. (1326,[1910]). Tedrisat-ı ibtidaiye. *Mülkiye*, 23, 43-64
- Emrullah Efendi. (1326,[1910]). Terbiye ve esasları. *Sırat-ı Müstakim*, 16, 248-250.
- Emrullah Efendi. (1328,[1912]). *Dârü’l-Fünûn nizamnamesi esbâb-ı mucibesi*, İstanbul.
- Emrullah Efendi. (1330,[1914]). *Osmanlı İttihad ve Terakki cemiyetinin 1327 senesi 4. kongresinde tanzim olunan siyasi programa dair izahname*. Konstantiniyye.
- Emrullah Efendi. (17 Aralık 1913). Sultaniler. *Sabah*.
- Emrullah Efendi. (9 Ekim 1910). Sultani ve idadi mektepleri. *Sabah*.
- Emrullah Efendi. (9 Temmuz 1914). Maarif nazırımızla mülâkat. *İkdam*.
- Enç, M. (1973). *Üstün beyin gücü*. Ankara: Kalite.
- Enç, M. Çağlar, D. Özsoy, Y. (1981). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Er, H. (2000). *Osmanlı Devletinde çağdaşlaşma ve eğitim*. İstanbul: Rağbet.
- Er, İ. (1986). Türkiye’de din sosyolojisi çalışmaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 125-131.
- Ercilasun, A. B. (1985). Bengütaş edebiyatı. *Büyük Türk Klasikleri Cilt I*, İstanbul.

- Erdoğdu, T. Maarifin hali pür melali. <http://www.stargazete.com/acikgorus/maarifin-hali-pur-melali-haber-241636.htm> 3 Mart 2010 tarihinde alınmıştır.
- Ergin, O. (1942). *Türkiye maarif tarihi I-V*. İstanbul: Osmanbey.
- Ergün, M. (1982). Emrullah Efendi hayatı - görüşleri – çalışmaları. *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi*, 30 (1-2), 7-35.
- Ergün, M. (1987). *Eğitim sosyolojisi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Ergün, M. (1996). *İkinci meşrutiyet devrinde eğitim hareketleri (1908-1913)*. Ankara: Ocak.
- Ergün, M. (2006). Emrullah Efendi'nin tuba ağacı nazariyesi. *Türk Milli Eğitim Sistemi ve Lüleburgazlı Maarif Nazırı Emrullah Efendi Ulusal Sempozyum*, Edirne: Lüleburgaz Belediyesi.
- Ergün, M. (2009). Bilgi toplumunda öğretmen yetiştirme. Erişim Tarihi 14 Aralık 2009, <http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun6.htm>
- Erişirgil, M. E. (1984). *Bir fikir adamının romanı, Ziya Gökalp*. İstanbul Remzi.
- Eroğlu, H. (2003). Osmanlılarda iktidarın değişim süreci ve meşrutiyet sorunu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 19-39.
- Eröz, M. (1982). *İktisat sosyolojisine başlangıç*. İstanbul: Filiz.
- Eyuboğlu, S. (1999). *Köy enstitüleri üzerine*. İstanbul: Yeni Gün.
- Feridun Vecdi. (11 Haziran 1912). Tedrisat meselesi, *Hak Gazetesi*.
- Feridun Vecdi. (1338). Ne yetiştirmek istiyouz? *Anadolu Terbiye Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 6, 171-175.
- Feridun Vecdi. (16 Haziran 1912). Tedrisat meselesi, *Hak Gazetesi*.
- Gedük N. D. (2007). *Platon'un eğitim anlayışı*. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), S.Ü.S.B.E., Konya.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. (1987). *Varna (1444), İkinci Kosova (1448) meydan muharebeleri ve II. Murat*. İstanbul: Acar.
- Genelkurmay Başkanlığı. (1930). *Türk ordusunun eski seferlerinden iki imha muharebesi: "Çaldıran" ve "Ridaniye"*. İstanbul: Askeri.
- Gökalp, Z. (1 Temmuz 1333,[1917]). Milli terbiye. *Muallim Mecmuası*, 1 (12), 351-359.
- Gökalp, Z. (1964). *Milli terbiye ve maarif meselesi*. Ankara: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği.
- Gökalp, Z. (1973). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri I*. Rıza Kardaş (Haz.). İstanbul: Milli Eğitim.
- Gökalp, Z. (1976a). *Şaki İbrahim destanı ve bir kitapta toplanmamış şiirler*. Şevket Beysanoğlu (Haz.). İstanbul: Millî Eğitim.
- Gökalp, Z. (1976b). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Tavıllı.
- Gökalp, Z. (1977a). *Makaleler IV*. Ferit Ragıp Tuncor (Haz.). Ankara: Gündüz.

- Gökalp, Z. (1977b). *Malta konferansları*. Fahrettin Kırzioğlu (Haz.). Ankara Kültür Bakanlığı.
- Gökalp, Z. (1980). *Makaleler IX*. Şevket Beysanoğlu (Haz.). İstanbul Kültür Bakanlığı.
- Gökalp, Z. (2003). Cemiyette büyük adamların tesiri. Mehmet Kanar (Haz.). *Sosyoloji Araştırma Merkezi İctimâiyât Mecmuası*, 1-6, 1917, İstanbul.
- Gökalp, Z. (2006). *Yeni hayat doğru yol*. Ankara: Elips.
- Gökalp, Z. (2007). *Hars ve medeniyet*. Ankara: Elips.
- Gökman, M. (1943). *Fatih medreseleri*. İstanbul: Ak-Ün.
- Gömeç, S. (1996). Kagan ve Katun. *A.Ü.D.T.C.F. Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18 (29), 81-90.
- Güneş, M. Güneş, H. (2003). *Türkiye’de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Ankara: Anı.
- Güngör, E. (2000). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken.
- Güngör, T. (2007). *Enderun saray mektebi’nde has oda teşkilatı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi S.B.E., İstanbul.
- Gürsel, D. (2003). Milletin organik aydınları. *Türkiye Günlüğü*, 74, Ankara.
- Güvenç B. Nasıl bir eğitim reformu? http://www.tuba.gov.tr/userfiles/file/files_tr/haberler/nasilbiregitimreformucopy.pdf adresinden 17 Şubat 2011 tarihinde alınmıştır.
- Halsey, A.H. (1968). Üniversitelerin değişen fonksiyonları. Tezcan Mahmut (Çev.). *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 1 (1), 51-60.
- Hare, R. M. (2002). *Düşüncenin ustaları Platon*. Işık Şimşek, Bediz Yılmaz (Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Hatiboğlu, M. T. (2000). *Türkiye üniversite tarihi*. Ankara: Selvi.
- Heyd, U. (1979). *Türk ulusçuluğunun temelleri*. Kadir Günay (Çev.). İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Heyd, U. (1980). *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri*. Cemil Meriç (Çev.). İstanbul: Sebil.
- Hoşgörür, V., Gezgin, G. (2006). Ekonomik ve sosyal kalkınmada eğitim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, II (II), <http://efdergi.yyu.edu.tr>
- İhsanoğlu, E. (1993). *Dârû’l-Fünûn. T.D.V.İ.A.*
- İnal, K. (1996). *Eğitimde ideolojik boyut*. Ankara: Doruk.
- İnal, K. (1999). Osmanlı İmparatorluğu’ndan günümüze dinin eğitime etkileri. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 32 (1-2), 161-193.
- İnalcık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu klasik çağı, (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi.
- İpek, M. (2006). Emrullah Efendi’nin hayatı, kişiliği ve eserleri. *Türk Milli Eğitim Sistemi ve Lüleburgazlı Maarif Nazırı Emrullah Efendi Ulusal Sempozyum*. Edirne: Lüleburgaz Belediyesi.

- İpşirli, M. (1995). Enderun. *Diyanet İ.A.* Cilt XI, (185-187). İstanbul: D.İ.A.
- İsfendiyaroğlu, F. (1952). *Galatasaray tarihi*. İstanbul.
- Johnston, J. S. (1998, Winter). Nietzsche as educator: a reexamination. *educational theory*, Volume 48, Number 10, University of Illinois Board of Trustees.
- Kale, N. (1993). Aritoteles'te liberal eğitim. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 26 (1), S.271.
- Kanad, H. F. (1958). *Terbiye sosyolojisi*. Ankara.
- Kanad, H. F. (1963). *Pedagoji tarihi I*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Kansu, N. A. (1932). *Türkiye maarif tarihi hakkında bir deneme u. kitap*. İstanbul.
- Kansu, N. A. (1952). *Pedagoji tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Kapani, M. (2002). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi.
- Kaplan, İ. (1999). *Türkiye'de milli eğitim ideolojisi ve siyasal toplumsallaşma üzerindeki etkisi*. İstanbul: İletişim.
- Karagözoğlu, G., Arıcı, H. Bülbül, S., Çoker, N. (1995). Türkiye'de öğretmen eğitim politikaları ve modelleri. *Avrupa Konseyi Ülkeleri Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Modelleri Toplantısı*, 21-26 Eylül 1992, İzmir, (209-222). Ankara: Milli Eğitim.
- Karakoyun, Y. (2005). *Türkiye'de elit değişimi ve toplumsal yapıya etkileri*. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi). S.Ü.S.B.E., Konya.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan günümüze elitler ve din*. İstanbul: Timaş.
- Katoğlu, M. (2000). Cumhuriyet Türkiyesi'nde eğitim, kültür, sanat. *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*. İstanbul: Cem.
- Kaya, Y. K. (1981). *İnsan yetiştirme düzenimiz politika/eğitim/kalkınma*. Ankara: Erk.
- Kayaoğlu, İ. (1985). İslam'da adalet mefhumu. *A.Ü.İ.F. Dergisi*, 27, 201-206.
- Kazıcı, Z. (1995). *T.D.V.İ.A.* Cilt 11, Ankara: *T.D.V.İ.A.*
- Kazıcı, Z. (2004). *Osmanlı'da eğitim-öğretim*, İstanbul: Bilge.
- Kemal, N. (1968). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Ötüken.
- Kıncal, R. Y. (1997). *Eğitim bilimine giriş*. Erzurum: Eser.
- Koçer, H. A. (1974). *Eğitim sorunlarımız üzerine incelemeler ve düşünceler*. Ankara.
- Koçu, R. E. (1964). *Yeniçeriler*. İstanbul: Nurgök.
- Kodaman, B. (1988). *Abdulhamit devri eğitim sistemi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kodamanoğlu, M. N. (1964). *Türkiye'de eğitim (1923-1960)*. Ankara: Milli Eğitim.
- Kongar, E. (2001). *Türk toplumbilimcileri I*. İstanbul: Remzi.
- Korkmaz, A. (2009). Mümtaz Turhan'ın milliyetçiliğe ve modernleşmeye bakışı. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu*, 02-03- Kasım 2009, Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Küçük, H. (1977). *Türk milliyetçiliğinin büyük önderlerinden Prof. Dr. Mümtaz Turhan (bütün yönleriyle)*. İstanbul: İrfan.

- Ligeti, L. (2008). *Tarihte Türk yurtları*. İstanbul: Örgün.
- Lybyer, A. E. (1913). *The government of the Ottoman Empire in the time of Suleiman the Magnificent*. Cambridge.
- Maarif-i Umumiye Nazırı Emrullah, (1324-1325). Meclis-i Mebusan Levayih ve Tekâlif-i Kanuniye ve Encümen Mazbataları*.
- Maarifi Umumiye Nezareti Tedrisatı İbtidaiye Kanunu Muvakkatı*. (1329). İstanbul: Matbaai Amire.
- Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı Hakkında Nizamname*. Düstur, Tertib II, Cilt IV, 167-173.
- Mazlum, A. Gölbaşı, H. (2009). Türk toplumunun çağdaşlaşmasının kavşak noktasında idealist bir dava adamı Ziya Gökalp: aydın kavramı. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 1, No: 1, 221-238.
- Miller, B. (1931). *Beyond the sublime porte*. New Haven: Yale University.
- Miller, B. (1941). *The palace school of Muhammed the conqueror*. Cambridge: Harvard University.
- Neden enderun?. (Ocak 2007). *Enderun Aylık Aktüel Dergi*, 5.
- Nevfel, A. (1980). *Allah ve modern ilim*. Akif Nuri (Çev.). İstanbul: Gürel.
- Nietzsche, F. (1995). *Deccal*. Oruç Aruoba (Çev.). İstanbul: Hil.
- Nirun, N. (1981). *Sistemik sosyoloji açısından Ziya Gökalp*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Okurer, C. (1964). *Ana hatları ile milli eğitim politikamız*. Ankara: Ayyıldız.
- Öymen, H. R. (1969). *Doğulu ve batılı yönü ile eğitim tarihi I*. Ankara.
- Özarpınar, Y. (1998). *Kültür ve medeniyet üzerine denemeler*.
- Özkul, M. (2009). Mümtaz Turhan'da batılılaşma anlayışı. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu*, Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Öztuna, Y. (2008). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Babıâli Kültür.
- Öztürk, C. (2000). İdadi. *İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 21, İstanbul: Diyanet Vakfı.
- Öztürkmen, N. (1968). *Kalkınan Türkiye'de eğitim ve gençlik: anket-röportaj; yüze yakın öğretim üyesi, eğitimci, politikacı, ve gazeteci yazarlarımızın bu konudaki görüşleri*. Ankara: Başnur.
- Özyılmaz, Ö. (1993). Medreselerin bozulma sebepleri ve bunların ıslahı yönünde yapılan çalışmalara kısa bir bakış. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 5 (5), 133-150.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Pareto, V. (2005). *Seçkinlerin yükselişi ve düşüşü*, Merve Zeynep Doğan (Çev.). Ankara: Doğu Batı.
- Parla, T. (1989). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de korporatizm*. İstanbul: İletişim.

- Platon, (2002). *Devlet*, Hüseyin Demirhan (Çev.). İstanbul: Sosyal.
- Platon. (1997). *Birinci Alkibiades*. İrfan Şahinbaş (Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Polat, S. (2009). *Türkiye’de eğitim politikalarının fırsat eşitsizliği üzerindeki etkileri*. DPT-Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- Refik, A. (1924). *Sokullu*. İstanbul: Kütüphane-i Hilmi.
- Sabine, G. H. (1961). *A History of political theory*. New York: Holt Rinehart And Winston.
- Sağlam, S. (2001). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Erzurum: Cemre.
- Sakaoğlu, N. (1993). *Osmanlı eğitim tarihi*. Ankara: İletişim.
- Sakaoğlu, N. (2010). 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’de eğitim. Erişim Tarihi 23 Ocak 2010, http://www.forumistanbul.com/documents/turkiye_deegitim.pdf
- Salman, H. (2006). *Emrullah Efendi’nin ilk maarif nazırlığı. Türk Milli Eğitim Sistemi ve Lüleburgazlı Maarif Nazırı Emrullah Efendi*. Kırklareli: Lüleburgaz Belediyesi.
- Satı’. (15 Şubat 1334,[1918]). Meşrutiyetten sonra maarif tarihi. *Muallim*, 2 (19), 654-665.
- Schopenhauer, A. (2009). *Seçkinlik ve sıradanlık üzerine*. Ahmet Aydoğan (Çev.). İstanbul: Say.
- Sesli, M. Demir, Ş. (2010, Temmuz-Ağustos-Eylül). Türk siyasi elitlerin toplumsal kökeni (1920–1950). *Akademik Bakış Dergisi*, 21, 1-30.
- Sezen, Y. (2006). Mümtaz Turhan ve ilim-fikir dünyasına katkıları. *Türk- İslâm Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyum Özel Dergisi*, 1, 25-29.
- Soyer, F. (2004). Osmanlı Devletinde (1839-1908 Tanzimat dönemi) beden eğitimi ve spor alanındaki kurumsal yapılanmalar ve okul programlarındaki yeri konusunda bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 209-225.
- Sönmez, S. (1999). *Prof. Dr. Mümtaz Turhan ve eğitimle ilgili düşünceleri*, Erzurum: Kâzımkarabekir Eğitim Fakültesi.
- Sönmez, V. (1994). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı.
- Şenel, A. (1999). *Siyasal düşünceler tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Şimşek, O. (2006). Türk kalkınması; batı toplumu kalkınma zihniyet kavramları ile açıklanabilir mi?. *21. Yüzyılda Türkiye’de Sosyal Bilimler ve Toplum Sorunları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Başkent Ofset.
- Şükun, Z. (1996). *Farsça-Türkçe lügat*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tansel, F. A. (1989). *Ziya Gökalp külliyatı-ı, Limni ve Malta mektupları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tansel, S. (1969). *Yavuz Sultan Selim*. Ankara: Milli Eğitim.
- Taşağıl, A. (2004). *Göktürkler III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Taşdemirci, E. (2001). 1936 yılında Sovyet Rusya’da yüksek öğretim hakkında hazırlanmış bir rapor ve bu raporun Türkiye’de öğretmen yetiştirme tarihi bakımından önemi. *E.Ü. S.B.E. Dergisi*, 11, 1-37.
- Taşdemirci, E. (2001). Türklerde eğitim. *Türk Düşünce Tarihi*, Hüseyin Gazi Topdemir (Haz.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Taşkın, Ü. (2008, Spring). Klâsik dönem Osmanlı eğitim kurumları. *The Journal Of International Social Research*, Volume 1/3, 343-366.
- Tedrîsât-ı İptidâiye Kanûn-u Muvakkatı*. (1329). İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Tekeli, İ. (Mayıs 2007). Türkiye’de üniversite anlayışının gelişimi cumhuriyet öncesinde üniversite kavramının ortaya çıkış ve gerçekleştirilmesinde alınan yol. *Tüba Günce*, (36), 2-5.
- Tezcan, M. (1997). *Atatürk ve eğitim*. Ankara: Gündoğan.
- Timurtaş, F. K. (1972). *Milli üniversite ve reform*. İstanbul.
- Tuna, Y. (2003). Kalkınma planlarında yüksek öğretim. *Milli Eğitim Dergisi*, (160), Ankara.
- Tural, E. (2009). II. Meşrutiyet Dönemi’nde maârif-i umûmiyye nezâreti’nde bürokratik reform. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 22, 177-206.
- Turan, Ş. (1990). *Türk kültür tarihi*. Ankara: Bilgi.
- Turhan, M. (1951). *Kültür değişimleri*. İstanbul: Doğan Kardeş.
- Turhan, M. (1954). *Maarifimizin ana davaları ve bazı hal çareleri*. İstanbul: İstanbul.
- Turhan, M. (1959). *Garblılaşmanın neresindeyiz?*. İstanbul: Türkiye.
- Turhan, M. (1965). *Atatürk ilkeleri ve kalkınma*. İstanbul: Şehir.
- Turhan, M. (1967). *Üniversite problemi*. İstanbul: Yağmur.
- Turhan, M. (1980). *Bütün eserleri 1: garplılaşmanın neresindeyiz?*. İstanbul: Yağmur.
- Türkdoğan O. (1970). *Ziya Gökalp sosyolojisinde bazı kavramların değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Türkdoğan O. (1998). *Ziya Gökalp sosyolojisinin temel ilkeleri*. İstanbul: M.Ü.İ.F.V.
- Türkdoğan O. (2005). *Ulus-devlet düşünürü Ziya Gökalp*. İstanbul: IQ.
- Türmen, R. (26 Eylül 2008). *Uygarlık buluşması*. Milliyet Gazetesi.
- Uğur, A. (1989). *Yavuz Sultan Selim*. Kayseri: E.Ü.S.B.E.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1943). *Osmanlı Devleti teşkilatından kapıkulu ocakları*. Cilt 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1984). *Osmanlı Devleti’nin saray teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ülken, H. Z. (2001). *Türkiye’de çağdaş düşünce tarihi*. İstanbul: Ülken.
- Ünder, H. (1993). Platon’un Devlet’inde eğitim ve insan doğası. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 26 (1), 185-201.

- Ünlüsoy, A. (2002). *Nietzsche’de üstinsan’ın tanrısallık açısından irdelenmesi*. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi S.B.E. Bursa.
- Varış F. (1969). Kalkınmakta olan memleketlerde fen ve eğitim. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 2 (1), 209-216.
- Varış F. (1974). Üniversitenin değişen fonksiyonu ve bir kaç sorun. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 7 (1), 345-360.
- Yalçın M. (2009). *Milletlerin kalkınma sırları gerileme ve yıkılma nedenleri*. İstanbul: Guraba.
- Yayla, A. (2005). Kant’s view on moral education. *Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences*, Vol: 38, No: 1, 73-86.
- Yıldırım, D. (1985). Sözlü gelenek kültürü. *Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu*, 13-14-15 Kasım 1985, (336-345). Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Yıldız, R. Demir, S. (Haziran 2003). Milli kimliğin oluşumunda zihniyet. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8.
- Yiğit, A. A. (1992). *İnönü dönemi eğitim ve kültür politikası (1938-1950)*. İstanbul: Boğaziçi.
- YÖK. (1979). *Üniversitelerimiz ve gerçek*, Ankara: Ünal.
- Yücel, H. A. (1938). *Türkiye’de orta öğretim*. İstanbul.

EKLER

EK-1: Çalışma Kapsamında Elit Eğitimi Akımı Temsilcilerinin İncelenen Eserleri

EK-2: Feridun Vecdi'nin "Maarife Verilecek İstikamet" Adlı Makalesi

EK-3: Feridun Vecdi'nin "Ne Yetiştirmek İstiyoruz" Adlı Makalesi

EK-4: Emrullah Efendi'nin "İzahname" Adlı Eserinin Baş Sayfası

EK-5: Emrullah Efendi'nin "İlmi Terbiye I" Adlı Makalesi

EK-6: Emrullah Efendi'nin "İlmi Terbiye II" Adlı Makalesi

EK-7: Emrullah Efendi'nin "Usulü Terbiye ve Tedris" Adlı Makalesi

EK-8: Emrullah Efendi ile ilgili Tanin Gazetesindeki Yazı

Ek 1. Çalışma Kapsamında Elit Eğitimi Temsilcilerinin İncelenen Eserleri
Emrullah Efendi

Emrullah Efendi, Muhitu'l- Maarif, 1318, İstanbul, 639 sayfa, İkdam Matbaası

Emrullah Efendi, Yeni Muhitu'l-Maarif, 752 sayfa

Emrullah Efendi, İzahname, 1327 [1911], İstanbul, 88 sayfa

Emrullah Efendi, İlm-i Ruh

Emrullah Efendi, Yeni Muhitu'l-Maarif Gazetesi (14 Nisan 1327 – 20 Ağustos 1327)

Emrullah Efendi, Mecelle-i Muallim 1302

Emrullah Efendi, Bilgi Mecmuası, 1914

Emrullah Efendi, “Usul-i Terbiye ve Tedris”, Mirat-ı Maarif Gazetesi, Sayı:3 1324, s. 37-38

Emrullah Efendi, “Tedrisat-ı İbtidaiyye”, Mülkiye Gazetesi, Sayı: 2 s. 42-64, Sayı: 24 1326, s: 35- 50

Emrullah Efendi, “Terbiye ve Esasları”, Sırat-ı Müstakim Gazetesi (Konferans Notları), Sayı: 16 (1326), s: 248-250

Emrullah Efendi, “Terbiyeye Dair”, Sayı: 17 (1326), s.264-266

Emrullah Efendi, “İlm-i Terbiye'ye Dair”, Sayı 25 (1327), s 390-391

Emrullah Efendi, “İdare-i Vilayet”, Yeni Muhitu'l-Maarif Gazetesi, Sayı: 1 (14 Nisan 1327), s. 6-13, sayı: 4, 2 Mayıs 1327, s. 1

Emrullah Efendi, “Patrikhanelerin Müstedyatı, Tedrisat Meselesi ve Tanin Gazetesi”, Yeni Muhitu'l-Maarif Gazetesi, Sayı: 7, 20 Ağustos 1327, s. 1-13.

Emrullah Efendi, “Darülfünun'da İnzibat” Tanin, 7 Mart 1912.

Ziya Gökalp

- Ala Geyik, Erdem Yayınları, İstanbul 1999, 80 Sayfa
- Altın Işık, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 109 Sayfa
- Amel-i İçtimaiyat:
- Beşik Sallarken: Güzel Bir Şiir, Bilgi Çocuk Yayınları, İstanbul 1962, 16 Sayfa
- Bir Kavmin Tedkikinde Takib Olunacak Usül 1331
- Çınaraltı Konuşmaları, Elips Kitap, Ankara 2006, 123 Sayfa
- Çınaraltı Yazıları Toker Yayınları, İstanbul 1995, 114 Sayfa
- Çocuklara Masallar İstanbul 1991 59 Sayfa
- Dede Korkut Masalları: Tepegöz, Kuşak Ofset, İstanbul 1977, 24 Sayfa
- Felsefe Dersleri, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2006, 922 Sayfa
- Fırka Nedir? Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2010, 134 Sayfa
- Hars ve Medeniyet, Elips Kitap, Ankara 2007, 100 Sayfa
- Hilafet ve Milli Hâkimiyet, Ankara 1339 240 Sayfa
- Hukuk Bilgisi, Ahenk Basımevi İzmir 1948,56 Sayfa
- Hürriyet'e Mektuplar, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 143 Sayfa
- İlm-i İçtima Dersleri (Mikrofilm) Milli Kütüphane
- Kızıl Elma, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 112 Sayfa
- Kitaplar 1/ Bütün Eserleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, 693 Sayfa
- Kolsuz Hanım Şaka Basımevi İstanbul 1950 48 Sayfa
- Kuşular: Masallar, Acar Matbaacılık, İstanbul 1987, 88 Sayfa
- Küçük Mecmua-I, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2009
- Küçük Mecmua-II, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2010,
190 Sayfa
- Küçük Mecmua-III, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2010,
187 Sayfa
- Küçük Şehzade Koza Yayınları İstanbul 1979, 129 Sayfa
- Kürt Aşireti Hakkında Sosyolojik Tetkikler, Toker Yayınları, İstanbul 1999, 100 Sayfa
- Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler & Cumhuriyet Gözüyle Kürt Meselesi-3, Kaynak
Yayınları, İstanbul 2009, 168sayfa
- Limnî ve Malta Mektupları, Ziya Gökalp Külliyyatı II, Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel,
T.T.K.B. Ankara, 1965

- Makaleler I, Diyarbakır Peyman Volkan Gazetelerindeki Makaleleri, M.E.B. Ankara 1976, 149 Sayfa
- Makaleler III, Kültür Bakanlığı, Ankara 1977 123 Sayfa
- Makaleler IV, Gündüz Matbaacılık - Ankara 1977, 104 Sayfa
- Makaleler VIII, Ankara 1981 217 Sayfa
- Makaleler IX, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980 294 Sayfa
- Malta Konferansları, Gündüz Matbaası Ankara 1977, 54 Sayfa
- Milli Terbiye ve Maarif Meselesi Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını. No: 13, Ankara 1972. 138 Sayfa
- Nasrettin Hoca'nın Latifeleri: Halk Klasikleri, Anadolu Matbaası, Diyarbakır 1942 40 Sayfa
- Rusya'daki Türkler Ne Yapmalı?, Tanin Matbaası, İstanbul 1918
- Sınırlandırılmış Türk Tarihi I, Sevinç Matbaası, Ankara 1976, 486 Sayfa
- Son Şiirler, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 126 Sayfa
- Şaki İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1976 167 Sayfa
- Şiirler ve Halk Masalları Ziya Gökalp Külliyyatı I Hazırlayan Fevziye Abdullah Tansel, T.T.K.B. Ankara, 1952.
- Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973, 326 Sayfa
- Turan, 230 Sayfa
- Türk Ahlakı, Toker Yayınları, İstanbul 1992, 176 Sayfa
- Türk Medeni Kanununa ve Eski Hükümlere Göre Aile Hukuku, Ahenk Matbaası İzmir 1947 37 Sayfa
- Türk Medeniyeti Tarihi, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 322 Sayfa
- Türk Terbiyesi, Toker Yayınları, İstanbul 2005, 140 Sayfa
- Türk Töresi, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 128 Sayfa
- Türk Uygarlığı Tarihi, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 325 Sayfa
- Türkçülüğün Esasları, Toker Yayınları, İstanbul 1999, 192 Sayfa
- Türkçülüğün Mahiyeti, 1339
- Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Toker Yayınları, İstanbul 1997, 80 Sayfa
- Yeni Hayat Doğru Yol, Elips Kitap, Ankara 2006, 64 Sayfa
- Yeni Hayat, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 127 Sayfa
- Yeni Türkiye'nin Hedefleri, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 80 Sayfa
- Yurttaşlık Bilgisi, Orta Kısım, Sınıf I, Berin Basımevi İzmir 1950, 40 Sayfa
- Ziya Gökalp Diyor Ki, Şaka Basımevi, İstanbul, 1950. 120 Sayfa

Mümtaz Turhan

- Aydınlık Gradyanlarının Derinlik-İdraki Üzerindeki Tesirleri, Über Raumliche Mirkungen Von Heligkeifs Gefallen Psychologishe Forschung, 1936.
- E. Kretschmer Konstitüsyon Tiplerinin Münevver Bir Türk Kütlesi Arasındaki Yayılışı, Pedagoji Enstitüsü Çalışmaları, C.I, Türkiye Matbaası İstanbul 1940.
- Yüz İfadelerinin Tesiri Hakkında Tecrübî Bir Tetkik. Rıza Köşkün Matbaası, İstanbul 1941.
- Beden Yapısı Ve Karakter; (Krestscmer'den Tercüme) Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul 1942.
- İrk Psikolojisi (Prof. M. Peterrs'ten Tercüme) Rıza Köşkün Matbaası İstanbul 1944.
- Ergenlik Ve Delikanlılık Çağı (Peters'ten Tercüme) Rıza Köşkün Matbaası İstanbul 1944.
- A Study Of Cultural Change, Mith Special Referance To Turkey (Thesis For The Degree Of Ph. D. April 1948, Cambridge University)
- Kültür Değişmeleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları İstanbul 1951.
- Maarifimizin Ana Davaları Ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul Yayınevi Matbaası, İstanbul 1954.
- Garplılaştırmanın Neresindeyiz? Türkiye Yayınevi, İstanbul 1959.
- The Factors İn Group Relation With Special Reference To Turkey (In Congress Report For Human Relations, 1954).
- Die Bedeutung Einiger Faktoren Fürden Kurturwandel. İn Kolner Zeittschrift Für Soziologie Und Sozialpsychologie. 1956 Heft 2.
- Über Die Deutung Des Gesichtsausdrucks. İn Psychologische Bertrage, Band V, Heft 3, 1960.
- Atatürk İlkeleri ve Kalkınma, Şehir Matbaası İstanbul 1965.
- Further Conciderations Concerning Theories Ant Experiments On The Recognition Of Facial Expressions (İstanbul Studies İn Expermental Psychology 5, 1966).
- Üniversite Problemi, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1967.
- Cemiyet İçinde Fert, (Krech-Crutchfield-Ballachey'den Tercüme) Milli Eğitim Bas. İstanbul. 1970.

İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Çalışmaları'ndaki Makaleleri:

- “Kültürde Değişen ve Değişmeyen Mukavemet Eden Unsurlar” C.1. İstanbul 1959
- “Mustafa Şekip Tunç” C.2. İstanbul 1958 s. VII-VIII
- “Teknik Değişmelerin Sosyal Tesirleri” C.2. İstanbul 1958 s.1-10.
- “An Experimantal Study On The İnterpretations Of Facial Expression” C.3 İstanbul 1961 s.81-

“Sir Frederic Bartlett Hakkında Önsöz” C.5 İstanbul 1966 s.1-2.

“Yüz İfadelerinin Tefsirine Ait Teoriler Ve Tecrübeler Dair Düşünceler” C.5. İstanbul 1966s.12-37.

“Aydınlık Gradyanlarının Mekani Tesirleri” C. 8. İstanbul 1970 s.25-55.

Diğer Makaleleri

Analysis Of The Cultural Changes”, Sosyoloji Dergisi, 1950, S.6 İstanbul.

“Köy Tetkiklerinde Kullanılacak Metotlar Hakkında Bazı Düşünceler”, Sosyoloji Dergisi, 1958 S.12 İstanbul S.98-103.

“Die Faktoren Die Gruppenbeziehungen Beisinflussen”, Sosyoloji Dergisi, 1959 S.13-14 İstanbul S.90-98.

“İçtimai Gruplar Arasındaki Münasebetlere Tesir Eden Faktörler”, Sosyoloji Dergisi, 1959 S.13-14 İstanbul S.99-106.

“Ölçü Ve Kıymet”, Ölçü Mecmuası, Mart-1957 5.1 İstanbul

“Hakiki Ve Sahte Kültür”, Ölçü Mecmuası, Nisan 1954 S.6 İstanbul.

“Remzi Oğuz Arık”, Ölçü Mecmuası, Mayıs -1954 S.7 İstanbul.

“Bilgi, Kanaat, İman”, Ölçü Mecmuası, Haziran-1954 S.7 İstanbul.

“Fetih Münasebetiyle”, Ölçü Mecmuası, Temmuz- 1954 S.9, İstanbul.

“Ölü Mevsim”, Ölçü Mecmuası, Ağustos- 1954 S.10 İstanbul.

“Akademi Meselesi”, Ölçü Mecmuası, Ekim-1954 S.11 İstanbul.

“En Büyük Davamız”, Ölçü Mecmuası, Ocak -1955 S.1 İstanbul.

“En Büyük Davamız”, Ölçü Mecmuası, Şubat- 1955 S.2 İstanbul.

“En Büyük Davamız”, Ölçü Mecmuası, Mart-1955 S.3 İstanbul.

“En Büyük Davamız”, Ölçü Mecmuası, Nisan-1955 S.4 İstanbul.

“Bazı Vehimlerimiz ve Hürriyet Korkusu”, Ölçü Mecmuası, Temmuz-1955 S.7 İstanbul.

“En Büyük İhtiyacımız”, Ölçü Mecmuası, Ağustos-1955 S.8 İstanbul.

“Heyecanların Rolü”, Ölçü Mecmuası, Aralık- 1955 S.9 İstanbul

“Türkiye’de Yabancı Üniversite”, Ölçü Mecmuası, Şubat-1955 C.3 S.2 İstanbul.

“Remzi Oğuz Arık”, Ölçü Mecmuası, Mayıs-1956 C.3, S.5 İstanbul.

“Kitabi Ne Demektir”, Ölçü Mecmuası, Temmuz-1956 C.3 S.7 İstanbul.

“Geriliğimizin Sebepleri”, Ölçü Mecmuası, Ekim-1956 C.3 S.10 İstanbul.

“Geriliğimizin Sebepleri”, Ölçü Mecmuası, Kasım 1956 C.3 S.11 İstanbul.

“Türk Kültürünün Kaynaklarına İnmek Ne Demektir”, Türk Yurdu, 1954 S.239 İstanbul S.421-424.

- “Türk Kültürünün Kaynaklarına İnmek Ne Demektir”, Türk Yurdu, 1954 S.240 İstanbul S.511-515.
- “Osmanlı Medeniyeti Neden Durakladı?”, Türk Yurdu, Mart- 1955 S.241 İstanbul S.576-581.
- “Cemiyetlerde Üniversitenin Rolü”, Türk Yurdu, Şubat- 1956 S.253 İstanbul S.631-635.
- “Üniversitenin Vazifeleri”, Türk Yurdu, Mart-1956 S.254 İstanbul S.645-654.
- “Türk Ocağının 45. Yıldönümü Münasebetiyle Yaptığı Konuşma”, Türk Yurdu, Nisan-1956 S:255 İstanbul S.797-798.
- “Garplılaşmanın Manası”, Türk Yurdu, Nisan-1959 S.272, S.19-22 İstanbul.
- “Köy Enstitüleri Masalı”, Türk Yurdu, Kasım-1959 S.278 İstanbul S.23-24.
- “Medeniyet Anlayışımız”, Türk Yurdu, Ocak- 1960 S.280 İstanbul S.1.
- “Demokrasi ve İnkılaplar”, Türk Yurdu, Mart-1960 S:282 S.13-14 İstanbul.
- “Yunus Emreden Kalan Miras”, Türk Yurdu, Ocak-1966 İstanbul.
- “İlmin İçtimai Hayattaki Rakipleri”, Yol Mecmuası, Haziran 1962 S.2 İstanbul.
- “Üç Zihniyet (İptidai Zihniyet, Ortaçağ Zihniyeti, İlim Zihniyeti”, Yol Mecmuası, S.4 İstanbul.
- “Garplılaşmanın Neresindeyiz?”, Yol Mecmuası, 1963 S.9 İstanbul.
- “İlericilik ve Gericilik Hakkında”, Yol Mecmuası, 1964 S.10 İstanbul.
- “Kalkınma ve Sosyalizm” Yol Mecmuası, 1965 S.1 İstanbul.
- “Neticeyi Alacak Yol”, Yol Mecmuası, Ocak- 1966 5.4 İstanbul.
- “Sosyalizm Propagandası ve Bazı Hakikatler”, Yol Mecmuası, Ocak-1966 S.5 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi I”, Yol Mecmuası, Ocak- 1966 S.6 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi II”, Yol Mecmuası, 1966 S.7 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi III”, Yol Mecmuası, Şubat- 1966 5.8 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi IV”, Yol Mecmuası, Şubat- 1966 S.9 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi V”, Yol Mecmuası, Şubat-1966 S.10 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi VI”, Yol Mecmuası, Şubat- 1966 S.11 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi VII”, Yol Mecmuası, Mart- 1966 S.12 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi VIII”, Yol Mecmuası, Mart- 1966 S.13 İstanbul,

- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi IX”, Yol Mecmuası, Mart-1966 S.14 İstanbul.
- “Bünyesi Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile Üniversite Problemi X”, Yol Mecmuası, Mart-1966 S.15 İstanbul.
- “Sosyal Bilgiler Fakültesine İhtiyaç Var mı?”, Yol Mecmuası, Nisan-1966 S.16 İstanbul.
- “Liselerin Islahı Davası Nasıl Başladı, Nasıl Bitiyor?”, Yol Mecmuası, Nisan- 1966 S.17 İstanbul.
- “Köy Enstitüleri I”, Yol Mecmuası, Nisan-1 966 S.18 İstanbul.
- “Köy Enstitüleri II”, Yol Mecmuası, Nisan-1966 S.19 İstanbul.
- “Köy Enstitüleri III”, Yol Mecmuası, Mayıs- 1966 S.20 İstanbul.
- “Terbiyenin Gayesi”, Yol Mecmuası, Mayıs-1966 S.23 İstanbul.
- “Millet ve Milliyetçilik I”, Yol Mecmuası, Mayıs- 1966 S.23 İstanbul.
- “Milliyetçiliğin Tarifi”, Yol Mecmuası, Mayıs-1966 S.24 İstanbul.
- “Millet ve Milliyetçilik II”, Yol Mecmuası, Mayıs- 1966 S.25 İstanbul.
- “Eski Çağlarda Milliyetçilik”, Yol Mecmuası, Haziran-1966 S.26 İstanbul.
- “Milleti İzaha Çalışan Diğer Nazariyeler”, Yol Mecmuası, Haziran-1966 S.26 İstanbul.
- “Menşei Coğrafi Olan Nazariyeler”, Yol Mecmuası, Haziran 1966 S.28 İstanbul.
- “Avrupa’da Millet ve Milliyetlerin Doğuşu I”, Yol Mecmuası, Temmuz-1966 S.29 İstanbul.
- “Avrupa’da Millet ve Milliyetlerin Doğuşu II”, Yol Mecmuası, Temmuz-1966 S.30 İstanbul.
- “Garpta Milli Kültürlerin Doğuşu I”, Yol Mecmuası, Temmuz - 1966 S.31 İstanbul.
- “Garpta Milli Kültürlerin Doğuşu II”, Yol Mecmuası, Temmuz-1966 S.32 İstanbul.
- “Garpta Milli Kültürlerin Doğuşu III”, Yol Mecmuası, Ağustos-1966 S.32 İstanbul.
- “Garpta Milli Kültürlerin Doğuşu IV”, Yol Mecmuası, Ağustos-1966 S.34 İstanbul.
- “Nasıl Bir Eğitim Sistemi” İstanbul Ticaret Odası Mecmuası 1968 İstanbul.
- “Eğitim Fakülteleri Kanun Tasarısı” Bilgi Mecmuası 1965 C.13 S.25, İstanbul.

Çevirileri Kitap ve Makaleleri

- E. Kretschmer: Beden Yapısı ve Karakter: Çev: Mümtaz Turhan, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul 1942.
- Peters. Prof Dr. M: Irk Psikolojisi: Çev: Mümtaz Turhan, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, 1944 İstanbul.
- Peters. Prof. Dr. M: Ergenlik ve Delikanlılık Çağı: Çev: Mümtaz Turhan, Rıza Köşkün Matbaası, 1944 İstanbul.

- Kretschmer-Crutchfiel-Ballechey: Cemiyet İçinde Fert: Çev: Mümtaz Turhan, Milli Eğitim Basımevi, 1970 İstanbul.
- Peters. M. "Türk Talebeleri Üzerinde Müşahedeler I", Çev: Mümtaz Turhan, Türk Yurdu, Temmuz-1956 S.258, s.5-9 İstanbul.
- Peters. M. "Türk Talebeleri Üzerinde Müşahedeler II", Çev: Mümtaz Turhan, Türk Yurdu, Ağustos- 1956 S.259 İstanbul. s.90-94.
- Peters. M. "Türk Talebeleri Üzerinde Müşahedeler III", Çev: Mümtaz Turhan, Türk Yurdu, Eylül-1956 S.260, s.169-175, İstanbul.
- Peters. M. "Pedagojik ve Psikolojik Testler", Çev: Mümtaz Turhan, Türk Yurdu, Aralık-1956 S.263, s.405-412, İstanbul.

EK-2

Feridun Vecdi'nin "Maarife Verilecek İstikamet" Adlı Makalesi

EK-3

Feridun Vecdi'nin "Ne Yetiştirmek İstiyoruz" Adlı Makalesi

EK-4

Emrullah Efendi'nin "İzahname" Adlı Eserinin Baş Sayfası

26.2
K. 6755

محرری : معارف ناظری امرالله

عنانلی اتحاد و ترقی جمعیتك بلك اوج بوز بكري بدى سنهسى
دردنچى قونفره-سنده تنظيم اولنان سياسى پروگرامه دائر

ایضاحنامه

26490

AYATORK ONVERSITESI
BÜTÜPHANESİ

Seyfettin Özye bedür

محررقى محفوظلدر

قسطنظيه

۱۳۳۰

[مطبعه خاربه] وشرکاسى

صاحب و طرفدار بولنديني نظريه ايجانجه تربيه و تعليم عمومي به حكومتك اشتراك و مداخله سي قطعياً بر انحصار ماهيته تعلق ايدلمه لي در نه كيم فرانسه ده بوني اكد بورد بر ميل كوريلور نرم مسند و مسلكنم اولان نظريه به كوره اولاد ملكتك تربيه و تعليمنده اوج نوع حق تعلق ايدر و بوحقنر بر تربيه اقا ايجز ا كال ايلر . بوحقنردن بري ابوينك ، اولاي اطفالك حقد در ايكنجيسى جماعت مذهبيه نك حقد در يني هر جماعت دينه نك جماعته منسوب اولان اطفال و اولادي كندى عقائد و ادابي دائره سنده تربيه و تعليم ايلك حقد در . اوچنجيسى ايسه دولتك حقد در . ملكت تربيه اهليه و سياسيه سي دولتك شكل سياسيه ايله هم آهنگ اولق هر برده ، هر زمان تسليم اولنان حقايق دندر . نظام سياسيه ده بواك بيوك بر حقد در . منافع عاليه دولتي ، ترقيات عموميه ملكتي كافل اولان بر حقد در . بر ملكتده كي افراد ، تربيه و تعليم امرنده كي وظيفه لري ايفا ايدم . بر حاله بولنه مزررايه او حاله بالطبع كند بولر ينه عايد اولان حق يا جماعتلره ويا دولته انتقال ايدر . ينه بر جماعت تربيه و تعليم امرنده كي وظيفه سي ايفا ايدم . جمك اولور ايسه بوبادى كي حقد كذلك دولته انتقال ايدر . چونكه دولت ديمي ، اخلاقى فني بتون حراشتراك اك بوكسك حامى و حارسى در ، شمدى بونظريه اساسه نك ملكت عنايه به صورت تطبيقي تدقيق و بوبادى كي مسلكنمى تدوين ايدم : اولاهال اعنائيه

احراراك ، اشتلافچيلرك كوريلور كه ايستدكلاري هيمز ايجون نافع وكافى اولان توسيع ماذونيت دكل ، عدم مركزيزيت اداره تعميري حقدده مستر بر عدم مركزيزيت سياسيه در .

قسم ثالث

برملكتك معارف سياستى تعيين ايله مكده كوزه ديه چك برنجى اساس ، ملتي كيم تربيه و تعليم ايدم چك مسأله سنك حلى ايله تعيين ايدر . تربيه و تعليم ايشي حكومتى درعه ده ايجلى ؟ جماعات مذهبيه مي ايفا ايجلى ؟ بوايه افراد و جمعيه به مي براقلمالى ؟ تاريخ بزه كوستر بورد كه اون سكزنجى عصر ميلادى او اخيرينه دكين تربيه و تعليم عمومي مسأله ، مدارس و مكاتب تأسيسانه حكومتلر صورت رسميه وجدديه ده اوله رق مداخله ايجرلر ، و بوايشلاري وظائف حكومتدن عد ايله مزلر ايدى . تدريسات عمومه على الاكثر جماعات مذهبيه و اوقاف ايله اجرا و اداره ايد بولردى . انقلاب كيرى متعاقب در كه اولاه فرانسه حكومتى تربيه و تعليم عمومي يي حكومتك اله آلمسى فكز يني التزام ايتدى و معارف عمومي به متعلق تصور ايتدى كي قانونلري هب اوفكره كوره تنظيم ايله مكه باشلادى . زمانتزه تربيه و تعليم عمومي خصوصاته حكومتك اشتراك و مداخله سي فعلاً و نظرياً قبول ايجميش بر حكومت بوق كيدر ، فقط بونقطه ده شاپان توضيح و تقرير بر جهت كوريلور . اتحاد و ترقى جميتك

EK-5
Emrullah Efendi'nin "İlmi Terbiye I" Adlı Makalesi

EK-6

Emrullah Efendi'nin "İlmi Terbiye II" Adlı Makalesi

EK-7

Emrullah Efendi'nin "Usulü Terbiye ve Tedris" Adlı Makalesi

EK-8

Emrullah Efendi ile ilgili Tanin Gazetesindeki Yazı
(29 Eylül 1326)

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Erzurum'da doğdu. İlköğretim ve liseyi Erzurum'da okuduktan sonra 1995 yılında girdiği Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2000 yılında mezun oldu. 2001 yılında askerlik hizmetini yaptıktan sonra Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalında Yüksek Lisansa başladı ve 2005 yılında bitirdi. 2005 yılında aynı bilim dalında Doktora eğitimine başladı. Bir süre Milli Eğitim Bakanlığında çalıştıktan sonra 2010 yılında Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesine Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmektedir.